

Монғол Халық Республикасының
Ғылыми Комитетінің тіл-әдебиет кабинеті

МОНҒОЛША-ҚАЗАҚША СӨЗДІК

Кұрастырушылар:
С. Хабшай, Ә. Мініс

Редактор:
Б. Құрметбек, О. Тілейхан

10000-ға жуық сөз.

Монғол Мемлекет Баспасы
Уланбатар — 1954

Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Шинжлэх
Ухааны Хүрээлэнгийн эл бичгийн кабинет.

МОНГОЛ-КАЗАХ ТОЛЬ

Зохиогчид:

С. Хабшай, А. Минис,

Редактор:

Б. Хурметбек, О. Тилейхан,

10000 орчим үгс

© کتابخانه شخصی
مترجم مهدی أبو اصل

Улсын хэвлэл
Улаанбаатар — 1954

ОРШИЛ

Олон жилийн туршид Казахын ба Монголын ард түмэн, соёл, улс төр, эдийн засгийн харилцаатай, ах дүүгийн найрамдалтай айл хөрш болон амьдарсаар ирсэн билээ.

Ялангуяа хувьсгалын жилүүдэд манай сайхан эх орны төгс эрх чөлөөт гишүүн болсон Казахын ард түмэн, Монгол Ардын Хувьсгалт Намын удирдлагын дор эрх чөлөөт, жаргалант аж байдлаа улам хөгжүүлэн батжуулах их тэмцэлд тус орны олон үндэстэнтэй мөр зэрэгцэн явж байна.

Казах, Монголын ард түмний нэг улс гэр болж, эдийн засаг, улс төр, соёл боловсролын талаар маш нягт холбоотой болсноос харилцан өөрсдийн хэлийг нягт нарийнаар судлах явдал шаардагдаж байна. Ийм учир, толь, сурах бичиг зэргийг нэн даруйхан зохион гаргах нь чухал байна.

Энэхүү манай өнөөдрийн хөгжлөөс хойшлуулшгүй шаардагдаж байгаа зорилгыг хангахад нэмэр үзүүлэхийн үүднээс тус Шинжлэх Ухааны Хүрээлэнгийн хэл бичгийн кабинетаас Монгол-казах толийг зохион нийтлэв.

Ер үүний урьд Монгол-казах толь хэвлэгдэн гарч байсан удаагүй бөгөөд бидний энэ толь бол анхны туршлага юм. Иймд жинхэнэ ажил хэрэг дээр хэрэглэхэд элдэв дутагдал илрэх нь дамжиггүй бизээ. Цаашид уул толийн элдэв дутагдлуудыг залруулан, дараагийн хэвлэлийн чанарыг сайжруулахын тул олон нөхдөөс энэ тухай саналаа тус Хүрээлэнгийн хэл бичгийн кабинетад ирүүлж байна уу.

**Шинжлэх Ухааны Хүрээлэнгийн
хэл бичгийн кабинет.**

КІРІСПЕ

Қазақ, Монғол халқы көптеген жылдар бойы саяси, экономика, мәдениет жөнінде қарым-қатынас жасап, туысқандық достықпен көршілес отырған болатын.

Әсіресе революция жылдарында сүйікті отанымыздың тең ерікті мүшесі болған қазақ халқы Монғолдың Халық — Революциялық Партиясының басшылығында азат, салтанатты өмірді нығайтып, көркейте түсу үшін күресте еліміздің көп ұлттарымен тізе қоса алға басуда.

Қазақ, Монғол халқы бір ел болып, саяси, экономика, мәдениет жөнінде бекем қарым-қатынас жасап, бір-бірінің тілін үйрену талабы өсіп отыр. Сондықтан сөздік, оқулықтар жасап шығару маңызды іс болып отыр.

Монғол Халық Республикасының Ғылыми Комитетінің тіл-әдебиет кабинеті еліміздің дамысының бұл талабына сай Монғолша-Қазақша сөздік жасап, бастырып отыр.

Мұнан бұрын Монғолша-қазақша сөздік жасалған емес, сондықтан бұл сөздік алғашқы тәжірибе. Сондықтан бұл сөздікті іске қолдана келгенде әртүрлі кемшіліктер көрінуі ықтимал.

Бұл сөздіктегі кемшіліктерді жойып, мұнан былай жасалатын сөздіктің сапасын жақсарту үшін бұл сөздік жөніндегі пікірлеріңізді Ғылыми Комитеттің тіл-әдебиет кабинетіне келтіріп отыруларыңызды оқушы жолдастардан сұраймыз.

**Ғылыми Комитеттің тіл-әдебиет
кабинеті.**

АЛҒЫ СӨЗ

Монғолиялық қазақ халқының өскелең мәдениетінің талабына сай қойылып отырған тілегін еске ала отырып, МХРП-ның Орталық Комитеті „Монғолша-қазақша“ сөздік жасап шығаруды Монғолдың Ғылыми Комитетіне тапсырған-ды. Партияның бұл нұсқауы бойынша Монғолдың Ғылыми Комитеті 10000 ға жуық сөзі бар осы сөздікті жасап, оқушыларға ұсынып отыр.

„Монғолша-Қазақша“ сөздік бұдан бұрын ешбір елде жасалмаған әрекет болғандықтан бұл сөздік—бірінші қадам. Бұл сөздік А. Рэнчинэ жолдас құрастырып, редакторын Санжаев жолдас қараған „Орысша-Монғолша“ сөздікке негізделіп жасалды.

Бұл сөздіктің түпкі мақсаты; біріншіден—Монғол тілін өз бетімен үйренушілерге көмекші құрал болу болса, екіншіден—мұнан кейін „Монғолша-Қазақша“ яғни „Қазақша-Монғолша“ сөздік жасауға бет ашуда. Сондықтан сөздік сөзбе сөз аудару ретінде жасалды. Дегенмен Монғолдың дербес бір сөзін қазақтың дербес бір сөзімен түп-тура аудару беруге қайсы бір сөз көне қоймайтын реті де болады. Ондай жағдайда қысқаша түсінік ретінде қосарлы сөз яғни сөйлем арқылы берілді. Мәселен: хангай, цохолт,

янжуур деген сыяқты сөздер. Монғолдың кейбір сөзін қазақшаға аударғанда ол сөз зат есім де, етістік те болады. Мәселен: Монғолдың дэмжлэг, дэмжих деген екі сөзінің бірі зат есім (дэмжлэг), ал екіншісі етістік (дэмжих); ал дэмжлэг, дэмжих деген сөздің екеуі де қазақша дем беру, қолдау деп аударылды; Ал кейбір жерлерде осыған жуық мағынамен аударылды. Сондықтан бұған түсіну үшін Монғол сөзге қарау керек. Егер Монғол сөз зат есім болса, қазақ сөз де зат есім, Монғол сөз етістік болса, қазақ сөз де етістік болуға тиіс. Дэмжлэг — дем беру, қолдау — бұл зат есім; дэмжих — дем беру, қолдау — бұл етістік. Монғолдың бір сөзіне қазақтың бір сөзі аударма жүзінде дөп келсе де қай мағынада екені білінбейтін сөздер де болады. М: Монғолдың зээрд деген сөзін жирен деп аударма қойғанда бірме-бірге дөп келіп тұр. Бірақ қазақтың „жирен“ деген сөзі не туралы түсінік беріп тұрғаны мәлім емес. Себебі қазақ „жирен“ деген сөзді үш түрлі мағынада қолданады. I. „Жирен“ деп малдың түсіні; II. „Жирен“ деп аңды; III. „Жирен“ деп, жиренжусанның жиренін айтады. Міне мұндай сөзге қосымша түсінік беріліп отырылды. Сол сыяқты Монғолдың бір сөзі бірнеше мағына береді. М: Шар деген сөз үш түрлі мағынада айтылады. I. Шар — өгіз (сыйыр); II. Шар — сары (өң); III. Шар — баспа; сол сыяқты шивэр — деген сөз төрт түрлі мағына береді: I. шуаш; II. себезгі жауын; III. ну тоғай; IV. сыбыр. Мұндай сөздердің мағынасы тым алшақ болғандықтан әрбіреуі дербес сөз ретінде алынып, рим цифрымен

реттелініп отырылды. Монғолдың бір сөзі қазақтың бірнеше сөзімен аударылса да мағына жағынан тым ашақ емес болғандықтан ондай сөздер бір сөздің ғана құрамына сыйып, араб цифрымен берілді. Мәселен: Монғолша **мөнгө** деп: 1) тыйынды; 2) ақшаны; 3) күмісті айтады.

Монғол сөзі деп алынған кейбір сөздер Монғолдың байырғы сөзі болып кеткен шет ел сөздері. Оған тиісті белгілер қойылды. Мәселен, қыт. (Қытай), тиб. (тибет), гид. (гидан), маньч. (маньчжур) т. б.

Монғол — қазақтың қайсысынан қайсысының тіліне еніп, қайсысының сөзі болып кеткені белгісіз, бірақ монғолға да қазаққа да ортақ сөздер бар, ол сөз сол бойынша жіберілді. М: мал. т. б. Монғолдың кейбір сөзін бұрын қазақша қолданғанда әрбіреуіне тиісті мағына бермей, бірнеше мағыналы сөзді бірлеген ғана мағынамен қолданып келген қолайсыз жағдайда бар-ды. М: **үйлдвэр** деген сөзден шыққан бірнеше сөзді алайық: **Үйлдвэр** өндіріс; **үйлдвэрлэх** — өндіру, **үйлдвэрлүүлэх** — өндірту, **үйлдвэрлүүлэгч** — өндіртуші, **үйлдвэрлэгч** — өндіруші, **үйлдвэрлэхүй** — өндіргіш, **үйлдвэрлэлт** — өндірушілік, **үйлдвэржүүлэх** — өндірістендіру, **үйлдвэржүүлэлт** — өндірістендірушілік деп аударғанда болмайтын жері жоқ. Оқушыларымыз сөздікті ал деп ұстай алғанда жат көрінсе де бұрын басқаша қолданылып жүрген не қолданылмаған, ал қазір өзгертін қолдануға тура келген сөздер де бар. М: **Үсэглэл** — әріппе; **үдлэл** — түстеніс (түстік) **үнэлэлт** — баға, бағалама (балама) т. б. Жазылуы әртүрлі болғанмен мағынасы бір сөзді ау-

дарғанда біреуін ғана аударып басқасын хар. (қара) деп жібердік. Мәселен: Зуун (хар) зуу. Бұл зуун деген сөзді табу үшін зуу деген сөзге қара деген сөз. Бұл зуу мен зуун екеуінің мағнасы бірдей, яғни қазақтың жүз деген сөзін зуун деп те, зуу деп те айтады деген сөз. Бұл сөздікке қазір өмірде кенірек қолданып жүрген сөздерді кіргізу еске алынды.

Бірақ бұл сөздік Монғолша-қазақша сөздіктің атқаруға тиісті ролін толық атқарарлықтай болып жасалды деп айта алмаймыз.

Бізге үлгі боларлық Монғолша-қазақша немесе Қазақша-Монғолша сөздіктің болмағандығы, сонымен бірге сөздікті құрастырушылардың тәжірибесіздігі бұл сөздікте бірсыпыра кемшіліктердің болуына әкеп соғуы мүмкін. Тіпті елеулі қателіктер болуы да мүмкін.

Сондықтан бұл сөздік негізінде оқушыларымыздың сынына беріліп отыр.

Қымбатты оқушы жолдастар, сіздер бұл сөздік жөніндегі пікірлеріңізді, тапқан қате, кемшіліктеріңізді дер кезінде Монғол Халық Республикасының Ғылыми Комитетінің тіл-әдебиет кабинетіне келтіріп отыруларыңызды сұраймыз.

Себебі ол пікірлеріңіз, ұсыныстарыңыз, біздің өскелең мәдениетіміздің бұдан былайғы гүлденуінің тұрғысынан туып отырған оқушыларымыздың тілегіне сай сөздік жасауға ірі жәрдем болуы шүбәсіз.

Құрастырушылар

1953 жылы 12 айдың 10 күні.

Уланбатар қаласы,

МОНГОЛ АЛФАВИТИ

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Ёё, Жж, Зз,
Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Өө,
Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Үү, Фф, Хх, Цц,
Чч, Шш, Щщ, Ъ, Ы, Ь, Ээ, Юю, Яя.

Монгол алфавитинің айтылуы қазақ
алфавитімен бірдей.

КАЗАХ ҮСГҮҮД БА ТҮҮНИЙ ДУУДЛАГА

(Дуудлагы нь хаалтанд хийв)

Аа (а), Бб (бэ), Вв (вэ), Гг (гэ-хэл-
ний), Дд, (дэ), Ее (е), Жж (жэ), Зз
(зэ), Ии (и), Йй (й), Кк (ка), Лл (эль),
Мм (эм), Нн (эн - хэлний), Оо (о), Пп
(пэ), Рр, (эр), Сс (эс), Тт (тэ), Уу
(уу), Фф (эф), Хх (ха), Цц (цэ),
Чч (чэ), Шш (ша), Щщ (ща), ь (ха-
туугийн тэмдэг), Ыы (ы) ь (зөөлний
тэмдэг), Ээ (э), Юю (ю), Яя (я), Ё
(ы үсгийг зөлрүүлэн дуудсан нь юм),
Кк (хэ), н (эн-хамрын), Гг (га-хоо-
лойн), Үү (ү), Ұұ (у), Өө (ө), Ээ (ай-а
үсгийг зөлрүүлэн дуудсан нь юм),
Һ (х—жишээ нь: Лһагва-Лхагва).

А аав әке.
ааг 1. бояу, нiл
 (шайдын, шөптің
 т.б.); 2. ашу, ыза.
аага астықтың ша-
 йындысы.
аагалах астықты елеу.
аагим шыжыған ыс-
 тық.
аагих шыжып ысу.
ааглах нiлiн, бояуын
 шығару.
ааглуу нiлдiлеу, бояу-
 лылау.
аадар бороо нөсер
 жауын, қатты жаң-
 быр.
аажим жай, бiрте-бiр-
 те, баяу.
аажуу асықпайтын,
 ақырын.
аажуудах баяулау,
 жайбырттау.
аажуутгах баяулату,
 жайбырттату, бәсен-
 дету.
аажуухан баяу, жай-
 бырт.

аалз өрмекші; **аа**
шүлс өрмекшіні
 ры, өрмегі.
ааль мінез-кұлық.
аальгүй қылжак.
аальгүйтэх қыл
 тау.
аанай тағыда, жөн
аар-саар ұсақ-түй
ааруул құрт (же й
аарц қатық (ай
 нан жасал
 ащы зат).
аарцаг шат (малд
 адамнын).
аахар, шаахар
 жер; ұсақ-түйек
аахилах демiгу,
 гу, алқыну, ты
 тараю.
ааш мінез-кұлық;
байдал гаргах
 лснұ, қылықсу;
олонтой құбылым
аашлах ұрсу, зер
ав 1. ұстау (ан); 2
 уста!; 3. **ав** ади.
бiт-бiрдей, дәл

ав ариун тап-таза;
 4. ав зантай мінезі
 белгісіз; мәлімсіз;
 5. ав сав кішкентай.
 авааль эхнэр тұңғыш
 алған әйел, бәйбіше.
 аваачих апару, алып
 бару; цаазаараваа-
 чих өлтіру, өлім жа-
 засына бұйыру.
 авай болған, (өткен
 шактық етістік).
 авалцаа ұстасу; іліну;
 жалғасу.
 авалцах 1. алысын-
 берісу; 2. төбелесу,
 ұрысу; 3. ілігу, тір-
 келу.
 авалцуулах іліп алу,
 іліктіріп алу.
 авамтгай алғыш; көн-
 гіш, келіскіш.
 авангард авангард,
 жолбасшы топ.
 аванс аванс (алдын
 ала берілген ақ-
 ша).
 авар құтқар!
 авах алу.
 авахуулах алғызу.
 авга немере аға.
 авгай 1. үлкен адам-

ды сыйлап айтатын
 сөз; 2. әйел
 авгайтай әйелі бар,
 әйелді.
 авгалдай құрт-құ-
 мырсқалардың жұ-
 мыртқасы.
 авдар кебеже, сандық.
 авиа ұн, дыбыс.
 авиаци авиация (әуе
 күші).
 авир зан мінез-құ-
 лық.
 авирах өрмелеу, өр-
 леу; тырысу, тырмы-
 су.
 авирлах қоқандау, қо
 қыйлау; ұрсу.
 авлага алым-берім,
 аласы-бересі.
 авлах аулау (аң).
 авлигалах пара алу,
 пара жеу.
 авлигач паракор, пара
 жегіш.
 аврага аса ірі, зор,
 әйдік, орасан; ав-
 рага могой айда-
 һар.
 аврагч құтқарушы,
 пана.
 аврал құтылу; аврал

эрэх кұтылуды тілеу.

аврах кұтқару; аврах онгоц кұтқарушы кеме.

авс өлген кісінің сүйегін салатын кебеже.

авсаар ықшамды, ыңғайлы, қолайлы.

авслах өлген кісінің сүйегін кебежеге салу.

Австрали Австралия (мемлекет).

Австри Австрия (мемлекет).

автагдах берілу, көну, ыйланып кету.

автах (хар) автагдах.

авто авто; авто тэрэг автомобиль; авто өртөө авто өртен.

автобаз автобаза.

автоген автоген (өте жоғарғы температураһның күшімен істелетін).

автомат автомат (өздігінен қозғалатын тетігі бар аппарат); автомат буу автомат мылтық.

автономи автономия

(бір елдің өзін-өзі билеуі).

автономит автономиялы.

авхаалж сергек, шыйрақ, пысық.

авхай ханым.

авцаа аласы.

авцалдах ұйқасу (мәс: сөйлем).

авцгүй әдепсіз, өзін-өзі ұстай білмейтін.

авчрах әкелу, алып келу.

авчин аңшы.

авьяас 1. талант; 2. бейім, икем, қаблет; 3. өнер.

авьяастай 1. талантты; 2. икемді, бейімді, қабілетті; 3. өнерлі.

аг барих қысылу, ұялу, қымсыну; аг чиг дыбыссыз, үнсіз.

агаар ауа, әуе.

агаарын ауаның; агаарын байдал ауа жағдайы; агаарын бүрхэвч атмосфера; агаарын хий ауа; агаарын цэрэг ауа әскері.

агар ағаштың бір түрі.

агдгар былтык.

агент 1. агент (меке-
менің, ұйымның
тапсырмасын
орындаушы, уә-
кілі); 2. тыңшы.

агентлаг агенттік (га-
зеттерге телег-
раф хабарын бе-
ріп тұратын жер);

аглаг 1. соны, ту (жер);
2. жеке, жалғыз,
оңаша.

аглиун қою.

агнах аулау, ұстау.

агна аула!, ұста! (аң).

агнуур аң аулаушы-
лық.

агрономи агрономия,
(егін шаруашы-
лығы туралы ғы-
лым).

агрономич агроном
(егін шаруашы-
лығының маман-
ы).

агротехник агротехни-
ка (егін шаруашы-
лығының тех-
никасы).

агсагнах төбелесу,
жанжалдасу.

агсам асау (жылқы).

агсан болған, тұрған.
сайд агсан бұрынғы
министр.

агсах сауыт-сайман
кию.

агсрах 1. ашу шақы-
ру; 2. арындау (ат);
3) тітірену.

агт ат; агт араа азу.

агталсан тартылған,
кесілген; агталсан
гахай шешканың ер-
кегі.

агтач атшы, жылқышы.

агтлах кесу, тарту.

агуй үңгір.

агуу их ұлы.

агшаах қойылту.

агших 1. жыйрылу, бү-
рісу; 2. қойылу.

агшрах қойылу.

агшуун қоюланған.

агь жуған, ермен.

ад жын-шайтан; ад

чөтгөр жын-шайтан;
дию-пері.

адаг соңы, ақыры;
сағасы (өзеннің).

адайр жаман мінезді.

адайрлах жаман мі-
нездену.

адангатай пысык,
жылпос.

адар үйдін төбесі.

адармаа тоң мінез,
шөлкес.

адгийн муу өте жаман,
ең жаман.

адгуу сасқалақтағыш;
байыпсыз.

адгуусан амьтан жа-
нуар, хаюан.

адил дәл, бірдей; тен;
адил болгох бірдей

ету; адилгүй бірдей
емес; адил утгатай

үг мағаналас, мәндес,
мазмұны бірдей сөз.

адилтгах тенеу, дәл-
деу.

адилтгашгүй тенеуге
болмайтын.

адилхан дәл, бірдей,
ұқсас, сәйкес; тен.

адилшаал бірдейлік,
бірдейлестік.

адилшаах сәйкестіру,
ұқсастыру.

адилшиг бір сыяқты,
бір тәрізді.

адис бата.

адислах бата беру.

адмирал адмирал (со-

ғыс флотының
қолбасшысы).

адраатай «теріс ауыз»,
теріс сөйлейтін.

адрах теріс сөйлеу.

адрес адрес.

адреслах адресін бел-
гілеу, адрестеу.

адсага тулак.

адтай пысык, жылбу-
рынды.

адуу жылқы.

адуулах жылқыны ба-
ғу, жаю.

адуучин жылқышы.

адьяа жексембі.

аж ахуй шаруашылық;

аж ахуйн шаруашы-
лықтын; аж ахуйч

шаруашыл; аж амьд-
рал тұрмыс, өмір;

аж үйлдвэр өнеркә-
сіп.

ажаа ата, әке (бала-
ның әкесін шақы-
ратын аты).

ажаарах тесіле карау;
зейін қою.

ажиг ескерту, ескертпе,
кемістігін айту; ажиг-
гүй сезбейтін, еле-
мейтін.

ажиглагч байкаушы,
караушы.

ажиглах байкау, карау,
бакылау.

ажигч байкагыш.

ажил жұмыс, қызмет,
еңбек; **ажилгүй хүн**
жұмыссыз, қызмет-
сіз адам; **ажилгүй**
тэнэгч жұмыссыз
сенделуші; **ажил**
дээр дадах жұмыс-
қа, еңбекке, қыз-
метке үйрену; **ажил**
хийдэггүй жұмыс
істемейтін, еңбек ет-
пейтін, қызмет қыл-
майтын; **ажил хийж**
чаддаггүй жұмыс іс-
тей алмайтын, еңбек
сте алмайтын, қызмет
қыла алмайтын; **ажил**
хийх чадал жұмыс
істеу, еңбек ету, қыз-
мет қылу қуаты, каб-
леті.

ажиллагаа еңбек ету-
шілік, қызмет қылу-
шылық, жұмыс істеу-
шілік.

ажиллагч істеуші; әре-
кет етуші, еңбек

етуші, қызмет қылу-
шы, жұмыс істеуші.

ажиллах қызмет қылу,
еңбек ету, жұмыс
істеу.

ажиллуулах жұмыста-
ту, жұмыс істету,
қызметтету.

ажилтан қызметші.

ажилч іскер.

ажилчин жұмысшы.

ажих байкау, карау,
анғару.

ажлын өдөр еңбек кү-
ні, жұмыс күні; **аж-**
лын сахилга бат
қызмет тәртібі, жұ-
мыс тәртібі, еңбек
тәртібі; **ажлын хув-**
цас қызмет киімі, жұ-
мыс киімі.

ажрах бөліну, ажырау.

аз бак, бакыт; **азгүй**
сәтсіз, реті келмеген;
аз заяагүй баксыз,
бакытсыз; **аз мэд гэж**
бағым білсін деуші-
лік; **азаа үзэх** бакы-
тын сынау.

азай буурал акбас; ак-
сакал (өте қартай-
ған адам).

азаргана шөптін бір түрі.

Азербайджан Азербайжан (С С Р).

Ази Азия (күрлык).

азнах күте тұру, сабыр ету.

Азов Азов (теңіз).

азрага айғыр; азраган бороо несер, қатты жаңбыр.

азтай бақытты, бағы бар; азтай хүн бақытты, бағы барадам.

ай-ай ай-ай. (одағай).

айданга мылжың; көк-ала қырт, езбе.

айдангалах қырту, мылжындау, езу.

айдас қорқыныш; айдас хүрэх қорку.

айл 1. ауыл; 2. айл гэр көрші, көрші үй;

айл зэргэлдээ көршілес, көршілес үй;

айл улс сыбайлас, көршілес, шектес мемлекет (ел).

айлгах қорқыту, шошыту.

айлдах сөйлесу.

айлтгал мәлімдеме, хабар.

айлтгах мәлімдеу, баяндау, рапорт беру, қабарлау.

айлчин қонақ, мейман.

айлчлах ауыл қыдыру.

аймаг 1. аймақ; 2. түр, дүние; амытны аймаг жануарлар дүниесі; ургамлын аймаг өсімдіктер дүниесі.

аймаглах аймаққа бөлу.

аймгийн аймақтың, аймақтық; аймгийн хөдөлмөрчдийн депутаттуудың хурлын гүйцэтгэх захиргаа аймақтық еңбекшілер депутаттары хұрылының атқару әкімшілігі.

аймтгай қорқақ, жүрексіз.

аймшиг қорқыныш, қауіп-қатер.

аймшиггүй қорықпайтын, жүректі.

аймшигтай қорқынышты, қауіпті.

айраг қымыз.

айсах жақындау.

айсуй келе жатыр.

айх қорку, шошу; айх-
гүй қорықпаймын,
қорықпайды.

айхавтар (хар) айхтар

айхтар 1. ғажап, кере-
мет; 2. өте қатты;
айхтар өвдөж бай-
на өте қатты ауыра-
ды.

аксиом аксиома (тіл-
де сыйпаттауды
керек қылмайтын
түсінікті ере-
же).

акт акт.

алаач кісі өлтіруші,
жендет, жанкешті.

алаг ала; алаг морь
ала ат.

алагдаага ұзын құй-
рық тышқан.

алаглах алалау.

алагтуу ұзақ (кұс).

алагчлалгүй алаламай.

алам ін.

алан хядагч өлтіруші,
қырушы, қырып жою-
шы.

алах өлтіру; алах ял
өлім жазасы, өлті-
руге бұйыру.

алба (хар) албан.

албадалгүй зорламай,
күштемей.

албадах 1. әкімшілік
ету; 2. күштеу, зор-
лау, еріксіз көндіру.

Албани Албания (мем-
лекет).

албан міндет; албан
байгууллага, газар
мекеме, ұйымдық,
қызмет орны; алба-
ны бус ресми емес;
албан ёсны ресми
түрде, албан жур-
мын ресми, заңды;
албан татвар мін-
детті салық; албан
татвар оногдуулах
міндетті салық салу;
албан татвар тө-
лөгч міндетті салық
өтеуші; албан ту-
шаал қызмет; албан
хаагч қызметкер,
қызметші, албан
хаах қызмет істеу.
албат қол астындағы
(адам); бзғынышты
(адам).

албин жын-шайтан.

алга 1. алақан; алга
таших алақан шапа-
лақтау, қолшаплақ.

тау (қағу); 2. жок;
 алга болох жоғалу,
 жок болу.
 алгадах шапалақтау;
 ұру.
 алгана алабұға (ба-
 лық).
 алгасах аттап кету,
 тастан өту; (мәсе-
 лен: 1. 2. 3. 4 —
 тің 2 сін аттап
 айту).
 алгебр алгебра
 алгуу жай, баяу.
 алгуур жай, баяу.
 алд кұлаш.
 алдаа қате, ката; ке-
 містік, кемшілік.
 алдағдал залал, ал-
 дағдалтай залалды,
 зыянды, шығынды.
 алдагдах жоғалу, жок
 болып кету.
 алдагдуулах жоғалт-
 тыру, санаа алдаг-
 дуулах ойынан адас-
 тыру; есін шығару.
 алдал 1. шығын, зыян;
 2. кұлашта!
 алдар ат, атак, аброт;
 алдар хұнд бедел.
 алдарших атағы шығу,
 абротты болу.

алдаршсан аты шық-
 қан, абротты болған.
 алдаршуулах атағын
 шығару, абыроттау,
 абыротты болдыру.
 алдах жоғалту, айры-
 лу.
 алдлах кұлаштау.
 алдрах жұлып кету,
 үзіп кету, босанып
 кету.
 алдуурах шешілу, бо-
 сану.
 алжаах қажу, шаршау.
 алиа қылжақ. қалжың-
 бас, әзілшіл.
 алиалах қалжындау,
 әзілдеу.
 аливаа қайсыбір, қан-
 дайбір.
 алим алма,
 алимад барлық, бәрі.
 алимын мод алма аға-
 шы.
 алиин қайсысы, қайсы;
 алинаас ч дутахгүй
 қайсынан да кем емес;
 алирс жемістің аты.
 Алма-Ата Алма-Ата
 (қала).
 алмай зейін қоймау.
 алмайрах аңырып
 қалу.

алмас алмас.

алс алыс, кашық.

алс-дорнодқыйыршы-
ғыс.

алт алтын.

Алтай Алтай.

алтан алтын; алтан

зоос алтын ақша;

алтан таван хушуу

медаль алтан жұл-

дыз медалы; алтан

гадас темір қазық;

алтан гургалдай

бұлбұл; алтан жи-

гүүр 1. сар шым-

шық; 2. әйкүл; алтан

загас алтын балық;

алтан одон шолпан

жұлдыз; алтан ха-

раацай қарлығаш.

Алтаббулаг Алтан-

бұлақ (кала).

алтлаг алтынды, алтын

түсті.

алтлагч алтын өндеу-

ші; алтындаушы.

алтлах алтындау, ал-

тын қосып жасау.

алх балға.

алхаа 1. жүріс, 2. аян

(аттын); алхаатай

морь аяншыл ат.

алхайх дүңкіп отыру.

алхам адым; кадам.

алхах адымдау, қа-
дамдау.

алхих ұру, соғу.

алцайх талтаю.

алцалзах талтақтау.

алцан талтақ.

алцгар талтақ.

алчуур орамал.

аль 1. қайсы, көне;

2. әкел; әпер, беріп

жібер; аль болохуйц

болысынша, мүмкін-

дігінше.

ам 1. ауыз; 2. үй-іші-

нін мүшесі; жан;

ам ангах шөлдеу;

ам бардам сөзшен,

сөз куар; ам зад-

гай мылжын, ашық

ауыз адам; ам

зөвшөөх келісу;

ымыраласу; ам зөрөх

дауласу, таласу, жан-

жалдасу, келісе ал-

мау, қайшы келу; ам

өх уәде беру; ам

нийлэх келісу, дөп

келу; ам сул аузына

сөз тұрмайтын, ашық

ауыз; ам халах же-

ңіл ауыз, мастанушы-

лык; ам хамхих үндемеу, ауыз бағу; ам харах басқаның аузына қарау; ам хатуу сөзге өткір; ам цангах шөлдеу.

аман зохиол ауыз әдебиет; аман хүзүү ауыз омыртқа.

аманцар сөзшен, көп сөзді.

амар 1. аман, есен; 2. оңай, жеңіл; амар сайн уу? аман, есен-бісің?

амаржих босану.

амаржуулах босандыру.

амарлингуй тыныштық, бейғамдық.

амархан оңай; жеңіл; амархан итгэх оңай сену, оңай берілу; амархан хайлах оңай еру.

амба үлкен, ірі; амба шар үлкен өгіз.

амбар тошала үй.

амбулатори амбулатория.

амгай ауыздық.

амгайлах ауыздығын салу (аттың).

амгалан бейбітшілік, татушылық, тыныш, тыныштық; амгалан тайван байдал бейбітшілік өмір, бейбітшілік жағдай, тыныштық, татушылық өмір.

Америкийн Нэгтгэгдсэн Улс Америка Құрама Штаттары (АҚШ).

амжилт табыс, жетістік.

амжих 1. үлгеру уақытында бітіру; 2. қолдан келу, істей алу.

амин гол қолқа.

аминч өзімшіл, өз пайдасын ғана көздеуші.

аминчлах өзімшілдік ету; аминчлах үзөл өзімшілдік көз қарас.

амлаг сөзуар.

амлах уәде беру.

амраг ғашық, ынтық.

амраглах сүйу, ғашық болу.

амралгүй тынымсыз, дем алмай.

амралт демалыс, амралтын өдөр демалыс күн.

амрах дем алу, амрах
цаг дем алатын
уақыт.

амсар 1. тесік, ауыз
(нәрсенін); 2. қақ-
па, есік.

амсах дәмін тату; бас-
тан кешіру.

амсуулах дәмін таты-
ру, дәм беру, татыру.

амсхийх дем алу, ты-
нығу.

амт дәм (татым);
амтгүй дәмсіз, та-
тымсыз; амт оруу-
лах зүйл дәмден-
діретін зағ, қатық;
амт шимт дәмді,
тәтті, татымды.

амтлах дәмін көру.

амттай дәмді, тәтті, та-
тымды; амттай идээ
дәмді, тәтті тамақ.

амтших дөнігу, құнығу.

амуу астықтың өл-
шеуіші.

амь 1. жан, өмір; амь
гуйх жанын сұрау,
амь мэнд есен; амь
орох жан кіру; тірі-
лу; есін жыю; амь
үрэгдэх өлу, амь
тэмцэх жанталасу.

амьд жанды, тірі, амьд
бодисыг судлах
ухаан өзекті заттың
тіршілігі туралы ғы-
лым.

амьдаар жанды күйін-
де, тірі күйінде.

амьдай адас, аттас.

амьдрал тіршілік, өмір.

амьдрах тіршілік ету,
өмір сүру.

амьдруулах тіршілік
еткізу, өмір сүргізу.

амьсгаа тыныс, дем;
амьсгаа авах дем
алу.

амьсгаадах ентігу.

амьсгалах дем алу,
тыныс алу.

амьсгах дем алу, тыныс
алу.

амьтан қаюан, жануар.
ан I. аң.

ан II. жарық, сызат;
ан гарах сызат түсу.

ан зан әдет-құрып,
салт-сана.

ана-мана бірдей.

анааш жираф.

анагаах емдеу; ана-
гаах ухаан адам
дәрігер ғылымы.

анализлах талдау,

анам сауыгу, жазылу.

анар анар (жеміс).

анархи анархия (бас-
сыздық, ешбір
тәртіпке бағын-
баушылық).

анархизм анархизм
(бассыздық көз-
карас).

анатоми анатомия
(өзекті дененің
ішкі құрылысын
тексеретін ғы-
лым).

анатомилах анатомия-
лау.

анатомич анатом
(өзекті дененің
ішкі құрылысын
тексеруші ғалым
адам).

анак 1. сауыгу, жазы-
лу; 2. байқау, бакы-
лау.

ангаахай балапан.

ангайх ашу, аңкаю,
аңқыйып қалу; амаа
ангайх аузын ашу.

анги 1. тап; ажилчин

анги жұмысшы табы;

ангигүй нийгэм тап-
сыз қоғам; 2. бөлім;

цэргийн анги эс-

кери бөлім; 3. класс
курс; нэгдүгээр анги
бірінші класс.

анги II. 1. бөлшек;
2. баска; 3. ұқсас
емес, бөлек.

ангидаа бөлекше, же-
кеше.

ангижрах бөліну, же-
келену; кұтылу, бо-
сану, азат болу.

ангижруулах бөну,
жекелеу; кұткару, бо-
сату, азат ету.

ангийн таптын, таптық;

ангийн мэдрэл тап-
тық сана; таптын
санасы; ангийн тэм-
цэл тап күресі.

ангилах тапқа бөлу;
бөлектеу.

ангир 1. сары ала каз.
2. ангир шар өте
сары, шикіл сары.

Англи Англия (мем-
лекет).

ангуучин аншы.

ангуучлах аң аулау.

анд дос, жолдас.

андах жаңылу, кате-
лесу.

андуу жаңылыс, кате-
лес.

андуурах жаңылу, кателесу.

анжис сока.

анивалзах кірпік қағу.

анивчлах кірпік қағу.

анигар қысық көз.

анир дыбыс, үн.

анирлах дыбыстау.

аних жұму (көз).

Анкара Анкара (кала).

анкет анкета.

Антверпен Антверпен (кала).

ануухан сергек, әлі кәртеймеген.

анх (хар) **анхан**.

анхаарал назар, көңіл, елтипат; **анхаарал-гүй** назар қоймай, көңіл қоймай.

анхаарах көңіл бөлу, назар салу, еске алу; карау.

анхан алғашқы, бастапқы; бастауыш, тұңғыш; бірінші, әуелгі; намын **анхан** шатны байгууллаға партияның бастауыш ұйымы.

анхдугаар бірінші, тұңғыш реткі, алғашқы.

анхилах иіс шығу,

иістену, анку.

анч аңшы.

аньсга көздің қабағы.

ар 1. арка, 2. арт жак; **ар тал** соғыс майданының арты, арт жағы, тылы; 3. солтүстік жак, артқы, кейінгі жак.

араа 1. азу тіс; 2. машинаның тісті дөңгелегі.

араатан жыртқыш, етпен тамақтанатын қайуандар.

арав он

аравгар арбайған.

аравдугаар оныншы.

аравдугаар сар оныншы ай.

аравтын ондық; **аравтын бутархай** ондық бөлшек.

араг шарбақ (тезек теретін).

араглах шарбақтау, шарбаққа салу.

арай әрен, **арай** бага азырақ кішілеу; **арай** гэж әрендеп; **арай** их әнтек көп, көбірек.

арайхан әрен, әрендеп, әрен-пәрен.

ара

— 26 —

ард

арал арал; жагас арал
жарты арал.

арваад оншақты, он ша-
малы;

арвай арпа.

арвайн гурил арпанын
талқаны.

арван бум миллион.

арван нэгдүгээр он бі-
рінші; арван нэгдү-

гээр сар он бірінші
ай; арван хоёр он екі;

арван хоёрдугаар
сар он екінші ай; ар-

ван хоног он күн, он
сөтке.

арвилах үнемдеу.

арвин көп, мол; тау-
сылмас.

арга 1. тәсіл, амал, әдіс;

2. ептілік, айла, қу-
лық - сұмдық; арга

бааш гаргах айла

істеу; қулық жасау;

аргагүй амалсыз, ша-

расыз; арга заль қу-

лық - сұмдық, айла;

арга олох амал табу;

арга явууллага іс;

уран арга шебер

әдіс.

арга хэмжээ шара.

аргаах амалдау, ебін

табу; уату жұбату
(баланы)

аргай сақа.

аргал тезек.

аргалах амалдау, ебін
табу.

аргалшгүй амалдау-
ға болмайтын, қы-
йын, амалсыз.

аргаль арқар.

аргамаг арғымақ.

аргамж арқан.

аргамжих арқандау.

аргат хүн айлалы адам,
әдісті адам.

аргатай 1. әдісі бар,
амалды; 2. қу, айла-
кер; епті.

аргах кебірлену.

аргацаах амалдау, ре-
тін табу, жөнін кел-
тіру.

Аргентин Аргентина

аргуу кебір.

аргил дуу жуан дауыс.

ард халық, бұқара; ард

иргэний дайн азамат

соғысы; ард түмэн

халық бұқара.

ардаг шу (асау).

ардчилах демократия-

лану; демократиялан-

дыру.

ардчилсан демократия-
ланган; ардчилсан ёс
демократиялык тәртіп.
ардын халықтың; ар-
дын төлөөлөгч ха-
лык уәкілі; Ардын
Хувьсгалт Нам Ха-
лык — Революциялык
Партия; Ардын ху-
вьсгалт арми Халык
революциялык армия.
ардын шүүх халык
соты;

арз іркіт.

арзайх тыржыю; бүрісу.

арзгар ойлы-қырлы.

арзай арасы ашық,
алшақ.

аривгүй зан ұсақшыл
(жоқты, барды елегіш).

аривжих молаю; көбею.

аривжуулах молайту;
көбейту.

аривтай күтімді, тұ-
тымды, дүниені кү-
тіп ұстаушы, үнем-
шіл (адам).

аривтгах молайту, кө-
бейту.

ариг ұқыпты.

арил жоғал! кет!

арилгах 1. жоғалту,
күрту; 2. тазарту.

арилжаа 1. айырбас;

2. айырбас сауда;

арилжаа наймаа
сауда-саттық.

арилжих айырбастау,
айырбас жасау.

ариун 1. таза; ариун
цэвэр тазалық; 2.

айыпсыз, кінәсіз, жа-
зықсыз.

ариутгал тазалау, та-
зарту (дәрі сеуіп

а урудың мик-
робтарын күрту).

ариутгах тазалау, та-
зарту.

ариухан 1. сүйкімді;
2. таза.

арктик арктика.

Армени Армения.

арми армия (әскер).

арслан арыстан.

архаг сүйекке сіңген
ескілікті ауру.

Архангай Архангай
(аймақ).

архгар ірі, бойы үл-
кен, арбайған.

архи арақ, шарап.

архидах арақ ішу.

архирах ырылдау.

архич арақ құмар,
ішкіш.

арц арша.

арцалдах таласу, жан-
жалдасу, дауласу.

арцах қасару, сіресу.

арчгар әжім, қатпар-
қатпар (бет).

арчигч тазалаушы.

арчмал тазартылған,
сүртілген.

арчих тазалау, тазарту.

арчлах күту, бағу.

арчуул сүрткіш, таза-
лағыш зат.

аршаан арасан.

арилах 1. жоғалу, жоқ
болу, 2. тоқтау, ты-
йылу, қою (жауын);
3. тазару; ашылу.

арьс тері.

арьстан раса.

асаах тамызу, жағу,
жарық қылу.

асамтгай тамғыш, жан-
ғыш.

асар I. шатыр.

асар II. өте, тіпті, аса.

асах таму, жану.

асгарах төгілу.

асгах төгу, шашу.

асман шартық, азбан.

асрамж асыраушылық,
баурына бала салып
алушылық.

асрангуй асыранды.

асрах 1. тәрбиелеу,
камқорлық жасау, 2.
асырау; асрах хүнгүй
панасыз, тәрбиесіз,
асырайтын адамсыз.

асуудал мәселе.

асуулт сұрақ, сұрау.

асуух сұрау.

ат атан (түйе).

атаа қызғаншақтық,
күндегіштік, күндеу-
шілік.

атаархаг қызғаншақ-
тық, күндегіштік.

атаархал (хар) атаа.

атаархам (хар)

атаархмаар

атаархах күндеу, қыз-
ғану.

атаархмаар күндейтін,
қызғанатын.

атаач (хар) атаархаг.

атан (хар) ат.

атар газар тың жер.

атга уыс, шенгел.

атгаал малдың тоқпас
жілігі.

атигар келте, қысқа.

атгах 1. қысу; 2. уыс-
тау, шенгелдеу.

атийх жыйрылу, бүрі-
су, құрысу.

атираа әжім.

атирах әжімдену, бүрісу.

атируулах кыртыстандыру, әжімдендіру.

атлас атлас.

атом атом.

атомын бөмбөг атом бомбасы.

аугаа ұлы, кеменгер.

Афганистан Афганистан (мемлекет).

Афин Афины (кала).

Африк Африка (кұрлық)

ах 1. аға; ах дүү нар аға-інілер, аға бауырлар, туыскандар; ах дүүгийн аға-інілік, туыскандық; ах дүүгийн барилдлага туыскандық ынтымақтық; ах дүүгийн найрамдал туыскандық достық; ах хүн үлкен адам.

ахай ағатай.

ахар қысқа, тапал, аласа; ахрын ноос күзем жүн, ахар-шахар ұсақ-түйек.

ахарлах 1. күзем алу; 2. қысқарту.

ахдах үлкен болу.

ахлуу үлкендік.

ахиу артық, басым.

ахих 1. ілгерлеу, ілгері басу; 2. жоғарлау, биіктеу.

ахлагч 1. бастаушы;

2. староста (класс старостасы) 3.

старшина (әскерде).

ахлах 1. үлкен болу, 2. бастау.

ахмад 1. үлкені; 2. капитан (әскерде).

ахуй байдал тұрмыс, болмыс, өмір тіршілік, халахуал.

ахууна қасқалдақ (кұс).

ац 1. айыр; 2. тарам;

ац туурайтан қос тұяқтылар.

ацаг төлеу, ақы, май.

ацрах (хар) авчирах.

ач I. немесе.

ач II. арқасы, пайдасы;

ач үрээр арқасында.

ачаа жүк; ачаа буул-

гах жүк түсіру; ачаа-

гүй жүгі жоқ, жүк-

сіз, бос, құр; ачаа

хөсөг көлік.

ачаалах (хар) ачих.

ачигч артушы, тиеуші.
ачит хүн камкор адам;
жарылқаушы адам.

ачих арту, тиеу.

ачлах пайдасын тигізу.

камкорлык жасау,

мейрімділік жасау.

ашгүй көрім болды

гой.

ашиг пайда; ашиг олз

пайда; ашиг тус

мүддесі, пайдасы; эрх

ашиг мүддесі, пай-

дасы.

ашиглах пайдалану.

ашигтай пайдалы.

Ашхабад Ашхабад
(нада).

аюул қауып; аюулгүй

қауыпсыз; аюулгүй

байдал қауыпсыз

жағдай, қауіпсіздік;

аюулаас хамгаа-

лах қауыптан сақ-

тау; аюултай қауып-

ты.

аюулт қауыпты.

аягүй олақ, икемсіз,

ынғайсыз; келіссіз.

ая I. күй, ән; аягүй

(музыкада) күйсіз,

әнсіз.

ая II. О! Ох!

аяар I. бірте-бірте,

ақырындап, ептеп;

жай, ақырын, 2. ар-

тынан, кейінірек.

аяардах артта қалу,

баяулау.

аяархан ақырын, жай

ғана.

аяга шынаяқ, кәсе, ста-

қан.

аягалах шынаякка,

кәсеге, стақанға құю.

аядан дағалдах шаш-

пауын көтерушілік,

қолдаушылық; ық-

палына түсу.

аялан унших тақпак

айту; әндетіп оқу.

аялах I. жол жүру,

сапар шегу; саяхат

шегу; 2. әндету.

аялгуу I. ыргак; 2. ода-

ғай.

аян сапар, жол жүру;

аян хийх жолаушы-

лау, сапар шегу; аян

жин кіре.

аянга күннің күркіреуі,

найзағай; аянга буух

найзағай түсу.

аянга нижигнэх күн-

нің шатырлауы.

аянгалах күн күркіреу.

аяндаа 1. өзінен-өзі;
2. реті келу, кезікелу.

аянчин керуенші, жүргінші; сапаршы,

аяс ырғақ.

аятай 1. сыпайы, келісімді, жарасымды;
2. лайықты, қолайлы.

аятайхан 1. жайлы, ыңғайлы; 2. сүйкімді, жағымды.

аятах жуасу.

Б баа тоқыйнақ, есе (мәселен; асық ойнап жеңілсе тоқыйнақ алу).

баавгай аю; цагаан баавгай ақ аю.

баавгайн аюдын; баавгайн хэвтэр аюдын іні; апаны.

баагаар 1. күшпен, зорлықпен; 2. еріксіз, амалсыз; 3. әкімшілікпен, үкіммен.

баагнулах түтету, түтінді будақ-будақ шығару.

баагих түтіндену, бықсу.

бааз жәй, қарапайым, оңай.

баалах 1. еріксіз зорлау, еріксіздендіру;
2. әкімшілік ету.

баарах от алмау (мылтық).

баас қый, тезек, жапа.

баасан жұма.

баатар 1. батыр, ер;
2. жүректі; батыл, қаһарман.

баатарлағ батырлық, ерлік, қаһармандық, жүректілік.

баахан аз, азғана.

бааш қулық, сұмдық; айла.

ба және (жалғау).

бавнах бакылдау (теке).

баг I. бак,

баг II. бет перде; багт наадам бет перде киіп баратын той, сауық кіші,

бага 1. кіші, кішкене;
2. аз; бага эмч фельдшер (кіші емші); бага-сага аз мұз.

багаас жастайынан;
жасбасынан, жаске-
зінен, кішкентайынан.
багавтар кішілеу, аз-
дау.

багаж құрал, сайман;
мүлік, аспап.

багалзуур тамақ, жұт-
қыншақ.

багалзуурдах буынды-
ру, тамақтау, қыл-
қындыру, алқымдау.

багана бақан, бағана,
қада, тіреу.

баганадах бақан тіреу,
тіреу қою.

баганат бақанды, ба-
ғаналы, қадалы.

багасгах азайту; кіші-
рейту.

багатгах азайту; кіші-
рейту.

багачууд балалар, жас
өспірімдер.

багашиг кішкентай; аз-
дау, аз.

баглаа үйім, тоғанак,
тай, байлам, түйін-
шек, буда, шумақ.

багс үлкен бояу қала-
мы.

багсгар жұмыр.

багсарга бір бума, бір
байлам, бір буда.

багтаал сыйым.

багтаамж сыйым; сы-
йымдылық, ішінің кө-
лемі.

багтаах сыйғызу.

багтаамжтай сыйым-
ды, көп сыятын, кө-
лемді.

багтах сыю, сыятын.

багташгүй сыймайтын.

багц қорап, байлам,
буда, бақша.

багцаа шама, мөлшер,
жоба.

багцаалах шамалау,
мөлшерлеу.

багш мұғалім, оқыту-
шы.

багших қоюлану.

багшлах үйрету; оқы-
ту; мұғалімдік істеу.

багшрах ығысу, қы-
сылу.

бадаг өленнің шумағы.

бадайрах ісу, ісіну.

бадам хорхой сүлік.

бадар садақа.

бадарч (х а р) **бадар-**
чин.

бадарчин ел кезуші,
диуана.

бадрал 1. өсу, гүлдену; 2. каркын, екпін, ұмтылыс, 3. өрлеу, жігер.

бадмаараг асыл тас; қызыл жақұт; лағыл маржан.

бадрангуй шабытты; карқыды.

бадрах карқындау, өрлеу; өсу, гүлдену.

бадруулагч дем беруші; ігерлендіруші.

баз баз, қор.

базах қысу.

бай нысана, белгі.

байван тотыяйын.

байгалийн жаратылыстың, табиғаттың.

байгаль жаратылыс, табиғат.

Байгал Байкал (көл).

байгуулагч ұйымдастырушы, орнатушы.

байгууалт 1. ұйым; 2. құрылыс.

байгуулах 1. ұйымдастыру, орнату; 2. жасау (шарт).

байсууллага ұйым.

байдал жағдай, күй, жәй.

байдас байтал.

3. Мон.-каз. толь.

байз! тоқта! тұра тұр! байлгах қойдыру, токтату, доғару.

байлдаан соғыс, ұрыс. байлдагч жауынгер.

байлдах соғысу, ұрысу.

байлцах болу, бірге болу, ішінде болу.

байноқтың; байн-байноқтың-оқтың.

байнга тұрақты, токтамды.

байр 1. орын; 2. тұрғын үй.

байрлах орналасу, тұру.

байрлуулах орналастыру, тұрғызу.

байтугай ол тұрмак, оны былай қоя тұрғанда.

байх болу.

байцай капуста.

байцаагч 1. тексеруші; 2. тергеуші.

байцаал 1. тексеру; 2. тергеу; 3. документ.

байцаалт 1. тергеу; 2. тексеру.

байцаах 1. тергеу; 2. тектеу, тексеру.

байшин үй, там.

1046468

Баку Баку (кала).
 бал бал; бал бурам
 тәтти зат.
 балчулуу графит (ка-
 рындаш жасай-
 тын материял).
 балаг жаман әдет; ке-
 сір.
 балай ақымак, ақыл-
 сыз, надан.
 балайрах соқыр болу,
 көзі шығу.
 балар 1. қараңғы, 2.
 ақымак, ақылсыз,
 іштеңе білмейтін ке-
 ще, 3. шатақ-былық;
 балар эртний ерте
 замандағы.
 балартуулах былық-
 тыру.
 балбах соғу, ұру.
 балга 1. жұтым; 2. жұт!
 балгас бүлінген қала-
 ның орны.
 балгах жұту.
 балиар былапыт, арам,
 лас.
 балиус үлкен пышақ.
 Балкан Балкан (түбек).
 баллах өшіру, сызу,
 жазуды бұзу.
 балмад оңбаған, сұр-
 қыя.

балрах 1. қараңғы тү-
 су; 2. былығы, ша-
 тасу. 3. сүртілу, өші-
 рілу;
 балруулах былықтыру,
 шатастыру.
 балт балта.
 балтгар жуан, былты-
 ғыр.
 балтдах соғу, балта-
 мен ұру.
 Балтийн тэнгис Бал-
 тық теңізі
 балхайх семіру, май
 басу.
 балчиг балшық.
 балчир жас, нәзік.
 бам қыркұлақ (ауру).
 бамбай қалқан; кор-
 ғаныш.
 бамбалзуур былқылдақ
 жер; батпақ.
 бамбар шырақ.
 бамбарууш аюдың ба-
 ласы.
 бамтах сасқалақтау.
 бандайх ісу.
 бандгар ісінген.
 банди бала лама; шә-
 кірт.
 банз тақтай.
 банзал юбка (әйел-
 дің киімі).

банздах дүрелеу.

банк банк

бантан умаш, борла-
ған (көже, чай).

бантагнах умаш көже
істеу, чай борлау.

банхар жуан, быртый-
ған.

банш пельмен.

бар жолбарыс.

барын газар баспахана.

бараа I. зат, товар,
пұл, бұйым; бараа
агуулах газар зат
қоятын жер (склад).

бараа II. бараны.

бараа бологч нөкер,
саятшы; бараа бо-
лох бірге болу, іле-
су.

бараалхах жоғарғы ор-
ындағы адамға бару.

бараан баран; бараан
хүрэн күрен, қызыл
қоңыр; бараан ца-
райтай қараторы
(адам).

бараахан қараңғылау,
күнгірттеу.

баравгар жүндес, ба-
рак.

бараг жуык; бараг хоёр
дахин екі есеге жуык.

барагдах таусылу, тү-
гесілу.

барагдашгүй таусыл-
майтын, түгесілмей-
тін.

барагтай онша емес,
мактанарлық емес.

барагцаалбал шамала-
ғанда, болжағанда,
жуык мөлшермен.

барагцаалах шамалау,
мөлшермен санау,
жуықтап есептеу.

барайх I. қараю, қа-
раңғылану, ымырт
жабылу, қараңғы тү-
су, қас қараю; 2. жа-
бығу, тұнжырау.

барах I. тауысу, тү-
геу; 2. бітіру, аяқтау.

бардам мактаншақтық,
мен-меншілдік, өр
көкіректік, дандайсу,
асқақтау.

бардамнах мактану,
менменсу, дандайсу,
асқақтау.

бардамч өркөкірек,
менменшіл

баржгар ойқы-сойқы.

баржийх ойқы-сойқы-
лану.

барзгар ойқы-сойқы.

барияч сыныкшы, оташы.

баривчлах ұстау, камауға алу.

баригдах ұсталу, колға түсу.

баригдашгүй ұсталмайтын, ұстатпайтын, колға түспейтін.

барилга құрылыс.

барилгач құрылыс салушы, құрылысшы.

барилгын құрылыстын;

барилгын материал құрылыс материалы.

барилцах 1. ұстау; күресу; алысу; жұлысу; 2. бірігу, ұстасу, қосылу.

барилдлага 1. күрес, жағалас. 2. ынтымақ, достық.

баримт 1. мәлімет; дәлел; **баримтгүй** дәлелсіз, мәліметсіз; 2. документ; анықтама; куәлік.

барим тұтам.

баримжаа нобай, мөлшер, жоба, тұснал.

баримтлах дәлелдеу; дәлелге алу; сүйену.

баримттай куәлі, дәлелді, ақыйқат.

бариу қысыңқы, тар.

бариувч балалардың арты ашық көйлемі.

бариул тұтқа; сап; тұтқыш.

бариулах 1. ұстату, қолына беру; 2. салғызу; **барилга** **бариулах** құрылыс салғызу.

барих 1. ұстау; 2. колға түсіру; 3. құру, салу, тігу (үй). 3. беру, тарту (сый).

барлаг үй қызметшісі, малай.

барлах тасқа басу (кітапты).

барс жолбарыс.

бартаа саз, батпақ; ойлы-қырлы.

баруун 1. оң жақ; 2. батыс; **баруун** тийіш сінға қарай, оң жаққа, батысқа қарай;

баруунтан оңшылдар.

бархирал айкай-шу; ойбайлау; бақыру.

бархиралдах ойбайлау; айкайлау; бақыру.

бахирах ойбайлау; ай-
кайлау; бақыру.

барч таска ытап басу-
шы.

баршгүй аса мол, біт-
пейтін, таусылмай
тын.

барь ұста!

барың сыйлық, тарту.

барыцаа кепіл, кепіл-
дік.

бас тағы, тағыда.

басамжлах, басах 1.
корлау, кеміту, ка-
дырын түсіру, төмен-
дету, күлкі қылу, 2.
кем бағалау (кү-
шін).

басгах түтіндену, бык-
су, тұтау.

басгуулах түтіндету,
быксыту, тұтату.

бас л тағы да.

бат берік, мықты, сенім-
ді; баянды.

бататгах нығайту, бе-
рік ету.

батга безеу; адамның
беліне шығатын бөрт-
кен.

батгана шыбын.

батдах баянды, тыя-
нақты болу, беку.

батжих нығайту, берік
болу.

батлагаа кепілдік.

Батлан Хамгаалах Ям
Қырғаныс Министр-
лігі.

батлах 1. бекіту; ка-
былдау; 2. билет.

батлуулах бекітіру;
кабылдау; нығайту.

батхан қаттылау, бе-
ріктеу.

бах тілек, арман

бахардах катып қа-
лу (куаныштан,
коркыныштан
т.б.).

бахархах (хар) бах-
дах.

бахдал масат, маз-мәй-
рам, шаттық; куа-
ныш, бахдалтай куа-
нышты, сүйінішті.

бахдан соқсох құмар-
лана тыңдау, мейір-
лене тыңдау, беріле
тыңдау.

бахдах шаттану; куа-
ну.

бахирах 1. өкіру; 2. өкі-
ріп жымау.

бахлуур алқым (адам-
ның).

бахтай сүйкімді, ұнамды, жағымды.

бахуу 1. еңтігу, демігу, еңтікпе; 2. қақырық жөтел; **бахуу өвчин** тамақ ауруы.

бахь тістеуік.

бацаг ораза (дінде).

бацаглах ораза ұстау.

бацган кыз, кыз бала.

бач кулық, айла.

бачим тығыз, шұғыл; тез, асығыс, жедел.

бачимдах асығу, сасу, сасқалақтау.

бачимдуулах асықтыру, сасқалактату, састыру.

бачлах алдау; кулық жасау, айла істеу.

бачтай залым, айлашыл, айлакер, ку.

баширт ку, залым, айлакер, айлашыл.

баяжих баю, дәулеттену, ауқаттану.

баялаг казна, байлық.

баян бай, дәулетті, ауқатты.

Баян-Өлгий Бай-Өлгей (аймак).

Баян-Хонгор Байын-Хонғыр (аймак).

баяр 1. қуаныш, көңілділік, шаттық; 2. сәлем, құттықтау; **баяр хургэх** сәлем, алғыс айту; 3. той, салтанат; **баяр ёслол** мереке, той.

баярлалаа рахмет.

баярлах 1. қуану, көңілдену шаттану; 2. рахмет айту, рыйзалық білдіру, алғыс айту.

баяртай 1. қуану, сүйіну, шаттану; 2. қош болыңыз, көріскенше сау болыңыз.

баясах қуану, көңілдену.

баясгалан қуаныш, шаттық, көңілділік.

баясгалантай қуанышты, шат, көңілді.

Белград Белград (кала).

Бельги Бельгия. (мемлекет)

Берлин Берлин. (кала)

Бери Берн (кала).

Бессараби Бессарабия, би мен.

бид біз, біздер.

бидэр дак, секпіл; тең-
біл; **бидэрлэсэн** дак
түскен, секпілденген,
теңбіл.

бие дене, организм; **бие**
цогцийг шинжлэх
ухаан тэн кұрылысын
зерттейтін ғылым; **ми-**
ний бие мен.

биенийн дененін, дене-
лік; **биенийн** тамир
дене шынықтыру.

биелүүлэх орындау,
іске асыру.

биелэх орындалу, іске
асу.

биет денелі, физика-
лық, материалдық.

биеэ 1. өзін; 2. дене-
сін; **биеэ** арчих дене-
сін сүрту, сүртіну;
биеэ барих ұстамды
болу, сабырлылық
ету; **биеэ** тоох мен-
менсіну, өзін-өзі жо-
ғары санау, дандай-
су, аскактау.

бижрүү есек жем, те-
рідегі бөртпе.

бий бар; **бий** болох
бар болу;

бийр сурет қаламы.

билүү қайрак.

билчир өзеннің құйға-
ны.

билчээр жайылым, өріс.
билэг талант, қабілет-
тілік, алғырлық.

билэгтэй талантты, ал-
ғыр, қабілетті, да-
рынды, зирек.

билэн ұятты сөз, әдеп-
сіз, қырт сөз.

билэнч әдепсіз, қырт.
бин май шелпек.

биндэрьяа гауһар тас.

битгий ма, ме, ба,
бе, па, пе деген
болымсыздық
етістіктің жал-
ғаулары. **битгий** оч
барма! **битгий** яв кет-
пе! **битгий** үзегд кө-
рінбе.

битүү бітеу.

битүүлэх 1. желімдеу,
желімдеп жапсыру
(қағазды, хатты);
2. жабу, бітеу,

битүүмжлэх 1. пешет-
теу, 2. тығындау, бі-
теу, жабу.

бичиг 1. жазу; **бичиг**
үсег сауат; **бичиг**
үсег муутай шала

сауатты; 2. документ, куәлік; соңин бичиг газет.

бичилцэх жазысу, қат жазысу.

бичих жазу.

бичмэл жазба, қол жазба.

бичээч қатшы, техникалық қатшы.

биш 1. емес; энэ дэвтэр биш, ном бұл дэптер емес, кітап. 2. баска, өзге.

бишрэл сенім, наным; сыйыну.

бишрэх құрметтеу, сыйлау, хошаметтеу.

бишүү? емес пе?

бишүүрхэх жатырқау.

бишүүр ауыз сырнай; сыбызгы.

бишхүүрдэх сырнай тарту, сыбызгы тарту.

богино 1. қысқа; **богино** дээл қысқа киім, шолақ киім; **богино** хугаңааны аз мерзімнің, қысқа мерзімнің.

богт чөмөг білек сүйек.

богзос кәржілік.

богц қоржын.

бод 1. боды (м а л); 2. ірі қара мал.

бодис зат.

бодлого 1. саясат; 2. есеп.

бодол ой, ойлау; **бодол болох** ойлау, ойға қалу.

бодоццох есептесу.

бодон гахай қабан.

бодит нағыз, шын, дәл, ақыйхат, объектив.

бодох 1. ойлау; 2. есептеу, санау.

бойжих өсу, өр жету, аяқтану (т ө л).

бойжуулах өсіру, ержеткізу, аяктандыру (т ө л д і).

бойтог бөйтiк (м ұ й ы к).

бол болса; **биивахаар бол** чиший номыг авна мен жүретін болсам, сенің кітабінді алам. **энэ бол пионер** бұл — пионер.

болбуу бәлки, бәлкім, ықтимал, мүмкін.

Болгари Болгария (м е м л е к е т)

болгоомж 1. сактык, мүкнйяттык, алды-артын байкаушылык.

болгоомждоx сактану, мүкнйяттык жасау, алды-артын байкау.

болгоx 1. icтeу, 2. болгызу.

болд болат, кұрыш, **болд цутгах** завод болат қорғатын завод.

болдог 1. төмпешік жер; 2. болатын.

болжмор торғай.

болзоо уәде.

болзоолоx уәделену, келісу.

болзоx уәделесу, мерзімді белгілеу, келісу.

бодих қою, тоқтап қалу, тоқтау.

болмоор жарайтын, болатын.

боловсон 1. мәдениетті; тәрбиелі, енегелі, сынайы; 3. кемеліне келген, толған (механизмде); **боловсон хүчин** кадр

боловсрол білім; соёл **боловсрол** мәдениет.

боловсроx 1. пісу, жетілу; 2. өнерге жету, мамандану.

боловсруулах 1. пісіру, жетілдіру, 2. оқыту, үйрету.

боловч болса да; әйтсе де.

бололтой сірә, шамасы, мүмкін, ықтимал, сыяқты, секілді, сықылды.

бололцоо мүмкіндік.

боломж (xap) **бололцоо**

болор меруерт тас.

болоx болу.

болхи 1. олак істелген; 2. жай, шабан. (сөзге).

болшгүй болмайтын, мүмкін емес.

боль ксй! тоқта! жетер!

больё қояйык, тоқтайык, жетер.

больниц аурухана.

большевик большевик.

боов бауырсақ.

боовчин тәтті тамақ жасаушы; бауырсақ пісіруші.

боогдуулах кедергі
келтіру, бөгөт жасау.
боодол байлам, тай,
месте, орау, бума,
тең.
боол кұл, малай; боо-
лын эзэн кұл иемде-
нуші, кұл кожасы.
боолт 1. жіп, бау, ар-
қан; 2. шығырык,
3. кұрсау, шеңбер.
боолчлох кұл ету, езу;
жаншу, кұлдану, ка-
нау.
боом түйнеме; топалан
(ауру).
боомлох кысып өлтіру,
буындырып өлтіру.
боомт кедергі, бөгөт.
бомь мөйын жіп.
боох 1. тану, 2. орау,
буып тую, байлау
(жүкті); 3. жолды
бөгеу.
бооц бәс.
бооцлох бәстесу, бәс
тігісу.
бор 1. сұры, боз (жыл-
кы). бор гөрөөс тау-
теке; бор шувуу
торғай: бор хараа
караңгы, ымырт,
інір, қас қарайған кез.

бор II. күшік.
бор III. жай, карапа-
йым, оңай.
борви борбай (адам-
ның).
боргио бордак (жем).
боргоох үру.
боргоцой бүртік (ка-
рағай, емен сы-
яктылардың).
бордоо 1. жер тыңайт-
қыш; 2. жем, бордак
(малдың).
бордох 1. жер тыңай-
ту; 2. бордакка бай-
лау, семірту.
боржин чулуу гранит
тасы.
борлог тарлан.
борлуулах 1. кактап
пісіру (ет); 2. сату,
өткізу (товар).
борог шөп-шалан, шөп-
шар, ескі-кұсқы.
борогчин сұрғылт, боз-
дау.
бороо жаңбыр, жауын;
бороо шиврэнэ жаң-
быр себезгілеп жауып
тұр.
борооны жаңбырдың;
борооны үүл жаң-
быр бұлты.

бороорхог (х ар) **бороотой**

бороотой жаңбырлы, жауын-шашынды.

бороохой шокпар.

бортого 1. мылтык оғының кабы, жезі; 2. ағаш шелек.

борц борша, кепкен ет.

борцдох етті келтіру, боршалау.

борцолсон мах кептірілген ет, боршалаған ет.

босго табалдырык.

босгох 1. көтеру, тік тұрғызу; 2. кайта калпына келтіру.

босгуул кашкын.

бослого көт-ріліс, бүліншілік.

босон харайх ұшып тұру, атып тұру, секіріп тұру.

босоо тік, тігі.

босох тұру, түрегелу.

ботго бота.

ботгодох боталау.

боть том; Сталин — зохиолуудын V боть Сталин — шығармаларының V томы.

бохир арам, лас, былапыт.

бохь батка (на йдың); шайыр (ағаштын).

бошго ескі, ескірген нәрсе, әдет.

бошинз астарсыз шапан.

бөвөгкөх миңгірлеу, күбірлеу.

бөгж сакыйна, шығыршык.

бөглөө тығын.

бөглөх 1. тығындау, аузын бітеу; 2. тұншығу, дем ала алмау.

бөглүү газар шет, қаранғы түкпір, меңіреу.

бөгөлдөргө камшының бұлыргелі.

бөгс арт, бөксе (адамның).

бөгтийх бүкірею, бүкірлену.

бөгтөр бүкір, еңкіш.

бөлцгөріскен, томпайған (көз).

бөлцөн іскен, томпак (көз).

бөмбийх ісіну, үлкею, дүрбію.

бөмбөг 1. доп; 2. бомбы; **бөмбөг** тээгч бомбы тасушы, тиеуші.

бөмбөгдөгч бомбалаушы (бомбы тастаушы аэроплан).

бөмбөгдөх бомбалау, бомбы тастау.

бөмбөгнийцохиурдоп ссғатын таяк.

бөмбөгөр 1. домалак, шар тәрізді; 2. күмбез.

бөмбөлөг борсыйған, жұмсақ нан.

бөмбөр барабан; **бөмбөр** дәлдәх барабан қағу, дабыл қағу.

бөмбөрцөг шар; газрын **бөмбөрцөг** жер шары.

бөө бақсы.

бөөлжис құсық; **бөөлжис** хутгам жүрек айнытатын, құстыратын.

бөөлжих құсу.

бөөм 1. үйім, үйінді; түйіршік, түйір, кесек; 2. **бөөм** олоп топ, жыйын.

бөөмнөрөх жыйналу, үймелеу, топталу.

бөөмнөрүүлэх жыйнау, топтау.

бөөмнөх (хәр) **бөөмнөрөх**

бөөмөөр тобымен; **бөөмөөр** худалдах тұтас сату.

бөөл түйіршік, кесек. **бөөр** бүйрек.

бөөрөлхий домалак, шар тәрізді; **бөөрөлхий** үзөл оппортунизм, ымырашылдық. **бөөрөлхий** үзөлтопортунист, ымырашыл.

бөөс бит; **бөөсгөй** битті, биті бар.

бөрөлзгөне бүлдірген. **бөртгөр** шағымысқан, ағараңдаған.

бөс давуу мақтадан істелген мата, тоқыған товар.

бөх I. өркеш; **бөхтэй** өркешті; **хоёр бөхтэй** екі өркешті.

бөх II. 1. балуан, күшті, мықты; 2. берік қатты, орнықты; **бөх**

голтой көмпіс, жан-себіл.
 бөхийлгөх сөңкейтү, майыстыру, ию;
 бөхийх бүгілу, иілу, майысу, еңкею;
 бөклөх бөкіту, нығайту, күшейту;
 бөхөн бөкен (ан).
 бригад бригада; гавшгай бригад екпінді бригада;
 бригадын бригаданын; бригадын дарга бригадир (бригада бастығы).
 буг шайтан.
 буга бұғы.
 бугуй білек.
 бугуйвч білезік.
 бугуйл арқан.
 будаа жарма. хүүхдийн будаа жарма; цагаан будаа күріш; шар будаа сөк.
 будааллага сыйлы қонағасы; банкет.
 будаг бояу, сыр.
 будаглах 1. былғану, ластану; 2. боялу.
 будагчин бояушы, сыршы.
 будан тұман, мұнар.

будангуй 1. мұнарлы, тұманды; 2. лай; 3. бұлдыр, күңгірт; 4. меніреу.
 Будапешт Будапешт (қала).
 будах бояу, сырлау.
 будлиан шатақ, шымшытырық; 2. дау-жанжал.
 будлиантай 1. шаталан, шым-шытырық; 2. даулы, жанжалды.
 будлиантуулах шаталастыру, шым-шытырық ету.
 будмал майланған, сыланған, сырланған, боялған.
 бужигнах 1. жоғары көтерілу, будақтау; 2. тотырлау, уылдап, шуылдау.
 бужгар бұйра (шаш).
 бузар арам, лас, таза емес, былық, қоқыс.
 бузарлах лақтау, бұлау, арамдау.
 бузгай тәуір, көрім.
 буйд алшақ, алыс.
 буйл мұрындық.
 буйлах боздау.
 бул білік, білеу.

булаалдаан айтыс, егес, талас; **булаалдаантай** айтысты, егесті, таласты.

булаах тартып алу.

булан бұрыш, мүйіс; **улаан булан** қызыл бұрыш (мүйіс); **усны булан** шығанақ.

булархай газар жұмсақ топырақты (қыртысты) жер.

булах 1. көму, көміп тастау, 2. жерлеу.

булга (хар) **булган**.

булгарах буын шығу, буын таю.

булган бұлғын.

Булган Бұлғын (аймақ)

булгарах буын шығу, буын таю.

булдруу қал.

булгих тулау, мөңку (ат).

булиа мықты.

булигаар бұлғары; **булигаарын** завод бұлғары заводы.

булингар лай.

булингартах лайлану.

булимгай күші басым.

булт бәрі, барлығы.

булуу 1. ісік, томпақ; 2. ұры (адам денесіндегі); **булуу цагаан** сазан балық.

булхай қаралық.

булхайлах қаралық істеу.

булцуу кейбір өсімдіктердің жер астындағы жуан, домалақ басы.

булчин бұлшық ет.

булчирхай без.

булш зират, бейіт, мола; көр, қабыр, оша.

булшлагч көр қазушы, қабыр қазушы.

бум бір жүз мың.

бумба I. сымбатты құмыра ыдыс.

бумба II. оба, зират.

бумбадах лонқа салу.

бунхан бейіт, қабыр.

бур 1. балдырлы; 2. қараңғы, бұлдыр;

бур-бур сақылдан қайнау.

бурам кант қамысы.

бурантаг түйенің бұйдасы.

бурах мылжындау, шату.

бургас тал.

бургасны шугуй тал
қалың шыққан жер.
бургилах бұлақ боп
қайнап шығу; қатты
қайнау.
бургнулах түтінді бу-
дактату.
бургих будактау (тү-
тін).
бургуй ішке су жібере-
тін құрал (клязма).
бургуйдах ішке су жі-
беру (клязма қою).
буржийлгах бұйралау.
буржуй буржуй.
буржуйлэг буржуазия
(капиталистік
қоғамдағы үс-
тем тап).
буржийх бұйралану.
буриад монгол буриат
монгол.
буртаг арам, лас; бур-
таг болох арамдану,
ластану.
буртаглуулах арам
ету, лас ету.
буруу дұрыс емес, жөн
емес, теріс.
буруугаа хүлээх те-
рістігін мойындау,
қателігін мойнына
алу.

буруутан айыпты, кі-
нәлі.
буруутгах бұрмалау,
теріс айналдыру.
буруушаал сегіс, бе-
тіне басу; кінәлау,
буруушаах сегу, бе-
тіне басу; кінәлау.
бурхан бурхан (мон-
ғолдардың буты,
әулиесі, құдайы);
бурхангуй құдай-
сыздық; бурхан үзэг
құдая тәуба; долоон
бурхан жеті қарақ-
шы.
бурхи суырдың айғы-
ры.
бурь көгеру.
бус емес.
бусад басқа, өзге.
бусдаас авах біреуден
алатын; бусдаас ав-
сан біреуден алған.
бусдаас авах авлага
елден алатын не-
сие, кісіден алатын
несие.
бусниулагч ойраншы.
бусниулах ойрандау,
ойран салу, астан-кес-
теңін шығару.

бут

— 48 —

буу

бут I. шұқанақ, төм-
пешік жер.

бут II. күл талқаны
шығу; **бут** ниргэх
талқандау, қыйрату,
быт-шытын шығару;
бут цохих соққы
беру.

бутархай бөлшек; эн-
гийн **бутархай** жай
бөлшек; **бутархай**
мөнгө ұсақ ақша.

бутаргах сындыру, жа-
ру, қыйрату; уақтау,
ұсақтау.

бутрах ұсақталу, уақ-
талу; бөліну; быты-
рау.

буу I. 1. мылтық; 2.
түсі (аттан түсу).

буу II. ма, ме, ба, бе,
(болымсыз етіс-
тіктің жалғауы);
буу ор! кірме! **буу**
үзегд! көрінбе!

буугийн мылтықтың;
буугийн гэр мыл-
тықтың қабы; **буу-**
гийн гохь мылтық-
тың шаппасы.

буудаж алах атып өл-
тіру, өлім жазасына
бұйыру.

буудай бидай

буудал дамылдайтын,
аялдайтын жер.

буудлагын газар мыл-
тық ататын жер.

буудалдах атысу, ат-
қыласу.

буудалцах (хар) **буу-**
далдах

бууддах ату.

буудлага атыс.

буудлын газар керуен
сарайы.

бууж өх түсіп беру,
тізе бұгу, берілу.

бууз буз. (ішіне ет
салып бұға пі-
сірген тамақ).

буулга 1. мойынтұ-
рық, бұғау; 2. тү-
сірі

буулгасан 1. көшір-
ген; **буулгасан зу-**
раг көшірілген сурет.
2. түсірілді, түсірген.
гэрээ **буулгасан**
үйді жықтым; **би**
ачаа буулгасан мен
жүк түсіргем.

буулгах түсіру.

буур бура.

буурай әлсіз, нашар,
қуатсыз.

буурал 1. сақал, шашы ағарған; 2. бурыл (өн)

буурах 1. төмендеу; 2. әлсіреу, бәсендеу.

буурцаг бүршак.

буух түсу, үнә **буух** бағасы төмендеу.

бууц қора, үй оғны, жұрт.

бууч атқыш.

буфет буфет.

бух бұқа; **бух** гөрөөс тағы сыйыр тсктес өгіз.

бухал күләна (шөп).

бухалдах (хар) **бухаллах**

бухаллах күләнәналау.

Бухарест Бухарест (қала).

бухимдал мұңшылдык, уайым, қайғыға берілушілік. **бухимдалт** мұңшыл, уайымшыл, қайғышыл.

буцаалт қайырып беретін ақша.

буцаах қайтару, қайыру, кері жіберу.

буцалгасан қайнатқан; **буцалгасан** ус қай-

нақ су; **буцалгасан** сүү піскен сүт.

буцалгах қайнату; **сүү** **буцалгах** сүт пісіру.

буцах қайту.

буцлах қайнау.

бушуу тез, жылдам, дереу, шапшаң.

буюу немесе, не болмаса, я, яки, әйтпесе, яғни.

буюн бақыт.

бүгд 1. барлығы, бәрі; 2. түгел, түгелдей;

бүгд хурал пленум.

бүгд найрамдах улс республика.

Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс Монғол Халық Республикасы.

бүгдээр бәрі, барлығы, түгелдей.

бүгчим қапас, қана, тымырсық.

бүгэх жасырыну; бұғу.

бүдгэрэх күнгірттеу, өшкіндеу. (өн).

бүдрэх сүріну; жаңылу.

бүдүүвчилсэн шамаланған, нобайланған нұсқалданған,

бүдүүлэг 1. надан, арт-
та қалған; 2. жа-
байы, дөрекі.

бүдүүн жуан, дөкір
істелген, ептейсіз; **бү-**
дүүн төлөв долбар.

бүдүүрэх жуан болу,
жуандау.

бүдэг өшкін, күңгірт.

бүдэнгә күңгірт.

бүдэх күңгірттену, өш-
кіндену.

бүжиг би.

бүжигчин биші.

бүжин көжек.

бүйл тістің еті.

бүйлс бадам ағашы.

бүл үй-іші; **бүлтэй** үй-
лі баранды, үйлі жан-
ды.

бүлгийн удирдагч топ-
тың басшысы, бастау-
шысы.

бүлгэм қауым; үйірме;
танцын бүлгэм танц
үйірмесі.

бүлжиг жүзік.

бүлтгәр томпақ, дөңес;
бүлтгәр нүд бұлтық
көз.

бүлтәгнәх томпаю; кө-
зің томпайту.

бүлүүр 1. поршень; 2.
піспек.

бүлэг 1. тарау, бөлім;
2. топ.

бүләгләх топтану, пар-
тияласу.

бүлх сіңір.

бүлээн жылы, қан жы-
лы.

бүлээтгәх ысыту, жыл-
ту.

бүр 1. тілті, өте; **бүр**
сайн тілті жақсы, өте
жақсы; 2. сайын,
де сыяқты жал-
ғаулық; **өдөр бүр**
күн сайын, күнде.

бүргәд бүркіт.

бүргәлзәх 1. көзге
елестеу, жылт етіп
көріну; 2. бұлдырлау.

бүрий қаранғы, күн-
гірт; **бүрий** цағ кеш,
ымырт; **бүрий болох**
кеш болу, ымырт жа-
былу.

бүрмөсөн біржола, бір-
жолата.

бүрән толық, түгел.

бүртгәгч тізімші.

бүртгәл тізім; **тоо**
бүртгәл санақ.

бүртгэх тизимдеу, түгендеу, санау.

бүрхүүл какпак.

бүрхэвч жапқыш, жамылғы.

бүрхэг 1. бұлынғыр, бұлтты күн; 2. қараңғы.

бүрхэгдэх бүркелу.

бүрхэх бұлттау; қараңғылану.

бүрхээх жабу, бүркеу, түмшалау.

бүрэг 1. қараңғы; **бүрэг болох** қараңғылану; 2. оңашашыл, түйық.

бүрэлгэх жою, жоқ қылу.

бүрэлдэхүүн құрамы (бюроның, уәкілдердің т.б.).

бүрэлдэх құрылу, құралу.

бүрэн 1. барлығы, бәрі; 2. толық; **бүрэн эрхт** толық ерікті; **бүрэн эрхт элчин** толық ерікті елші.

бүрэнхийлэх кешкіру, кеш болу, ымырт жабылу, қараңғы түсу, қас қараю.

бүрэх жабу, бүркеу.

бүрээ 1. теңіз ұлуының қабығынан жасалған түтік; 2. барабан.

бүрээдэх ауызбен сырнай тарту; барабан тарту.

бүрээс жапқыш, орауыш, тыс; **гэрийн бүрээс** үзік, туырдык.

бүрээч сырнайшы, барабаншы.

бүс 1. белбеу, белдік; 2. шүперек, пұл.

бүсгүй әйел адам.

бүслүүр 1. арқан, жіп, белдеу; 2. құрсау, шеңбер; **гэрийн бүслүүр** белдеу; **дэлхийн бүслүүр** экватор.

бүслэгдэх қоршауға алыну, қамауға алыну.

бүслэх 1. қоршау, қамау; 2. бел буыну.

бүтнэ 1. бөдененің ұрғашысы; 2. бітеді, орындалады.

бүтэл орындалу, іске асу, жүзеге асу.

бүтсэн орындалған жүзеге асырылған.

бүтсэнгүй орындалмады, жүзеге аспады.
бүтэм орындаларлык, аткаруға, орындауға келетін.

бүтэмж орындау, іске асыру, жүзеге асыру;
бүтэмжгүй келіссіз, реті келмейтін; **бүтэмжтэй** орындаларлык, реті келген, оңаты келген.

бүтэн 1. бүтін, тұтас, толық; 2. тыңғылықты; **бүтэн** газар тың (жыртылмаған) жер; **бүтэн** сайн өдөр демалыс күні.

бүтэх орындалу, іске асу, жүзеге асу; **бүтэхгүй** орындалмайды, іске аспайды, жүзеге аспайды.

бүтэшгүй орындалмайтын, іске аспайтын, жүзеге аспайтын; **бүтэшгүй** санаачлал бос кыял.

бүтээгдэхүүн өнім.

бүтээгч шығарушы, жасаушы, істеуші.

бүтээл 1. өнімділік, өнім; 2. нәтиже.

бүтээлт (хар) **бүтээл**.
бүтээмж өнімділік.

бүү ма, ме, ба, бе, па, пе (болымсыз етістіктің жалғауы); **бүү** хий! істе ме! **бүү** үзегд! көрін бе! **бүү** хэл айт па!

бүүвэй әлди-әлди; **бүүвэйи** дуу бесік жыры.

бүүвэйлэх әлдилеу.

бүүрэг қас (ердің).

бүх 1. бүкіл, 2. барлық; **бүх** ардың бүкіл халықтың; **бүх** дэлхийін дүние жүзінің; **бүх** оросын бүкіл россиялық; **бүх** цэргийін жанжин барлық әскердің қолбасшысы.

Бүх Холбоотын Лениний Эвхамт Залуучуудын Эвлэл Бүкіл Одақтық Лениндік Коммунистік Жастар Одағы (БЛКЖО).

бүгшим ханиад демікпе ауруы.

бүхэл бүтін, түгел, тұтас.

бүхэн 1. барлык, бү-
 кл; 2. эрбiр; хүн
 бүхэн эрбiр адам.
 бүч лента, бау.
 бэгдрэл сiлкiндiру,
 қалтырагу, селкi-
 дету, тiнiдету.
 бөдрүүлэх iздету.
 бөдрөх iздеу.
 бээл бейiл (феодал-
 дардын 3-дәре-
 желi шенi).
 бээс бейсi (феодал-
 дардын 4-дәре-
 желi шенi).
 бөл таудын баурайы.
 бөлтийн 1. сыйға кел-
 ген, тегiн келген;
 2. сыйға берiлген,
 тегiн берiлген.
 бөлдөх даярлау, әзiр-
 леу.
 бөлтгэгч даярлаушы.
 бөлтгөл дайындық,
 әзiрлiк.
 бөлтгөх 1. даярлау,
 әзiрлеу; 2. даярлану,
 әзiрлену, қамдану.
 бөлтрөг күшi (қас-
 қырдын).
 бөлхүүс бел.
 бөлхөвч iш тартқыш, iш
 қан.

бөлхөн даяр, әзiр.
 бөлчих жайылу, оттау.
 бөлчээр (хар) билчээр.
 бөлчээрлөх (хар) бөл-
 чих.
 бөлчөөх жаю.
 бөлөвөрөх түл қалу,
 жесiр қалу.
 бөлөвсөн түл, жесiр.
 бөлөг 1. сый, сыйлык,
 тарту.
 бөлөг II. бөлi, бейне.
 бөлөглөх сыйлау, сый-
 ға беру, тарту.
 бөлөн даяр, дайын,
 әзiр.
 бэр келiн.
 бэрвийк сiресiп қатып
 қалу; қақайып қалу,
 тоңып қалу.
 бэргән жеңге.
 бэрс ферзь (шахмат-
 тың арыстаны).
 бэртсән (хар) бэр-
 тәнгә
 бэртәнгә мертік, мер-
 тіккен.
 бэртәх мертігу, зақым-
 дану.
 бэрк 1. қыйын, ауыр;
 2. қатал.
 бэрхдәх қыйығатүсу,
 қыйын болу.

бэрхтэй қыйын, қатал.
бэрхшиг қыйындау.

бэрхшээл қыйыншы-
лык.

бэрхшээх қыйынсыну.

бэрцгэр аенді, түйірлі;

бэрцгэр түрс денді
уылдырық.

бэсрэг ыкшамды.

бэх I. сыя; бэхийн сав
дәуіт, сыя сауыт; бэх
уух цаас сыя сор-
ғыш қағаз.

бэх II. 1. қатты, күшті,
мықты, берік; 2. баян-
ды.

бэхжих нығаю, беку,
күшею.

бэхэлсэн бекінген, қор-
ғанған; бэхэлсэн га-
зар бекінген жер, қа-
мал, қорған, бекініс,
бекет.

бэхлэх 1. күшейту,
нығайту; 2. қорғану,
бекіту.

бэхт болор түрлі қым-
бат тас.

бээлий қолғап.

бээрэг тоңғак.

бээрэх тону, жаурау.

бялдартай жарасымды,
сымбатты, сәулетті.

бялдууч жағымпазда-
нушы, жарамсакта-
нушы, жағынушы.

бялдуучлах жағымпаз-
су, жарамсактану,
жағыну.

бялзуухай торғай.

бялуу арасына ст, ба-
лык я карточка са-
лып пісірген нан.

бялхалзах төгілу, жа-
йылу, арнасынан асу.

бялхах төгілу, жайылу,
арнасынан асу.

бямба сембі.

бир күш, куат; бюргүй
күшсіз, халсіз, куат-
сыз.

бйруу тайынша.

бйсаа қандала.

бйсалгах ойлау, ойға
салу.

бйслаг ақ ірімшік.

бйцархай жарык.

бйцлах жару, бөлу.

бйцрах жарылу, бөліну.

бйцхан кішкентай, кіш-
кене.

В ваадагнах буу,
орау, түйю.

ваадан (қыт) орауыш
зат орайтын шүперек'

ваалах іріндеу.
 ваар кұмыра, шөлмек.
 ваарлах кұмыраға кұю.
 ваарч кұмырашы.
 вагон вагон.
 ван (кыт) уаң.
 вандуй бұршак.
 Варшав Варшава
 (кала).
 вексель вексель.
 Венгри Венгрия (мем-
 лекет).
 винтов винтов, бес
 атар.
 витамин витамин.
 волейбол волейбол,
 доп.

Г гаа бұрыш (чайға
 қосатын).
 гааглах қарқылдау
 (қарға).
 гаанс най.
 гаарах үдей беру.
 гав саңлау, жарық,
 шытынаған жер; гав
 гарах шытынау, жа-
 рылу.
 гавал бас сүйек.
 гавар тұлкінің күшігі.
 гавшгай 1. шапшан,
 тез, жылдам, пысык,
 шыйрак, тындырым-

ды, шебер, ысылған;
 2. екпінді, белсенді.
 гавыгуй нашар, жа-
 ман.
 гавьяа 1. ат - абырой,
 атак, даңқ; 2. сіңір-
 ген еңбек.
 гагнах дәнекерлеу, жа-
 быстыру,
 гагнуур дәнекер аспа-
 бы.
 гагц біреу, жалғыз, бір;
 гагцхүү бірак, жал-
 ғызак.
 гадаа сырт, тыс; гадаа
 гарах сыртқа шығу,
 тысқа шығу.
 гадаад 1. сырт; гадаад
 бодлого сырт саясат.
 2. шет; гадаад улс
 шет ел.
 Гадаад Монгол Сыртқы
 Монгол.
 Гадаад Худалдааны
 Яам Сыртқы Сауда
 Министрлігі.
 Гадаад Явдлын Яам
 Сыртқы Істер Минис-
 трлігі.
 гадагш сыртқа.
 гадар 1. сыртқары,
 тысқары; 2. киімнің
 тысы,

гадарлах 1. тыстау (киім); 2. семіру, май басу, шолдену, **гадас** казык, бақан, дінгек; **гадас шаах** казык кагу.

гадна 1. сырт, тыс; 2. тағы, баска, коса, бірге; **би мөнгөнөөс гадна хувцас чаа** лаа мен ақшамен коса киім де алдым.

гаднах сырткы, сырткарғы.

гаднын баска, шет, бөтен, бөгде,

гадрага үсті, беті (жердің).

гадуур сырт, тыс.

гаж буруу зантай

1. екі беткей, екі жүзді, 2. өтірікші, жалған айтатын, алдамшы; 3. өз бетімен кеткен, шөлкес.

гажих майысу, кыйсаю, кыюы кету, қажалу.

гажууд кыйсайған, теріс бұрылған.

гажуудах 1. кажу, майысу, кыйсаю;

2. бас тарту, ауытқу, жолдан таю;

гажуудуулах 1. ауыткыту, жолдан тайдыру; 2. бұзу; бұрмау.

газ газ, ауа.

газар 1. жер; **газар зүй** география; 2. аудан, көлем; 3. орын, тұрақ; 4. ұйым, мекеме; **албан газар** мекеме, ұйым; **засгийн газар** үкмет орны.

газарч жерші.

газарчлах жершілеу.

газаршик жерсіну, жаңа жердің жағлайына көндігу,

газрын жердің; **газрын бордоо** жер тыңайтқыш.

Газрын дундад тэнгис Жер орта теңізі.

гай 1. кайғы, қасырет, сор, пәлс; 2. зыян, залал; 3. зәбір, сөгу, тіл тигізу, балағаттау; **эдiлсiздiк**; **гайгуй** кем жоқ, түк етпейді, ештеңе емес.

гайд айкай-шу.

галийн татвар таможнай салығы,

гайль салык (товардан, мүлүктөн т.б. алынатын үкмет салыгы).

гайлилах салык алу.

гайльч таможнай кызметкері.

гаймногоо бұрыш өсімдігі.

гайт мүсөпір, сөрмө, бейшора.

гайхал таңыркау, гажаптану, таңгалу.

гайхамшигтай тамаша, әдемі, көркем, таңғаларлық; гажап, керемет, әсем.

гайхах таманалау, таңыркау, таңгалу.

гайхшаа барах аң-таң болу, таңгалу.

гайхуулах таңгалдыру, гажаптандыру.

гад от.

галдах жағу, жандыру.

галжир кыйсық-кыңыр, шалыс, иілген, бүкірейген, кыйсайган.

галжирдах кыйсаю, бүкірөю, кыныраю, иізу.

галзуу кұтырған, жынды, есі ауысқан.

галзуурах жындану, кұтыру.

галлах 1. жағу, 2. окату, атқылау.

галт отты, оты бар;

галт бөмбөг бомба;

галт зэвсэг отты қару.

галуу үйрек.

галч от жаккыш адам.

галын 1. оттың; 2. өрттің; галын аюул өрт қаулы, галын аюулаас хамгаалах газар өрт қаулынан сактайтын орын.

гальхрах ерну, жалқаулыққа салыну.

гам ұқып; үнем; гамтай ұқышты, үнемді, күтімді.

гамнах үнемдеу, күту, ұқыштау.

гамшиг 1. апат; 2. ауыр, қыйын хал, қыйыншылық.

ган I. кұрыш, болат.

ган II. кұрғақшылық, куаншылық.

ган III. саңлау, тесік.

ган IV. күбі шелек.

ган V. ган-ган кұстың қаңкылдауы.

ганавалзах кыйкандау,
эсемсу.

ганагар эсем.

ганалзах (х а р) гана-
валзах.

ганга тік жар.

гангалах сәндену, кер-
бездену, эсемдену.

гангамсаглах (х а р)
гангалах.

ганган 1. эсем, көр-
кем, сұлу; 2. кербез,
сәнкой.

ганганах шарылдаған,
шыңкылдаған дауыс
шығару; сарнау, ың-
кылдау.

гангар қаңкылдау.

гандайлгах имейту,
кыйсайту, ию, бүгу.

гандалзах бүгілу, илу,
майысу.

Гандан Гандан (У л а н-
б а т а р д а ғ ы ш і р-
к е у).

гандах 1. құрғақшы-
лыққа ұшырау; 2. күн-
ге кую; 3. ону; түсі
өзгеру.

гандгар 1. ойыс; бүкір,
еңкіш, 3. құныс.

гандгаршиг 1. бүкір-
леу, еңкіштеу; 2. құ-
ныс.

ганжир күмбез.

ганзга қанжыға.

ганзгалах қанжығалау.

ганих тырысу, ынтала-
ну, ұмтылу.

ганпанз ұн илейтін
ағаш.

гансрал қайғы, қасырет
уайым.

гансралт қайғылы, қа-
сыретті, уайымды,
мұңды.

гансруулах қайғыға
түсіру, уайымдату,
қасыретке түсіру, мұ-
ңды болғызу.

гантах шатынау, жары-
лу.

ганхалзах бұлғақтау,
теңселу, қыйсақтау,
ырғалу, шайқалу.

ганхах (х а р) ганхал-
зах.

ганц бір, біреу, жал-
ғыз.

ганцаараа жалғыз;
оңаша.

ганцаардах жалғызсы-
рау.

ганцаарлах жалгызсы-
рату.

ганцдах (х а р) ганцаар-
дах.

ганцхан біреу, жалгыз,
біреу-ак.

гакъ панасыз, бейшо-
ра, бейбак.

гакърал жанжалшыл-
дык, бүлікшілдік, сот-
карлык.

ганьралт кұтырған;
жынды, соткар, акы-
мак.

ганьрах 1. кұтыру,
жындану; 2. айкай-
лау, жекіру; 3. мас
болу.

гар кол; гар буу жең
мылтык; гар хөл кол-
аяк; гар хадуур тарт-
па; гар үйлдвэр кол
өндіріс.

гараж гараж (м а ш и-
на тұратын орын).

гарал 1. шығу, пайда
болу; 2. тек, туыс,
бастама; 3. ата баба,
ата-тек.

гаралт 1. шығуы, пай-
да болуы; 2. тегі туы-
сы, бастамасы; 3. ата-
бабасы, ата-тегі.

гарам өткел.

гарамгай 1. кабілетті,
алғыр; 2. озат, үздік,
бірегей.

гаранга тұзақ.

гарах 1. шығу, шығып
кету; 2. туу, пайда
болу; 3. табыду, бай-
қалу, 4. кұтылу, азат
болу; 5. өту.

гарахын I. шығудын.
гарахын II. шығыс (се п-
тік жалғауы).

гардан колмен, колма-
кол гардан байлдах
найзаласкан ұрыс,
коян-колтык арала-
сып соғысу.

гардах тапсыру, колы-
на беру, колма-кол
беру.

гарз 1. зыян, шығын;
2. шығыс, рыскұт.

гарзайх әбден арықтау,
кұр сүлдері қалу, жү-
деу.

гариг 1. күн бөлісі
(се й сембі, бей-
сембі, дүйсембі
т. б); 2. аспан әлемі
(күн, ай, мерку-
рий, нептун т. б).

гарлага 1. шығын, зыян, шығасы. 2. бас-тамасы, бас алуы.

гарнизон арнизон (камал яки кала өскері).

гаруй аса, астам; **мынга гаруй** мыңнан аса.

гархи 1. сакыйна, шығыршык; 2. сыға.

гарчиг 1. такырып; 2. мазмүн.

гарчиглах 1. мазмүндау; 2. такырып кою.

гарших сену, сүйену, арка туту.

гарын колдын, **гарын үсэг** зурах кол кою.

гаслан 1. кайгы; касрет, сор, мұң, күйініш, уайым. 2. ауыр, кыйын кал, бақытсыздык, сорлылык.

гаталгах өткізу.

гаталга өткел.

гаталгагч 1. паромшы; 2. өткізуші.

гатлах өту; **усаар гатлах** судан өту.

гахай шошқа.

гахайн шошканын;

гахайн торой шошканын торайы.

гацаа кыстак.

гацуу казык; **гацуу шаах** казык кагу.

гацуур шырша.

гачаал (хар) гачиг.

гачиг 1. мұқтаждык, кемдік; 2. ауру, кыйын хал; 3. жұт; **ган гачиг** құрғақшылык;

гачигдал мұқтаждык, кемшілік.

гачигдах мұқтаждыкка ұшығау, кемшілік көру.

гашилгах 1. аныту; 2. іріту.

ганлах ашу; іру.

гашуудал аза, кейіс.

гашуудак мұңдану, азалану, кею.

гашуун 1. ашты; 2. күйінішті, кайғылы.

гашуушиг аштылау.

гварди гвардия.

генерал генерал (өскерлік шен).

геологи геология (жер жайындағы ғылым).

геометри геометрия (математика ғылымынын бір тарауы).

гивлүүр бет перде.

гийгүүлэгч 1. дауыс-
сыз дыбыс; 2. сәуле-
лендіруші.

гийгүүлэх жарық кы-
лу, жарық түсіру,
сәулелендіру, нұрлан-
дыру.

гийх таң ату, жарық
болу, таң сарғаю.

гийчин конак, мейман.

гийчирхэх мейманды
карсы алу.

гийчлэх конак күту.

гилгэр жылтыр.

гилжгий кыйсык, кы-
ныр, шалыс.

гилжийх кыйсандау.

гилжир кыйсык, кыныр,
шалыс.

гингэнэх пырылдау.

гинж 1. шынжыр; 2. бұ-
ғау, кісен.

гинжлэх 1. тіркеу, ма-
тау, матастыру; 2. кі-
сендеу, бұғау салу.

гинших 1. пырылдау;
2. міңгірлен оқу.

гичий қаншық (ит,
қасқыр).

гишгэлт аяқ басыс.

гишгэх басу, таптау.

гишгэлэх таптау, басу.

гишүү бұтақ, тармақ.

гишүүн мүше; намын
гишүүн партия мү-
шесі.

гишүүний мүшенін, мү-
шелік, гишүүний бат
илэрхийлэх мүшелік
билет.

говирхог шөлдеу, да-
лалау жер.

говор тармақсыз, бұ-
тақсыз (ағаш).

говь шөл дала.

Говь Алтай Говь-Ал-
тай (аймақ).

гогод шөптің бір түрі.

гогодох ілмектеу, іліп
алу.

гогоо қыт-қыт (та-
уықтың дауысы).

гогорхох сәндснү,
әсемдену, кербезде-
ну.

гогоч (хар) ганган.

гогцоо 1. шумақ; 2.
түйін.

гогцоорох ілмектелу.

год пұшпақ. (тері-
нін).

годволзох тұштақтау.

годгой қойдың құй-
рығының ұшы.

годгонох шолтандау.

годгор сарайған.

годил садақтың оғы.

годилдох садақпен ату.

годой мах мойын ет.

годойх сарайып тұру.

годолзох (хар) год-
гонох.

годрон кемелек (ау-
ру).

годронтох кемелек ау-
руымен ауру, кемелек келу.

гоё әдемі, әсем, көркем, тамаша, сүйкімді, сәнді, сұлу.

гоёлог бүлдіршіндей әдемі.

гоёмсог (хар) ганган.

гоёмсоглох әдемілену, сәндену, әсемдену.

гоёх (хар) гоёмсоглох.

гоёхон әсемше, көркемше, сұлуша.

гоёч сәнденгіш, әсемшіл, сәншіл.

гожгор (хар) гозгор.

гозгор сарайған.

гожигнох төгілу.

гозойх көтерілу, жоғарлау, өрлеу, шарықтау.

гоймон (қыт) кеспе көже; хөндий гоймон қуыс көже.

гол I. 1. өзен; 2. білік; 3. бел ағаш; II. басты, негізгі; гол мах қара кесек ет; гол төлөв ауданында, негізінде, гол хүч негізгі күш.

голдох аудандау.

голио аюан шегіртке.

Голланди Голландия (мемлекет).

гологдол ақау, жарамсыз.

голомт I. ошақ; 2. тірек, ұя; голомт зал-гагч мұрагер.

голомтоор нь баллах күл қылу; күл талқанын шығару.

голох жаратпау, мән-сінбеу.

голч I. тура, төте, тұзу; 2. көлденеңдеуші.

голшиг (хар) ганган.

голигор жуан, үлкен, ееміз, толымды (кісі).

гомдол арыз, арман, өтініш, шағым, өкпе.

гомдлын арыздын;
гомдлын товчоо арыз
бюросы.

гомдолтой өкпелі; ар-
манды.

гомдох өкпелеу.

гон бие жалғыз өзі.

гонгинох тұнжырау,
қабағы ашылмау.

гонгинуур жылауық
(бала).

гонжгор (хар) гонз-
гор

гонзгой сопақ.

гонзгор (хар) гонзгой.

гонзойх сопақталу.

гонтох қомағайлану.

гоншгор түнерген, қа-
бағы түйілген, тұн-
жыраған.

гоо сайхан сұлу, сән-
ді, әсем, көркем.

гоог гоог қарғанын
қарқылдауы.

гоодох әсемдену, сән-
дену.

гоожин гожиң.

гоожинойхой түбі жыр-
тық тесік, су тоқта-
майтын.

гоожих төгілу, ағу.

гоожуур 1. шүмек; 2.
құман.

гоонойх күйез болу.

гоочлох әбігерлену,
әурелену.

горзгор 1. жүдеу, арық
ашан, үңірейген; 2.
күнге қақталған, күн-
ге күйген.

горхи I. бұлақ, бастау.

горхи II. ілгек.

горь үміт, сенім; горь-
гүй үмітсіз, сенімсіз;

горьдлого сенім, үміт,
ниет, дәметушілік.

горьдох үміттену, се-
ну, күту, ниеттену.

горьтог 1. сызу құра-
лы, циркуль; 2. тарт-
қан сызық.

гох 1. күршек; 2. қар-
мақ, жұтпа; 3. ші-
дердің бұтағы; 4. іл-
гек.

гохлох 1. күршектеу,
ілгектеу; 2. кармақ
салу.

гоховч (хар) горхи II.

гохдох іліп алу.

гош хорхой ішек құр-
ты.

гоюу пластырь (жа-
раға тартатын
кою зат).

гөвөх сілку; қағу; (мәселен: төсек орынды).

гөлгөр майда, жалтыр.

гөлгөрдөх майдалану, жалтырлану.

гөлөг күшік.

гөлөглөх күшіктеу.

гөлрөх талып шаршау, есі шығу, менірейіп қалу.

гөлчгөр майда.

гөлийх менірею.

гөрдөх танып кету, бстбақтырмау.

гөрлөг өрме (шаштын).

гөрлөх шашты өру.

гөрмөл тоқылған, өрілген.

гөрөлч (хар) гөрч.

гөрөө аң.

гөрөөлөх аң аулау.

гөрөөс бөкен; бор гөрөөс таутекс; бухан гөрөөс тур (жабайы өгіз).

гөрөөч аңшы.

гөрөөчин (хар) гөрөөч.

гөрөх өру.

гөрч өсекші, жалахор.

градус градус (ыстык, суыктың өлшеуіші).

грамм грамм (ауырлық өлшеуіші, 1000 грамм бір килограмм болады).

грамматик грамматика (тіл ғылымы).

гранат гранат (әскери құрал).

Гренланди Гренландия (арал).

Греци Греция (мемлекет).

Грузи Грузия.

гуа I. аскабак.

гуа II. көркем, сәнді.

гуай аға адамды құрметтегенде қолданылатын сөз, Жапар гуай Жәке.

гуалин бөренс, дөңбек.

гуанз асхана.

гуаглах бақылдау (бака).

гүвгәр 1. жұмсақ, майда; 2. кеуделі, келбетті, зор (адам). 3. түзу, қыр (мұрын).

гувж кескек (итке байлайтын).
 гувжлах итке кескек байлау.
 гуврах ыргалу, теңселу, шайкалу.
 гувчуур I. ау.
 гувчуур II. салык.
 гувчуурдах I. аумен балык аулау.
 гувчуурдах II. салык алу.
 гувчуурлах (х а р) гувчуурдах I. II.
 гувшаа түртіншек (м ә с: к о з ы).
 гувших түртінү.
 гудайх илу, еңкею.
 гудам үйдін коридоры.
 гудамж көше.
 гуда кішкенё сырмак.
 гудгар еңкім.
 гудрах 1. омақасу; 2. ыналау; 3. сіміріп жіберу.
 гуйвалдах 1. табысу, үйірлесу; 2. ымыраласу, ым-жымы бір болу.
 гуйвах 1. ауытку, солқылдау, теңселу; 2. бұзылу, сөзінен қайтып кету.

гуйвуулах I. ауыстыру, көшіру, аудару (м ә с: а қ ш а н ы).
 гуйвуулах II. бұрма-лау.
 гуйгч сұраушы, тіленші.
 гуйланч сұраушы, кайыршы.
 гуйлга сұрау, тілеу.
 гуйлагчин сұраушы, кайыршы.
 гуйлас өрік (а б р и-к о с).
 гуйлт (х а р) гуйлга.
 гуймтгай сұрамшак, тіленшек.
 гуймхай (х а р) гуймтгай.
 гуйранч (х а р) гуйланч.
 гуйх сұрау, тілеу.
 гул лзах ирондеу, бұрандау.
 гулбигар жіңішке, жұка (д а у ы с).
 гулбийх жіңішкеру (д а у ы с).
 гулгамгай тайғақ, тайганак, жалтыр (м ұ з).
 гулгах сырғанау, сырғанак тебу, коньки ойнау.
 гулих локсу.

гулгуур коньки.
 гулд ұзынынан, бойлай,
 жағалай.
 гулдан тас какпа (үл-
 кен үйлердің қа-
 бырғаларының
 арасындағы бай-
 ланыс).
 гулдрал өзеннің арна-
 сы.
 гулдрах сүйрету.
 гулжгар илгіш, ма-
 йысқак.
 гулжилзах (хар) гул-
 загнах
 гулзагнах барлық де-
 несімен ирендеу, сүй-
 ретілу.
 гулзгай қыйсық, қыңыр,
 шалыс.
 гулз р (хар) гулз-
 гай.
 гулир (хар) гурил
 гулууз октау.
 гуна құнан өгіз.
 гунан үш жасар (құ-
 нан) еркек мал.
 гунж үш жасар (құ-
 на жын) ұрғашы мал
 гунзгай (хар) гонзгой.
 гуниг қайғы, уайым,
 гуниггүй қайғысыз,
 уайымсыз.

гуниглал қайғы,
 йым.
 гунигтай қайғылы,
 йымды.
 гунилтай мұнды, а-
 лы.
 гуних уайымдау, н-
 ғылану.
 гунихрах (хар) гун-
 гуншаа мыңқылдан
 гуншигнах мыңқылд-
 гуншин үг тер-
 (әдебиетте).
 гуиших (хар) гуиш-
 нах
 гуиь катыны өл-
 адам; бойдақ адам
 гунихрах қайғыла-
 жабырқау.
 гур жабайы ешкі.
 гурав үш.
 гуравдугаар үшін-
 гуравдах үшіншід-
 үшінші реткі.
 гурамсан басқұр.
 гурамслах басқұр то-
 гуранз тас боп қа-
 қалған айуан я ө-
 дік.
 гурвад үшке таяу
 гурвалжин үшбұр.
 гурвалжлах үшбұр-
 тау.

гурван үш.

гурви жылга, ойыс жер.

гурвуул үшеуіміз.

гургалдай: алтан гургалдай бүлбүл.

гургуул кырғауыл.

гурзалзах көзгалу, кыймылдау

гурзгар нәзік, арык,

гуриг аш, бұралған.

гурил ұн.

гутаах 1. бұзу, бүлдіру; 2. бұру, бұрып көрсету; 3. маскара-лау, кәдірін кетіру, беделін түсіру.

гутал етік.

гуталч етікші.

гутамшиг маскара.

гутах еңсесі түсу, салбырау.

гутрах (хар) гутах

гуу 1. ор, апан.

гуу II. терезенің т. б. жақтауы.

гуугалах айқайлау.

гуужих түлеу, жүнін тастау

гууль жез.

гуур оқыра.

гуурс қауырсын қалам.

гуч 1. отыз.

гуч II. шөбере.

гучаад отыздай, отыз-ға таяу.

гучдугаар отызыншы.

гучин (хар) гуч I.

гучинцар шөберенің шөбересі.

гучуул отызымыз.

гуя сан.

гуядах камшылау.

гуятах камшылану.

гүвгәр томпақ, дөнес.

гүвчийх керілу.

гүвзә төбе, төбешік.

гүгәл хош иісті зат.

гүдгәр (хар) гүвгәр.

гүдийх (хар) гүвийх

гүдәс шыдамды, төзімді.

гүжир үг өсек, жала.

гүжирдэгч өсекші, жалакор.

гүжирдэх жала жабу, өсек тағу.

гүжирлэх (хар) гүжирдэх

гүззә іші қарын.

гүззәлзгәнә кой бүлдірген.

гүззәлэх іші шығып семіру.

гүй жок.

гүйдәл жүгіріс.

гүйлгэн жүгіртн,
гүйлгэн үзэх жүгір-
тн керу.

гүйлгэх жүгірту.

гүйлгээ айналыс (м э с:
т о в а р).

гүйлдэх жүгірсү.

гүйх жүгіру.

гүйцэтгэгч орындау-
шы, аткарушы, іске
асырушы.

гүйцэтгэх орындау, іс-
ке асыру, аткару, іс-
тсү.

гүйцэх 1. куып жету;
2. орындап біту.

гүйцээгүй бітпеген,
орындалмаған.

гүйцээд түрүүлэх ба-
сып озу.

гүйцээх 1. орындау,
бітіру, 2. тэуысу, тү-
гендсү; 3. толтыру,
толықтыру; 4. жет-
кізу.

гүн I. 1. терең; гүн
улаан кып-кызыл, ал
кызыл; 2. толық, же-
те.

гүн II. гүн (феодал-
дық шен).

гүнгэнэх 1. пырылдау
2. мінгірлеу, мыңгыр-
лау.

гүнзгий 1. терең; 2. же-
те, толық.

гүнзгийвтэр тереңдсү.

гүнзгийрүүлэх 1. те-
реңдсү; 2. толықты-
ра түсу.

гүнээ 1. терең, түпкір
2. толық, жете.

гүрвэл кесіртке.

гүргэр томпақ, дөнес

гүрэн мемлекет, ел
держав.

гүтгэгч (х а р) гүжир
дэгч

гүтгэх (х а р) гүжир
дэх

гүү бие.

гүүр көпір.

гүүргий күргей.

гүүргийлэх күргейле
(м э с: к о з ы н ы)

гүц шәйнек.

гэв гэнэт кенеттен.

гэвч бірак, сонда да

гэгдгэр шалкак.

гэгээ жарык, сәуле
нұр; гэгээ тасра-
ымырт жабылу.

гэгээвтэр күңгірт жа-
рык, күңгірт сәуле

гэгээвч терезе.

гэгээн I. жарык, сәуле.

гэгээн II. геген (б у д -
да д і н і н і н ж о -
ғ а р ғ ы ш е н і).

гэгээрүүлэх I. ағарту;
2. жарык ету.

гэгээрэл ағарту, мәде-
ниет.

гэгээрэлч ағартушы.

гэгээрэх I. жарык тү-
су; 2. ағару.

гэгээтәйд жарықта, көз
барда.

гәдийлгәх шалкайту.

гәдрәг кейін, арт.

гәдәс I. ішек; 2. карын.

гәдәсний балмад іш
сүзек.

гижиг кытык.

гижигтәй кытыгы бар.

гәзәг бұрым, айдар,
шаш.

гәлдрәх жай басып, іл-
бip жүру, маң-маң
басу.

гәлмәгәлзәх шошу,
корку.

гәлмәх (х а р) гәлмә-
гәлзәх

гәлтләх сындыру.

гәлтрәх I. аяндап жү-
ру; 2. сыну.

гәлән (т и в) сопы.

гәләнгүүд сонылар.

гәләнмаа әйел соны.

гәм I. айып; 2. кыл-
мыс; гәмт хәрәг кыл-
мыс; 3. ақау, кемші-
лік; бие гәмгүй тәуір-
мін, денім сау.

гәмнәх айыптау.

гәмтсән кеміс, жарам-
сыз, бүлінген (з а т).

гәмтәх бүлдіру, зыян-
дау.

гәмәә хүләәх I. айыбын
мойнына алу; 2. га-
пулік сұрау.

гәнән аңкау.

гәнәт көсет.

гәнәхән аңкаулык.

гәр I. киіз үй; гәр ба-
раа мүлік құрал; гәр-
ләх үйләну; 2. тыс,
қап; бөмбөгний гәр
доптың тысы.

гәргий жар, әйел.

гәрдәх жарык қылу,
жарык түсу.

гәрч айғақ, куә.

гәрчләх айғақ болу.

гәрәл жарык, сәуле,
нұр.

гәрәлтәх жарык болу,
сәулелену.

гэрээ I. шарт, келісім.

гэрээ II. тамызык.

гэрээс өсиет.

гэрээслэгч өсиетайтушы.

гэсгэх ерү, жібіту.

гэссэн еріген, жібіген.

гэсэх жібу, еру.

гэтэд бірак, ал.

гэхрэх кекіру.

гээгдэх жсгалу, түсі калу.

гялайх куану.

гялалзах жаркырау, әдемі көріну.

гялбаа ашык өнді зат.

гялбах көз ұялу.

гялгар жаркылдаған, жалтылдаған.

гялгархан (хар) гялгар.

гялгаршиг (хар) гялгар.

гяндан түрме, абақты.

гярхай көреген, көргіш.

Д даа (кыт) ұлы.

даавуу пұл, шүперек.

даага тай.

даажигнах әзілдесу, қалжындау.

даажин қалжын, әзіл.

даалгавар тапсырма, міндеттеме.

даалгах міндеттеу, тапсыру.

даалгуур (хар) даалгавар.

даалимба (кыт) дәйлімбі.

даалин коржын.

даалт кешілдiк, куәлік.

даалуу далу (ойын).

даалууч далушы (далу ойнаушы).

даам дойбы.

даамгай 1. жүкшіл, кө-

тергіш; 2. ойын кө-

тергіш адам.

даамхай сабырлы, төзімді, шыдамды.

даамжрах асқыну.

даан көтеріп.

даарах тону.

даатгах көтерту, жүктету.

даах 1. шыдау, төзу;

2. көтеру (қалжын-

ды); 3. көтеру (жүк-

ті); 4. кесу, өгу (пы-

шак); 5. міндетіне

алу.

даахь жабағы (қой-дын).

дав 1. селк етіп шошыну; 2. дав даруй тептез.

даваа I. (тиб) дүйсенбі (күн)

даваа II. асу.

даваатай 1. асуы бар; 2. қыйын.

давах 1. тауды асу; 2. жеңіп шығу; 3. төзу.

давдув селк сту.

давжигнах тігіреу.

давздах надан калу.

давирхай жабыспақ.

давлага толқын.

давлагаа (хар) давлага

давлах толқу.

давруу (хар) дамбагай

давс тұз.

давсаг куық.

давсан (хар) давс.

давслаг тұзды.

давслах 1. тұздау; 2. асырып айту.

давстай тұзды.

давтагдах 1. қайталану; 2. пысықталу.

давтах 1. қайғалау; 2. пысықтау.

давтлага пысықтау.

давтмал тапталған (темір).

давуу артық, басым.

давуулах 1. асыру (бір нәрсенің үстінен) 2. асырып айту.

давх жайын.

давхар 1. қабат; гурван давхар үш қабат; 2. үйдің қабаты. 3. қос; давхар хүйс қос кіндік.

давхарга 1. қондырма. 2. үйдің қабаты.

давхаргалах 1. үйді қабаттап жабу; 2. қабаттап жыю.

давхардах қайталану (мәс: әңгіме).

давхац киімді қабаттап жию.

давхиа шабыс.

давхих шабу (атпен).

давхраа қабат.

давч тығыз, тар.

давчдах тығыз келу, тар келу.

давчуу 1. асыққыш; 2. тар; 3. қысылшаң, асығыс, тығыз.

давших 1. алға басу;
ілгерлеу; 2. шабуыл
жасау.
давшуулах 1. алға
бастыру, ілгерлету;
2. шабуыл жасату.
давигнуур мылжын,
кырт.
дагавар I. артынан ер-
ген;
дагавар II. жалғау
(грамматикада).
дагалдан сурагч прак-
тиконт (үйреніп
жүрген адам).
дагах еру, еріп жүру.
даг дайр бордак (ат-
тың тері).
дагина ертектегі хор
қызы.
дагир морь ер кашты
ат.
дагнуур тырма.
дагтарших тапталу.
дагуу 1. бойлай; за-
мын дагуу жол
бойы; 2. бойынша,
сәйкес, сай.
дагуулан авах жаулап
алу (біреуді екін-
ші елге еріксіз-
косу).
дадах үйрену, көндігу.

дадамгай (хар) дадла-
гатай 1.; 2. дағдылы.
дадлага 1. тәжірибе; 2.
әдет, дағды, машық.
дадлагатай 1. тәжіри-
белі, маман; 2. дағ-
дылы.
дажин 1. талау, тонау,
шабу; 2. көтеріліс,
бүліншілік.
дайвалзах тербелу, ау-
ытку, теңеслу, ырға-
лу.
дайвар қосымша, қо-
салқа.
дайварлах (хар) дайх.
дайз оқшантай.
дайлал I. тию, тису.
дайлал II. (хар) дайл-
лага
дайлалдах 1. қастасу,
жауласу; 2. соғысу.
дайлах I. 1. соғысу;
2. тису.
дайлах II. қонақ қылу,
құрметтеу, сыйлау,
күту.
дайлиадас тірек, тая-
ныш, тіреу. (мәс:
үйдін).
дайллага сый, құрмет,
қонақ асы.
дайн соғыс.

дайр бұғының еркегі.
дайрах соғып өту, киіп
кету.

дайралдах кездесу, ке-
зігу.

дайртах бордақтану
(аттың терлеуі).

дайсагнах жауласу,
жау боту; қас ойлау.

дайсан жау.

дайтах соғысу, жау-
ласу.

дайчин жауынғар; ай-
бынды, қаһарман, ер-
жүрек.

дайчлах 1. әскерге ша-
қыру; 2. жұмылдыру.

дал I. жетпіс.

дал II. жаурын.

дал III. құрма (ыстық
жерде өсетін
ағаш).

далаад жетпістей, жет-
піске таяу.

далавч 1. қанат; 2.
жаппа, қалқа.

далавчит қанатты, қа-
наты бар.

далай 1. мұхит; 2. үл-
кен ірі; далай лам
далай лам (ірі лама
д.м).

далайлгах қорқыту.

далайн мұхиттың; да-
лайн наймалж қыс-
қыш бақа.

далайх оқтау, қол
көтеру.

далайц көлемділік, кең-
дік.

далан I. жетпіс.

далан II. атыз.

даланлиг бөгет, қамал.

далбаа I. желкен.

далбаа II. жалау.

далбагнах жалпылдау.

далбагар қыйсық, қы-
ныр, шалыс.

далбайх қыйсақтау, қы-
нырандау.

далбалзах ырғактау.

далбан ырғак.

далд жасырын, құпия.

далдавч дуал, шарбак.

далдлагч жасырушы,
тығушы.

далдлах жасыру, ты-
ғу, далдалау.

далдугаар жетпісінші.

далдуу жөке ағашы.

далдуур құшыя, жасы-
рын, далда.

далжгар (хар) далба-
гар

далжир (хар) далба-
гар

далжуу кыйсык, кы-
ныр, кыйгаш.
далис ошаған.
далим сылтау.
далимдуулах сылтауы-
рату.

далиу 1. кыйсык, кы-
ныр; 2. алшак.
даллах шақыру, кол
бүлгөү.

далуул жетпесиміз.
далч бөлгөр.

даль канат (күстүн).
дам өз-ара; дамын ху-
далдаа спекулянт
сауда; дамлах алып
сатар сауда істеу.

дамар 1. музыка кұ-
ралы. 3. дабыл (ла-
манын)
дамарлах эзілдесу, қал-
жындасу.

дамбагай 1. жөнсіз,
озбыр; 2. шамадан
тыс, шексіз; 3. ысы-
рапсыз; 4. өте-мөте,
артык.

дамжих 1. өту (кол-
дан колға т. б.)
2. сатылап жүру.
дамжлах колдасу, екеу-
деп көтеру.

дамжуулах әперіп жі-
беру, жалғастыру.

дамналдах колдасу.

дамнуур 1. көпір ағаш;
2. нәселке; дамнуур
худалдаа көтерме
сауда; 3. иін ағаш.

дамнуурга (х а р) дам-
нуур

дампуурах кұлау, сө-
ну, кұру, жойылу.

дамсаг мактаншақтык.

дамсаглах мактану.

дамсагтай мактаншак.

дан жалғыз, жалқы.

данагар әсем, сүйкім-
ді, керкем.

даналзах ырғалып ба-
су.

дангаар жалғыз.

дангинах күшею, қа-
таю.

данж (к ы т) бәс.

данжич өсімкор.

данжлах бәстесу.

Дани Дания (мемле-
кет).

данс данса.

данслах дансалау.

данх шәйнек.

данхагнах арбаю.

данхалзах арбаю.

данхар (х а р) данхгар

данхгар сопак (бас).
данхир үңірейген. со-
райған.
дараа 1. кейін, арты-
нан, сән; 2. дэс да-
раа қатары, реті.
дараагаар артынан, ке-
йін, соңынан.
дараалан ретімен.
дараахь 1. сәңғы, ке-
йінгі; 2. төмендегі.
даравгар үлкен, арбый-
ған.
даралт қысым.
дарам жон, арқа.
дарамт 1. басылған;
2. ауыр міндет, ма-
сыл.
дарангуй үстемділік.
дарангуйлах 1. үстем-
дік ету; 2. басым-
шылық көрсету.
дарах 1. басу, нығар-
лау; 2. қанау, езу;
3. басу (жұмырт-
қа).
дарвагар аңқайған.
дарвайх аңқаю.
дарвинизм дарвинизм
дарвих қышыну.
дарга бастық; нарийн
бичгийн дарга қат-
шы, секретарь.

даргалах бастық бо-
лу, басшылық ету.
даргиа кәңілді шу.
даргил жылдам ағыс.
даргилах бұрқылдау,
қайнау.
дарадгар қоқайған.
дардайх қоқаю.
даржигнах дырылдау,
дыңғырлау.
дарлага 1. басу, қысу,
қысым; 2. доға (бел-
беудің).
дарлагдах каналу, езі-
лу.
дарлагдсан каналған,
езілген.
дарлагч қанаушы, езу-
ші.
дарлах қанау, езу.
дармал баспа.
дармаллах баспаша жа-
зу.
дарс арақ.
дарсгар алшақ, алыс.
дартгар кедір, бұдыр.
даруй дереу, қазір.
даруйхан дереу, қа-
зір.
даруу салмақты, кіші-
нейлі, әдепті, сы-
пайы, нбалы.
даруул басқыш.

даруулга басқы.
 дарх ұста.
 дархад дархад (ру).
 дархан 1. жеке дара,
 ешкім тимейтін; 2.
 ұста.
 дәрхи құлаған ағаш.
 дархигар арбыйған.
 дархлах ұсталық іс-
 теу, іс соғу.
 даршил сабақ, жалы-
 рақ.
 дарь дәрі (мылтық-
 тың).
 дасамгай әдеттенген,
 үйренген, дағдылы;
 көнпіз.
 дасах 1. жерсіну; 2.
 үйрену.
 дасгах жаттықтыру.
 дах тұлып, дақы.
 дахиад қайтадан, та-
 ғы.
 дахиж қайтадан, кай-
 та.
 дахин тағы, қайта.
 дахлай төлінде кенже
 туған тоқты.
 да хүрээ да хүрээ (қа-
 зіргі Уланба-
 тар қаласы).
 дахь дағы, дегі (жал-
 ғау); Улаанбаатар

дахь Уланбатарда-
 ғы.
 дац лас, дымқыл.
 дацан ірі шіркеу.
 даш (тиб). даңқ,
 атақ.
 дашмаг әйнектен не
 металдан жасалған
 ыдыс.
 дашрам сылтау.
 даяар барлық, бүкіл.
 даян барлық, бүкіл, бүт-
 кіл.
 декабрист декабрист
 демократ демократ..
 диаграмм диаграмма
 диалектик диалекти-
 ка.
 диаметр диаметр.
 дивиз дивизия.
 дийз никель (күміс
 сыяқты ақ түсті
 металл).
 дийлдэх жеңілу.
 дийлдэшгүй жеңілмей-
 тін.
 дийлэх жену.
 диплом диплом.
 дипломат дипломат.
 дов төбе, төбешік.
 довжоо үйлердің есік
 алдындағы тақта.

довтлого 1. шабуыл; 2.
шабыс (а т т ы н).

довтлох 1. шабуыл жа-
сау; 2. шабу (а т п е н).

довтлогч шабуылшы,
шабуыл жасаушы.

довцог (х а р) дов.

дог күмбез.

доголох ақсақтау.

догтор көксерке балық.

догшин 1. қатал, қа-
тан, кеселді, дөрекі;

2. асау (а т).

догшрох катаю, кесел-
дену, дөрекілену.

догь 1. сақ; 2. сергек,
ысылған.

доктор доктор (ғ ы л-
м и а т а қ)

дол мүлде, тіпті.

долгилох (х а р) долгих

долгин (х а р) долгион

долгио (х а р) долгион

долгиолох толқу.

долгион толқын.

долгих толқу.

долдгонох жағымсу,
жарамсақтану.

долдой монтанылық, екі
жүзділік.

долдойдох сүйену, сү-
йеніш ету, а, ка тұту.

долдойдох жалған ай-
ту, монтанылық іс-
теу.

долдугаар жетінші.

долигонох жағымсу,
жарамсақтану.

долийх төмен түсу, тө-
мендеу.

долилзох қылыллану.

долингор ысылған,
тәжірибелі.

долир қылы.

долиу (х а р) далиу.

долон ағаштын қабы-
ғы.

долоо жеті.

долоовор сұқ қол.

долоогоно долава
(ө с і м д і к).

долоон жеті.

долоох жалау; хуруу-
гаа долоох сауса-
ғын жалау.

долуул жетеуіміз.

дом ем, эи дом ем,
дәрі.

домбо құмыра.

домбор домбыра.

домнолго емделу.

домнох емдеу.

домог аңыз, ертек.

домч емші, бәлігер.

дон мәжнүн.

донгио есуас.
 донгиодох есуастану.
 донгодол I. сөгис.
 донгодол II. көкектін
 шақыруы.
 донгодох I. сөгис бе-
 ру, сөгис жариялау.
 донгодох II. көкек ша-
 қыру.
 доислуулах қозғалту,
 солқылдату, селкіл-
 дету.
 донших жұмыссыз бос
 сейделу.
 доншмол қырт, мыл-
 жын.
 доог мазақ, келеке.
 дооглох мазақтау, ке-
 лекелеу.
 доогуур төмен, асты.
 доод төменгі, астыңғы.
 доож сарқын.
 доош төмен.
 доошлох төмендеу.
 дор төмен, асты.
 дорви әжелтәуір, тәуір.
 дорвойх дүрбию.
 доргио сілжіну, солқыл-
 дау, тітіреу (мы:
 булкан атқыла-
 ғанда жер тіті-
 рену).

доргих тітірену, сол-
 қылдау.
 дорго борсык.
 доргомдох жүдеу,
 арықтау; нашарлау.
 дордох төмендеу, на-
 шарлау.
 дорно шығыс (бағыт-
 тын).
 Дорноговь Дорноговь
 (аймак).
 дорнод шығыс; алс
 дорнод кыйыр шығыс.
 доровгор дүрбиген.
 дорогш төмен.
 дорог нашар, әлсіз.
 доройтох нашарлау,
 әлсіреу, төмендеу,
 құлдырау.
 доромж төменшік.
 доромжлох кеміту,
 қорлау, жәбірлеу, тіл
 тигізу, сөгу, балағат-
 тау.
 дорсгой сорайған; ор-
 сак (тіс).
 дорсгонох сораю.
 досгуур бәтнас.
 дотно жақын, сырлас.
 дотнолох достасу, жа-
 қындасу.
 дотогш ішке қарай.
 дотогшлох ішке кіру,

дотоод ішкі.

Дотоод Явдын Яам
Ішкі Істер Министр-
лігі.

дотор іш, ішкі.

доторлох астарлау.

дотуур ішкі.

дохигор бүкір, құныс.

дохийх бүкірсю, құны-
су.

дохио белгі.

дохиолох белгі беру.

дохиур аталық (гүл-
дін).

дохих изеу, ымдау.

дош кішкене тебешік,
төмпешік.

дөв дөрвөлжин төп-
төртбұрыш.

дөжгөңөх шөрелеу (кұ-
лакқа).

дөжин құлак шуылдау.

дөжир меңіреу, мыл-
қау.

дөл жалын.

дөлгөөн тынық, ты-
ныш; номхон дөл-
гөөн далай тынық
мұхит.

дөлгөн (хар) дөлгөөн
дөлгөөрөх тыну, бә-
сеңдеу, толастау.

дөмгөр сыйпатты, ке-
лісімді (мал).

дөмөн келісімді, әсем
(мал).

дөнгө бұғау, кісен.

дөнгөлөх кісендеу, бұ-
ғау салу.

дөнгөж әреңғана, әрең-
пәен.

дөнгөх шамасы жету,
ептеп үлгеру.

дөңж құнажын.

дөңө дөңен.

дөр мұрындық.

дөрвөд дөрвет.

дөрвөлжин төрт бұ-
рыш, шаршы.

дөрвөлжлөх шаршы-
лау, төрт бұрыштау.

дөрвөн төрт.

дөрвөөд төрт шамалы.

дөрвүүл төртеуіміз.

дөрлөх мұрындықтау.

дөрөв төрт.

дөрөвдүгээр төртінші.

дөрөөвч таралғы (зөн-
гінін).

дөрөө зөңгі.

дөрөөөлөх зөңгіге
аяғын салу.

дөрсгөр жыйырылғыш.

дөрсийх жыйрылу.

дөт төте, тура,

дөтлөх төтелеу, тура-
лау.

дөтчилөх төтелеу.

дөтчилүүр төтө, жакын,
тура (жол).

дөхөм колайлы, жайлы,
ынгайлы.

дөхөх жакындау.

дөч кырык.

дөчдүгээр кыркыншы.

дөчөөд кырыктай, кы-
рыкка таяу.

дөш төс (күстын).

дуг ұйкы.

дугаар номер, рет, сан.

„Үнэн“ соңишы 265

дугаар „Үнэн“ газе-
тінің 265-саны.

дугаарлах номерлеу,
реттеу.

дуган үлкен шіркеу.

дугараглах дөңгелек-
теу, шеңбер жасау.

дугараг дөңгелек.

дугжрах қалғу.

дугтрах сілкілеу, ең-
кейте тұрту, жұлқу.

дугтуй 1. конверт;
2. тыс, қап.

дугтчих 1. сілкілеу;
2. үзу, жұлу.

дугуй 1. үндемей тіл
қатпай..

дугуй II. 1. шеңбер,
дөңгелек; 2. велоси-
пед.

дугуйлан үйірме, кру-
жок.

дугуйлах дөңгелектеу,
шеңберлеу.

дугуйрах айналу, шыр-
айналу.

дудрай кішкене, нәзік.

дул желсіз, тынық.

дулаалах жылылау.

дулаан жылы.

дулаарах жылыну;

өдөр дулаарав күн
жылынды.

дулаацах жылыну.

Би дулаацав мен
жылындым.

дулаацуулах жылту.

дулах шәк айту (шах-
матта).

дулдуйдах сүйену, сү-
йеніш ету; арқа тұту.

дуль орта, орташа.

думбагар 1. солак;
2. дөңгелек.

дун 1. ұлудың сүйегі-
нен істелген барабан.

дун II. гүрсіл-дүңкіл.

дунгуй дөңгелек.

дунгуйлдах дөңгелену.

дуңд 1. орта (баға).

дунд II. ортасы; замын
дунд ирлээ жол ор-
тасына келдік.

дунд III. орта, толма-
ған.

дундад орталау, орта-
лык.

дундахь орталык, ор-
тасындагы, ортадагы.

Дундговь Дундговь
(аймак).

дунигар кербез, сәнді.

дундуур 1. орта, аз
толмас; 2. ортасымен,
арасымен.

дунхгар дөңгеленген
(үй).

дуншмал келіссіз, нә-
тижесіз, кортынды-
сыз (іс).

дур 1. көңіл, тілек;
2. махаббат, сүйіс-
пеншілік.

дураар өз еркімен, өз
білгенімен, өз беті-
мен.

дурайх жаксы көріну;
еліктеу.

дуран түрікпен, дүргі.
дурандах түрікпенмен
карау, дүргілеу.

дурдан дұрдым.

6. Мон.-каз. толь.

дурдах айту, атап көр-
сету.

дурлал махаббат, сү-
йіспеншілік, ғашық-
тык.

дурлах сую, махаббат
байлау.

дурсах еске алу, еске
түсіру.

дурсгал 1. белгі, ес-
керткіш; 2. ескерт-
кіш (мәс: көше).

дуртай 1. көңілді;
2. сүйеді, сүйемін.

дуршил 1. тәует;
2. (хар) дурлал.

дурын көңілдің; сайн
дурынхан еріктілер

дусаал тамшы.

дусаах тамызу.

дусал тамшы.

дусах таму.

дутаах 1. кашу, зыту.

дутаах II. кеміту, ке-
мітін алу.

дутагдал кемшілік, ке-
містік.

дутах кему.

дутмаг қамтамасыз
етілмеген, жеттіксіз.

дутуу 1. кем, жеткілік-
сіз; 2. аз, жетпейтін;

дутуу тахир кем-
 кетік.
 дуу үн, дыбыс.
 дуугарах үндеу, сөй-
 леу, дыбыстау.
 дуудах шақыру.
 дуулал 1. жыр, өлең;
 2. гимн (ұран өлең).
 дуулах әндету, өлең-
 дету.
 дуулгавартай айтқа-
 нына жүріп, айдаға-
 нына көнетін д м.
 дуулгах естірту.
 дууи жыр, өлең.
 дууриах еліктеу.
 дуусгах біту, таусылу.
 дуусвар акыры, соңы.
 дуустах бітір, тауысу.
 дуустал біткенше, тау-
 сылғанша, акырына
 дейін, соңына дейін.
 дууч (х а р) дуучин.
 дуучин әнші, өлеңші.
 дух мандай.
 дүгнәлт қортынды.
 дүгнәх қортындылау,
 қорту.
 дүйіз жым (н ә р с е н і н,
 а ғ а ш т ың ж ы м ы).
 дүйізлэх жымдасу.
 дүйінгә мылқау.

дүйрән мыйғұла, есуас
 дүйрэх бас ауру.
 дүйтәй білгіш, шебер,
 қабылетті, алғыр.
 дүлийрэх саңырау бо-
 лу, керен болу.
 дүлий саңырау, керен.
 дүлэх күшену.
 дүн нәтиже, қортынды.
 дүнгәнәх дүнгірлеу,
 күнгірлеу.
 дүнгәр шылдырмақ та-
 ғылған музыка құра-
 лы.
 дүнз (к ы т) бөрене.
 дүнс дөңсе.
 дүнсыйх үндемеу, тіл
 қатпау, тұнжырау.
 дүнчүүр бір жүз мил-
 лион.
 дүр түр, көрініс, фор-
 ма, бейне, келбет.
 дүрвэх қашу, үрку.
 дүрс (х а р) дүр.
 дүрсгүйтэх тентекте-
 ну.
 дүрслэх бейнелеу;
 дүрслэх урлаг бей-
 нелеу өнері.
 дүрстэй бейнелі, көрі-
 ністі, формалы.
 дүрэвч қом арқан.
 дүрэлзэх дүрілдеу (о т).

дүрэм устав, ереже,
режим.

дүрэх салу, тыгу, малу.

дүү 1. бауыр, іні, ка-
рындас; 2. кіші; на-
даас дүү менен кіші.
ах дүүгийн найрам-
дал туыскандык дос-
тык.

дүүдий інішек.

дүүжигнэх ыргактау.

дүүжиң олпешек.

дүүжлүүр дар.

дүүжлөгдөх 1. іліну,
аспакталу; 2. дарға
асылу.

дүүжлөх 1. аспактау,
ілу; 2. дарға асу.

дүүжмөг маятник (са-
ғаттын).

дүүлөх зырылдау, зы-
мырау.

дүүргөх 1. толтыру;
2. бітіру.

дүүртөл 1. таусылған-
ша, біткенше, акыры-
на дейін; 2. толған-
ша.

дүүрөй 1. толы; 2. то-
лык, әбден.

дүүрөх 1. толу; 2. бі-
ту, таусылу.

дүүч бауырмал.

дэвс токымша.

дэвсгәр төсеніш.

дэвсдөх 1. тебіну, тен-
кілеу; 2. төсену.

дэвтәр дәптер.

дэвтәрлөх түптеу.

дэвтөх ждбу.

дэвүүр елек.

дэвүүрдөх желлу; елеу.

дэвхлөх тебісу.

дэвхрэг шәгіртке.

дэвхрөх каргу, секіру.

дэвшилт прогресшіл.

дэвших өрлеу, жоғар-
лау, ілгерлеу.

дэвшүүлөх жоғарлату,
ілгерлету, көтеру.

дэвэр күмыра.

дэвэх 1. балуандардын
билең шығуы; 2. ас-
тыкты ұшыру.

дэгдрэг ылдый, күлама,
енкіш.

дэгдөх 1. аспанға кө-
терілу, калку; 2. бас-
талу, шығу, туу.

дэхдээхэй балапан.

дэгжил өсу, көбею, ұл-
ғаю.

дэгжих 1. жану, кызу;
2. өсу үлкею, көбею,
өрбу.

дэглий көккүтан, (к ү с).

дэглийх үрлүү, (шаш).
 дэглэм тэртін; режим.
 дэгнуул 1. шүканак,
 төмпөшк; 2. шым.
 дэгнэлзүүр батпак, саз
 балшык.
 дэгс асып кету, үстеу.
 дэгүүр жоғары, үсті.
 дэгээ кармак, ілгек.
 дэгээдэх 1. кармактау,
 ілгектеу; 2. шалу.
 дэгээтэй хатгуур ес-
 кек.
 дэд екінші дэрежелі,
 орынбасар; дэд ху-
 рандаа подполков-
 ник.
 дэдгэр 1. түзу, коз-
 галмайтын, иілмей-
 тін; 2. жыйрылу.
 дэл жал.
 дэлбэг мол, көп.
 дэлбэгч арбаға жегіл-
 ген кісі.
 дэлбэгнэх ыргалу, тер-
 белу, шайқалу, тең-
 селу.
 дэлбэгэр чихтэй қал-
 қаң құлак.
 дэлбэлэх 1. бұзып өту;
 2. сындыру, жару,
 қыйрату, бүлдіру.

дэлбэрэл 1. от алу,
 жарылу; уатылу, сы-
 ну; 2. атылу, атылып
 кету (мәс: бөшке).
 дэлгүүр лавка.
 дэлгэр кең, байтақ, кө-
 лемді.
 дэлгэрүүлэх өріс ал-
 дыру, қаулату, жаю.
 дэлгэрэнгүі 1. кең
 байтақ, көлемді;
 2. дэлгэрэнгүі
 үгүүлбэр құрмалас
 сөйлем.
 дэлгэх жаю, жайып са-
 лу.
 дэлдгэр қалқан құлак.
 дэлден (хар) дэлдгэр.
 дэлдэгнэх қалқақтау.
 дэллэх аттың жалын
 жасау.
 дэлт жалы бар.
 дэлүү көк бауыр, та-
 лак.
 дэлүүдэх тебісу.
 дэлхий дүние; дэлхий
 дахин дүние жүзі.
 дэлэгч қоңыз.
 дэлэм жарты құлаш.
 дэлэн желін.
 дэлэнч ялаа шіркей.
 дэм 1. тәсіл; 2. шығыс,
 шығу.

дэмжлэг дем беру, кол-
дау.

дэмжих дем беру, кол-
дау.

дэмий бос, бекер, кұр.
дэмийрэх 1. бекер бос
жүру, кұр сандялу;
2. сандырақтау.

дэмч бакылаушы, сак-
шы.

дэн (қыт.) шам, жарык,
шырак.

дэндгэр сарайған.

дэндүү тым, аса, шек-
тен тыс.

дэнж кабак, жар.

дэнлүү шырак.

дэнс таразы.

дэнслэл арбаның кұр-
сілі.

дэнслэх таразылау, өл-
шеу.

дэнхгэр дөңкиген.

дэнхийх дөңкію.

дэр жастык.

дэрвэгнэх салпақтау.

дэргэд қасында, ма-
нында, жанында.

дэргэдэх қасындағы, ма-
нындағы, жанындағы.

дэргэр етегі кең, кең
етек.

дэрлэх жастану.

дэрс ши.

дэрэвгэр арбыйған.

дэс дугаар номер
дэслэх номерлеу, рет-
теу.

дээвэр I. туырдык.

дээвэр II. үйдін шаты-
ры.

дээгүүр жоғары, жо-
ғары, үстінгі.

дээд 1. жоғарғы; 2. бі-
рінші, бірінші дәре-
желі.

дээж алды, басы, (мәс:
чайдын).

дээл шапан, тон.

дээр 1. үсті, үстінде;
ширээн дээр стол-
дың үстінде; 2. ар-
тық, жақсы; надаас
дээр менен артық;
3. үстіне; үүн дээр
нәм мұның үстіне
қос; 4. жоғарыда;
дээр дурдсан жоға-
рыда айтылған.

дээрэм талан-тараж.

дээрэмдэх талау, то-
нау.

дээрэмчин тонаушы,
талаушы.

дээс жіп.

дээш жоғары, биік.

дээшлүүлэх 1. жоғар-
лату, биіктету; 2.
жақсарту, түзеу (жұ-
мысты).

дян (кыт.) жолдың бо-
йындағы кішкене мей-
манкана.

Е Еврей Еврей (ха-
лык).

Европ Европа (құр-
лық).

Египет Египет (мем-
лекет).

еэван ебін (әшекей-
леп, өрнектесп жа-
саған дәмді то-
қаш).

егөө кекесін.

егөөдөх кекеу.

егөөлөх кекеу.

ер I. тоқсан (90).

ер II. 1. тіпті; 2. жәй,
жайын.

ергөх бұланқұйрықтап
жүру.

ергөө бұланқұйрық жү-
ріс.

ердөө жалпы; сірә;
жай; жайын.

ердүгээр тоқсаныншы.

Ереван Ереван (қала).

ерхөг өсімдіктің бір
түрі.

ерөнхийд жалпалам,
жалпысынан

ерөнхий I. бас; ерөн-
хий жанжин басқол-
басшы; 2. жалпы.

ерөнхийлөгч президент.

ерөнхийлэх жалпылау.

ертөнц дүние, әлем.

ертөнцийг үзэх үзэл
дүниеге көз қарас.

ерэн (хар) ер I.

ес тоғыз.

есдүгээр тоғызыншы.

есөөд тоғызға жуық.

есүүл тоғызымыз.

Ё ёврох түртіп қалу,
нұқып қалу.

ёвчих шаншу, қадау.

ёгт I. мазақ, келеке;

2. нұспал, ишара

ёгт үлгер мысалдар.

ёгтлөх келекелеу, сы-
қақтау.

ёжтой кекесінді, кеке-

ген; ёжтой ярыж бай-

на кекен тұр, кекен

айтып тұр.

ёжлөх кекеу.

ёл құстың бір түрі.

ёлхгор шормиген.

ёлхойх шермию.
 ёлхолзох қозғалу, қый-
 мылдау.
 ёлбогор ылжыраған.
 ёлбойх ылжырау.
 ёлцгор ылжыраған.
 ёлбойх сораю.
 ёнбогор икемсіз, тұр-
 пайы.
 ёндгор арбайған.
 ёндойх арбаю.
 ёнхор шүңірек.
 ёнхойх шүңіректету.
 ёо-ёо ойбай.
 ёоз (хар) янз.
 ёолох ойбайлау.
 ёотон қант.
 ёотуу шіл (құс).
 ёрдойх дүмпию.
 ёрдгор дүмпиген.
 ёргио мақтан.
 ёргих мақтану.
 ёрог 1. кенеп; 2. ке-
 нептен істелген пұл.
 ёс 1. әдет, құрып, салт,
 дәстүр, 2. режим,
 тәртіп.
 ёслол 1. дәстүр; 2.
 салтанат, сәулет, ме-
 реке; 3. құрмет, сә-
 лем (әскерде, пис-
 нерде).

ёслолын салтанатты,
 сәулетті, мерекелі; ёс-
 лолын үдәшлэг сал-
 танатты кештік.
 ёслох құрмет ету; сә-
 лем беру.
 ёсоор бойынша, сол
 қалпында, дәл.
 ёсорхог (хар) ёсорхуу.
 ёсорхуу тәптіштеуші.
 ёсорхогч 1. формалист
 (мазмұныныңан
 гөрі сыртқы фор-
 масын қуу).
 2. тақуа.
 ёстой 1. нағыз, дәл,
 нақ; 2. керек, қажет.
 ёх үһ.

Ж жаалхан кішке-
 не, кішкентай.
 жаахан кішкене, кіш-
 кентай.
 жавар аяз.
 жаварлах аяздау.
 жавхлан жайнаған, көз
 теларлық, нұрлы.
 жагсаал 1. қатар, сап;
 2. парад;
 жагсаах сапқа тұрғы-
 зу, қатарға тұрғызу.
 жагсах сапқа тұру, қа-
 тарға тұру.

жад найза, сүнгі.
 жадлах найзалау, най-
 за сүгу, сүнгілеу.
 жалавч кішкентай қа-
 зан.
 жалга сай, сала, жыл-
 га.
 жалмайх жылмыю,
 жылман қагу.
 жалмалзах ұялмау.
 жам ёс табиғат заңы.
 жан соя (асқа қоса-
 тын қышқылы).
 жанжин қолбасшы.
 жар алпыс.
 жараад алпыстай, ал-
 пысқа таяу.
 жараахай шабақ (ба-
 лықтың).
 жарвалзах жыпықтау.
 жарвагар жыпық.
 жаргаах рахаттанды-
 ру, жырғату.
 жаргал рахат, ләззәт,
 бақыт, жырғау.
 жаргалан рахат, ба-
 қыт, ләззәт, жырғау.
 жаргалант рахатты,
 ләззәтті, бақытты,
 жырғаулы.
 жаргах 1. бақытқа же-
 ту, рахат табу, жыр-

ғау; 2. пар жаргах
 күн бату.
 жардугаар алпысын-
 шы.
 жартайх жыртыю.
 жарталзах (хар) жар-
 тайх.
 жартганах (хар) жар-
 талзах.
 жартгай жыртық
 (адамның көзі).
 жартгар (хар) жарт-
 гай.
 жаруул ашысымыз.
 жас жас (шіркеудің
 шаруашылығы).
 жив ку, айлакер.
 живэр балықтың қаһа-
 ты.
 живэх батып кету (су-
 ға).
 жиг ражаптылық.
 жигд 1. біркелкі, бір-
 дей; 2. тегіс, түзу.
 жигдлэх 1. біркелкі
 болдыру, бірдей сол-
 дыру; 2. түзету, те-
 гістеу.
 жигдрэх түгелдену.
 жигдхән біркелкі, бір-
 келкілеу.
 жигнуур бу қазан.

жигнэмэл I. булы, буланган.

жигнэмэл II. ауырлығы өлшенген.

жигнэх өлшеу, таразылау.

жигтэй гажап.

жигтэйхэн гажап.

жигүүр I. 1. канат (күстэн); 2. бір бүйір, бір жак.

жигүүр II. ағым, саяси бағыт: зүүн жигүүр солшыл ағым.

жигүүртэн канаттылар; күстар.

жигших жирену, жирене қарау.

жигшүүр жиреніш.

жигшүүртэй жиревішті, жек көрінішті.

жижиг ұқақ, кішкене.

жижиглэх ұсақтау.

жижигхэн кішкентай.

жижүүр дежурнай.

жийрэг орауыш.

жийрәглэх орау, бүктеу.

жийх көсілу.

жил жыл.

жилбэ уыз.

жилбэн жылқының ыстық ауруы.

жилбэнтэх ыстақ шығу.

жилдэм жылдам.

жим I. шым.

жим II. сокпак, сүрлеу, жалғыз аяқ жол.

жимгэр 1. кемпек; 2. ауызды жұму.

жимийх ерінді жұму; ауызды жымпыйту.

жимс жеміс.

жимст жемісті, жемісі бар.

жимслэх жемістеу, жеміс шығу.

жин I. кірс.

жин II. 1. ауырлық; 2. ауырлық өлшеуіші (0,6 килограммдай)

жин III. булау (ауырган жерді)

жингэнэх шыңылдау.

жинтүү жастық.

жинтэй салмақты, ауыр.

жинхлэх кандидаттан мүшелікке өткізу (партияда).

жинхэнэ 1. нағыз; 2. толық.

жинчин кіреші.

жирвэгнүүр сағым.

жирвэгнэх сағымдану.

жирвэлзэх жыпықтау.

жиргэх шықылдау,
шық-шық ету (күс).

жирмэгэр қаламқас.

жирэм жырым.

жирэмсэн екі қабат,
жүкті.

жихүүн салқын, қо-
ныр салқын.

жихүүцэх салқындау.

жич онав сон, тағы.

жишик салғастыру, сәй-
кестіру.

жишүү қыйған.

жишээ 1. мысал; 2. үл-
гэр жишээ үлгі-өне-
ге.

жишээлбэл мәселен,
мысалы.

жишээлэх мысалға алу,
мысалдау.

жодоо май карағай.

жолоо тізгін.

жолоодлого басшы-
лық.

жолоодогч кесем.

жолоодох 1. тізгіндеу,
жүргізу (мәселен
машина); 2. басшы-
лық ету, бастау.

жолооч 1. тізгінші,
жәмшік; 2. шофер.

жонхуу желім (ұн-
нан жасалған).

жороо жорға.

жороолох жорғалау.

жудаггүй арыс, иба-
ғатсыз.

жудагтай ибағатты,
арлы.

журам 1. среже, ре-
жим, тәртіп; 2. ний-
гем журам социа-
лизм.

журамлах тәртіпке
алу, тәртіпке ұстау

журамтай тәртіпті.

жуулч саяхатшы, жи-
һангер.

жуулчлах саяхат жа-
сау, жиһан кезу.

жүжиг пьеса.

жүжигч (х а р) жүжиг-
чин

жүжигчин артис.

З за, заа 1. жарайды,
жақсы; 2. жә, жә;

3. жә, сонан сон, я.

заавал қайткенде,
қайткен күнде; мін-
детті түрде.

заавар нұсқау.

зааварлагч нұсқаушы

зааварлах нұсқау беру

зааг 1. аралык; 2. шек, шекара.

зааглах айыру, бөлу, ажырату, шек кою.

заадас 1. ыдырау (заттын); 2. санлау, куыс.

заадаслах санлаулау.

зааз жарамсыз, акау.

заазлах жарамсызын бөлу, акауын ыңгайлау.

заазуур жазуур (ет кесетін үлкен пышак).

заалгах оку, үйрену.

заалдах айтысу; давж
заалдах асын айтысу.

заалхай дау.

заам жағаның алдыңғы жағы.

заамдах жағаның алдыңғы жағынан ұстап тарту.

заан піл.

заар жұпар иіс.

заах 1. көрсету; 2. үйрету, окыту; **заах арга** методика; 3. жаза бұйыру.

заахын табыс (грамматикада).

зав бос уақыт.

заваан лас, былык.

заваарах ыластану, былыгу.

завдах 1. үлгіру; 2. ыңгайлану, бейімделу.

завилах малдас құрып отыру.

завод завод.

завсар ара, аралык.

завсардах екі арада қалу, онда да, мұнда да жоқ қалу.

завсарлах үзіліс жасау.

завтай бос, қолы бос.

завхай бұзылған, азғын, арыс, әдепсіз.

завхайрах әдепсіздену, бұзылу, тәртіпсіздікке салыну, азғындау.

Завхан Завхан (аймак).

завхрах жолдан таю, бұзылу.

завхруулах бұрмалау, бұзу.

завчлах бос уақыт шығару, бос болу.

завшаан 1. мүмкіндік; 2. пайда; 3. жол болу, сәті түсу.

завших 1. мүмкіндік алу; 2. ұту, оңай алу, пайдалану.
завь кішкене қайық.
завьяа күміс тостаған.
завьж езу (адамның).
заг сексеуіл.
загал акбоз (малдың түсі).
загалмай 1. креш (христиан дінінде тағатын белгі) 2. крес сыяқты (+); **загалмай бялзуухай** ұсақ құстардың бір түрі.
загалмайдах айқышталу.
загалмайлах айқыштау.
загас балық.
загасчин балықшы.
загасчлах 1. балық аулау; 2. балықшылау (балықтың әрекетін істеу).
загвар үлгі, нұсқа.
загвардах үлгілену, нұсқа болу.
загварлах үлгілеу.
загжгар талпақ, жаурынды (кісі).
загзгар аласа бойлы.

заглуун катты, берік.
загнах ұрсу.
загасах жанасу (м : б ұ-зау).
загсах суу, суыну.
загатнаа қышыну.
загтнах қышу.
задгай ашық, бос; **задгай** ам ашық ауыз, қырт.
задлах ашу, ақтару.
задрах ашылу, ажырау, бөліну, айрылу.
заклах шайнау.
зажуур жак, бет.
зай I. 1. бос орын, бос жер; 2. ара, аралық; 3. кеңістік; 4. бос уақыт.
зай II. (физ.) элемент.
зайгуул сұм, сұмпайы.
зайдагнах жайлақтау.
зайдлах жайлақ міну.
зайдан жайлақ.
зайлах 1. ығысу, қашу, бой тасалау, тайып шығу; 2. шаю.
зайлуулах тайдыру, ығыстыру.
зайлшгүй келетсіз, сөзсіз.
зайр сем; қабыршық мұз.

займрах қыйсаю.

зайртах сен жүру.

зайх бос жүру, тектен тек жүру, сенделу.

залаа 1. үкі, шөк, шашак; 2. айдар (кұстын).

заламгай желбезек.

залах 1. құрметтеу, сыйлау; 2. әкелу; 3. (хар) засах.

залбирах бас иіу, сыйыну.

залгаа жалғанған, қосылған, біріккен.

залгамжлагч 1. мирасқор, орнын басушы; 2. жалғаушы, жалғастырушы 3. жолын қуушы, ізін басушы.

залгамжлах жалғау, жалғастыру; жолын қуу.

залгах 1. жалғау, қосу; 2. хил залгах шектесу, шекараласу.

залгих жұту, жұтып жіберу.

залгилах жұтыну.

залилах алдап-арбау.

залуу 1. жас; 2. жігіт.

залуур 1. тірек, тұтқа; 2. күрек (қайықтың).

залуурхах жасару, жасарып көріну.

залуучууд жастар.

залхаах 1. жалықтыру, беймаза қылу, 2. қорқыту, зәресін алу; 3. тастату, тыю (әдегін).

залхаг жалқау, еріншек.

залхуу еріншек, жалқау.

залхуурах еріну, жалқаурау.

заль амал, әдіс; айла, қулық.

зальтай қу; әдіскей; айлакер.

зам I. жол, соқпақ.

зам II. шымылдық.

замаг I. балдыр.

замаг II. шакпақ (мылтықтың).

замаграх балдырлану.

замаглах шакпағын салу (мылтықтың).

замбраа тәртіп, ұқып, режим.

замнах көрсеткен жолымен жүру.

замрах қотарып алу, құйып алу.

замхрах 1. жоғалу, жоқ болып кету; 2. бұға айналу.

замч жолшы, жерші.

замчлах жолаушылау, жершілеу.

зан мінез-құлық.

занал қауып, қатер.

занар чулуу сланец.

занах 1. жаман көзімен қарау, тістену; 2. ұрсу.

зангах сілтеу, көрсету.

занги I. қабар; лақап, қауесет.

занги II. зәңгі.

зангидах 1. түйю, байлау, матау; 2. жұдырық түйю.

зангирах 1. тамақ біту, үн шықпау. 2. түйілу (мәс: жіп).

зандах ұрсу, ақыру.

зандалч 1. қанішер, жендет; 2. қасапшы.

зандрах ұрсу, ақыру.

зантайх арбаю, күбірею.

зантгар қазандай, үлкен (бас).

занхайх арбаю, күбірею.

занхгар үлкен, қазандай (адамның басы).

заншил әдет-құрып, салт-сана.

занших үйрену, әдеттену.

заншлах әдеттену.

зар 1. жарья, құлақтандыру, қабар, жар; 2. өрттен көлігін керектенетін ерік берген қағаз.

зараа кірпі, кірпікше-шен.

зарах 1. сату; 2. жалдау, жалға жүргізу.

зарга дау.

заргаддах дауласу.

зардал шығын, Рыскұт, қаражат.

зардас қызметші, үй жұмысын істеуші.

зарим кей, кейбір, бір-жарым.

заримдаг жартылай, әртүрлі.

зарлага I. шығыс, Рыскұт, қаражат.

зарлага II. шабарман.
зарлах кабарлау, жариялау, құлақтандыру.

зарлиг жарлық, указ.
зарц жалшы, малай.
зарцлах жұмсау (малай ұстау).

зарцуулах ұстау, шығару, керектену, жұмсау.

зарч жаршы, кабаршы.
зарчим тәртіп, ереже.
зарчимлах тәртіп болғызу.

засаа пішу.

засаг үкмет; засаг захиргаа әкімшілік;
эдийн засаг экономика.

засагч корректор (кітаптың катесін түзетуші).

засах түзеу; жөндеу; өндеу; бие засах түзге отыру, дәретке отыру.

засамжлах түзету, жөндеу.

засвар түзету, өндеу, ремонт.

засварлах түзету, өндеу, ремонт жасау.

засмал 1. жөнделген, түзетілген, өнделген;
2. пішілген, кесілген.

засрах 1. түзелу, жөнделу, оңалу; 2. тәуір болу, аурудың беті қайту.

зах 1. шет, шек; 2. жаға, жағалау; 3. зах зээл базар.

захиа 1. тапсырма, заказ; 2. кат-қағаз.

захиалах 1. тапсыру, заказ беру; 2. жазылу (карызға, газет, журналға т.б.).

захидал кат.

захирагч әкім, баскарушы, билеуші.

захирал меңгеруші, бастық, директор.

захиргаа әкімшілік.

захих 1. тапсыру, тапсырып жіберу; 2. жазылу (газетке, карызға т.б.).

захчин захчин (Монғол ұлтының біріруы).

захлах 1. жиектеу; 2. жағалау.

заяа дағдыр, бахыт.

зовлого көкбака, арык
(ет).

зовлон 1. азап, бей-
нет; 2. кайғы, мұн,
қасірет, күйініш.

зовоох азап көрсету,
бейнет шектіру, қый-
нау.

зовох 1. азап шегу,
бейнет көру, қыйна-
лу, шаршап-шалдығу,
2. батылы бармау.

зовуурь азап, бейнет.

зовхи көздің еті.

зовхис бұрыш (ішкі);
зовхисын хаалға
ішкі есік.

зогдор шуда.

зогдорлох шудасын
алу.

зогсох 1. тұру, түре-
гелу; 2. тоқтау.

зогсоох токтату.

зогхийх тоқтай қалу,
тұра қалу.

зогьсох ықылықтау.

зодог зодог (балуан-
ның киімі).

зодоглох балуан киі-
мін кию.

зодолдоон төбелес.

зодолдооч төбелесші,
соткар.

зодоо төбелес.

зодох сабау, ұру.

зол бахыт, бак.

золбин 1. бұралқы (ит);
2. қаңғыған, панасыз.

золгох амандасу, көрі-
су.

золиг 1. төлеу, өтеу;
2. бәс, бәске түскен
зат; 3. оңбаған (қар-
ғыс).

золиглох садақаға шы-
ғару.

золио (хар) золиг 1.
золиодос бәстесу, бәс.
зоолох семіру, май
басу (ит).

зооглох құрметтеп ас
ішкізу.

зонхи ауданы, басымы.
зонхилох аудандау,
басым болу.

зомгол жоңқа, жаңқа,
шырпы.

зоо жон.

зоог тамақ, ас-су.

зоологи зоология.

зоорь үй астындағы
бөлме, суық жер.
(азық сақтайтын
суық жер).

зоос теңге, ақша.

зоотехник зоотехник.
 зоох кұру, тарту.
 зоорилох үй астында-
 ғы бөлмеге қою.
 зоргодос жаңқа, жоң-
 қа, шырпы.
 зордос (хар) зорго-
 дос
 зориг 1. жігер, қайрат,
 батылдық. 2. тілек,
 көксегені.
 зориглох жігерлену,
 қайраттану.
 зорилго максат; мін-
 дет.
 зоримог қайратты, ба-
 тыл.
 зоримоглох батылдану,
 қайраттану.
 зориут әдейі, әдейілеп.
 зориулах арнау.
 зорих бет алу.
 зорох жону.
 зорчих арлы-берлі жү-
 ру.
 зос жоса, бояу.
 зосдох бояу, сырлау.
 зохиладох жарасу. ке-
 лісу.
 зохиогч 1. жасаушы,
 істеуші; 2. автор (кі-
 тап жазушы).

зохиол шығарма, ең-
 бек; аман зохиол
 ауыз әдебиет.
 зохиолч жазушы.
 зохиох жасау, жазу
 (мәселен: өлең,
 шығарма).
 зохирох күннің ашы-
 луы.
 зохис жай, жарас.
 зохих 1. жарасу, жайы
 келу; 2. тиісті, тиіс.
 зочид қонақтар, мей-
 мандар.
 зочин қонақ, мейман.
 зочлох қонақ болғызу,
 құрметтеп сыйдау.
 зөв 1. дұрыс, шын, рас,
 анық; 2. зөв гар оң
 қол.
 зөвлөл совет, кеңес.
 Зөвлөлийн Засагт
 Нийгэм Журамт
 Бүгд Найрамдах Ар-
 мени Улс Армения-
 ның Советтік Соци-
 листік Республикасы
 (АССР).
 Зөвлөлийн Засагт
 Нийгэм Журамт
 Бүгд Найрамдах Бе-
 лорусс Улс Белорус-
 сияның Советтік Со-

циалистік Республикасы (БССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Грузи Улс Грузия-нын Советтік Социалистік Республикасы (ГССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Казах Улс Казактын Советтік Социалистік Республикасы (КССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Карело-финн Улс Карело-финнин Советтік Социалистік Республикасы (КССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Киргис Улс Кыргызын Советтік Социалистік Республикасы (КССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Латви Улс Латвия-

нын Советтік Социалистік Республикасы (ЛССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Литва Улс Литванын Советтік Социалистік Республикасы (ЛССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Молдав Улс Молдавиянын Советтік Социалистік Республикасы (МССР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Холбооны Орос Улс Орыстын Советтік Социалистік Федеративтік Республикасы (РСФСР).

Зөвлөлийн Засагт Нийгэм Журамт Бүгд Найрамдах Таджик Улс Тәжіктің Советтік Социалистік Республикасы (ТССР).

Зөвлөлийн Засагт
Нийгэм Журамт
Бүгд Найрамдах
Түркімен Улс Түрк-
меннің Советтік Со-
циалистік Республи-
касы (ТССР).

Зөвлөлийн Засагт
Нийгэм Журамт
Бүгд Найрамдах
Узбек Улс Өзбектін
Советтік Социалистік
Республикасы (ӨССР).

Зөвлөлийн Засагт
Нийгэм Журамт
Бүгд Найрамдах
Украин Улс Украин-
наның Советтік Со-
циалистік Республи-
касы (УССР).

Зөвлөлийн Засагт
Нийгэм Журамт
Бүгд Найрамдах Эс-
тон Улс Эстониянын
Советтік Социалистік
Республикасы
(ЭССР).

зөвлөх кеңесу, ақыл-
 дасу.

зөвдөх дұрысталу,
 жөнделу.

зөвхөн тек, тек қана.

зөвлөлтөөн 1. мәсли-
 хат, кеңес; 2. ақыл,
 нұсқау.

зөвшөөрөл ұлықсат,
 рұқсат.

зөвшөөрөх 1. ұлықсат
 ету; 2. мақұлдау;
 3. қабылдау.

зөвших кеңесу, ақыл-
 дасу.

зөвшөөх ұйғару.

зөгий ара.

зөн күні бұрын сезу,
 алдын ала болжау.

зөгірөх болжау.

зөнд нь тавих өз бе-
 тімен жіберу, еркімен
 жіберу.

зөкөглөх алжу.

зөкөх алыушылық.

зөнч сәуегей.

зөөвөр тасымал, тасу.

зөөвөрдөх тасу.

зөөг жылы, қан жылы.

зөөгдөх тасылу.

зөөгших салқындау,
 суу.

зөөлдөх жұмсару.

зөөлөн жұмсақ, биязы.

зөөлрөх жұмсау, жұм-
 сару.

зөөх тасу.

зөөхий қаймақ.

зөрөг жалғыз аяқ жол,
 жам жол, сүрлеу;
 жолдың түйісі.
зөрөлдөөн 1. қайшы-
 лық; 2. жанжал,
 ұрыс-қағыс; 3. ай-
 тыс талас.
зөрөх 1. қайшы келу;
 көнбеу; 2. айқасу,
 жанал өту.
зөрөлдөх қайшы келу,
 келіспеу.
зөрөлцөх қайшы келу,
 келіспеу.
зөрч апельсин.
зөрчил 1. қайшылық;
 2. талас, айтыс, егес.
зөрчих 1. бұзу; 2. қай-
 шы келу, орындамау.
зөрүү айырма.
зөрүүд қыйсық, қыңыр
 мінезді.
зөрүүдэх қыйсаю, қы-
 ныраю, айтқанға көн-
 беу.
зугаа серуен, сауық,
 сайран.
зугаацах серуендеу,
 көңіл көтеру.
зугаалах (хар) зугаа-
цах
зугтаах қашу, бастар-
 ту.

зут жүт.
зудрах жүтау.
зудлах жүт болу.
зузаан 1. қалың; 2.
 берік.
зузаарах 1. қалыңдау;
 2. беку, нығая беру.
зузаадах қалыңдау.
зузаалах қалыңдату.
зул жарық, сәуле, шы-
рак.
зулай төбе (адам-
 ның).
зулам қабықша, жұқа
 тері.
зулах жұлу.
зулбан шақа, қызыл-
 шақа.
зулбадас түсік,
зулбасга қызылшақа.
зулбах түсік түсу.
зулгаах жұлу.
зулгалах жұлу.
зулгарах жұлыну.
зулгүй 1. жылпос;
 2. алдағыш, қу.
зулгуйдах жарамсак-
 тану.
зулгуйч жарамсакта-
 нушы.
зулзага күшік (жа-
 нуарлардың).
зулзаглах күшіктеу.

зулхай жұлынган
(жүн).

зун жаз.

зунгаг 1. тоңғак;
2. шуаш (малдын).

зунгаглах тоңғактау.

зунших жайлау.

зураадас сызык.

зураас 1. сызык; 2. сы-
зыкша (—)

зураг сурет; газрын
зураг карта.

зурагч 1. суретші;
2. сызыкшы.

зуралт (кағаз беті-
не сызылған
жол).

зурам саршұнақ (та-
раккұйрық).

зурах 1. сызу, суретін
салу; гарын үсег

зурах қол қою.

зурвас I. кесінді, бө-
лінді жер.

зурвас II. I. түзу сы-
зык; 2. зурвас газар
зона.

зурваслах кесінділеу.

зургаа алты.

зургадугаар алтыншы.

зурмалсалынған сурет.

зурхай жұлдыздама.

зурхайч жұлдызда-
машы (жұлдызға
қарап сәуегей-
леуші).

зусаг 2 жастағы мал
(мәс: ешкі).

зусар жарамсактану-
шылык, жағынушы-
лык.

зусардах жарамсакта-
ву, жағыну.

зусарч жарамсак, жа-
ғынғыш, жағымсак.

зусарлах жарамсакта-
ну, жағыну.

зусах жайлау.

зуслан жайлау.

зутан сұйык ботка, бы-
ламак көже.

зутрах жұтау.

зуу жүз.

зувгар сопак.

зуувайх кабысу, ма-
йысу.

зууван кабысқак.

зуугаад I. тістеу, тіс-
теп жүру.

зуугаад II. жүздей,
жүзге таяу.

зуудугаар жүзінші.

зуузай I. сірі өкше.

зуузай II. ауыздықтың
шығырығы.

зуузайлах өкшө салу.

зуун (хар) зуу.

зуур кезинде; түр зуур уакытша.

зуурмаг шала ителген.

зуурах илеу.

зуух I. тистеу, кабу, (ит).

зуух II. пеш.

зуух: амь зуух өмүр суру, тиршилик ету.

зуухч 1. асшы; 2. пешчи.

зуучлах арага жүру.

зууш жеңил ас.

зуушлах жеңил тамактану.

зүг багыт; зүүн зүг шыгыс.

зүглэх бет алу, багыттау.

зүгшрэх көндүгу, көнлөстөнү.

зүгээр I. багытпен.

зүгээр II. 1. жөй, өншейин; 2. кем жок, рахмет; 3. тәуір, жаман емес.

зүдрэх жүдеу, шаршап-шалдыгу.

зүдэнгө болдырган, элсиреген, жүдеген.

зүдрэх жүдеп-жадау, бейнет көрү.

зүдэх жадап-жүдеу,

зүдрээх жадатып жүдөтү, бейнет көрсөтү.

зүдүү ядуу кодей-кепсек.

зүдүүр бейнет-азап.

зүй 1. сыпайылык, эдопшилдик, өнөгелик, 2. мөніс, мазмун, негіз; хэлний зүй грамматика.

зүйл 1. статья; 2. мәселе.

зүйлэх кыру (мәс: шаш).

зүйр үг мақал, шежіре сөздер.

зүйрлэх 1. салғастыру, теңдестіру, сәйкестіру; 2. шежірәлеу; мақалдау.

зүйх кыюын келтіру.

зүлгүүр тырнауыш, сүргі.

зүлгүүрдэх сүргілеу.

зүлгөх жылтырату; тегістеу.

зүлөг көк майса, жасан.

зүр тәуешкі,

зүрх жүрек.

зүрхлэх жүректөнү, ба-
тылдану, қорықпау.
зүрхших қорқақсу, ба-
та алмау.

зүрхтэй батыл, қорық-
пайтын, жүректі.

зүс өң, түр.

зүслэх өң, түрін білу,
тоқтатып алу.

зүсмэл тілінген, жарыл-
ған.

зүсэм I. кесім; шай-
нам (нан).

зүсэм II. малдың түсі.

зүсэх тілу, жару.

зүсрэх ақ жауын жауу.

зүтгэл ынта, талап, та-
лант.

зүтгэлтән қайраткер.

зүтгэх талаптану, тал-
пыну.

зүү ине.

зүүд түс.

зүүдлэх түс көру.

зүүлт мошак.

зүүлгэх такқызу.

зүүн I. сол; зүүн гар
сол қол, 2. шығыс;
зүүн өмнө шығыс
оңтүстік.

зүүх тағу.

зүүний I. шығыстың,
шығыстық; зүүний
пугалаа солашылдық
асыра сілтеушілік (та-
рихта).

зэв I. тат.

зэв II. жебе (тудын).

зэврэх тат басу.

зэвсэг қару, құрал.

зэвсэглэх қарулану,
құралдану.

зэвсэгт қарулы, құ-
ралды; зэвсэгт хүч
құралды күш; зэв-
сэгт бослого қару-
лы көтеріліс.

зэвүүн жексұрын, ұнам-
сыз.

зэвүүцэх жирену.

зэгзгэр тырысқан: бы-
рысқан.

зэгс курай.

зэл желі.

зэллэх желілеу.

зэлгээн жыдымык.

зэм I. қылмыс, жазық,
кінә, айып; 2. сөгу,
ескерту.

зэмдэг жемтік.

зэмдэглэх жемтік болу.

зэмлэл I. сөгіс, ескер-
ту, ұрсу; 2. айыптау,
кінәлау.

зэмлэх 1. сөгу, үрсү, ескерту; 2. айыптау, кінэлау.

зэр кұрал, кару.

зэргэлдээ катарлас, іргелес, көршілес.

зэрлэг 1. жабайы, тағы; 2. сотқар, бұзакы, тентек; 3. қаңғыған (оқ).

зэрлэгших жабайылану, тағылану.

зэрлэгжих жабайылану, тағылану.

зэрэг 1. сыяқты; 2. рет, катар; 3. шен, мәнсап, атақ, дәреже; **нэгдүгээр зэрэг** бірінші дәрежелі.

зэрэглээ сағым.

зэрэгцээ қатарлас.

зэрэгцэх қатарласу.

зэрэгцүүлэх салыстыру, сәйкестіру, теңдестіру.

зэрэглээтэх сағымдану.

зэс мыс.

зэтэр тырнақтың көбесі.

зэхэх даярлау, әзірлеу.

зээ жиен.

зээл I. қарыз.

зээл: зах зээл II, базар.

зээг жиек.

зээглэх жиектеу.

зээлдэх қарыз алу.

зээлэх қарыз беру.

зээр жирен (аң).

зээрд жирен (малдың түсі).

зээтүү кетпен.

зээтүүдэх жерді кетпенмен қазу, копару.

зээх құны (жәндік).

И ив ил ап-анық; ап-айқын.

ивлэгэх идіру (малды).

ивлэх иіу (мал).

ивэрхий жарық (ауру).

ивэх астына салу, төсену.

ивээгч қамқоршы.

ивээл қамқорлық.

ид I. айла, айлакерлік.

ид! II. же!

идеализм идеализм (барлық заттың негізі рух деп санаушы материализмге қарсы философиялық ағым).

идеалист идеалист
(идеализм жолындағы адам).

идтэй айлалы, амалды.

идуур итаык.

идэвх белсенділік, екпінділік,

идэвхтэй белсенді, екпінді,

идэвхтэн белсенділер, екпінділер.

идэр жас, боз бала.

идэрхэг ер, батыл, жүректі, өктем.

идэх жеу.

идэш жем, жейтін зат.

идэшлэх жем жеу.

идээ I. тамак.

идээ II. ірің.

идээлэх іріндеу.

иж (хар) ижил

ижил 1. бірдей; 2. пар;

3. үйір (жылкынын).

ижилших 1. бірдей болу; 2. үйір болу.

ийм осындай; ийм учраас сондықтан.

ил 1. ашық, айқын; 2. анық, көрсу.

илсэ көз байлағыш, сыйқырлық.

илбэих борсық,

илбэх сыйдау; рахаттандыру; баланы еркелету.

илбэч көз байлауыш, сыйқыршы.

илбээс кармак, жұтпа.

илгээх жолдау.

илд кылыш.

илжиг есек.

илжлэх шіріту.

илжрэх шіру.

илрэх ашықталу, ашыққа шығу; әшкерелену.

илтгэл баяндама; тайлан илтгэл есеп, есепті баяндама.

илтгэгч баяндамашы, баяндаушы.

илтгэх баяндау, есеп беру, баяндама жасау.

илүү артык.

илүүдэх артылу, артық шығу, асып кету.

илүүр өтек.

илүүрдэх өтектеу, бырыс-тырысын жазу.

илч 1. кызу; 2. сәуле, нұр.

илэрхий 1. ашық, жарқын; 2. көрнеу, айқын,

илэрхийлэл 1. ашык-
тама; 2. рапорт; 3.
сенім беру.

илэрхийлэх 1. ашык-
тау; 2. рапорт беру;
3. сенім беру.

илэх сыйпау.

им ен.

имж кенгура.

имнэх ен салу.

империализм империа-
лизм.

импорт импорт (шет-
тен келетін то-
вар).

имрэх иру, ширату.

ин өлшеуіш (астық-
тын).

ингүүхэн кекесін күлкі.

ингэ I. інген.

ингэ! II. сүйт! бүйт!

индүү өтек.

индүүдэх өтектү.

индэр мінбе.

инж кыздың жасауы.

инженер инженер.

институт институт.

интернационал интер-
национал.

интоор кызыл шие.

инээд күлкі.

инээдәм (хар) инээд.

инээмсәгләх күлімдеу.

инээлгәх күлдіру.

инээх күлу.

ир 1. ұшы, түзі; 2.
кел! чи нааш ир!
сен мұнда кел!

ирвис каблан.

иргән азамат.

ирдүгээр токсаныншы.

ирлэх ұштау, өткірлеу.

ирмәг қыр, жаға.

ирмәх кірлік қағу.

ирэг I. еркек қой.

ирэг! II келсін!

ирэх келу.

ирээдүй болашақ, келеш-
тек, алдағы уақыт.
ис ыс.

исгәрәх ысқыру.

исәр орындық.

итгәл сенім, үміт.

итгәлт сенімді.

итгәмж сенім.

итгәмжләх сенетін, на-
натын; итгәмжләх
бичиг сенім грамота-
сы.

итгәх сену, нану.

их 1. ұлы; 2. ірі, үл-
кен; 3. көп.

ихдәх көбею, молаю.

ихтгәх көбейту, мо-
лайту.

ИХЭМСЭГ менмендік, мен-
меншілдік; ИХЭМСЭГ
зан паң мінез.

ИХЭМСЭГЛЭХ меменсу.

ИХЭНХ ауданы, көпші-
лігі.

ИХЭР егіз.

ИХЭРЛЭХ егіз табу.

ИХЭРХЭГ жуансыған, ұл-
кенсіген.

ИХЭРХЭХ ұлкенсу, жуан-
су.

ИХЭС төре, ұлықсыған
адам.

ИХЭЭХЭН сдәуір, көп-
теген.

ИЧГҮҮР ұят, маскаралық.

ИЧИМТГИЙ ұялшақ.

ИЧИМХИЙ ұялшақ.

ИЧЭЭ ін.

ИЧЭЭЛЭХ жатын қалу
(мәс; суыр).

ИШ 1. сап; 2. иш та-
тах цитат келтіру.

ИШИГ ЛАҚ.

ИШИГЛЭХ лақтау.

ИШЛЭХ саптау.

К кабин кабина.

кабинет кабинет.

КАВКАЗ кавказ.

КАВКАЗ ХҮН кавказдық,
кавказ адам.

кадет кадет (консти-
туциялы демок-
ратиялық партия
яки сол партия-
ның мүшесі).

кадр кадр.

казак казак-орыс.

казак казак.

календарь календарь.

калибр калибр (мыл-
тық).

калий калий (химия-
лык элемент).

кальций кальций (хи-
миялык эле-
мент).

кампани науқан.

канат арқан (кендір-
ден я сымнан сс-
кен жуан арқан).

кандидат 1. кандидат
(сайдануға ұсы-
нылған адам); 2.
кіші ғылыми дәреже.

капитал капитал.

капитализм капита-
лизм.

капсул капсуль (мыл-
тықтың пестоны).

карабин карабин (мыл-
тық).

каракуль карақол кой-
дың терісі.

карантин карантин
 (жұқпалы ауру-
 лы малды, адам-
 ды бөлек бағу).
карт карта.
касс касс (акша сақ-
 тайтын, алып бе-
 ретін орын).
католик католик (дін).
кафедр кафедра.
кашемир биязы, жұқа
 жүн мата.
квадрат квадрат, шар-
 шы.
квас сусын (куас).
керосин керосин (жер
 майы).
киловатт киловатт.
килограмм килограмм
 (кг).
километр километр
 (км).
кино кино.
киргиз қырғыз.
кислота кислота.
китель китель (тік жа-
 ғалы педжак).
клуб клуб.
коллеги алқа, колле-
 сия.
колони колония, отар.
команд команда.

комбайн комбайн.
комбинат комбинат.
комендант комендант.
комисс комиссия.
комисслах коместеу.
коммунизм коммунизм.
композитор компози-
 тор (ән, күй шы-
 ғаратын адам).
компас компас.
комсомол комсомол.
конверт конверт.
кондуктор кондук-
 тор.
консерв консерв.
консерватор ескішіл,
 кертартпа; кертартпа
 партияның мүшесі.
конспект конспект.
консул консул.
контор кеңсе; мекеме.
концерт концерт, ән-
 күй.
корпус корпус.
костюм костюм
кредит кредит.
крейсер крейсер (жүр-
 дек, ірі соғыс ке-
 месі).
кризис кризис, дағда-
 рыс.
курс курс.

Л лаа шам, жарык.
 лааз 1. күбі, шелек; 2. банка, құмыра.
 лав 1. дәл, нақ, шын.
 лав II. балауыз.
 лавай 1. теңіз ұлуы;
 2. ұлудың сүйегінен істелген сырнай.
 лавлах 1. анықтау, нақтау; 2. сұрау, қайта сұрау.
 лавтай дәл, нақ, шын.
 лавх қорамсақ.
 лаг шорой лай.
 лагерь лагерь.
 лаглагар епсіз, икемсіз, қолайсыз.
 лай лай.
 лайдах лайлану.
 лак сыр.
 лам лама.
 ламп лампа, шам.
 лан 1. лаң (38 грамма жуық ауырлық өлшеуіші); 2. лаң (қытайдың бір сомдық ақшасы).
 лангуу қоршау (лапканын).
 ланз өрнектің бір түрі.
 лантуу үлкен балға.

лантуудах үлкен балғамен соғу.
 лац лац (документті желімдейтін).
 лацдах лацлау.
 лектор лектор.
 лекц лекция.
 ленинизм ленинизм.
 лениний сургаал лениний ілімі.
 либерал либерал.
 лиг лига (халық аралық ұйым).
 лийр алмұрт, нәк (жеміс).
 ликвидатор ликвидатор.
 лимбэ сыбызғы.
 ловш ескі-құсқы; алқа-жұлқа.
 лож ложа (театрлардағы бір неше кісілік бөлек орын).
 лозун лозунг, ұран.
 ломбо қорғасын мөр (товардың шетіне белгі есебінде байлайды).
 ломбодох қорғасын мөр басу.
 лонх бетелке, лонқа.

лонхгор 1. үлкен,
 арбайған; 2. шерми-
 ген, ішті, жуан қа-
 рын.
лоовуз монғол тымак.
лхагва сәрсембі.
луйвар талау, тонау,
 жүліктік.
луйвардах талау, то-
 нау.
луйварчин жүлік, та-
 лаушы, тонаушы.
лууван сәбіз.
лууль помидор.
луус кашар.
лыж шаңғы.
лүндэн жарлық.
лянхуа (қыт.) латос
 (гүл).

М маажин кендір
 май.

маажих қасу, тырна-
 лау.
маажұур 1. қышыма,
 қотыр; 2. тырнауын.
маажлах тырналау.
мааюуз қоржын.
магад 1. анық, шын,
 нақ; 2. мүмкін, ық-
 тыймыл.
магадлах анықтау,
 ашықтау.

магнаг маңлық.
магнай 1. маңдай; 2.
 алдыңғы, алдыңғықа-
 тардағы.
магтаал 1. мақтау; 2.
 мақтау өлең, мадақ-
 тау өлең.
магтах мақтау.
май I. май айы (зау-
 за).
май II. мә! әлі
май III. бу; түтін.
май загас май шабак
 (балык).
майжгар қыйсык, қы-
 ныр.
майжийх майысу, қый-
 саю, қыңырандау.
майлах маңырау.
маймаа сауда.
майтганах ақсақтау.
майтгар ақсақ.
майхан шатыр.
мал мал.
малгай тымак, бас
 киім.
малгайч тымакшы, бө-
 рікші.
маллах 1. малдану,
 малға ие болу; 2.
 малды бағып-қасу.
малтаас қазылған жер.
малтах қазу.

малтмал қазба; ашигт
малтмал найдалы
қазба.

малч малышы.

малчин малышы.

манаа күзет.

манаач күзетші.

манай біздің.

манан тұман.

манантах тұман түсу,
тұмандану.

манах I. күзету.

манах II. іргені көму.

мангир жуа.

мангас жалмауыз.

мангуу жармес, ақы-
мақ.

мандал жасау, көркею,
гүлдену, дамыс.

мандтугай жасасын

манж, маньчжуря.

манжин кызылша (же-
міс).

манлай алдыңғы қа-
тарлы, авангард.

манлайлах бастау,
авангард болу.

мануул жабайы мы-
сық.

мануухай қарақшы.

манхан I. құм төбе.

манхан II. малдың тү-
сі.

манц тоқпақ.

манцар гипс.

манцарга шоклар,
сойыл.

манцуй 1. бесік; 2.
жаялық, жөргек.

манцуйлах бөлеу.

мараа сор, жалаң.

марал жарық жұлдыз.

маргаач айтысшы, та-
ласшы.

маргааш ертең.

маргалдаан талас, ай-
тыс.

мартах айтысу, тала-
су.

марз сортаң, сор.

марзан мылжын.

мариа толық, жуан,
толымды, семіз (кі-
сі).

марк марка.

мартамгай мұтшақ.

марчгар бұжыр.

марш марш.

маршал маршал.

матаас иілген.

матар крокодил (ай-
даһар).

матах иіу.

материал материал.

материализм материа-
лизм.

матигар имек, бүгіл-
 ген, ойыс.
 матмал ойыс.
 мах ет.
 махвод 1. элемент; 2.
 материя; бие махвод
 дене, организм.
 махлаг етшен, семіз.
 махлах семіру, етею,
 махчий жыртқыш.
 мацаг ораза.
 мацах өрмелеу.
 маш өте; маш их өте
 көп.
 машин машина.
 машиндах машинелеу.
 маяг 1. форма, түр; 2.
 үлгі (киімнің).
 метод метод (әдіс).
 метр метр.
 мигуй мысык.
 минж күндыз.
 миний менің, менікі.
 минийх менікі.
 минут минут.
 минчийх қызару.
 мишээх күлу.
 мич маймыл.
 могдор алдау, арбау.
 могой жылан.
 мод ағаш.
 модорхог ағаштылау.
 модоч ағашы.

мойл мойыл.
 мойног кыйсык, кы-
 ңыр (қол).
 молор хрусталь (ми-
 нерал).
 молцог түйме (мал-
 дың).
 Монгол Ардын Хувьс-
 галт Нам Монғолдын
 Халық-Революциялық
 Партиясы.
 монголжих 1. монғол
 болу; 2. монғол тіл-
 қатын білу.
 монди байқұс, бишара.
 монополь монополия.
 монос мойыл ағашы.
 монтёр монтёр.
 монхор бүкір, дөн;
 монхор хамар кош-
 қар тұмсык.
 мордох аттану.
 морь ат.
 мотор мотор.
 мохоо 1. дөғал, ұшы
 жоқ;
 2. топас адам.
 мохоох қайтару, той-
 тару, майыру.
 мохох тойтарылу, май-
 рылу.
 мөгөөрс шеміршек.
 мөд қазір, кешікпей.

мөлгөр тегіс, жаттык.
мөлжигч канаушы, езу-
ші.

мөлжимтгий езуші, ка-
наушы; **мөлжимтгий**
худалдаа жеменгер
сауда.

мөлтлөх буынын шы-
ғару.

мөлтөрхий буыны шык-
кан.

мөлхөө еңбектеушілік.

мөлхөх еңбектеу.

мөн 1. я, сонан соң;
2. шын, рас, дұрыс;
3. тағы, және (жұр-
нақ).

мөнгө 1. күміс; 2. ак-
ша; 3. тыйын.

мөндөл мөндөн.

мөндөр бұршак (жа-
уыннын).

мөнх мәңгі, өмір бақи,
үртіс.

мөнхжих мәңгі болу.

мөөг саңырауқұлак.

мөөр арбаның доңғала-
ғының бөлшегі.

мөөрөх мәңіреу.

мөр 1. жол; 2. із;
3. ыйык.

мөргөл бас иіу, сыйы-
ну, табыну.

мөргөлдөх 1. сүзису;

2. шайқасу, айқасу.

мөргөх 1. сыйыну, бас
иіу; табыну 2. сүзу.

мөргөлч сыйынғыш
дінқой.

мөрдөх кудалау, арты-
на түсу.

мөрий 1. бәс; 2. құмар.

мөрийцөх 1. бәстесу,
бәс тігу; 2. құмар
ойнау.

мөрөвч 1. қылыш бау;
2. ыйык бау.

мөрөвчлөх ыйыққа асу.

мөрөн өзен.

мөрөөдөх тілеу, көк-
сеу, арман ету.

мөхөөх құрту, жою.

мөхөх құру, жойылу,
кұлау.

мөч адамның мүшесі
(қол-аяқ т. б).

мөчид кем, жеттіксіз.

мөчир бұтак.

мөчирлөх бұтактау.

мөчөөрхөх бәсекелесу.

муж облыс.

мужаан ағаш шебері,
ағашы.

музей музей.

мултлах босату, сыпы-
рып жіберу.

мултрах босану, шы-
рын кету, сытылып
кету, кұтылу, сыпы-
рылу.

муна тоқпақ.

мунадақ тоқпақтау.

муңгинах есілауысу.

мундаа шоктық.

мундағ 1. алып, зор;
2. қыйын; шебер.

мундахгүй көп, мол.

мунхағ ақмақ, есуас.

мунхаглах ақмақтану,
есуастану.

мунхруулах басып
айналдыру.

муруй қыйсық, қыңыр.

муруйх қыйсаю, қыңы-
раю.

мутар қол (қолдың
кұрметтеген аты).

мутарлах қол қою, жа-
зу.

муу жаман.

муудақ төмендеу, на-
шарлау, ауруы қа-
таю.

муужрах талу, есінен
адасу.

муулах жамандау,
өсектеу.

муур мысық.

муусайи жаман-жұ-
тық.

муутуу жұқа қағаз.

муухай 1. жаман, на-
шар; 2. лас, былық.

муучлах жамандау,
өсектеу.

муушаал жамандау.

муушаах жамандау,
өсектеу.

мухар 1. бұрыш, шеті;
2. тоқал, мұқыр, мұ-
қыл; 3. тұйық.

мухардах тұйықтану,
тұйыққа тірелу.

мухлаг I. дөңгелек,
домалақ; II. дүкенше.

мушгина 1. шаштың
бұйрасы; 2. жіптің
шыйрығы; 3. серіппе.

мушгиралдах бұралу.

мушгих бұрау, бұрма-
лау.

мэдлэг білім.

мэдлэгтэй білімді.

мэдрэл сана, сезім.

мэдрэлтэй саналы, се-
зімді.

мэдрэх білу, сезу, түй-
сіну.

мэдүүлэг 1. мөлімде-
ме; 2. қабарлама.

мэдүүлэх мөлімдөу,
кабарлау.

мэдэгдэх кабарлау, ай-
ту.

мэдэл 1. сана, ой,
ақыл; 2. карауы, ка-
рамағы.

мэдэмхий білгішсі-
ген.

мэдэц 1. білім; 2. ой,
өріс.

мэдэх білу.

мэдээ кабар, ақпар.

мэдээлэх кабарлау, ақ-
парлау.

мэдээч кабаршы.

мэдмий кез.

мәлмәлзәх былқылдау,
лыкылдау.

мәлхий бақа.

мәнгә мең.

мәнгәр көксау (ауру).

мәнд аман-есен.

мәндлэх амандасу.

мәндчилэх амандасу.

мәнән 1. түк ұқпайтын,
меніреу; 2. мәнән
өвчин мыйға қан құ-
йылудан естен тана-
тын ауру.

мәргән 1. мерген; 2. кө-
реген, болжағыш.

мәрэг соуегейлік.

мәрэгжил мамандық.

мәрәгләх соуегейлену,
ойша табу.

мәрәгч кеміруші.

мәрәх кеміру.

мәрсәр ұсақ-түйек.

мәс қылыш.

мәт сыяқты, сыкылды,
дай, дей, (жалғау).

мәтгәр имек.

мәтийх имию.

мәх айла, әдіс.

мәхийх бас иу.

мәхлэх андау.

мәхч алдамшы.

мәхәлзәх тонғалақтау.

мәхәсхийх бас иу.

мәчид үркеу.

мәчин менш.

мягмар жексембі.

мялзан қарасан (ау-
ру).

мынга мың.

миллиард миллиард.

мынгаад мындай, мың-
ға таяу.

мынгаһ мың.

мындас жібек.

мынтууз кеспе көже.

мятрах қорқу, бат-
пау.

Н наагдах жапсырылу, желімделу.
 наагуур бергі, бер жағындағы.

наадам 1. той, мереке;
 2. надым (7 айдың 11 де болатын МХР-дың ұлттық тойы); 3. ойын сауық.

наадамчид тойшылар.
 наадах ойнау.

наалдах жапсырылу, желімделу, жабысу.

наалинхай зан сыпайы, көргенді.

наалинхайдах сыпайылану.

наалт жапсыру, желімдеу.

наана бері, бер жағы бергі.

нааш бері.

наашлах жакындау, бері келу.

навсайх өрім-өрімдену, жалба-жұлбалану.

навсгар жалба-жұлба; өрім-өрім.

навтайх аласару.

навтар аласа.

навтгар аласа.

навтраг алғанқы қол жазба.

навтрах жыртылу, өрімдену.

навч жапырақ.

навчлах жапырақтау.

навшгар таңқы мұрын; пұшық.

навших таңқыю; пұшыраю.

нагац нағашы.

надад маған.

надтай менімен.

назгай 1. салдыр-салак; 2. бейғам, қамсыз.

назгайдах бейғамсыздану.

назгайрах 1. салаксу, ұқыпсыз болу; 2. бейғамсыздану, көперіне келмеу.

най үміт, сенім.

найгалзах шайқалу, тербелу.

найгах шайқалу; тербелу; теңселу; ырғалу.

найдах сену.

найдлага сенім, үміт.

найз дос.

найзархах дос көру, дос санау.

найзлах достасу.

найм сегіз.

наймаа сауда.

наймаад сегізге таяу.

наймаалах сауда істеу, сату.

наймаач саудегер.

наймалж шаян.

наймдугаар сегізінші.

наймуул сегізіміз.

найр той, жыйын; хайр

найргүй аяусыз, мейірімсіз, рахымсыз.

найрамдал достык.

найрамдах достасу;

Бүгд Найрамдах
Улс Республика.

найрлага поэма.

найрлах тойлау, сауық
күру.

найруулах 1. жасау,

істеу; 2. емді араластырып жасау.

найтаах түшкіру.

налах 1. сүйену; 2. жабысу, желімделу.

налуу жайпак, көлбеу.

налхгар солғын, босан, бос.

нам I. партия.

нам II. аласа, төмен;

нам гүм тыныш, ушусыз, жым-жырт.

намаа шелек, ыдыс, құмыра.

намағ батпақ, саз.

намаглах батпақтау.

намалзал былкылдау, солкылдау.

наманчлал тәубе.

наманчлах тәубе қылу.

намар күз.

намаржаа күзеу.

намаржих күзеуге отыру күзеу.

намбағанах кербезде-
ну, маңғаздану, сәндену.

намбагар тыныш, мүлгіген.

намбайх тыныштану, мүлгу.

намбалзах (хар) намбағанах.

намганах тербелу, теңселу.

намдах 1. аласару, аласа болу; 2. (хар) намжих.

намжих басылу, бесендеу, тыйылу.

намжуу 1. басынқы, бөсен; 2. тыныш, жай.

намилзах 1. желбіреу;

2. майысу, қайысу.

намираа себезгі жауын.

намирах себезгілеу; желбіреу.

намнал 1. ат үстінен атысу; 2. ізіне түсу, кудалау.

намнах 1. ат үстінен ату; 2. ізіне түсу, кудалау.

намтар өмірбаян.

намуу тішке, жұқа; намуу цэцэг қызғалдақ.

намхрах 1. басылу, бәсеңдеу; 2. кему, азаю, тартылу (су).

нанхиад қытай адам.

намги шорой саз балшық.

наншаах қырту, мылжындау.

наншаач қырт, мылжың.

нар I. күн.

нар II. көптік жалғауы.

нарамғар пұшық.

наран күн.

наргия сауық, көңіл көтеру, ойын.

наргияч ойыншыл, сауықшыл, күлдіргі.

наргих ойнау, сауық күру.

нарийвчлал дәлдік, анықтық.

нарийдах тішкеру.

нарийлах сарансу.

нарийн 1. тішке, нәзік; 2. жыйнақты, ұқыпты; 3. шебер, ку, такыс, айлакер; 4. саран, қатты; нарийн бичгийн дарга секретарь, қатшы.

нарийхан тішке, нәзік.

нарийтгах тішкертү.

нармагар таңқы мұрын.

нармай кеужір.

нармайх бұзылу, мыжылу (кеужір).

нармалзуулах киіндіру, жасау, жасандыру, бөзеу.

нарс самырсын.

нартай күнді, күнашық.

нарцих ону, оңып кету.

нас жас.

насан жас.

наслах жасау.
 настай 1. жаста, жас-
 тағы; 2. кәрі, қарт.
 настан қарт, кәрі.
 нахиа өсімдіктің жана
 шығын келе жатқан
 сабағы.
 нахиадах ағаштың,
 жапырақтың күшік-
 теуі, бүрлеуі.
 нахиялах (х а р а-
 хиадах.
 нахид қайқы бел.
 нахилзах солкылдау.
 нахилж керкем, әдемі,
 сымбатты.
 нахиу қыйсық, жантық.
 национал национал.
 национализм нацио-
 нализм (ұлтшыл-
 дық көз қарас).
 начин 1. сұңқар; 2. кү-
 ресте жеңушілерге,
 жыққандарға беретін
 атак.
 ная сексен.
 наян (х а р) ная.
 наяд сексендей, сек-
 сенге таяу.
 наядугаар сексенінші.
 наяхан сексен-ак, сек-
 сен ғана.
 нефть мұнай.

нигүүлсәнгүй қайы-
 рымды, мейрімді.
 нигүүлцэх қайырым-
 дылық жасау, мейрім-
 ділік жасау.
 нидрэх кыру (т е р і н і).
 нижигнэх сартылдау.
 нижигнэтэл ду; ни-
 жигнэтэл алға та-
 ших ду қолшаналақ-
 тау.
 нийгәм қоғам; нийгәм
 журам социализм.
 нийгәмлэг қауымдық.
 нийгәмлэх қауымдасу,
 қоғамдасу.
 нийлбэр қосынды.
 нийлүүлсән қосқан,
 біріктірген.
 нийлүүлэх қосу, бі-
 ріктіру.
 нийлүүлэгч 1. (а р и ф).
 қосқыш; 2. қосушы;
 біріктіруші.
 нийлэлт қосынды.
 нийлэлцэх қосылысу,
 бірігісу,
 нийлэх қосылу, бірігу.
 нийс татулық, ынтымақ-
 тық, бір ауыздық.
 нийсәл астана.
 нийт барлық, жалпы.

НИЙТИЙН жалпылык,
кауымдык, көпшілік.

НИЙТЛЭХ 1. жариялау;
2. басу, басып шыға-
ру.

НИЙХ сінбіру.

НИЙЦ (хар) зохис.

НИЙЦТЭЙ (хар) зохис-
той.

НИЙЦЭХ жарасу.

НИЙЧЛЭХ дэстасу, дос
болу.

НИЛЭЭД бір талай, бір-
гауым, бірсыпыра.

НИМГЭДЭХ жүқа болу,
жүқару.

НИМГЭН жүқа.

НИМГЭРЭХ жүқару.

НИРГЭЛТ ойран, талкан-
дау, быт-шытын шы-
ғару.

НИРГЭХ ойрандау, тал-
кандау, кыйрату, быт-
шытын шығару.

НИРХИЙХ тарс-түрсету.

НИСГЭГЧ ұшқыш.

НИСЭХ ұшу; **НИСЭХ** он-
гоц самолет.

НОВШ көксык, көқым,
былық-шылық.

НОВШЛОХ 1. көқым
жыйнау; 2. ластау.

НОВШРОХ 1. көқым
жыйналу; 2. ластану.

НОГДОЛ сыбаға, үлес.
НОГДВОР бөлінді (есеп-
те).

НОГДОХ 1. түсу, салы-
ну (салык); 2. тию,
үлес берілу.

НОГДУУЛАХ 1. салу,
түсіру (салык);
2. үлес беру.

НОГОО көк шөп; жс-
міс.

НОГООВТОР жасылдау.

НОГООВОР (хар) ко-
гоовтор

НОГООЛОХ көктеу, көк
шығу.

НОГООН жасыл.

НОГООРОХ 1. жер көк-
теу, көк шығу; 2. жа-
сылдану.

НОГООТОЙ көк шөпті,
көгі бар.

НОГТ нокта.

НОГТЛОХ нокталау.

НОГТРУУ тырна.

НОДНИИ былтыр.

НОЁЛОГ қожалық етуші,
үстемдік етуші.

НОЁЛОХ қожалық ету,
үстемдік ету.

ноён 1. мырза; 2. төре,
кожа, үстемдік ету-
ші.

ноёрхол үстемдік.

ноёрхох үстемдік ету.

ножидтой мыскылды,
келекелі.

нозоорох қалжығау,
шаршау.

нойр ұйқы.

нойрмоглох қалғу.

нойт 1. дымқыл, кеппе-
ген; 2. жас.

нойтдох дымқылдану,
кеппеу.

нойтовтор жастау,
дымқылдау.

нойтон 1. кеппеген,
дым; 2. жас.

нойтрох дым алу, су
болу.

нойрон ұйқы.

нойрсох ұйқтау.

нолиг қырту, мылжың-
дау, ұзақ сөйлеу.

нолом қамқа.

ном кітап.

номгодох жуасу.

номготгох жуасыту.

номин: сохор номин
көр тышқан.

номлогч уағыздаушы,
уағызшы.

номлол уағыз.

номлох уағыздау.

номой 1. солғын, бо-
саң, сылбыр; 2. икем-
сіз.

номхон 1. тыныш! қоз-
ғалма! 2. жуас (м а л).

Номхон дөлгөөң да-
лай Тынық мұқит.

номч 1. кітапшы; 2. дін
ғалымы, имам, қазі-
рет.

ноололдох жағаласу,
алысу.

ноолох жағаласу, алы-
су; таласу (м ә с: и т).

ноолуур түбіт.

ноорог қол жазба.

нооронхой жыртық,
тесік.

ноорох тозу, жыртылу.

ноорхой жыртық.

ноос жүн.

ноохой 1. ін, аңдар-
дың ұясы; 2. пішен.

ноохойлох пішен жый-
нау.

Норвеги Норвегия.

норгох жібіту, сулау,
дымдау.

норм норма.

нормлох нормалау.

пором үйім, үйінді.
 норох дымдану, сулану,
 су өту.
 нотлох дәлелдеу, сый-
 паттау.
 нохой ит.
 нохойдох ит мінезде-
 ну.
 нохойч ит бағушы, ит
 күтуші.
 ноцолдох 1. алысу,
 жағаласу; 2. күресу.
 ноцоолго тамызық.
 ноцоох тамызу, жағу.
 ноцох от алу, таму,
 жану.
 ноцтой ерекше, өрес-
 кел; ноцтой дутаг-
 дал өрескел кемші-
 лік.
 көгөө әлгі.
 көгөөдөр бүрсігуші.
 көгцөх өлу, қайтыс бо-
 лу.
 көж ұйыған қан.
 нөжрөх қаны ұю.
 нөл жалын.
 нөлдөх (хар) нөлтөх.
 нөлөө әсер, ықпал.
 нөлөөлөх әсер ету,
 ықпалын тигізу.
 нөлөөтэй әсерлі, ық-
 палды.

нөлтөх жалындау.
 нөмөр ық, ықтасын,
 пана.
 нөмөрлөх ықтасындау,
 ықтау.
 нөмрөт жамылғы.
 нөмрөх жамылу.
 нөөлеглөх құйындату.
 нөөлөг құйын.
 нөөх жыйнау, жыйнас-
 тыру, қор жыйнау.
 нөөц қор.
 нөөцлөх жыйнау, жый-
 настыру, қор жыйнау.
 нөр 1. ұзақ, созылған;
 2. үздіксіз, тыным-
 сыз, тоқтаусыз.
 нөрөө шешектің орны.
 нөрөх ұзаққа созылу,
 үздіксіздену.
 нөрүү қыйсық, қыңыр,
 шалыс.
 нөхвөр 1. жолдас, дос;
 2. сүйеу, сүйеніш.
 нөхөд жолдастар, дос-
 тар.
 нөхөөс жамау, жамау-
 лық.
 нөхөөслөх жамау.
 нөхөр 1. жолдас, дос;
 2. күйеуі, срі.
 нөхөрлөл достық.

көхөрлөх жолдастасу,
достасу.

көхөх 1. жамау; 2. ор-
нын толтыру.

көхцөл 1. жағдай, се-
беп, шарт; 2. жұр-
нак (грамматика-
да)

көхцөлдөх шарттасу.

көхцөх достасу, туыс-
тасу.

нуга адыр, жыра.

нугалаа I. иілген, бүк-
телген.

нугалаа II. асыра сіл-
теушілік.

нугалах бүктеу.

нугалбар бүктелу.

нугалбарлах бүкте-
тілу.

нугалуур жұмырдың
ұшы.

нуган еркек бала.

нугарах бүктелу.

нугас I. үйрек.

нугас II. жұлын.

нугас III. телсе.

нугаслах жұлындау.

нугачих бүктеліп қалу,
иіліп қалу.

нугдгар қысқа мойын,
бір мойын.

нудрага 1. жұдырық;

2. женнің қайырма
қабаты.

нудраглах жұдырық-
тау, күш көрсету.

нудраган 1. жұдырық;

2. кулак, жер иесі.

нудрах жұдырықтау,
ұру.

нудчих түйін қалу,
түрту.

нужигнах буынның
сыртылдауы.

нулимс жас, көз жа-
сы.

нулмадас түкіру.

нулмих түкіру.

нум садақ.

нумлах садақпен өл-
шеу.

нумч садақшы.

нунж нашар, босан,
солғын.

нунжгар солғын, бо-
сан, баяу.

нунжийх солғындау,
бәсеңдеу, баяулау.

нунтаг ұмтак, коқым,
ұсақ, уақ, үгітілген.

нураа кұлау, бұзылу.

нураах кұлату, бұзу.

нурам коламта.

нурамгар ұйқышы.

нурах бұзылу, кұлау,
бүліну.

нурмайх ұйықтау.

нуруу 1. жон, арқа;
2. жота, дөн; 3. мая
(шөптін).

нуруудах аркалау, кө-
теру.

нуруулах жоталау.

нуруулах маялау.

нуршаан кырт, мыл-
жың.

нурших кырту, мыл-
жындау.

нуршлах кырту, мыл-
жындау.

нус мұрынбок.

нусгай бокмұрын.

нутаг мекен, коныс,
жер.

нутагжих мекен ету.

нутаглах мекендену,
коныстану.

нутагших жерсіну
(мал).

нуугдах жасырыну, ты-
ғылу.

нууж жасырып, тығып.

нуун (хар) нууж.

нуур көл.

нуурах жабысу.

нуурлах көл тоқтау.

нуурмаг көлшік.

нуух I. 1. жасы, у,
шынын айтпау; 2. ты-
ғу.

нуух II. былшык (көз-
дің).

нуухтах былшықтану
(көз).

нууц жасырын, кұпия.

нууцлах 1. кұпиялау;
2. жасыру, тығу.

нухлах (хар) нухах.

нухмал иленген.

нухуур токпак.

нухчих илеп тастау.

нүгэл күнә.

нүгэлтэй күнәлі.

нүд көз.

нүдлэх көру.

нүдүүр келі.

нүдэн (хар) нүд.

нүдэх 1. ұру, соғу;
2. токпактау.

нүжигнэх күркіреу, са-
тырлау, күрілдеу.

нүсэр ауыр, алпауыт.

нүүдэл көші-қон.

нүүдэлчин көшпелі.

нүүлгэх көшіру.

нүүр 1. бет (адам-
нын; 2. бет (кітап-
тын).

нүүрлэх беттесу,

нүүрс көмiр; чулуун

нүүрс таскөмiр.

нүүрсчин көмiршi.

нүүрчлэх бетке тарту.

нүүх көшү.

нүх 1. iн; 2. тесiк.

нүхлэх тесу.

нүцгөн жалаңаш.

нүцгэрэх 1. жалаңаш-

тану; 2. күр алакан

калу.

нүцэглэх жалаңаштау.

Нью-Йорк Нью-Йорк

(американын пор-

ты).

нэвсгэр алба-жүлба.

нэвсийх алба-жүлба-

лану.

нэвт көктөп өту.

нэвтгэлзэх кабу, тигу.

нэвтгэлзээс кабуы

(киимнин).

нэвтлэх тесн өту, көк-

төп өту.

нэвтрүүлэгч: 1. суртал

нэвтрүүлэгч наси-

хатшы; 2. диктор

(микрофонмен

сөйлөүшi адам).

нэвтрүүлэх 1. өткiзу,

жiберу; 2. суртал

нэвтрүүлэх насихат-

тау,

нэвтрэх өту, асу (ше-
караны).

нэвтэрхий толь энци-
клопедия.

нэвчих өту, сiну.

нэвшрэх дымы кү-
ру.

нэг бiр.

нэгдүгээр бiрiншi.

нэгдэл бiрлестiк, се-
рiктестiк.

нэгдэх бiрiгу, серiкте-
су.

нэгж бiрлiк (есепте).

нэгжих тiнгу.

нэгмөсөн бiржола.

нэгтгэх бiрлестiру, бi-
рiктiру, косу.

нэгших бұзылу, бүлiну,
дэмi кету.

нэгэн (хар) нэг.

нэгэнт бiрден.

нэдрэх жону, кыру.

нэжээд бiр-бiр; бiр-бiр-
ген.

нэл өте, аса, түгелдей.

нэлгэр кең, көлемдi.

нэлийх кантау, жайы-
лу.

нэлэнхий жалпалам.

нэлээд бiрсыпыра, бiр-

ғауым, бiраз, едәүiр.

нэмнээ козынын жабуы.

нэмүү I. артык, көп;
2. нэмүү өртөг ко-
сымша кун.

нэмүүр косымша, кос-
па.

нэмүүхэн артыгырак,
көбірек.

нэмэлт косымша, кос-
па.

нэмэр I. косымша,
коспа; 2. найда; кө-
мек, селбек.

нэмэрлэх көмек болу,
селбек болу.

нэмэх косу.

нэн аса, ірі, өте.

нэр ат, есім.

нэрвэгдэх I. ауруға
шалыну; 2. жәбірле-
ну, зәбір көру, жана
шегу.

нэрийдэх атау, атын
атау.

нэрлэх атау.

нэрс I. аты, аттары.

нэрс II. бүлдірген.

нэрлэхийн тийн ял-
гал атау есептік
(грам.).

нэрших аталу.

нэрэлхүү аршыл.

нэрэлхэг аршыл, арлап-
ғыш.

нэрэлхэх арлану.

нэрэмжит атындағы.

нэрэх кайнату; су тазар-
ту, арақ тарту.

нэжий қой терісі.

нэхмэл тоқыма, тоқыл-
ған.

нэхэгч I. тоқымашы.

нэхэгч II. жоқшы, дау-
шы.

нэхэмжлэх даулау,
дауласу, жоқтау.

нэхэх I. даулау, даула-
су, жоқтау.

нэхэх II. тоқу.

нээлт жаңалық, бас-
тама.

нээрээ шын, рас.

нээх ашу; хаалға нээх
есік ашу.

нягт I. нық, нығыз; 2.
берік, тұрақты.

нягтлан бодогч бух-
галтер.

нягтлах тексеру, зерт-
теу, анықтау.

нягтрах нығаю, телу,
толықталу.

нядлах сою (малды).

нидах ластау, арамдау.

нялзрай I. нәресте, жыл-
бысқа; 2. сүйкімді.

нялуун жүрек айнай-
тын, жүрекке тиетін.
нялх 1. жас, ержетпе-
ген; 2. нәресте.
нялхас нәрестелер, бө-
бектер.

нялцайх жылбырау.
нялцгай жылбыраган.
ням жөксөмбi.

нимбай жыйнакы,
үкүпты.

нямнуун арык, жүдеу.
нын хорхой бактерия.

нярав (тиб.) 1. акша
сактаушы; 2. нiрбi.
нярай нәресте, жас бө-
бөг.

нярайлак босану.

няс шырт ету, шарт
ету.

нясгах жыйнау, жый-
нактау.

нислах шерту (кол-
мен).

няц күл-талканы шығу.

няцаалт тойтарыс.

няцаах тойтару.

няцах 1. кайту, керi
кайту; 2. уәдесiнiн
кайту.

няцлах бүлдiру, күл-
талканын шығару.

няцрах сыну, бүлiну.
няцчих (хар) няц-
лах.

О облигаци облига-
ция.

обсерватори observa-
тория.

объект объект (фило-
софияда); 1. адам-
ның өзiнсiн тысқар-
ғы дүние. 2. зат,
бұйым.

ов 1. кулык, сұмдық.
ов ойрхон II. жап жа-
кын.

овгор 1. үйiндi; 2 кедiр
бұдыр, ойлы шұңқыр.

овлог кулықты, сұмдық-
ты.

овлож алдау.

овог 1. әкесiнiң аты;
2. туыс, тұқым.

овойх үйiлу.

овоо I. оба; II. көрiм,
тәуiр.

овоодой ламалардын
тымағы.

овоолох үю.

овоолсон үйген, үйiл-
ген.

овоорох үймелеу.

овоохой кос.

овтой ку, айлакер, зә-
лім.
овхгор үшкір (мұ-
ры н) .
огдгор қысқа, шолақ.
огдойх шолаю.
огих доқсу.
огло татах жұлып алу,
суырып алу.
оготно тышқан.
оготор қысқа, шолақ.
оготордох шолаю.
огсгор қысқа, шолақ
(киімнің етегі).
огсойх шолтыю (ки-
ім) .
огт түк, тіпті.
огтлох кесу.
огторгуй аспан, көк.
огтчих кесіп тастау.
огц опырып, сындырып
тастау.
огцом төт тіке.
огцрох омырылып түсу.
од жұлдыз.
Одесса Одесса (қала).
одон I. жұлдыз.
одон II. орден.
одоо қазір, снді, дереу.
одоохон қазір-казір,
дереу.
одох кегу.

оёғ шабан, шалдыққан
(мал) .
оёдол тігін.
оёдолчин тігінші.
оёортүбі (ағаштың).
оёх тігу.
ой I. мереке.
ой II. тоғай, орман.
ойворгон мактаншак,
бөспе.
ойлгомжтой түсінікті,
ұғымды.
ойлгох түсіну, ұғу.
ойлгуулах түсініру,
ұқтыру.
ойлох түсіну, ұғу.
ойм папородник (өсім-
дік) .
оймс байпак.
ойн тоғайдың, орман-
ның; ойн аж ахуй
тоғай (орман) ша-
руашылығы.
ойр жақын.
ойрд ойрат (ру).
ойролцоо маңайлас, ір-
гелес, жанында .
ойртох жақындау.
ойрхон жақын, таяу.
ойрын жақын, жуық.
ойрын дорнод таяу
шығыс.

ойтой тоғайлы, орман-
ды.

ойж жығылу, қыйрау,
ұшып түсу.

ойчих жығылу, құлау.

ойшоох есне алу, кө-
ніл қою, ұнату.

октябрь октябрь (10-
ай).

Октябрийи Хувьсгал

Октябрь Революциясы.
олби тышканның бір
түрі.

олбог бөстек, төсеніш.

олбор 1. олжа, табыл-
ған нәрсе, түскен
пайда; 2. олбор хүү
асыранды бала.

олгой бүйен; мухар

олгой соқыр ішек.

олгох беру.

олдох табылу.

олдошгүй табылмай-
тын, қолға түспей-
тін, аса қымбат.

олз олжа, пайда.

олзлогдсон қолға түс-
кен, тұтқын.

олздох қолға түсіру,
тұтқынға алу.

олиггүй нашар, іштеңе
болмайтын.

олигтой көрім, тәуір.

9 Мон.-каз. толь.

олиу-солиу олпы-сол-
пы, быж-тыж.

олих сүзу (суды).

олны көптің, көпшілік-
тің, жұрттың.

ололт табыс, жетістік.

олом I. өткел.

олом II. айыл.

олон көп.

олонхи көпшілік.

олонцог көпшік.

олох табу.

олс 1. кендір; 2. арқан,
жіп.

олтгох көбейту, мо-
лайту.

олтриг арал, (архи-
пелаг).

олуул бәріміз, көбіміз.

олшрох көбею, өсу,
молаю.

олшруулах көбейту,
молайту, өсіру.

омгор бүріскен.

омог ашу, кызу.

омогдох ашулану, ұр-
су.

омогдох ашулану, ұр-
су.

омойх бүрісу.

омруу омырау, төс.

он жыл.

онги сына (мәс: балта-
 нын).
 онгироо мактаншак,
 бөспө.
 онгирох бөсү, мактану.
 онгойлгох ашу.
 онгойх ашылу.
 онгон ту жер.
 онгорхой ашык.
 онгох күбылу, ону.
 онгоц 1. кеме; 2. ас-
 тау, науа.
 онгоцны далбаа кеме-
 нын желкені.
 онд орох жыл шыгу.
 онд орсон мал жыл
 шыккан мал.
 ондоо баска, бөлөк,
 бөтөн.
 ониволзох жыпыктау;
 көз кысу.
 ондойх көтөрүлү.
 ондоолох бөлөктеу,
 баскалау.
 онивч жыпык.
 онигор кысык көз.
 онийх бадыраю, алаю.
 онувчтой тыңгылыкты,
 орынды.
 оногдол бөліс, міндет.
 оногдуулах 1. салу,
 түсіру (салык) 2.
 міндеттеу.

онол теория.
 онолч теорияшыл.
 онолын теориянын.
 оноо бөліс, тиіс.
 Онон гол Онон өзені.
 онох тигізу.
 онхолдох күлау, ауда-
 рылу.
 онхолдуулах күлату,
 аудару.
 онхор шүңгыл (ыдыс).
 онц өтө, ерекше, аса.
 онц буудагч мерген.
 онцгой ерекше, айрык-
 ша, төтөнше.
 онцгойдох ерекшелөу,
 айрыкшалау, төтөн-
 шөлөу.
 онцгойдох ерекше кө-
 ру, айрыкша көрү.
 онцдох ерекше көрү.
 онч шыйрык.
 ончрах шыйрыгу.
 ончтой шыйрыккан.
 онигор кысык көз.
 онь кобы.
 оньс ілмек.
 оньсдох ілмектеу.
 оньсого жумбак.
 оо тістің боры.
 оодогнох оқыралау
 (сыйыр).
 ооль шот.

оолдох шотпен шабу.
ооко жиреннің еркегі.
оосор бау, жіп.
оосорлох байлау, жіп
тағу.

ооч ұрттам.

оочлох ұртау.

опер опера.

оператор оператор.

операци 1. операция
(жару, кесу); 2.
қыймыл, әкет.

оппозици оппозиция
(өзінің ой-пікі-
рін, саясатын
басқаныкіне қар-
сы қою).

оппортунис оппорту-
нист, ымырашыл.

ор төсек- орын; оргүй
худал кұйдай өтірік,
шылғый өтірік, орын
сыз өтірік.

организм организм.

оргил шын.

оргилох 1. кайнау,
сақылдау.

оргилох II. қаулау.

оргих қаулау.

оргодол қашқын.

оргох қашу.

орд үй, сарай.

ордер ордер.

орилдог 1. ойбайлай-
тын, бақыратын; 2.
айқайлайтын.

орилоо 1. ойбай; 2. ай-
кай.

орилох 1. ойбайлау,
бақыру; 2. айқайдау.

орлого кіріс, пайда,
табыс.

орлогч срынбасар; ор-
логч гишүүн канди-
дат (партияның).

орлогын данс кіріс
даңсасы.

орлох орнына істеу,
орнын басу.

орог ор (өн).

орой I. 1. жай, кеш;
2. кешке, кеш уақыт.

орой II. басы, шыңы
(таудың т. б).

оройтох кешігу.

оролдох істеуге тыры-
су, айналысу, кірісу.

оролцох қатысу.

ором сызык, із.

орон 1. ел, мемлекет;
2. орын, тұрақ.

оронцог нобай, орнын
басып тұрған; хүний
оронцог адамсымак.

ороо шу асау, аркан
жіп тимеген асау.

ороолдос аркан, жіп.
 ороолдох 1. оралу,
 шырмалу; 2. шатасу,
 былығу.

ороолдсон 1. оралған,
 шырмалған; 2. шатас-
 қан, былыққан.

ороолт орауыш.

ороомог жөргем.

ороонго жіңішке са-
 бак (өсімдіктің).

ороох орау, шырмау.

орооцолдох 1. оралу,
 шырмалу; 2. шатасу,
 былығу.

орос орыс.

орох кіру.

орсгой орсак (тіс).

орсгор ойлы, қырлы,
 қыйсық, қыңыр, ша-
 лыс.

орсойх ойлы, қырлы
 болу, қыйсық, қыңыр
 болу.

оруулах кіргізу.

оруулга коспа, түзет-
 пе.

орфографи орфогра-
 фия.

орхигдох қалып қою.

орхидос қалдық, қый-
 қым.

орхирох өкіру, бақыру.

орхиулах қалдырту.
 орхих қалдыру.

Орхонгол Орхон өзе-
 ні.

орчим 1. таяу, дай дей;
 зуу орчим жүздей,
 жүзге таяу, 2. маңы,
 маңайы.

орчин маңы маңайы,
 айналасы; орчинтой-
 рон орта; газарзүйін
 орчинтойронгеогра-
 фиялық орта.

орчих айналу, шырай-
 налу.

орчлон әлем, дүние.

орчуулагч аударушы.

орчуулах аудару.

орш түсім, кіріс, пай-
 да,

оршил кіріспе.

орших тұру, тұрақтау.

осгор жарық, шытна-
 ған жер.

осгох үсу.

Осло Осло (кала).

осол кауып, мерт.

осолдох мертігу, қа-
 уыпқа ұшырау, пәле-
 ге ұшырау.

осох тоңу, үсу.

отго шашак, үкі (ты-
 мақтың).

отгон кенже.
отой ергежелі.
отор отар.
оторлах отарлау.
оторч отарлаушы.
оточ оташы.
оточлох оташылау.
отряд отряд.
охин қыз.
охор қысқа, тапал, быр-
тық.
охордох қыскару.
охь манлай маңдай
алды, қасқа маңдай.
оцгор шонқайған.
оцойх шонқаю.
оч ұшқын.
очих бару.
оюу көгілдір түті асыл
тас.
оюун ақыл, ой, па; асат.
оюуқы хөдөлмөр ой
еңбегі,
оюутан студент; оюу-
тан сэхэтэн интел-
лигенция.

Ө өв мұра.
өвгөд карттар, ка-
риялар.
өвгөн қарт, қария, ақ-
сақал.
өвгөрөх көртею.

өвдөг тізе.
өвдөглөх тізерлеп оты-
ру.
өвдөгч I. тізе қап.
өвдөгч II. аурушы,
ауығғыш.
өвдөл кесілген, турал-
ған (ет).
өвдөх ауру.
өвөг эцэг ұлы ата, әке.
өвөгжих (хар) өвгө-
рөх.
өвөл қыс.
өвөлжих қыстау.
өвөлжөө қыстау қора.
өвөлжөөлөх (хар)
өвөлжих.
өвөр I. оңтүстік.
өвөр II. қойын; өв-
рийн дэвтэр қойын
дәптері, блокноты.
өвөөлж бәбісек (кұс).
өвөрлөх I. қойынға
салу.
өвөрлөх II. оңтүстік-
ке қарай жүру.
өвөртлөх қойынға са-
лу.
Өвөрхангай аймағ
Өвөрхангай аймағы,
өврөх құрғау, кебу.
өвс шөп.
өвсөн (хар) өвс.

өвсөрхөг шөпті.
 өвсчин шөпші.
 өвчин ауру.
 өвчих сылу; ірсу.
 өвчтән аурулар, ауыр-
 ған адам.
 өвчтэй ауру.
 өвчүү төс.
 өглөг бересі.
 өглөгч береген.
 өглөө тәңертен.
 өглөөгүүр тәңертенгі
 уакыт.
 өглөг бересі, борыш.
 өгөөд беріп.
 өгөөмөр жомарт, мыр-
 за.
 өгсөх өрлеу, өрмелеу.
 өд кұстың жүні, үкісі.
 өдгүй жарамсыз, на-
 шар.
 өдий төдий өте көп,
 толып жатқан.
 өдлөх кұстың жүнін
 тастауы, түлеуі.
 өдөөх I. бастау, істеу;
 дайн өдөөх соғыс
 өртін тұтату.
 өдөөх II. тұртілеу,
 егестіру.
 өдөр күн.
 өдөржин күн бойы,
 кешке дейін.

өдөрлөх күнін кою.
 өдүүлэгч айыпкер, қыл-
 мысты адам.
 өег ток.
 өегших тою,
 өеөдөх үйслеу.
 өехөн жайпак, көлбеу.
 өж томырык, айтқанға
 көнбейтін.
 өжих айтқанға көн-
 беу, теріс бағыну.
 өжүүн (хар) өж.
 өжүүрхэх (хар) өжих.
 өл нәр, жұғым; өлгүй
 жұғымсыз.
 өлбөлзөх тамаққа қо-
 мағайлану.
 өлбөрөх ашығу.
 өлгий бесік; өлгийн
 дуу бесік жыры.
 өлгийдөх баланы бө-
 леу.
 өлгемөл ілінген, аспақ-
 талған.
 өлгөх ілу, аспақтау,
 асу.
 өлгөц (хар) өлгүүр.
 өлгүүр киім ілгіш.
 өлзий I. бакыт, бак.
 өлзий II. монғолдың
 ұлттық өрнегінің бір
 түрі.

өлзийт I. бақытты, бақты; II. өрнекті.
 өлзийтэй I. бақытты, бақты; II. өрнекті.
 өллөх тойындыру, тамақтандыру.
 өлмий аяқтың ұшы.
 өлмий өх аяқтың ұшымен тұру.
 өлөг бедірейген, менірейген (ауру).
 өлөгчин каншық (ит, қасқыр).
 өлөн I. аш, аштық; өлөн жыл аштық жылы; өлөн гэдэс аш шек.
 өлөн II. кыяк, өлең (шөп).
 өлөнгөртөх (хар) өлсөх.
 өлсгөлөн аштық.
 өлсгөх ашықтыру.
 өлсөх ашығу.
 өлтэй құнарлы, нәрлі, жұғымды.
 өлчир суыққа, аязға шыдамды, тәзімді.
 өмийлгөх бүрістіріп жамау.
 өмийх бүрісу, шүрісу.
 өмгөөлөгч қорғаушы, ақтаушы.

өмгөөлөл қорғаушылық, ақтаушылық.
 өмгөөлөх қорғау, ақтау.
 өмд I. гадуур өмд шалбар. 2. дотуур өмд ыштан, дамбал.
 өмгөр бүріскен, шүріскен.
 өмлөх I. жыртып алу, жұлып алу.
 өмлөх II. қорғау, ақтау.
 өмнө 1. оңтүстік; 2. алды, алдыңғы; 3. бұрын.
 Өмнөговь аймаг Өмнөговь аймағы.
 өмнөд оңтүстік.
 өмнөө I. алдында.
 өмнөө II. басқа, бөлек.
 өмнөөс 1. алдынан; 2. атынан.
 өмнөх 1. жоғардағы; 2. алдыңғы, ілгергі.
 өмөг 1. жақтаушылық; 2. қорғаушылық; сақтаушылық; өмөг төрөл туыс, туысқан.
 өмөглөх қорғаушылық, ақтаушылық.
 өмөгч жақтаушы, болысушы.

өмөөрөгч (хар) өм-
 гөөлөгч.
 өмөөрөл (хар) өм-
 гөөлөл.
 өмөөрөх (хар) өмгөө-
 лөх.
 өмсгөл кишу.
 өмсгөх кигизу.
 өмсөх кию.
 өмх сасык иіс.
 өмхий 1. сасык; 2. ші-
 ріген, іріген, жидіген.
 өмхийрөх сасу; шіру;
 көгеру.
 өмч меншік.
 өмчлөх меншіктену.
 өн жаксы, жайлы.
 өнгийх (хар) өндийх.
 өнгө 1. өң, түр; 2. кө-
 рініс.
 өнгөлздөгө сұктану-
 шылық.
 өнгөлзөх сұктану.
 өнгөлүүр I. сю, кесте.
 өнгөлүүр II. көмекей.
 өнгөр өңөз.
 өнгөргүй сараң (кісі).
 өнгөржих тым мырза-
 лану, жомарттану,
 береген болып кету
 (сараң адам).
 өнгөрөх 1. өту, өтіп
 кету, өлу, жүріп ке-

ту (ауру адам);
 2. өту, өтіп кету.
 тэр намайг үзээгүй
 өнгөрөв ол мені көр-
 мей өтті.
 өнгөрсөн 1. өткен,
 өтіп кеткен; өтті,
 өтіп кетті; 2. өтіп
 кетті, өлді, жүріп кет-
 ті (ауру адам).
 өнгөртөх ауыз уылу.
 өнгөрүүлэх 1. өткізу
 (мерекені); 2. цаг
 өнгөрүүлэх уакыт
 өткізу.
 өнгөрших (хар) өн-
 гөржих.
 өнгөсхийх мерзімінен
 өткізіп жіберу, мер-
 зімінен кешіктіру.
 өнгөт бояулы, түсті,
 өнді.
 өнгөтэй бояулы, түс-
 ті, өнді; хар өнгө-
 тэй кара түсті.
 өзгөшрөх (хар) өн-
 гөржих.
 өндөгний уураг жұ-
 мыртканын уызы.
 өндийх бас көртеру,
 көтерілу.
 өндөг жұмыртка.
 өндөглөг сопақ.

өндөглөх жұмыртка-
лау.

өндөр биік.

өндөрдөх биіктену, биік
болу.

өндөрлөх көтеру, биік-
тету, жоғарлату.

өнжилгөн хусран ту
сыйыр.

өнжих кону, күн ара-
лау, ара кону (мы-
салы : жолаушы
адам).

өнжмөл түн асқан ас.

өлө ұзақ, баянды.

өлөд өмір бойы, мәң-
гі, өмірлік.

өлөө 1. бүгін; **өлөө**
маргаш бүгін-ертең;

2. әлгі, әлгіндегі,
жаңағы, бағанағы.

өлөөдөр бүгін, бүгінгі
күн.

өлөөх әлгі, әлгіндегі,
жаңағы, бағанағы.

өлөөхөн баяғы, әлде
қашанғы.

өкөр көп балалы, ра-
хатты үй.

өнөрдөх көп балалы
болу, рахатты өмір
сүру.

өнхрөх домалау.

өнхрүүлэх домалату.

өнцөг бұрыш.

өнцөглөг бұрыштал-
ған, бұрыш шыққан.

өнцөгдөх (хар) **өн-
цөглөх**.

өнцөглөх бұрыштау,
бұрыш жасау.

өнчдөх жетімсіреу.

өнчин жетім.

өнчрөх жетімқалу.

өө мін, олы-солпы,
заттың көлемінен ар-
тық шығуы (мәсе-
лен: тактаның бір
шетінің артық,
қыйсық болуы).

өөв ауқау (сыйырды).

өөвлөх ауқаулау.

өөглөх қанқылдауы
(қаздың).

өөд 1. жоғары; 2. қа-
рай, таман; **Зөвлөлт**
Ұлс коммунизм өөд
дэвшиж байна Со-
вет елі коммунизуге
қарай қарыштап ба-
рады; 3. өөдгүй на-
шар, қабілетсіз, тс-
пас (адам).

өөдлөх 1. жоғарлау;
тәуірлену; 2. ілгер-

леу, алға басу; 3.
 өр юу, өрмөлеу,
 өөдөлшгүй илгерлемей-
 тін, өрлемейтін.
 өөдөө жоғары.
 өөдөс кыйкым, кесінді.
 өөлд өлт (монгол
 ұлтының бір руы).
 өөлөх мінеу, кыйсығын
 алу, артығын алып
 тастау.
 өөр басқа, бөлек;
 надад өөр үгүй ма-
 ған бәрі бір.
 өөр өөрийн өз-өзінің.
 өөрийн өзінің, өзіндік;
 шүүмжлэл ба өө-
 рийн шүүмжлэл сын
 және өзара сын.
 өөрийнх өзінікі.
 өөрөө өзі; өзім; өө-
 рөө ирэв өзі келді;
 өөрөө хийнэ өзім
 істеймін, өзі істейді.
 өөрсдийн өздерінің.
 өөрсдөө өздері.
 өөрт өзіме, өзіне; өзі-
 нс; өөрт миңь өзі-
 ме; өөрт нь өзіне;
 өөрт чинь өзіңс.
 өөрцгүй бәрі бір, бәрі
 бірдей.
 өөрчлөлт өзгеріс.

өөрчлөлт өзгеріс.
 өөрчлөх өзгерту.
 өөх тоң май.
 өөхлөх майлану, май
 басу, семіру.
 өр I. борыш, бересі.
 өр II. көпшік; санд-
 лың өр орындықтың
 көпшігі.
 өрвийх үрлию.
 өрвөглөх тікірсею, үр-
 пию (шаш).
 өрвөгөр үрпиген.
 өрвөлзөх тікірсею, үр-
 пию (шаш).
 өргөвтөр кеңдеу.
 өргөжих кеңею; көр-
 кею; көтерілу.
 өргөл (бариц) сый,
 тарту.
 өргөлт 1. екнін;
 (грамматикада);
 2. көтеру, көтергіш.
 өргөмжлөх мактау, ма-
 дақтау.
 өргөмөл асыранды, бау-
 рына салған (бала).
 өргөн кең, көлемі, бай-
 тақ.
 өргөө үй, бөлме, сарай.
 өргөөлөх үйлесу, әйел
 алу, тұрмыс кұру

(ескі феодалдардың).

өргөрөг ендік (дүние шарының параллелі).

өргөс I. тікен, шөгір, тікенек.

өргөс II. монғол құлыптың тілі.

өргөст I. тікенді, тікенекті, шөгірлі.

өргөст II. тілді (монғол құлыптың); гурван өргөст чойж үш тілді құлып.

өргөтгөл ұлғайту, кенейту.

өргөтгөх ұлғайту, кенейту.

өргөх I. көтеру, жоғарлату; 2. бала асырау, баурына салып алу.

өргүү шолак (киімнің етегі).

өргүүтгөх шолак болғызу, қысқа болғызу (киімнің етегі).

өрдөх борышты болу, қарыздар болу.

өрлөз тістеуік.

өрлөт жанжин маршал.

өрмөг қалың шапан.

өрнө батыс, күн батыс.

өрнөд батыс жак, күн батыс жак.

өрнөлт дамыс, өркен.

өрнөх I. даму, өркендеу; 2. қаулау, өріс алу, етек алу.

өрнүүлэх I. өркендету, дамыту; 2. өріс алдыру, қаулату, етек алдыру.

өрөвгөр аянышты, жан ашыйтын.

өрөвдмээр аянышты, жан ашыйтын.

өрөвдөм (кар) **өрөвдмээр.**

өрөвдөх аяу, жаны ашу.

өрөвлөг мамык.

өрөвлөгөөн мамыктан істелген.

өрөвсөх талаурау, ісіну.

өрөвтөл түрпі.

өрөвтөлдөх түрпілеу.

өрөвхөх I. жұту, жұтып жіберу; 2. жұту (балықтың қармақты жұтуы).

өрөгдөл арыз (жазбаша).

өрөгжил кеңею, көркею.

өрөл жемістің бір түрі.

өрөм I. қаймақ.

өрөм II. бұрғы.

өрөмдөх бұрғылау.

өрөмтөх қаймақ түсу.

өрөө бөлме (үйдің).

өрөөл I. атқа салатын өре; 2. затты дәл ортасынан бөлу.

өрөөлдөх I. өрелеу (атты); 2. затты ортасынан бөлу.

өрөөлөх бөлмелесу, бөлме жасау.

өрөөсдөх сыңарлану.

өрөөслөх сыңарлау.

өрөөсен сыңар; өрөөсен гутал сыңар етік.

өрөөстөх сыңарлану.

өрөх I. тігу, тізу (мәселен: дойбының тастарын); 2. теру (мәселен: әріп).

өрсөлдөөн бәсеке.

өрсөлдөх бәсекелесу.

өрсөх (хар) өрсөлдөх.

өрт борышты; өртхүн борышты адам.

өртөг күн, баға (товардың т.б. зат-

тың); өөрийн өртөг өзіндік баға.

өртөглөх бағалау, құнын шығару.

өртөө өртең, лау,

өртөөлөх лаулау.

өртөөч лаушы.

өртөх I. борыштану, борышка жығылу.

өртөх II. өртеу, жағу.

өртэй борышты.

өрүү екі жүзді, өтірікші.

өрүүтөх екі беткейлену, өтірік айту.

өрх I. түтін, түндік, шаруашылық, үй. (бір үй деген мағына);

2. түндік; өрх бүтээх түндік жабу.

өрц көк ет, бауыр ет, шакпақ ет.

өршөөл кешірім.

өршөөлөх кешіру, кешірім жасау.

өршөөлгүй маркабаты, қайрымды, мейрімді.

өршөөк кешіру, қайрым ету.

өс (хар) өшөө.

өсөөр өспірім.

өсгий өкше.

өсгийдөх өкшелеу, өкшесінен тұру.

өсгөн өсіріп.

өсгөх өсіру, көбейту, молайту.

өсөг ұйтқы; ашытқы, қор (мы: кымыздың).

өсөлт өсу, дамыс, өркен.

өсөх өсу, көбею.

өст өш, өшпенді.

өстөн (хар) өст.

өт құрт, жыланқұрт.

өтгөн 1. қою; 2. жиі, тығыз.

өтгөр жыйрылған, тырысқан, бырысқан.

өтгөрөх 1. қоюлану; 2. жиілену, тығыздану.

өтгөс карттар, қариялар.

өүлөх картаю, көртею.

өтөг көң.

өтөгжих көңдену.

өтөгжүүлэх көңдендіру.

өтөгших (хар) өтөгжих

өтөх құрттау; мах

өтөв ет құрттады.

өтчлөх құрттау, құртын алып тастау.

өтчлүүр құрттауыш.

өх беру; өх оршихын тийн ялгал барыс септік. (грамматикадағы).

өчиг айту; айыбы жөнінде беретін мәлімдеме.

өчигдөр кеше.

өчих айту, айыбы жөнінде мәлімдеме беру.

өчнөөн төчнөөн өте көп, мол, толып жатқан.

өчүүхэн 1. биттей, құйттай, кішкентай; 2. сәл ғана, азғантай.

өшиглөх тебу (аяқпен).

өших өшесу, кастасу.

өшөө өш, өштік, өшпенділік.

өшөөлөх өшесу.

өшөөрхөх өштену.

П паалан сыр.

паалантай сав

сырлы ыдыс.

пааландах ыдыстың ішін сырлау. (мысалы: тегене).

павильон павильон
 (көрме қоятын
 орын).
 падаан фактур.
 падхийх күрсілдеу,
 тарсылдау.
 Па-де-кале Па-де-кале.
 пакт шарт, дәлел.
 палестин палестина.
 палеолит палеолит.
 палеонтологи палеон-
 тология.
 пальто пальто.
 Памир Памир (тау).
 панам I. панама (ка-
 нал).
 панам II. панама (мем-
 лекет).
 панзчин алып сатар
 (спекулянт).
 Парагвай I. Парагвай
 (өзен).
 Парагвай II. Парагвай.
 (мемлекет).
 паравоз паравоз (от-
 арба).
 парад парад.
 парашют парашют.
 Парис Париж (кала).
 парламент парламент
 (конституциялы
 мемлекеттердегі
 заң шығаратын

жоғарғы жыйна-
 лыс).
 паравоз паравоз, ке-
 ме.
 партизан партизан.
 пассив пассив.
 Перс Персия (Иран
 елі).
 Перу улс Перу мемле-
 кеті.
 Петрозаводск хот
 Петрозаводск қаласы.
 Петропавловск хот
 Петропавловск қала-
 сы.
 Печор гол Печора өзе-
 ні.
 пианино күй сандық.
 пив сыра.
 пиджак пиджак (кас-
 тюм жеіде).
 пионер пионер.
 пирамид пирамида
 (Мысыр жерін-
 дегі патшалар-
 дың сүйегін қой-
 ған қабыр).
 плакат плакат.
 платин платина (қым-
 батты актүсті
 металл).
 платформ платформ
 (саяси партия-

ның ұстаған
жолы, бағыты).
плевей плевей (ескі
римдегі төменгі
таптың адамы).
плёнк плёнк (кино
суретінің лента-
сы).
плит плита (ас пісі-
ретін электр-
мен жұмыстай-
тын пеш).
поезд поезд.
Полтав Полтава.
поляк поляк.
Польш улс Польша
мемлекеті.
помещик помещик.
помидор помидор (же-
міс).
Порт-рико Порт-рико.
Порт-Саид Порт-Саид.
Португали улс Пор-
тугалия мемлекеті.
пөмпгөр дөңгелек,
күмбез, тәрізді.
Праг хот Прага қала-
сы.
практик практика.
программ программа.
прокурор прокурор.
прокурорын газар
прокуратура.

прокурорын хяналт
прокурор бақылауы.
пролетари пролетар.
протокол протокол,
мәжіліс қат.
пропорци пропорция
(арифмет).
профессор профессор.
процедур процедур
(істің орындау тәр-
тібі).
процент процент (жүз-
дің бірі).
процесс процесс, істің
барысы.
пружин пружина, серп-
пе.
психологи психология
(адамның руха-
ни жағын зерт-
тейтін ғылым).
пудр пудра, опа, далап.
пулемёт пулемёт.
пулемётчин пулемёт-
ші.
пуужин ракета.
пүнз бұзауқора.
пүнлүү ақыға алатын
күміс ақша (рево-
люциядан бұрын
феодалдар үк-
меттен жалақы
алатын).

пүрш пружина, серпне.

пүрэв (тиб) бейсембі.

пүү пұд (салмак өлшеуіші, 16 кг бір пұд болады).

пүүс дүкен, лавка (революциядан бұрын қытайдың алып сатар саудагерлері монғолға осындай дүкендер орнаттып, монғол халқын мейлінше қанап отырған).

пәл пәла (ыдыс).

пәлз грамофонның табағы.

Р рабфак рабфак

(жұмысшы фактүлеті).

радикал радикал (капиталист мемлекеттерде аздап буржуазиялық реформа жүргізуді талап ететін солшыл буржуазиялық саяси партияларды жактаушы).

радио радио.

радиоприёмник радис-

приёмник, радиока-

былдағыш (радио

қабарын алатын

аппарат).

радио узел радиоузел

(радио жұмысын

баққаратын

орын).

размер шама, мөлшер,

өлшеу.

район аудан.

рам рама, терезенің

жақтауы.

рапорт рапорт (қа-

барлау, білдіру).

расписани расписание

(жұмыстың аса-

бақтың уақыт

бөлісі).

рашаан арасан.

реализм реализм (әде-

биетте, көркем

өнерде шын бол-

мысты айқын

түрде көрсетуді

мақсат ететін

ағым).

реалист реалист (ре-

ализмді жақтау-

шы).

редактор редактор (кі-

тап, журналды

шығару жұмы-
сын басқарушы).
редакци редакция (га-
зет кітап, т.б.
шығарушылар
алқасы).

режиссор режиссор
(кинода, театрда
хор басқарушы).

резин резина.

рейс рейс (машинан-
ның барып кел-
уі).

рекорд рекорд (үздік
шығу).

ректор ректор (уни-
верситет басқа-
рушы).

рентген рентген соу-
лесі (адамның
ішін жарық ар-
қылы көру).

ресурс байлық, қор.

ресторан ресторан.

реформ реформа.

рецепт рецепт (дәрі-
герлердің апте-
каға дәрі жасау
үшін жазатын
қағазы).

Рига Рига (қала).

ритм музыканың, әннің
ырғағы.

роль роль (істің ма-
нызы, дәрежесі).

Ром Рим (қала).

роман роман.

ротаци ротация (бас-
па орнының өзі
басып, өзі санап
шығаратын ма-
шинасы).

роял рояль (күй сан-
дық).

Румыни Румыния.
(мемлекет).

С саа зер, оқа
(киімге басты-
ратын).

саа өвчин аурудың
бір түрі (адам
мүшесін жансыз-
дандыратын,
семдіретін ау-
ру); мал саа мал
сау!

саагдах сауылатын.

саад бөгет, кедергі.

саадаг сауатын.

саалийн сауын, сауын-
ның; саалийн үнээ
сауын сыйыр.

саалт сауын.

сааль сауын (сыйыр-
дың).

саальчин сауыншы,
сыйыр сауатын адам.
саамал сауын, сауыла-
тын, сауылып жүр-
ген (сыйыр).

саамгай сауғыш, жак-
сы сауатын.

саамхай сауылып үй-
ренген сыйыр.

саамшрах сүті көбею,
желіндеу.

саарал 1. кұла (а т-
тын түсі); 2. сұры
(мәселен сұры
өнді мата).

саарах әлсіреу, бөсең-
деу, нашарлау.

саармаг I. граммати-
када дауыстыға да
дауыссызға да жата-
тын әріп; II. қыз те-
ке адам.

саармаглах белгісіз-
дену, мәлімсіздену.

сааруу бөсең, әлсіз.

саарь күс (қолдың
аяқтың).

саатал бөгет, кідіріс.

саатах бөгелу.

саатуулах бөгет жа-
сау, кедергі жасау.

саах сауу.

сав ыдыс; бичгийн
сав портфель;

сав сайхан әпәдемі,
өте әдемі; сав сая
жап-жана.

саваа 1. сабау; (жүн
сабайтын сабау),
шыбык; 2. ұятсыз,
арсыз, әдепсіз; са-
ваагүй жүн ұятсыз
адам.

саваадах сабау (жүн).

саваг сабасын (жүн-
ді).

саван сабын.

савандах сабындау.

савар 1. монғолдардың
тезекті алып шар-
баққа салатын шөміш
тәрізді ағаштан іс-
телген заты; 2. уыс
(қолдың); 3. жану-
арлар аяғының басы.

савардах уыстау.

савах сабау (жүнді).

савдах әбігер болу,
асын-сасу, сасқалақ-
тау.

савирах тамшылап
ағу, құйылу.

савлах 1. қаптау, қа-
нарлау (мәс: жүн-

ді); 2. қотару (шайды).

савслага қысқыш, қыстығыш. (адамды жазалайтын ертедегі құрал).

савслагадах қыстыру, қысу.

савсах түтіндету, блқсыту.

савтархай навтархай жыртылған, түтілген, салбыраған.

савх 1. сапқы (тамақ алып жейтін екі ағаш); 2. **савх өвс** өсімдіктің бір түрі.

савхдах сапқымен іліп алу.

савхи бұлғары.

савхин бұлғары; **савхин** гутал бұлғары етік, сәпек етік.

савхлах (хар) савхдах

сага бага сага аздаған, аздап.

сагалдрага сағалдырық (жүгеннің).

сагалдраглах сағалдырығын салу.

саглага салбыраған (мыс: аттын жалы).

саглагар 1. бұтақты, тармақты. 2. жүндес, барақ.

саглайх бұтактану, тармактану.

сагс тоқыма шарбак.

сагсайлгах үрпиту.

сагсайх 1. жиілену. тығыздану; 2. үрпю, **сагсалзах** ауытқу, теңселеу, бұлғақтау.

сагсганах (хар) **сагсалзах**.

сагсуу 1. данғой; 2. жынды, қояншық, есуас.

сагсуурах жындану, есуастану; данғойлану.

сад I. бау, блқша.

сад II. сағат уақыт.

садаа (хар) саад.

садан туыс, туған-туысқан, жақын.

садар бұзылған, азғын, арсыз, зинакор.

садарлах азу, бұзылу, зинакорлыққа түсу.

садархай жыртық-тесік (ыдыс).

садганах ағу, өгу.

садрах (х а р) садганах

сажлах 1. қалтырау, дірілдеу; 2. сүйретіліп жүру, ілбіп жүру.

сайвар 1. қой жорға; 2. текірек (аттың жүрісі).

сайварлах 1. қой жорғалау; 2. текіректеу (ат).

сайд министр; Ерөнхий Сайд Бас Министр; сайдын орлогч министрдің орынбасары.

сайжрал жақсарғандық, тәуірленгендік.

сайжрах жақсару, тәуірлену.

саймсрагч жағымпаз, жарамсақ.

саймсрах жағыну, жағымпазсу, жарамсақтану.

саймшрах (х а р) саймсрах.

сайи жақсы; жайлы; жарамды; сайи өдөр азат к₁н, демалыс к₁н; сайи дурын

отряд еріктілер отряды; хамгийн сайи өте жақсы, ең жақсы.

сайр ұсақ қайрақ тас. сайрах оңырылу, құлау (мыс: жарқабақ).

сайртах 1. адамның беті жарылу (желден).

сайртах II. қайырлау, тартылу (өзен).

сайрхаг мақтаншақ, мақтан сүйгіш, бөж.

сайрхагч мақтаншақ адам; мақтан сүйгіш адам.

сайрхал мақтаншақтық, мақтан сүйгіштік.

сайрхах мақтану, дандайсу.

сайтар жақсы, тәуір.

сайхан әдемі, өнді, сұлу, сымбатты; уран

сайхан көркем өнер. сайчуудалдың қатарлылар, маңдай алдылар; өзаттар, үздіктер.

сайчуул (х а р) сайчууд.

сайшаагдах макталу.

сайшаал мақтаушы-
лық; сайшаалын
үнэмлэх мақтау қа-
ғаз, мақтау куәлік.

сайшаах мақтау.

сал сал (сүмен ағы-
затын).

салаа 1. сала; гарын
сала қолдың саласы;
2. звено (8—10 пио-
нерден құрала-
тын пионердің
бастуыш ұйымы);
3. взвод (әскери
ұйым), 4. бөлімі,
бөлігі, саласы (мә-
селен: жұмыс-
тың); 5. өзеннің са-
ласы, 6. ағаштың
бұтағы, 7. екі ай-
рылған жол.

салаалах тармақтану,
бұтақтану.

салалж 1. құйысқан.

салалж II. аққұйық-
ты балшықшы (құс).

салалтгүй бөлінбейтін,
айрылмайтын.

салалцах 1. айрығысу,
(ер-әйел адам-
дар); 2. бөлінісу,
ажырасу.

салап 1. салақ, ұқып-
сыз, қамсыз;

салап II. тарелка (бір-
іне-бірін соғып
ойнайтын музы-
калық аспап).

салап III. айрылып,
бөлініп, ажырап; са-
лап явсан айрылып
кеткен, бөлініп кет-
кен.

салапги бөлек, өз ал-
дын.

салапхай бөлінген,
ажыраған.

салархай (хар) са-
лапхай.

салах 1. бөліну, ажы-
рау, бытырау; 2.
айрылу, (ер-әйел
адамдар).

салбагар қолқылдаған
(киім).

салбаганах (хар)
салбагардах.

салбагардах қолқыл-
дау (киім).

салбайх қолқылдау
(киім).

салбалзах 1. қолқыл-
дап тұру (киім); 2.
шайқалу; салбырап
тұру.

салбан 1. жалқау, еріншек; 2. икемсіз, қолайсыз.

салбар I. 1. бөлім, секция; 2. бөлегі 3. тарауы.

салбар II. тұяқ, тегеурін (жануарлардың).

салбарлах бөліну, таралу, тараулану.

салбах отау, жұлу (мәселен — арам шөпті).

салга зембіл (ауырған кісіні салып көтеретін ағаш).

салга өвчин қалтылдақ ауру (мыс: адамның басы қалтылдап тұратын).

салгалах қалтылдау, қалтырау.

салгах бөлу, ажырату, айыру.

салдаг алмалы-салмалы.

салжийх еңкею, иілу.

саллагч сал байлаушы.

салс қыртыс (еттің).

салст қыртысты.

салтаа бұт (адамның).

салхайх қолкылдау (киім).

салхганах қолкылдау.

салхгар қолкылдаған (киім).

салхи жел.

салхивч желдеткіш (форточка).

салхилах желдету, жел ссғу.

салч салшы, сал айдаушы.

салшгүй бөинбейтін, айрылмайтын, ажырмайтын.

сам тарак.

сам боорцог күймақ.

самалдаг кеужір.

самар жаңғақ (самырсында болады).

самарчин жаңғақшы (жаңғақ теретін, сататын адам).

самбаа парасат, ақыл, ой; байың.

самбалалах асықпау, саспау, байыпты болу.

самбаатай ақылды, ойлы, парасатты.

самбаачлах асыкпау,
саспау, байыпты
болу.

самбар такта; харсам-
бар каратакта.

самгардах бас салу,
дүрсө коя беру.

самгардуу тынымсыз,
үшкалак, эбигер.

самлах тарау, тарак-
тау (адамнын шашы-
нын, ешкінін
түбөтін).

самналга тараушы-
лык, тарактаушылык
(мәс: шашты, еш-
кінін түбөтін
т.б.).

самнах тауу, тарак-
тау (мәс: адамнын
шашын, ешкінін
түбөтін).

самнуур тарак (мал-
дың жүнін та-
райтын).

самовар самауыр (са-
маурын).

сампий есеп шот.

самрах I. сапыру
(шайды).

самрах II. калку, жүзу,
(мәс: әуеде, су-
да).

самс мұрыннын шемір-
шегі.

самуундау-дамай, бү-
лік, іріткі.

самурай самурай, сұ-
мырай (жапония-
нын аксүйек,
дворяндары).

самуур (хар) самнуур.
самуурал кателесуші-
лік, бытысушылык,
шатасушылык.

самуурах кателесу,
бытысу, шатысу.

самууруулах кателес-
тіру, шатастыру, бы-
лыктыру.

самхай сасык, истен-
ген.

самшигдуулах ұрлау,
талан-таражға салу,
шашу, жеп кою, срын-
сыз шашу.

самших жұмсалы,
шашылу, орынсыз
ұсталу.

самчих сапыру.

сан I. қазна; санхүү
ақша-қаражат; 2. кам-
ба, қойма; номын
сан кітапхана.

санаа ой, сана, ниет.

санаатай ойлы, саналы; тэр явах санаатай онын жүргөнөн ойы бар.

санаатайгаар өдөй, қасакана.

санаачлага ықылас; іс кұмарлық; бастама, ынта.

санаачлал (хар) санаачлага.

санаачлах бастау, ойлап шығару.

санаашрах бастау, ойлап шығару.

санагалзал 1. үміт, арман; 2. қиял, бос ой.

санагалзах қыялдану, арман ету.

санагдах ойға түсу, еске түсу.

санагдашгүй ойға келмейтін, еске түспейтін.

санал 1. пікір, ой; 2. дауыс; саналаа өх дауыс беру (сайлауда).

санамж 1. ой, сана, ойлау; 2. ескерту, есіне түсіру.

санамжлах ойлау, есіне түсіру.

санамсаргүй байқаусыздан, оқыстан.

санамсарлах ойлау, есіне түсіру.

санатори санатория (демалатын орыны).

санах 1. ойлау, еске алу, еске түсіру; 2. сағыну (мәс: бала атсана сын яки үйін сағыну).

санашгүй ойға түспейтін, ойға келмейтін.

санваар серт.

сангийн қазнаның, қазнаны; сангийн юм бишүү қазнаныкі емес пе; сангийн аж ахуй қазна шаруашылығы.

Сангийн Яам Ақш-қаражат Министрлігі.

сандааль шарық, кебіс.

сандаах 1. шашып тастау; 2. бұзу, бүлдіру.

сандайлах аяқты салақтатып отыру.

сандал орындық.

сандаргаах (хар) сандаргах.

сандаргах саскалақтату, састыру.

сандархай саскалакта-
рыш, сасқыш.

санда орындык.

сандраах (х а р) сан-
даргах.

сандрал саскалақтау-
шылык, сасушылык.

сандрах саскалақтау,
сасу.

сандруулах саскалак-
тату, сасу.

санжигнах салбырау,
салбырап тұру.

санжилга шашақты
бау (жіп).

санжлага (х а р) сан-
жилга.

саннх салбырау, сал-
бырап тұру.

санитар санитар (дә-
рігерлік тазалық жұмысында-
ғылар).

санскрит санскрит (ер-
тедегі үнді хал-
қының тілі).

сантиметр сантиметр
(метрдің жүзден
бір бөлігі).

саппин (х а р) сампин.

сануулагч 1. ескерту-
ші, есіне түсіруші,
2. сыбыршы (к л у б,

т е а т р л а р д а); 3.
сактандырушы.

сануулах 1. ескерту,
есіне салу, есіне тү-
сіру; 2. сыбырлау
(к л у б, т е а т р л а р -
д а); 3. сактандыру.

сануулга ескерту, есі-
не салу; акыл; кеңес.

санууллага (х а р) са-
нуулга.

санчиг 1. самай шаш;
2. жақтың жүні.

санчир сембі.

сапер сапер (әскер-
дің құрылыс-ин-
женерлік бөлі-
мінде істейтін
әскери адам).

сар 1. ай.

сар II. төбел; **сар-**
тай морь төбел ат.

сар сар гэх сарыл-
дау, саркылдау.

сараалж шарбак.

сараалжлах шарбак-
тау, затты айкасты-
рып ксю.

сараана сарана (өсім-
дік).

саравгар арбайған.

саравганах қол-аяқты ербейту.

сарав жаппа, қалқа, себет; **саравчтай** малгай мандайы бар тымақ.

саравчлах 1. себет жасау; 2. күн салып қарау.

сарваа тай.

сарваганах қол-аяқты ербейту.

сарвагар арбайған.

сарвайх қолын созу.

сарвалзах қол-аяқты ербейту.

саргай цэцэг роза гүлі (ал қызыл гүл).

сариг су бетінің дірілі.

саримсаг сарымсақ.

сариал 1. бұзылған, қыйраған, бүлінген, ойран-осыр болған; 2. бытыраған, шашылған.

саринуулах 1. бұзу, қыйрату, бүлдіру; 2. бытырату, шашу.

саринах 1. бұзылу, қыйрау, бүліну; 2. бытырау, шашылу.

саримгар жұқа.

саринуу бытыраңқы.

сариу (тиб.) қыйсық, қыңыр.

сарлаг сарлық.

сармаг шалқан (өсімдік).

сармагчин маймыл.

сармагчлах маймылшылау, маймылдың ісін ітеу.

сармай қойдың тақыр терісі.

сармигар жұмсақ, биязы.

сарнилт 1. бұзылған, қыйраған, бүлінген, ойран-топыр болған.

сарниулах 1. бұзу, қыйрату, бүлдіру; 2. бытырату, шашу.

сарних 1. бұзылу, қыйрау, бүліну; 2. бытырау, шашылу.

сарнан цэцэг қызғалдақ (гүл).

сарсайх шұрк-шұрк тесілу.

сарсгар қаңсыған (мәс: ыдыс).

сартгар таңқы мұрын, пұшық.

сартганах таңқаю, пұшыраю.

сартуул перс (бір ру
сдің аты).

саруул кен, жарык.

сархад арак.

сархиаг болгох тесіп
тастау, шұрк-шұрк
етіп тесіп тастау.

сархиаг адамның ас
карнының бір бө-
легі.

сарчгар жұмсақ, биязы.

сарчигнах шықырлау,
сыртылдау (буын).

сарьдаг уул қар бас-
қан тау; асқар тау.

сарьс иленген тері.

сарьсан баавгай жар-
ғанат.

сарьслах илеу, уқа-
лау (теріні).

сатаарах 1. үрейлену;
байбаламдау; 2. жа-
нылу, кателесу.

сатин давуу ләмбік.

сахал сақал.

сахалт сақалды, сақалы
бар.

сахар қант, шекер.

сахиа күзет, карауыл.

сахигч сақтаушы, кор-
ғаушы.

сахил 1. тәртіп.

сахил II. серт.

сахилга тәртіп.

сахиулсан қорғатқан,
сақтатқан.

сахнус 1. бой тұмар;

2. құдірет (дінде).

сахих сақтау, қорғау.

сахлаг жүндес.

сахуу манка (жылкы-
ның ауруы); хоо-
лойн сахуу дифтерит
(адамның тамақ
ауруы).

сахуурах манка болып
ауру; тамақ ауру.

сахуутах (хар) са-
хуурах.

сацаг шашак, үр са-
цаг масак, бас (егін-
нін).

сацаргах нұр шашу,
сәуле шашу.

сацах шашырату, себу.

сацлах 1. теңелу, бір-
дей болу.

сацлах II. шашу, тө-
гу, себу.

сацраг 1. сәуле; жа-
рык, нұр; 2. шашы-
ранды, ұшқын.

сацралт 1. нұр шашу,
сәуле шашу; 2. ша-
шыранды, ұшқын.

сацрах 1. шашылу, төгілу; 2. нұр шашылу, сәулө түсу.

сацуу кұрдас, жасыт, кұрбы.

сацуутан жасыттар, кұрдастар, кұрбылар.

сая 1. миллион.

сая II. және; **би сая** ирэв мен және келдім.

саянаас жаңадан.

саятан миллионер. (миллиондаған дәулеті бар адам, ұйым т.б.).

саяхан және, және ғана, әлгінде.

Севастополь Севастополь (қала).

сектор сектор (мекеменің бөлімі).

секунд секунд (минуттың $\frac{1}{60}$ бөлігі).

секундомер секундомер (уақытты секундтеп көрсететін сағат).

секци секция (ұйымның бөлім, тараулары).

семинар семинар (сабақ талқылау).

сенат сенат 1. (патшалық ресейде болған ең жоғарғы тергеу, әкімшілік мекемесі); 2. Францияда, АҚШ-та заң шығаратын орын.

Сэрби Сербия (мемлекет).

сестра сестра (дәрігер орындарында ауруларды күтетін адам).

сибирь сибирь жері

сигнал сигнал, ишара, белгі.

сийлбэр ойып салған сурет (тасқа, ағашқа т.б.).

сийлбэрлэх ойып сурет салу.

сийлбэрч ойып сурет салатын адам.

сийлмэл ойып салынған.

сийлэгч ойып сурет салатын адам.

сийлэх ойып сурет салу.

сиймгий сирек, селдір,
(орман, тоғай).

сиймгэр (хар) сийм-
гий.

сиймхий (хар) сийм-
гий.

сиймхийдэх сиректену,
селдірлену.

сийрс жүк срайтын
жөке.

сийрүүлэх 1. сирек-
тету, селдірлету; 2.
көшіріп жазу.

сийрэг сирек, селдір.

сийрэгшиг сирек, сел-
дір.

сийрэх сиреу, селдір-
леу, селдірлену.

сийх I. сиреу, селдір-
леу, селдірлену.

сийх II. сырға.

сийчих (хар) сийлэх.

сийчлэх (хар) сийл-
бэрлэх.

симфони симфония (ор-
кестр үшін жа-
зылған үлкен му-
зыкалық шығар-
ма).

синдикат синдикат
(капиталистік
өндіріс иелері-

нің басым болу
үшін бірлесуі).

Сири Сирия мемле-
кет).

систем система, жүйе;
первийн систем нерв
жүйесі.

сифилис мерез, күрт
(ауру).

скарлатин скарлатина
(тамақ ауруы).

скиф скиф (ертеде-
гі көшпелі ха-
лық).

склад скалд, койма.

скрипк скрипка (му-
зыка аспабы).

славян славян (Орыс,
Украин, Белорус-
сия т. б.).

слесарь слесарь (ма-
шинаның бұзыл-
ған жерін түзей-
тін адам).

Словаки Словакия
(словак халқы).

снаряд снаряд (зен-
біректің оқтары).

согоо марал (бұғы-
ның ұрғашысы).

согсойх I. бос отыру,
қарап отыру.

сoгсoйх II. үрпию
(шаш).

сoгтoнги мас болған.

сoгтoох мас қылу, мас
болдыру, мас қыла-
тын, мас болдыратын.

сoгтoх мас болу.

сoгтуу мас.

сoгтуурах (хар) сoг-
тох.

сoгтууруулах мас бол-
ғызу.

сoд I. озат шыққан,
бірегей; сoд мэргэн
дана, данышпан.

сoд II. қауырсын (кұс-
тын).

сoёл 1. мәдениет; 2.
білім.

сoёлжих мәдениеттену.

сoёмбо сoёмбо (мон-
ғолдың ұлттық
белгісі).

сoёо 1. азу, азу тіс;
2. кейбір хайуандар-
дың аузынан сыртқа
шығып тұрған үлкен
тісі (мәс: пілдің).

сoёолон дөнен (мал).

сoёолох төрт тісі шы-
ғу.

сoёрхол ұлықсат, рұк-
сат.

сoёрхox ұлықсат ету.

сoйз шөтке.

сoйздоx шөткелеу.

сoйлго жарату (бәйге
атын).

сoйлох ұшып кету,
үрку (мәс: құсты
атқанда).

сoйлт тиек.

сoйр құр (кұс).

сoлби қайшы (мәс:
түйенің өркеші).

сoлбих қайшылану.

сoлгой 1. солақай; 2.

сoлгой гар сол қол.

сoлгуур бояу қаламы.

сoлжгорсынар, парсыз.

сoлжир сынар, парсыз.

сoливчих шауып бө-
ліп тастау.

сoлилдох шатасу, шие-
ленісу, былығы.

сoлилцоx ауысу; айыр-
бастау, алмасу.

сoлио I. айырбас.

сoлио II. 1. штак,
шым - шытырык; 2.
есуас, нақұрыс (адам
туралы).

сoлиорox I. шатасу,
шисленісу.

сoлиорox II. есінен ай-
рылу, жындану.

солиотой I. шатаскан, шиеленіскен.

солиотой II. есінен айрылған, жынды, нақұрыс.

солир аспаннан түсетін тас.

солиу есуас, селқос, нақұрыс.

солиурах есуастану, селқостану.

солих ауысу, айырбастау, алмасу.

сол жеке ән; жеке би; жеке күй.

солонго I. кемпіркесак, шұғыла.

солонго II. сібір күзені, сары күзен.

солонголох кемпіркесак түсу, шұғылалану.

Солонгос Корея.

Солонгос: Ардчилсан Бүгд Найрамдах Солонгос Ард Улс Демократияланған Корея Халық Республикасы.

солонгос хүн корейлік, корей адам.

сонгино жуа (сарымсак сыяқты ащы зат).

сонгогдох сайланатын.

сонгогч сайлаушы.

сонгодог I. сайлайтын.

сонгодог II. тандамалы.

сонголт (хар) **сонгууль.**

сонгомол тандаулы;

тандамалы; **сонгомол**

зохиол тандамалы

шығарма.

сонгох сайлау; **сонгох** эрх сайлау еркі.

сонгууль сайлау.

сондгой дақ; **сондгой**

тоо дақ сан (мәселен 1;3;5;7;9;11 т.б).

сондор салы (мойынға салатын).

сондуу тікен, тікелек.

сондуул кішкене төбешік, төмпешік.

сонжих сынау, сынап көру, байқау.

сонин I. газет.

сонин II. 1. жаңалық; 2. қызық.

сонирхох жаңалық істеуге кұмарту, әуестену.

сонирхол 1. кызыгу, көңіл бөлу; 2. ынта, ой; **соңирхлы нь та- тах** ынтасын аудару. **сонирхолтой** кызыкты, тамаша.

сониркох тамашалау.

соңирхуулах тамаша- лату.

соңиуч кумарлылык, ынтыктык. әуестік.

соңич (хар) **соңиуч**.

соңо бүгелек (жәндік).

соңомсор сергек, сез- гіш.

соңор 1. сезім, сезік; 2. **соңор сэрэмж** кы- рағылык.

соңордох есту

соңсгол кабар, кабар- лама.

соңсгох кабарлау, ес- тірту, айту, құлак- тандыру.

соңсдох естілу.

соңсогч естуші.

соңсол естушілік.

соңсох есту.

сөрви тыртык, дақ.

сөрвитох тыртык болу. дақ түсу.

сөргог сак, кырағы, сергек, сезгіш.

сөргоглох сак болу, кырағы болу, сергек болу, сезгіш болу.

сөрилго сынап көру, сынау, сөн.

сөрих сынау, сынап көру.

сөрлох 1. тандау; 2. малдың сабалак жү- нін кырку.

сөрмуус кірпік.

сөрогч I. сорушы, ка- наушы; арам тамак, жатып ішер.

сөрогч II. сорушы, со- рып алушы (мәс: түтік арқылы бензинді сору- шы).

сөром I. жеңіл мінез- ді, ұшқалак.

сөром II. соқыр, көзі жоқ.

сөронз магнит.

сөронзон магнит.

сөронздох магниттеу.

сөрох I. сорып алу, со- ру.

сөрох II. канау, езу.

сөрочк сөрочка (іш же йде).

сорс I. бауырды отқа
көмип пісіру.

сорс II. таутекснн те-
рісі.

соруул мүштөк (те-
мекі тартатын).

соруулдах темекіні
мүштөкпен тарту.

соруулах соргызу.

Софи София (кала).

сох хатгах көзін шы-
гару, көзін ағызу.

сохлох көзін шыгару,
көзін ағызу.

сохор сокыр, көзсиз
(адам).

сохордох 1. көзінен
айрылу, сокыраю; 2.
алдану.

сохрох сокыраю, көзі-
нен айрылу.

социал демократ со-
циал демократия.

социализм социализм.

социалис социалист.

сочих корку, үрейлену.

сөгдөх бас иу, күлдық
ету.

сөгтгөх бас идіру күл-
дық еткізу.

сөдгөр дүрдиген (мәс:
ерін).

сөдийх дүрдию (срін).

сөдлөг айналма, бұ-
рыс, бұрыс жол.

сөдрөг аттын аяғына
түсетін жара.

сөдрөгдөх аттын аяғы-
на жара түсу, жара-
лану.

сөл ніл (шөптің).

сөллөх шөп көк қал-
пымен тұру.

сөлөлзөх елпек басу
(мәс: ат).

сөлөр жыпык, жыпык
көз (адам).

сөн сен (мұздың).

сөндлөх өткелден өту.

сөкөөгч жоюшы, кы-
рушы; сөкөөгч он-
гоц жойғыншы аэ-
роплан (эуе соғы-
сына арналған
аэроплан).

сөкөөх жою, кыру.

сөкөтүгэй жойылсын.

сөкөх жойылу, кыру,
сөну.

сөөм сүйем (ұзын-
дық өлшеуіші).

сөөмлөх сүйемдеу.

сөөмкөх (хар) сөөм-
лөх.

сөөнгө кырылдак.

сөөнгөтөх кырылдау.

сөөх кырылдау, тамак
карлыгу.

сөөхий етіктің бір тү-
рі.

сөр тіреу, сүйемел.

сөргөх карсы болу,
карсы тұру (мәс:
судын карсы
ағуы, шашты кар-
сы тарау).

сөргүү карсы.

сөрлөх тіреу салу,
сүйеу кою.

сөрөх 1. карсыласу,
карсы тұру, карысу;
2. желге, ағынға кар-
сы жүру; **сөрөх** дав-
шилт карсы шабуыл.

сөрүүлөх карсыласу,
карсы тұру.

сөрхүү (хар) **сөргүү**.

сөс өт (адамнын).

сөхөөх жамандау, сө-
гу, корлау.

сөхөх ашу.

Спартак Спартак (ер-
тедегі Римде
күлдар козғалы-
сынын колбасшы
көсемі).

спирт спирт.

спорт спорт, дене шы-
нықтыру.

СССР ССРО (Совет-
тік Социалистік
Республикалар
Одағы).

Сталинград Сталинг-
рад (кала).

станок станок, кұндак
машина.

станц станция.

стахановч стахановшы.

стенограмм стено-
грамма.

стол стол.

Стокгольм Стокгольм
(кала).

стратеги стратетия;
1. соғыс өнері; 2.
амал, айла.

стратостат стратос-
тат (ұшу үшін ар-
налған ауа ша-
ры).

субботник сембілік
(сембі күні көп-
тің күшімен жұ-
мыс істеу).

суваг канал, арық.

суваглах канал жасау,
арық тарту.

сувай қысыр.

сувайрах қысыр қалу.

сузд інжу маржан.

субдлах маржандау,
інжулеу.

сувилагч асыраушы,
күтуші, сақтаушы.
(м; а у р у л а р д ы,
б а л а л а р д ы).

сувилах күту, сақтау,
асырау.

суврага 1. ескерткіш;
2. 4 кырлы, жоғарғы
жағы үшкірленген
тас бақан (діннің).

суврагалах тас бақан
орнату.

субс дәмсіз, дәмі жоқ,
жылымшы.

субсрах дәмсіз болу,
жылымшылану.

субьдаг көрсе қызар.
суга колтық.

суга татах жұлып алу,
суырып алу.

сугавчлах колтықтасып
жүру, колтықтау.

сугадах колтықтау.

сугалаа ұтыс.

сугалах 1. суыру, суы-
рып алу; 2. ұтыс ой-
нын ойнау.

сугалуур суырғыш
(мәс: бөтелкенің
тығынын суыра-
тын бұрғы).

сугар жұма.

сугарах сурылу, суры-
латын.

сугачих сурылып тү-
сіп қалу, сурылып қа-
лу.

сугсрах сілкіу.

судал I. (х а р) судас.

судал II. ши (п ұ л д ы н);
судалтай хилэн ши
баркыт.

судалтах шилену
(п ұ л).

судар кітап.

судас тамыр; хөх су-
дас көк тамыр.

судлал зерттеу, тек-
серу.

судлах тексеру, зерт-
теу.

судсан (х а р) судас.

суйлах I. аяғынан тар-
тып жығу (балуан
күресінде).

суйлах II. қалтаға тү-
су, қалтадағы затты
ұрлау.

сул I. нашар, жаман,
әлсіз, бос; 2. сул
тәмдэг жаман деген
баға; сул өх тек бе-
ру, тегін беру, баға-
сыз беру.

сулбагар босан.
сулбайх босандау.
сулдах босандау, босау.
суллах босату, босатып жіберу, босатып қоя беру.
сулрах бәсендеу, нашарлау.
сулруулах бәсендету, нашарлату.
султгах босату, босатып жіберу (мәс: шідерлі атты, буынған белді т.б.).
сульт селеу (өсімдік).
сум I. оқ (мылтықтың).
сум II. сұмын (МХР-дың әкімшілік ұйымының бірі).
сумал қап, қанар, мөшек.
суман сұмын, эскадрон (әскерде).
сумлах оқтау, мылтыққа оқ салу.
сумрааз кендір өсімдігінің ұрығы.
сұмьяа (т.и.б.) дүйсембі.
сунаах созу, керу.

сунамал созылған, келтірілген.
сунах созылу, созылатын.
сунгаг сым темір.
сунгах созу, ұзарту.
сундаг созылғыш, созылатын.
сундлах мінгесу (атқа).
сундуу тікен, шенгел сыяқты өсімдік.
сундуут тікенді, тікенекті.
суних керілу, созылу.
сур I. қайыс; **суран** бүс қайыс белбеу.
сур II. жақ. (ата-тың).
сур III. оқы, үйрен!
сураг қабар-ошар.
сураглах іздеу, қабар-ошарын сұрау.
сурагч оқушы.
суралцах оқу, үйрену.
сурамгай үйреншікті, маманданған.
сурах оқу, үйрену; **сурах** бичиг оқу. құралы, оқулық.
сурвалж тегі, бастамасы.

сурвалжит (х а р) сурвалжтай.

сурвалжлагч тiлшi
(газеттiң, журналдың).

сурвалжлах тiлшiлiк
iстеу, кабар алу.

сурвалжтай бастамалы, тектi.

сургаал iлiм; **Маркс, Лениний сургаал**
Маркс, Лениннiң iлiмi.

сургагч үйретушi, нұсқау берушi.

сургамж акыл.

сургамжлах акыл беру.

сургах окуту, үйрету.

сургууль 1. мектеп;
бага сургууль бастауыш мектеп; 2.

сургууль хийх сабақ оку, сабақ iстеу.

сургуулилах сабақ iстеу, сабақ оку.

сурлага оку үлгеру.

сурмаг (х а р) сурамгай.

суртал нэвтрүүлэгч
насихатшы; **хүнд**
суртал бюрократтык.

суртал ухуулгын хэлтэс үгiт насихаттык бөлiм.

сурталдах үгiттеу, насихаттау.

сурталч үгiтшi, насихатшы.

сурталчлах үгiттеу, насихаттау.

сурхирах ыскыру, зуылдау (м э с: о к).

сурчин кайысшы, жак аткыш.

суу I. отыр.

суу II. кулык, айла.

суудал орын, орындык;
суудлын машин жеңiл машина.

суулга кәтел.

суулгах 1. отыргызу;
2. ағаш егу; **мод**
суулгах ағаш егу.

суулгач күбiшi, күбi жасайтын адам.

суурилах орныгу, отырыктану.

суурь I. 1. орын, тұрак; 2. үйдiң фундаментi.

суурь II. базис (к о ф а м и я н).

суурышил орныгу, отырыктану.

суурьшуулах орнык-
тыру, отырыктан-
дыру.

суусар сусар (аң).

суут кеменгер, дана,
данышпан.

суутгах ұстап қалу,
алып қалу (мәс: ала-
сысын, борышын).

суух отыру, отыратын.

сууц орын, тұрақ.

сухай қу толағай.

Суэцийи суваг Суэц
каналы.

сүз 1. иненің көзі; 2.
саңылау, кішкентай
тесік.

сүвлэх 1. кішкентай
саңылау шығару, те-
су; 2. ине сабақтау.

сүврэг сүбе қабырға.

сүврэгдэс (хар) сүв-
рэг.

сүрэгч 1. ине сабақ-
таушы; 2. іздеуші.

сүвэгчлэх іздеу, тім-
тіну.

сүвэрхэг тесік - тесік,
көз-көз.

сүвээ 1. қабырға; 2.
адамның бүйірі.

сүж балажан (мәс:
ана).

сүжиг (хар) сүсэг.

сүжигтэй құлдықшыл
(адам).

сүжигч құлдықшыл.

сүй құда түсушілік.

сүйд бөле, бүліншілік,
апат.

сүйдлэх бүлдіру, шы-
ғындау, зыян келті-
ру.

сүйдэл 1. шығын, зыян;
2. бөле, бүліншілік,
апат.

сүйдэх бүліну, апатқа
ұшырау.

сүйлэх 1. еңтігу, ал-
кыну.

сүйлэх II. құда түсу.

сүйрэл бұзылушылық,
бүлінушілік, қыйрау-
шылық.

сүйрэх бұзылу, бүлі-
ну, талқандалу; құл-
дырау, құлау.

сүйт охин қалыңдық.

сүйтгэгч бұзушы, бүл-
діруші, қыйратушы.

сүйтгэл бұзылушылық,
бүлінушілік, қыйрау-
шылық.

сүйтгэх қыйрату, бүл-
діру, бұзу.

сүйтэлзэх ақсау, сыл-
ту.

сүйх тэрэг күймелі ар-
ба.

сүл темекіге қосатын
әтір иісті зат.

сүлбээ I. туыс, жақын
адам.

сүлбээ II. өсиет, уа-
ғыз.

сүлбээ III. жіп, бау.

сүлбэлдэх бірігу, бай-
ланысу, қосылысу.

сүлбээлэх жалынып
сұрау, тілеп алу.

сүлбээт туысқан, жа-
қын адам.

сүлд дуу гимн; сүлд
тэмдэг герб.

сүлж I. тізбек; 2. жіп
орағыш.

сүлжих I. тоқу; 2.
торлау; 3. өру.

сүлжмэл тоқылған, то-
қыма.

сүлжээ I. байлау; 2.
өрме, еспе.

сүлжээлэх I. байлау,
тоқу, өру, есу.

сүм мешіт; сүм хийд
мешіт, медресе.

сүмбэ мылтықтың сүм-
бесі.

сүмбэр биік, күзар,
зәулім.

сүмгэр I. ағарыңқы,
бозарыңқы, куарың-
қы; 2. маужыраған.

сүмгөрдэх I. ағараң-
дау, бозарандау; 2.
маужырау.

сүмийх ағарандап, бо-
зарып көріну.

сүмэг бозарған, аға-
рандаған.

сүнгәнэх гүілдеу
(мәс; жел).

сүндэрлэх зәулімдену.

сүндэс бұланның ұр-
ғашысы.

сүнсән (хар) сүнс.

сүнс аруак.

сүр айдын, айбын,
күш-куат.

сүрдүүлэх қорқыту,
үркіту, айдын көр-
сету.

сүрдэх қорку, үрку.
сүрлэг сәнші, салғанат-
ты, сымбатты.

сүрт айдынды, айбын-
ды, күшті, куатты.

сүртэй айдынды, ай-
бынды, күшті, куат-
ты.

сүрхий 1. өте, аса,
ерекше; сүрхий сай-
хан өте жақсы; 2.
жыйын.

сүрхрэх гуілдеу (жел).

сүрчих бүрку, себу.

сүршүүл денеге ем
жіберетін аспап, шп-
риц.

сүрэг түлік, үйір; 5

сүрэг мал 5 түлік
мал.

сүрәглэх тоттану,
үйірлену.

сүрәгчин малшы, мал
жаюшы.

сүрәл 1. сабан, салам;
2. егіннің сабағы.

сүрэх қауын туғызу,
корқыту.

сүрээ қаһарман, ай-
бынды, ер.

сүсләх өтірікке сену,
нану.

сүсәг сенім, наным,
мухар сүсәг құр на-
ным, жоққа сену-
шілік.

сүсәгләх өтірікке сену,
нану.

сүсәгтән жоққа сенгіш,
ырымшыл, діншіл,
дін ұстаған (адам).

сүү сүт.

сүүдәгнәх бұлдырап
көріну, карандап кө-
ріну.

сүүдәр көленке.

сүүдәрләх көленкеле-
ну, көленке түсу.

сүүж сан, жамбас.

сүүл 1. құйрық, 2. ар-
ты, соңы.

сүүлдәх артында қа-
лу, кейіндеу.

сүүлт құйрықты, құй-
рығы бәр; сүүлт од
құйрықты жұлдыз.

сүүлчийн соңғы, аяқ-
қы.

сүүләх сүттеу, сүт ко-
су.

сүүмәлзәх жылтылдау,
жылтырау.

сүүмгәр жылтыраған,
жылтылдақ.

сүх балта.

сүхдәх балталау.

сэв кемшілік, мін.

сэвләг қарын шаш (ба-
ланың шашы).

сэврәх қысу, сығым-
дау.

сэврәэгүй көргенсіз,
ұятсыз.

сэвс жын (малдын).

сэвсдэх жынын шашу.
сэвсрэх бүзылу, исте-
ну.

сэвсэн киімі жалба-
жұлба, дал-дұл.

сэвүүн 1. жана; 2. га-
жап, адам таңыркар-
лык.

сэвх 1. секпіл; 2. есек-
жем, терідегі бөрт-
кен.

сэвхтэх сенкілдену.

сэвшээлэх желпу.

сэвэг тоқыма, өрме,
шарбак.

сэвэг зарам жасыл
бұршак (өсімдік).

сэвэлзүүр самал.

сэвэх 1. желпу; 2. қы-
дырып қаңғу.

сэг өлексе, жемтік.

сэглэ жөкеден, шөп-
тен істелген кілемше.

сэгс шөптен істелген
көрзенке.

сэгсгэр үрпиген.

сэгсийх үрпию (шаш).

сэгсрэх сілжу.

сэгсэгнэх желпілдеу.

сэгсэлзэх желпілдеу.

сэгсүүрэг сенсен
(марка козынын
терісі).

сэдруүүлэх аскындыру
(мәс: жара).

сэдрэх аскыну, бітеу
жараға айналу.

сэдэв тема, тақырып.

сэдэвлэх негіздеу,
бастау.

сэдэх бірденсі істеу-
ге ниеттену.

сэжиг сезік, күдік.

сэжиглэл сезіктенуші-
лік, күдіктенушілік.

сэжиглэх күдіктену,
сезіктену.

сэжигтэй сезікті, кү-
дікті.

сэжигч сезікшіл, сез-
гіш, күдікшіл.

сэжих I. сүзу, сүзісу,

сэжих II. (хар) сэ-
жиглэх.

сэжүүр үші.

сэлбэг жамау, түзеу.

сэлбэлгээ (хар) сэл-
бэг.

сэлбэн засах ремонт-
тау, түзеу, жөндеу.

сэлбэх 1. ремонттау,
жөндеу, жасау; 2.
есу, ескектеу (қа-
йык).

сэлгүүцэх сандалу,
күр кыдыру, жұмыс-
сыз жүру.

сэлгэрэх бөрту, ісу
(адамның еті).

сэлгэх салкындату,
суыту.

сэлт қосылған, бірік-
кен.

сэлүүлэх баска жұ-
мысқа алмастыру.

сэлүүр 1. кайықтың
ескегі; 2. бу машина-
сының бір бөлегі.

сэлүүрдэх ескекпен
есу.

сэлүүрч ескекші.

сэлүүцэх (хар) сэл-
гүүцэх.

сэлэм қылыш.

Сэлэнгә Сэлэнгә
(өзен).

Сэлэнгә аймаг Сэлэн-
гә аймағы.

сэлэх есу (суды).

сэм ақырын, баяу, бас-
палап.

сэмбийх бүратылу, бұл-
ғандау.

сэмбэгнэх (хар) сэм-
бийх.

сэмж шарбы.

сэмжлэх шарбылану.

сэмлэх түту.

сэмэрхий түтілген,
түте-түте болған.

сэмэрхийдэх түтелеп
калу.

сэмчих түтіп тастау.

сәнж түтка.

сәнжлэх түтка жасау

сәнс аэропланның ай-
налсоғы.

сэрвийх арбыю.

сэрвээ шоктык.

сэргийлэн хамгаалах
сактау, корғау.

сэргийлэх сактайтын,
корғайтын; цагдан

цэргийлэх милиция.

сэргэлэн сак, кырағы,
сергек.

сэргэмж кырағылык.

сэргэмжлэх кырағы
болу.

сэргээн босгох қалпы-
на келтіру.

сэржигнэх есу, үрлеу
(жел).

сэртгэр танкы.

сэртийх танкыю.

сэртэндэх эзілдесу, қы-
рындау.

сэрүүн 1. салқын, ко-
ныржай; 2. ояу.

сэрүүцэх салкындау.

сэрх серне.
 сэршгүй оянбайтын.
 сэрэгдэх сезілу.
 сэрэл 1. сезу; 2. сезім, түйсік.
 сэрэмж сергектік, сезгіштік, қырағылық.
 сэрэмжлэх сезімді, қырағы болу.
 сэрэмжтэй сергек, сезгіш, сезімді, қырағы.
 сэрэх ояну.
 сэрээ сере, шанышқы (тамақ алып жейтін; балық аулайтын т. б.).
 сэрээдэх серелеу.
 сэрээх олту.
 сэтгүүл журнал.
 сэтгүүр шұқуыш (найдың батқасын шұқыйтын темір).
 сэтгэгч ақыл иесі, терең ойлы, ақылды.
 сэтгел көңіл, ой; үнэн сэтгелээсээшын көңілден.
 сэтгэлгээ 1. ойлану, толғану; 2. ой, ақыл; 3. ниет.
 сэтгэлэг (хар) сэтгелгээ.

сэтгэх ойлау, ойға түсіру.
 сэтгэхүй ой.
 сэтгэшгүй ойға сыймайтын, Ойдан тыс.
 сөтлэх бұзу, жыру.
 сөтрэх жырылу.
 сөтөр сөтер (ат).
 сөтөрхий жырық, кетік.
 сөх кулық, айла.
 сөхтөй ку, айлалы.
 сөхүүр күндік, маңдай (қалпақтың).
 сөхэх 1. ескіру (мәс: талып қалған адам); 2. ашу (м: көрпені).
 сөхээ I. ақыл, ой.
 сөхээ II. саңылау, тесік.
 сөхээ III. ескірушілік, жанданушылық.
 сөхээрэх ескіру.
 сөхээтән интеллигенция, оқығандар.
 сөцән шешен, білгіш, ақылды, парасатты.
 сөчиг құстың айдары.
 сөшиг жұмбақ.
 сөшиглэх жұмбақты шешу, табу.
 сээр омыртқа.

сээр нуруутан
омырткалылар.
сэтэгнүүр кылымсы-
ган, эсемсіген.
сээтэгнэх кылымсу,
эсемсу, бөлсү.

Т та сіз; та бүгд сіз-
дер, та бүхэн сіз
бөріңіз.

таавар жорамал, нұс-
пал.

тааварлах жорамал-
дау, нұспалдау.

таагүй қолайсыз, ын-
ғайсыз, ұнамсыз.

тааз үйдің төбесі.

таазлах үйдің төбесін
тактайлау, тактай
шегелеу.

таалал тілек, ынтықтық.

тааламж тілек, ынтык-
тық, шабыт, зауық,
ықылас.

тааламжтай сүйкімді,
көңілге жай, жарам-
ды.

таалга (хар) таавар.

таамаг жорамал, шама,
нұспал.

таамаглах жорамал-
дау, шамалау, нұс-
палдау.

таамнал жорамал, мөл-
шер, болжал.

таамнах жорамалдау,
болжау.

таана жуа.

таар 1. кенеп; 2. ка-
нар, мөшек.

таарамж үйлес, сәйкес.

таарах үйлесу, сәйкесу,
дәл келу.

тааруу орташа, шама-
лы.

тааруухан шамалы,
орташа.

таарцаг 1. кішкентай
дорба, қалта; 2. мұ-
каба.

таарцаглах дорбалау,
қаптау.

таатай (хар) тааламж-
тай.

таах жорамалдау, ше-
шу.

таацах сәйкесу, үйле-
су.

таацуулах үйлестіру,
сәйкестіру.

таашгүй жорамалдан-
байтын, шешілмейтіні
(жұмбақ).

тав I. бес.

тав II. таба; тав ха-
нах табасы қану.

тав III. бұрым
(адамның шашы).
тав IV. белбеудің до-
ғасы.
таваад беске таяу.
таваг табак, тәрелке.
таваглах табаққа са-
лу, табактау.
таван бес; **таван** ху-
шуу бесбұрыш; **та-
ван** хушуу мал бес
түлік мал.
тавдугаар бесінші.
тавиад I. елудей, слу-
ге таяу, слу шамалы.
тавиад II. салып, ко-
йып.
тавиг құрбандық.
тавиглах құрбан болу.
тавилаң жазуы (ман-
дайына жазыл-
ған д. м.).
тавиур қойғыш, кіш-
кене үстел.
тавих салу, кою; бо-
сату, жіберу.
тавлах табалау.
тавсаг ағаш жәшік.
тавтай I. бесте, бес
жаста.
тавтай II сүйкімді,
жанға сая.

тавтиргүй тынымсыз,
ұшқалақ.
тавуул 1. бесеуі; 2.
бесеуіміз; 3. бесеуін.
тавхай 1. малдың тұя-
ғы, тұрасы, 2. та-
бан.
тавхайдах тұралау.
тавхар (хар) **тавхгар**.
тавхгар жалпақ, жал-
пайған.
тавцаң сахна.
тавь елу.
тавьдугаар елуінші.
таг I. қақпақ.
таг II. мүлде, біржо-
лата; **таг дүлий** мүл-
де дүлей.
тагалцаг бақай.
тагдгар қысқа, аласа,
тапал.
тагжгар аласа, тапал.
тагжийх тапалдану,
аласару.
тагжирхай тығындал-
ған, бітелген.
тагжих бітеу, тығын-
дау.
таглаа 1. тығын; 2.
қақпақ.
тагларax қақпақталу,
бітелу, тығындалу.

таглах тығындау, бітеу, какпактау.

тагнай таңдай.

тагнах тыңшылық істеу, барлау, шолу.

тагнуул барлаушылық; тыңшылық; шолушылық.

тагнуулч тыңшы; барлаушы; шолушы.

тагнуулчин (хар) тагнуулч.

тагт үйдің шатыры.

тагтаа көгершін, көккөптер.

тагш кішкентай тостаған.

тагших саңкылдау (бүркіт).

Таджик Тәжік.

Таджикстан Тәжікстан.

тажганах шыкырлау, сыкырлау.

тажгар кысқа, шолақ.

тай өртенге тігілген үй.

тайван тыныштық, бейбіт; энх тайван бейбітшілік.

тайвуу I. аласа жота, жон.

тайвуу II. (кыт) кінәз.

тайвшрах тыныштану, жайбырақаттану, бейбіт болу.

тайга I. орман, тайга.

тайга II. тазы (ит).

тайган кестірілген, пішілген (адам).

тайж тәйжі.

тайз сахна.

тайлаг тайлак.

тайлагдах 1. шешілу;

2. жауап табылу;

3. босау.

тайлан есеп; **тайлан** илтгөл есепті баяндама.

тайлах 1. шешу, шешіп тастау (киімді); 2. ашу (есікті).

тайлбар ескерту, шешу.

тайлбарлал (хар) тайлбар.

тайлбарлах ескерту жасау, шешу.

тайллага (хар) тайлбар.

тайрмал кесілген, тұжырылған.

тайрах кесу, тұжыру.

тайрдас кесінді.

тайталзах (хар) тайтганах

тайтганах кыйсандау,
шалыстау.

тайтгар қыйсық, ша-
лыс.

тайтгарах тыныштану,
жайбырақаттану.

тайчууд тайчілер (мон-
ғолдың бір руы).

тактик тактика.

тал I. жак, сыбайлас-
тык; тал тохой та-
тах жақынына тар-
ту, болысу.

тал II. жазық, дала.

талаар I. жазықпен,
даламен.

талаар II. жөнінде, жа-
ғынан, туралы; сур-
тал ухуулгын аж-
лын талаар үгіт на-
сихат жұмысы жөнін-
де.

талаар III. босқа, бе-
керге, текке.

талархаг тілектестік,
ниеттестік.

талархал I. тілектес-
тік, ниеттестік, пі-
кірлестік; 2. алғыс,
ризалық.

талархах I. тілектес
болу, ниеттес болу;

2. алғыс айту, риза-
лық білдіру.

талах талау, тонау,

талбаг төсеніш,

талбай алаң.

талбар I. алаң, жа-
зық; байлдааны тал-
бар майдан, майдан
болып жатқан жер.

талбар II. қайрак (су-
дың).

талбиу кен, байтақ.

талийгаач марқұм.

талийгч (хар) талий-
гаач.

талийх I. кету, жү-
ріп кету; 2. өлу, қай-
тыс болу.

Таллин Таллин (қа-
ла).

талст кристалл.

талстах кристалдану.

талтай I. қолайлы,
жайлы, ыңғайлы; 2.
жақты, салапы; Олон
талтай көп жақты.

таллах бөлу, екіге бөлу.

талх нан.

талхи I. езу, қанау,
қысым, зәбір, жапа.

талхи II. ирек (тері
илейтін).

талхигдал езушілік,
қанаушылық, қысым
көрсетушілік, жапа
шексітушілік, зәбір-
леушілік.

талхигдах қысым кө-
ру, жапа шегу, езі-
лу, қаналу.

талхидах тері ирек-
теу.

талх их тері иректеу.

там тозақ, тамұқ.

тамга I. таңба, мөр;

тамга дарах таң-
балау, таңба басу.

тамга II. таңба (мал-
дын).

тамга III. тұз (кө-
зірдің).

тамгадах I. таңба басу;

2. таңбалау (мал-
ды).

тамгат таңбалы, таң-
басы бар.

тамир күш, қуат, әл,
хал; биейін тамир
дене шынықтыру.

тамирдах шаршау, әл-
сіреу, күшікесту.

тамиржих әлкіру, күш
кіру, күшею, қуат
кіру.

тамирч дене шынық-
тырушы (физику-
льтурник).

тамлагч азаптаушы,
қыйнаушы.

тамлах азаптау, қый-
нау.

тамтаг тамтық, тозы-
ғы жеткен.

тамтаглах тамтығын
шығару; тоз-тоз қы-
лу.

тамлах (хар) тамтаг-
лах.

тамтчих тамтығын шы-
ғару, тоз-тоз қылу.

тамхи темекі, шылым.

тамхилах темекі тар-
ту, шылым шегу.

тамшаалгах садақты
тарту, созу.

тамшаах тамақты сыл-
пылдатып жеу.

Тан улс Тан мемлекеті
(қытайда 618—907
жылдары бол-
ған).

тана тана, түйме

танаас сізден.

танаг тамтық, қалдық.

танай сіздің.

танайх сіздікі; сіздің
үй.

танамал таналған,
кыскартылған.

танар: үнэр танар
көңырсы иіс, күйік
иіс.

танах танау, кесу, кыс-
карту.

тангараг ант, серт.

тангараглал ант беру-
шілік, серт берушілік.

тангараглах ант беру,
серт беру.

тангарах тебу (ат).

тангачих теуіп жіберу.

танд сізге.

танил таныс, танымал.

танилцах танысу.

такилцуулах таныс-
тыру.

таниулга таныстыру,
үгіт-насихат жұмысы.

таних тану; таних
тэмдэг шартты белгі,
танийтын белгі.

танк танк.

танс (маньч) ерке-
лету, мейрімділік.

тангас тәтті, дәмді.

таптан түкіргіш
(ыдыс).

тантгар жалдыйған,

танхай жынды, есер-
соқ, қояншык.

танхайрах жындыла-
ну, қояншыктану.

танхи ерке.

танхидах еркелеу.

танхилзуур 1. бір
қалыпты, орташа,
шамалы; 2. сыпайы,
сырмінез.

танхим зал, бөлме.

таны сіздің.

тараг айран.

тарах тарау, быты-
рау.

тарвага суыр; тарва-
ган тахал оба ау-
руы.

тарвагачлах суырау-
лау.

тарвагачин суыршы,
суыр аулаушы.

тарваж каршыға
(күс).

тарвас қарбыз.

тарга семіздік.

таргалах семіру, май
басу.

таргалуулах семірту.

тарган 1. семіз, күйлі,
майлы (мал); 2.
толық, семіз (адам).

тариа 1. егін, астық,
егістік; 2. екпе.

тар

— 178 —

тас

тариалан егістік, егін-
дік; тариалангийн
талбай егіс алаңы.
тариачин шаруа, егін-
ші.

тарилга 1. тұқым се-
бу, тұқым шашу; 2.
екпе.

таримал екпе, колдан
еккен.

тарих 1. тұқым себу;
2. егу (ауру адам-
ды).

тарлан тарлан.

тарлантах тарландану.

тарлах кара жарыс.

тармах бытыраған,
шашылған.

тармах шөпті үю,
жыйнау (тырма-
мен).

тармуур тырнауыш,
тырма.

тармуурдах тырма-
лау.

тарнич бақсы, бөлгер,
демші.

тартай мықты, күшті.

таруу шашырау, бы-
тырау.

тархаах тарату.

тархай бытыраңқы,
шашыраған.

тархах тарау, быты-
рау.

тархи мый.

тархидах ұрсу.

тархмал шашыранды,
бытыранды.

тархуу (хар) тарх-
мал

тарчиг жартымсыз,
мардымсыз.

тарчигнах сусылдау,
сытырлау, сықыр-
лау.

тарчигнуур сартылдақ,
дырылдақ.

тарчилгах қыйнау,
азаптау.

тарчлах қыйналу, азап-
қа түсу.

тас 1. тазкара (күс).

тас II. шырт ету, шарт
ету.

тасаг бөлім, бөлім-
ше, цех.

тасалбар 1. квитан-
ция; 2. тасалбар
болгох үзіліс жасау,
тыю, токтату.

тасалгаа бөлме (үй-
дін).

тасалдах үзілу, жет-
пей калу, таусылу.

тасалдуулах үзу, ток-
тату.

тасам кыска белдік,
қайыс бау.

тасархай 1. үзілген,
кесілген; 2. бөлек,
басқа.

тасдах үзу.

таслах 1. үзу; хэ-
рэг таслах соттау;
2. үзу, үзіп тастау;
3. бармау, кешігу,
(мәс: кызметке).

татаал арық.

татаас таспа.

татаг жетпейтін, қыс-
қа.

таталдах түйілу, тар-
тылу (мәселен —
сіңір түйілу).

татах тарту; тамхи
татах темекі тарту,
шылым шегу.

татвар салық; албан
татвар міндетті са-
лық.

татварлах салық алу.

татгалзах бас тарту
(сайлауда).

татлага арқан.

татрах тартылу, құру,
суалу (мәс: өзен).

татуур ескек.

татуурах (хар) татрах.
тах таға, нәлі.

тахал оба, топалаң
аурулағы; қарасан
(сыйыр); шелек
(түйе); топалаң
(қой); кемелек (еш-
кі).

тахиа тауық.

тахийх қыйсаю.

тахил құрбан, құрбан-
дық.

тахилзуур сыйрақ.

тахим тақым.

тахимдах тақымдау.

тахимдуу құрметтеу-
шілік, кәдірлеушілік.

тахир қыйсық, қыңыр;
дутуу тахир жарым-
жан, мүгедек.

тахлах тағалау (ат-
ты).

тахь құлан.

тац мод шілік (ағаш).

тачаадах әуесқойлану,
құмарлану.

тачаал әуесқойлық,
құмарлық.

тачаангуй әуесқой, құ-
мар.

тачаах (хар) тачаадах.

тачигнах сартылдау,
сыртылдау.

тачир I. кұнарсыз, өнімсіз (жер); 2. нашар, арық.

ташаа I. 1. терістік, қателік кемістік; 2. жаңылыс.

ташаа II. бүйір, мықын.

ташаагаа тулах мықындану, бүйірін таяну.

ташаарал қателесушілік, жаңылушылық.

ташаарах жаңылу, қателесу.

ташимгай I. монтаны, жөдігей.

ташимгай II. жағымпаз, жарамсақ.

ташимгайлах жағымпаздану, жарамсақтану.

таших: алға таших алақан шапалақтау, қолшапалақтау, қол соғу.

Ташкент Ташкент (қала).

ташрал (хар) ташаарал.

ташуу сүйір, сонақ.

ташуур қамшы.

ташуурал мастанушылық, мақтанушылық.

ташуурах мастану, мақтану.

ташуурдах қамшылау.

таяг таяк.

таягдах таяктау, лақтыру, лақтырып жіберу.

Тбилиси Тбилиси (қала).

театр театр; **Улсын Хөгжимт Драматик Театр** Мемлекеттік Музыкалы — Драма Театры.

техник техника.

техникч техник.

техникум техникум.

тив құрлық: Ази тив Азия құрлығы.

титэм патшанын тәжі.

тийіз мөр, таңба,

тийздэх таңба басу, мөр басу.

тийм солай, сондай;

тиймийн тул сондықтан, сол үшін.

тийн ялгал септік жауауы.

тийрэг қақпан, тұзақ.

тийрэх серпу, тебу (мәс: мылтық).

тийчих тебіну.

тийчлэх (х а р) тий-
чих.

тийш карай, таман;
гол тийш явна
өзөнгө карай жүрөм.
тийшээ 1. карай, со-
лай, таман; 2. былай,
алай.

тилэр зөгий сона.

тов тодорхой ап-ашык.
ап-айкын.

товар товар.

товгор томдак, дөнес.

товлох уаделесу, келі-
су.

товойх 1. срекше көз-
ге түсу, сыналу; 2.
дөнестену, томпақ-
тану.

товрог шаң, тозан,
топырақ; үнсэн тов-
рог болгох күл-тал-
канын шығару.

товроглох күрту, жою,
қыру.

товх түйіршік, түйір.

товхгор дөп-дөңгөлек,
домалак.

товхимол китанша.

товхиос жіп, бау.

товхих түптеу, мұқа-
балау (кітапты).

товхойх дөнкію, дүн-
кію.

товч I. қысқаша, қыс-
қа.

товч II. түйме.

товч III. үрп.

товчдох қысқалау,
қысқарту.

товчдох түймелеу.

товчуур түйме бау.

товчоо 1. бюро; Мон-
гол Ардын Хувьс-
галт Намын Төв
Хорооны Улс Төр-
ийн Товчоо Мон-
ғолдың Халық-Ре-
волюциялық Парти-
ясы Орталық Комите-
тінің Саясаттық Бю-
росы; мэдээлэх тов-
чоо қабарлау бюрс-
сы.

товчоо II. жыйнақ,
кортынды.

товчхон қысқаша,
қысқа ғана.

товших тепшу (пұл-
ды).

товшоос тепшілген.

товшуур балалайка
(орыс домбыра).

товъёг тізім көрсет-
кіш.

ТОВЪ малгай тымақ.
ТОВЪД астау.
ТОГЛОГОР ірі, денелі.
ТОГЛООМ ойын.
ТОГЛООМЧ ойыншы,
 ойыншыл.
ТОГЛОХ ойнау.
ТОГОО қазан.
ТОГООЧ ас пісіруші, ас-
 бапшы.
ТОГРУУ тырна.
ТОГОС тотықұс.
ТОГТВОР тұрақтылық,
 тоқтамдылық, орын-
 дылық.
ТОГТВОРТОЙ тоқтамды,
 тұрақты, ұстамды.
ТОГТМОЛ үртіс, әр-
 дайым, тоқтамды;
ТОГТМОЛ УС тоқтау
 су.
ТОГТНОЛ орналастыру,
 құру; тусғаар тогт-
 нол тәуелсіздік.
ТОГТООЛ қаулы; тог-
 тоол шийдвэр қау-
 лы-қарар.
ТОГТООХ 1. қаулы алу,
 қаулыға келу; 2.
 тоқтату.
ТОГТОХ келісу, тоқтам-
 ға келу.
ТОГТУУР орнықтылық.

ТОГШ ау, тор.
ТОГШИХ 1. қағу, тоқыл-
 дату; 2. соғу, дүр-
 сілдеу (жүрек).
ТОГШООХ құлағын тұн-
 дыру, есін шығару.
ТОГШУУР тоқпақ.
ТОГШУУРГА (хар) тон-
 шул.
ТОГШУУРЧ күзетші, қа-
 рауылшы.
ТОД ашық, айқын, жа-
 рық.
ТОДДОХ (хар) тодроқ.
ТОДОЛ: хар тодол
 торғай.
ТОДОРХОЙ ашық, ай-
 қын, дәл.
ТОДОРХОЙЛОХ ашық-
 тау, айқындау.
ТОДОТГОГЧ шил үлкей-
 тетін, өсіретін әйнек.
ТОДОТГОЛ анықтауыш.
 (грамматикада).
ТОДРОХ 1. ашықталу,
 айқындалу; 2. озып
 шығу, көзге түсу.
ТОДРУУЛ фотография
 ісінде шыныға түсір-
 ген суретті ашып
 көрсететін химия-
 лық состав, қанық-
 тырғыш.

тодхон ап-ашық, ап-анық.

тожгор қысқа, шолақ.

тожигнох тоқылдату, соғу, есік қағу.

тожийх шолаю, шолтыю.

тожин қысқа, шолақ.

той той-томалақ (қыз ұзатқанда).

тойвор балдақ.

тойг тобық.

тойглох қойды тейгелеу.

тойгол (хар) тойхон.

тойгч тізеқап.

тойм шолу; олон ұлсын хоорондын тойм халықаралық шолу.

тоймлох шолу, шолу жасау; долбарлау.

тоймог 1. мүйізсіз, тоқал; 2. тоқырайған (адамның басы).

тоймий тойми (тамақтың бір түрі; ет, ұн қосып бұға пісірген).

тойн молда, лама.

тойрилго қоршау, қамау, орау.

тойрог округ; (бір-неше ауданнан құралған әкімшілік аймақ); сөңгуулийн тойрог сайлау округі.

тойром көлшік.

тойрон маңай, айнала.

тойрох айналу, айналып өту.

тойруу бұрыс, айналыс (мәс; жол).

тойруулга шеңбер.

тойхон лашын; ителгі.

Токио Токио (кала).

толбо 1. дақ, таңба; 2. томпақ, ісік.

толгой бас; цагаан толгой әліппе.

толгойлогч басшы, бастық.

толгойлох бастау, бастшылық ету, жолбастшылық ету.

толигор түзу, тегіс.

толийлгох тегістеу, түзеу.

толийх тегістелу, жөнделу.

толилох жолдау.

толхих мұқалту (мәс; пышақтың жүзін).

толхи олақ.

толь айна.

толь бичиг сөздік.

Монгол-Казах толь

Монғолша - Қазақша
сөздік.

тольгор жалпақ, те-
гіс, жұмыр.

тольдох айнамен қа-
рау.

том үлкен, ірі.

томбогор томнайған.

томбойх томпаю.

томдох 1. үлкею, үл-
кендеу; 2. кең болу
(киім).

томилох тағайындау.

томмол шыйратылған,
есілген.

томоогүй тентек, сот-
қар, тынышсыз.

томоотой жуас, момын.

томоожих ақыпға ке-
лу, жөнге түсу, жуа-
су.

томох иіру (жіп).

томрох үлкею, есею,
өсу.

томруулах үлкейту,
есейту, өсіру.

томсгох үлкейту, кө-
бейту, есейту.

томтгох (хар) томс-
гох.

томуу тымау.

томуурах тымаурату.

томшгүй ессеніз, сан-
сыз, көп.

томьёо формула (өр-
нек, үлгі, қағи-
да); нэр томьёо атау,
термин.

томьёолох үлгілеу, өр-
нектеу, формалау.

тонгойх тоңқаю, ең-
кею.

тонгорог пышақ, кез-
дік.

тонгорох қайыра ба-
сып жығу; төңкеру.

тонилгох жоғалту,
жоқ ету.

тонилох жоғалу, құ-
ру.

тони тонна.

тоног 1. жабдық, ке-
рек-жарақ; 2. ердің
тұрманы.

тоноглол жабдық; то-
ноглолын фабрик
жабдық фабрикасы.

тоноглох жабдықтау.

тонох талау, тонау.

тонуул талаушылық,
тонаушылық.

тонуулч тонаушы, талаушы.

тонхуу тамакка косатын өсімдіктің тамыры.

тонших тоқылдату.

тоншуул тоқылдауық.

тоншуур соғып ойнайтын музыка аспабы.

тоо сан; тоо бодлого арифметика; тоо

бүртгэгч тізімші.

тоодог дуадақ (күс).

тооллого санақ; малын тооллого мал санағы.

тоолол санау, санақ; он тоолол жыл санау.

тоолох санау, есептеу.

тоолшгүй есепсіз, сансыз көп.

тоомгүй (хар) томоогүй.

тоомжгүй алаңғасар, есерсок.

тоомсог қарабайыр.

тоомсорлох еске алу, зейін салу, көңіл беру.

тооно шаңырақ.

тоор жеміс (персик).

тоормос тормоз.

тоормослох тормыздау.

тоорой терек.

тоорцог тымақтың біртүрі.

тоос шаң-тозан.

тоосго кірпіш.

тоосрох шаң болу, тозаң басу.

тоох менсінуге, еске алу, мойынсұну.

тооцох санау; ирсэнд тооцох келгенге санау.

тоочих айту, айтып беру; санау.

тор тор, сеткі, ау.

торго торғын.

торгомсог торғын, жібек жіпті пұлдар.

торгон торғын.

торгох айыптау, айып салу (ақшалай).

торгууль I. ақшалай айып (штраф).

торгууль II. ілгіш, күршек.

тордох асырау, бағу, күту.

тордог шыбық (тал, сым).

торлогдох шыбықталу.
торлох торлау, торкү-
 ру (күс, балык
 ұстауға).

тормогнох жымтылдау,
 жалтылдау (көз).

тормолзох (хар) тор-
 могнох.

торниун 1. ұзын, бой-
 шан; 2. семіз, жуан;
 3. дені сау.

торой 1. шошқанын
 торайы; 2. сарлық-
 тың бұзауы.

тором тайлақ.

торомж айғақ, дәлел,
 куә.

торомжлох айғақ бо-
 лу, куә болу.

торомтог сірге, тұмыл-
 дырық (мәс: та-
 йыншаның мұр-
 нына салатын).

торомтоглох сіргелеу,
 сірге салу, тұмылды-
 рықтау.

торох 1. килігу, ара-
 ласу; 2. шатасу, шие-
 ленісу, былығу.

тортог құрым, ыз.

тортогдох ысталу, құ-
 рымдалу.

тортоглох ыстау, құ-
 рымдау.

торх кеспек (ыдыс).

торчигнох тоқылдау.

тос май; шар тос са-
 рымай.

тосгон кыстақ.

тосгор (хар) тосгуур.

тосгуур ботнас.

тосдох майлау (ма-
 шинаны, естікті).

тослог майлы.

тослох майлау.

тослуур май сауыт.

тосон (хар) тос.

тосорхог майлылау,
 майлысымақ.

тосох тосу.

тотго босаға, жақтау
 (есіктің).

тотгор кедергі, бөгет.

тотгорлох бөгет келу,
 кедергі келу.

тоть тотықұс.

тохиол уакыйға, кезі-
 гу.

тохиолдох кезігу, кез-
 десу, душар болу;

өвчин тохиолдох
 ауру кездесу.

тохиолдуулан кезік-
 тіріп, кездестіріп;

майн баярыг то-

хиолдуулан шаг-
нав май мерекеси кү-
ні сыйлык берді.

тохир мертїк.

тохирол сәйкестік, дәл
келушілік.

тохирох 1. дәл келу,
сәйкесу, тару; 2. ке-
лісу.

тохинол тыныштык,
жай қалыптылық.

тохинох тынышталу,
орнына келу.

тохой 1. шынтак
(адамның); 2. шы-
ғанак (судын).

тохойлдох шынтақ-
тау.

тохойрох судың шы-
ғанактануы.

тохом тоқым (ордін).

тохох 1. ерттеу (ат-
ты); 2. жабу, біреу-
ге аудару, жүктету.

тохирох сәйкесу, тура
келу, жарасу, лайық
болу, үйлесу.

тохируулах жұбату,
тыныштандыру, жай-
ландыру.

тохош түйсін тоқы-
мы.

тохошлох түйеге то-
кым тоқу.

тохь түйекүс.

тошлог ашты кызыл
жемісті бұта.

төв 1. түп; 2. орталық;
3. кіндік.

төвд тибет.

төвгөрдөх түмпию,
томпаю.

төвлөх 1. орталыққа
келу; бағыну. 2. ор-
талықтан басқару.

төврүүлэх орталыққа
келтіру, орталықтан
басқарту.

төвөг машақат, өуре,
кыйыншылық.

төвөглөх сылтаурату,
кыйынсыну.

төвөгшөөх (хар) тө-
вөглөх.

төвөн 1. көмекей; 2.
жұткыншақ.

төвөнхий (хар) төвөн.

төгөлдөр толық, кер-
нелі; авьяас төгөл-
дөр талапты; утга тө-
гөлдөр мазмұнды,
мағналы.

төгрөг 1. төгрөг (сом,
теңге).

2. дөңгелек, шеңбер.

төгрөглөх дөңгелектеу,
шенберлеу.

төгс (хар) төгөлдөр.

төгс билэгт асқан
дана.

төгсгөл соны, аягы;

төгсгөлийн үг кор-
тынды сөз, таусын-
шык сөз, соңғы сөз.

төгсгөх тауысу, біту,
аяктау.

төгсгүүлэх тауысты-
ру, бітірту, аякта-
ту.

төгсөл соны, аягы.

төгсөх таусылу, біту,
аяктау.

төдий сонша, соншама;
өдий төдий онша-
сонша; нэр төдий
аты ғана.

төдүүл ілгек бау
(етікті тартып
киюге арналған).

төл төл.

төлбөр төлем, төлеу.

төлжих I. 1. түзету,
айту (катесін,
қыйсығын); 2. қы-
зару, ұялу, (бет-
тін).

төлжих II. төлдену,
төлі көбею.

төлжрөх (хар) төл-
жих.

төллөх төлдеу.

төллүүлэх төлдету,
төл алу.

төлөв I. көрініс; түр.
2. мінез, құлық; гад-
ны төлөв сыртқы
көрінісі; авах төлөв-
тэй алатын түрі бор;
төлөв томоотой мі-
незі момын; алсын
төлөв болашақ аты-
рап.

төлөвжих I. салмақ-
ты болу, байсалдану;
2. акылға келу, жөн-
ге келу (мінез;) 3.
реттену, түрге келу.

төлөвлөгөө жоспар.

төлөвлөх I. жоспар-
лау; жобалау, 2. бел-
гілеу, долбарлау.

төлөвлүүлэх жоспар-
лату, жобалату.

төлөг I. тоқты.

төлөг II. I. белгі, сым-
бал; 2. бал ашушы-
лық, жорушылық;
тавих төлөг үзэх бал
ашу, жору.

төлөгдөх 1. бал ашылу, жорылу; 2. төлену.

төлөгч 1. бал ашушы, жорушы.

төлөгч II. төлеуші.

төлөө үшін, орнына; **эх** орны **төлөө** отан үшін; **чиний** **төлөө** сенің орнына, сен үшін; **юуны** **төлөө** не үшін.

төлөөлөгч 1. уәкіл (өкіл); 2. агент.

төлөөлөх 1. уәкілдік ету; 2. агент болу.

төлөөлүүлэх 1. уәкілге өткізу; 2. агенттік өткізу.

төлөөлөө 1. орнына, айырбас, алмасу; 2. (**х а р**) **төлөө**.

төлөөс 1. төлем, төлеу; 2. борыш.

төлөөслөх 1. қарыздау; 2. төлем төлеу.

төлөөсөн түсік, өлі туған бала (шала туған).

төлөх төлеу, төлем беру;

төлүүлэх төлеттіру, төлем бергізу.

төмбийх томпаю, дөн-кию, адыраю.

төмбөгөр томпак, дө-нес, адырауык.

төмөр темір.

төмөрлөг 1. металл; 2. теміртск; темір сыяқты.

төмөрлөх темірлеу.

төмөрч темірші.

төмс картофель.

төнхөх 1. алу; 2. ою, ойық ен салу (мал-ға, жерге ойық таңба салу).

төө сүйем.

төөлөх сүйемдеу.

төөнө күйдірме, карма (дәрігерде жа-раны ләпіспен күйдіргенде).

төөкөрөх 1. ісу, бөр-ту; 2. күйю, жану, (а у р у-дың).

төөкөх күйдіру, қару.

төөрөг дағдыр, жаз-мыш.

төөрөх 1. адасу; 2. теріс кету; 3. қате-лесу.

төр 1. құрылыс; 2. басқарма; 3. аброй; 4. мемлекет. **улс**

төр 1. мемлекеттік құрылыс;

2. саясат; **нәр төрөө** бод ат абройыңды ойла.

төрөл 1. туыс, жақын туысқан; 2. тұқым; 3. туу; 4. қайта туу. **садан төрөл** туған туыс, ағайын; **төрөл бүрийн** әртүрлі.

төрөлтөн туыстас, тұқымдас.

төрөлх тума, табиғи, ежелгі.

төрөлхтөн 1. жанды, мақұлық; **хүн төрөлхтөн** адамзат, адам баласы, 2. тұқым, тегі.

төрөх 1. туу; 2. өмір, тіршілік ету; **аж**

төрөх өмір сүру, тіршілік ету, тұру.

төрүүлэх туғызу, шығару, тәрбиелеу.

төрх байсалды, тәлімді, ұстамды.

төрхжих ақылға көну, жөнге түсу, байсал-

ды болу, салмақтыға айналу.

төрхөм төркін.

төрхөмлөх төркіндеу.

төрхөмсөг төркіншіл.

төрхөмсөх төркінсу.

төс ұқсас, айна қатасыз, бірдей.

төслөх ұқсау, ұқсасу.

төсөв смета; бюджет.

төсөвлөх 1. смета жа-

сау; қаржылау; 2.

жобалау; 3. жора-

малдау.

төсөг жуық, жуыр.

төсөө 1. төсе; 2. пайым;

төсөө муутай, **төсөө-**

гүй топас, **төсөөтэй**

пайымды, төселінді,

ұғымды.

төсөөлөх 1. төселу,

2. пайымдану; 3.

түсіну; 4. жайласу.

төсөр 1. жақын, екі-

ара; 2. (**х а р**) **төсөг**.

төхөм 1. қазан, шұңқыр

(**тау** үстіндегі

қазан сыяқты

шұңқыр). 2. ойпат.

төхөө томоогүй да-

рақы, ыржақ.

төхөөрөх әзірлеу, да-

ярлау, жабдықтау.

төчнөөн : өчнөөн төч-
нөөн көптеген, толып
жатқан.

трактор трактор.

тракторч тракторшы.

трамвай трамвай.

трест трес.

туг ту; **ялалтын туг**
жеңіс туы.

тугаар 1. тек, болғаны,
бір ғана, тек қана,
осы ғана; 2. күнікеш.

тугал бұзау.

тугалах бұзаулау.

тугалга қорғасын; **хар**
тугалга кара қорға-
сын.

тугалмай мүйіздің тұ-
қылы; тұғыл.

тугнах мөлшерлеу,
қалыптау, шақтау
(бергенде).

тугнуур қасық (кіш-
кентай қалақ өл-
шеуіш).

тугтам: **шинэ** **тугтам**
жаңадан, қайтадан.

тугч тушы, ту ұстаушы.

туж бойы; **өдөр** **туж**
күн бойы.

тузрах 1. тату болу.
тату тұру; 2. аukat-
ты болу.

туйвалзах жантандау,
ақсау (кісі).

туйван 1. сойыл; 2.
таяқ; 3. шыбық, са-
бау.

туйвандах 1. сойыл-
дау; 2. таяқтау, шық-
бырту.

туйвганах (хар) туй-
валзах.

туйл 1. ақыр, шек;
2. полюс.

туйлах тебісу.

туйлдас жарма қар.

туйталзах шалын басу,
қыйсық басу (аяқ-
ты).

туйтар: **туйтар тай-**
тар явах тәлтектен
басу, жығылып тұрып
жүру (кішкентай
бала).

туйтгар, **тайтгар** жан-
тық, ақсақ.

туйтрах 1. тұйтындау
(кісі); 2. бөге-
лу, бүгілу, әлі құру
(аяқ).

тул I. 1. үшін; 2. дік-
тен, дықтан; **авсан**
тул алғандықтан.

тул II. таймень (ба-
лық).

тулалдаан 1. шайқас;
2. соқтығу.

тулалдах 1. шайқасу;
2. соқтығысу.

тулам 1. мес; тұлып;
2. хоолны тулам
өзір астың атасы,
арам тамақ.

туламнах 1. меске
күю; тұлыққа салу;
2. ішке күю, жалмап
жеп қою.

тулах 1. тіресу, қары-
су, ерегісу; 2. тая-
ну, тірену.

тулбар 1. бұрғы, бұ-
ранда; 2. біз тұмсық
күрт. 3. тіреуіш.

тулга 1. ошак; 2. сү-
йемел, тірек.

тулгамдуулах 1. әлек-
теу, әбігерлеу, тын-
шын кетіру; 2. шал-
пылдату (суды).

тулгар I. 1. жасқан-
шак; 2. ұялшак.

тулгар II. 1. жаңа; 2.
бастама.

тулгалах қазан асу
(ошакқа).

тулгарах таяну, тіре-
лу.

тулгардах 1. қыйын-
дану, қыйнау; 2. қы-
сылу.

тулгарлах аялдай ал-
мау, мұрсасыз болу,
тыныс алмау (спорт-
та).

тулгах 1. таяу, тірел-
діру; тақау. 2. үзілді-
кесілді қою; **тулгах**
бичиг үзілді-кесілді
тақауыр (шарт, та-
лап); ультиматум;
3. қағыстыру.

тулгуур 1. сырық; 2.
қалак (қайықтың);
3. таяныш, сүйеніш,
тірек.

тулгуурдах 1. сырық-
тау; 2. есу; 3. тая-
ну, сүйену.

тулгуурлах (хар) тул-
гуурдах.

тумархаг 1. тымырай-
ған; 2. риза болма-
ған, қанағатсыз; 3.
тәлімсіген.

тумархах 1. тымыраю;
2. риза болмау, қана-
ғаттанбау; тәлімсу.

тумбаганах дөңестену,
ойлы-шұңқырлы бо-
лу.

тумбагар дөңес, ой-
лы шүнқырлы
тумбайх дөңею.
тумбалзах (хар) тум-
багнах.

тумбан (хар) тумба-
гар.

тумлах (хар) тумар-
хах.

тун түк, аса, өте.

тунаах тундыру.

тунамал тұнык, мөл-
дір (су).

тунах тұну.

тунгаах тундыру.

тунгалаг 1. мөлдір,
тұнык; 2. жарқын.

тунгамал 1. (хар)
тунгалаг. 2. жарқын.
3. тұндырынды.

тунгах (хар) тунгаах

тундас жауын-шашын,
шық, шықтау.

тунжрах тұнжырау,
долдау, ұйтқу.

тунсаа бура тасы
(ауыз шаятын
тұз).

тунтайх (хар) тум-
байх.

тунталзах (хар) тум-
багнах.

тунтаганах (хар) тум-
багнах.

тунтагар (хар) тум-
багар.

тунхаг 1. жарнама,
жария; 2. үндеу (ма-
нифест).

тунхагдал 1. жарна-
ма, жария; 2. жарна-
малаушылық, жария-
лаушылық үндеулік.

тунхаглах 1. жарнама
шығару, жариялау;
2. үндеу шығару.

тураах арықтату,
ашықтыру.

тураг алып, дәу (жөн-
діктер жөнінде).

тураңги (хар) тураң-
хай.

тураңгилах (хар)
турах.

тураңхай арық, ашан.

тураңхайдах арықтау,
ашандау.

турах ару, ашу, жү-
деу.

тургих пыскыру (жыл-
кынын).

турсгах тері (арықтап өлген малдын).

туруу тұяқ, тұра.

туруутан тұяқтылар, тұралылар.

турхагдах (хар) туранхайдах.

турш бойы; шөнийн турш түн бойы; өдрийн турш кешке дейін.

туршил (хар) турша-лага.

турших байқап қарау, сынап қарау, әужайын тую.

туршлага тәжірибе.

туршуул I. (хар) туршлага.

туршуул II. (хар) тагнуул.

туршуулч 1. тексеруші, зерттеуші; 2. жасаушы, жүргізуші.

тус I. 1. пайда, табыс; тусгүй түкке тұрғысыз, керексіз; 2. жәрдем, қолғабыс; 3. ач тус пайда, мән; малын тус нь их малдың пайдасы зор.

тус II. жеке-жеке, әрбіреу.

тусамтгай бейімділік, ыңғайлық.

тусах 1. тию (оқ).

2. түсу; нары гэрэл тусах күннің жарығы түсу.

тусаах тамызу, тамшылату.

тусбүр әрбіреуі, әрқайсысы.

тусгаар дербес, жеке, онаша, бөлек, тәуелсіз; тусгаар тогтносон улс тәуелсіз мемлекет.

тусгаарлах дербес ету, жекелеу, бөлу, онашалау, тәуелсіз ету.

тусгай 1. өзгеше, ерекше, айрықша; 2. әдейі, арнаулы; тусгай мәрэгжил жеке маман.

тусгайлах 1. ерекшелеу, айрықшалау; 2. дербес ету, жекелеу, бөлу, онашалау.

тусгал 1. тиі, тию (мылтық оғының); 2. шағылысу (күн сәулесінің); 3. әсер ету. (істің).

тусгагч 1. тигізуші;
2. сәулелеуші.

туслагч көмекші, жәрдемші.

тусламж көмек; жәрдем.

тусламжлах көмектесу.

туслах 1. көмектесу, жәрдемдесу; 2. қосымша; туслах чанартай көмекші маңызды.

тутам сайын; өдөр тутам күн сайын.

тутраға балау (күріш).

туу: алағтуу ала қарға.

туувар 1. бір қора, үйір, топ (мал); 2. айдау, қуу (малды).

туувардах айдалу, айдалыну, айданды болу.

тууварлах айдау, өткізу, қуу.

тууварших (хар) туувардах.

тууж дастан (повест).

тууз 1. оқе; 2. таспа.

туужуу сыпырғыш, сібірткі.

туужуудах сыпыру, сібірткілеп ұшыру.

туулай қоян.

туулах 1. ету; 2. жену; 3; ену; 4. іш жүргізу; туулан давах асып ету.

туулга эм іш айдағыш дәрі.

туулгах 1. іш айдату, өттіру; 2. тазарту, тазалату (ішті).

тууль 1. ертек; 2. жыр (батырлар жыры).

туурай 1. тұяқ; 2. қабаты (жеңнің, жағанын).

туурвих белгілеу, бөтенейлеу.

туурга туырдық, қабырға.

туур (хар) тууж.

туух қуу.

туухай тобық.

туухайцах асық ойнау, атпақылдау, топай ойнау.

тух уақығға, кез, орай. тухай туралы, жөнінде.

тухайлах туралау, атап айту; тухайлан

хэлэхэд атап айт-
канда.

тухирах айдап салу,
айтактау, ит косу.

тухирлага айдап салу-
шылык, айтактату-
шылык, ит косушы-
лык.

тухлак 1. жайбырлау,
асыкнау; 2. жолығу,
ұшырау.

тушаа I. бұйыр; заа-
вал сурахыг түүнд
чи тушаа кайтсе де
окуды сен оған бұ-
йыр.

тушаа II. тұс, ман;
енэ тушаа осы тұс,
осы ман.

тушаа III. тұсамыс.
тушаал бұйрык, әмір.
тушаалгах бұйырту.
тушаалдах тию, түсу,
көздесу, алыну.

тушаалтан қызмет
адамы, мекеме қыз-
меткері.

тушаах бұйыру, әмір
ету.

тушим сауыт, кіреуке.
туших тұсау (аттын
аяғын).

туна сәуле, жарык, нұр.
туналах (хар) туяа-
рах.

тунарах сәулелену,
жарқырау, нұрлану.

түвшин 1. тегіс, жат-
тык; жатык; 2. жай,
манғаз; орнықты; 3.
адал; момын; 4. бей-
біт, тыныш, тату;
эпх түвшин бейбіт-
шілдік; далайн түв-
шин теңіз беті.

түвшитгэх 1. тегістеу;
2. жайлау (жай-
ластыру). 3. адал
болдыру; 4. тату-
ластыру.

түвшрэх 1. тегістелу;
2. манғаздану; 3.
адал болу; 4. тату
болу; тыныштану.

түвддэх (хар) түвш-
рэх.

түг түмэн мындаған,
миллиондаған.

түгжих бекіту, тиек-
теу (есікті).

түгдэлзэх (хар) түг-
дэнэх.

түжрэх еңтігу, тыныс
тараю, бігу (ауру-
да).

түгдгэнэх қыйқандап,
бұрандап жүру.

түгдгэр дөңес, томпак;
түгдгэр шил дөңей-
тіп (бадырайтып)
көрсететін шөлмек.

түгдийх бүкірею, ен-
кіштену.

түгшлэг (хар) түг-
шүүр.

түгшүүр 1. қорқу, шо-
шу; 2. дабыл қағу,
аттаныс дабылы; 3.
қорқыныш.

түгэх жайылу, таралу.

түгээгүүр; ус түгээ-
гүүр су тартқыш
(водопровод).

түгээгч 1. үлестіру-
ші, таратушы; 2.
орындастырушы, бе-
луші, жайғаушы.

түгэл 1. үлес, үлесті-
ру; 2. орналастыру,
жайғастыру, бөлу.

түгээмэл 1. жаппай,
тегіс, түгелдей; 2. ша-
шыранды, бытыран-
ды.

түгээх 1. үлестіру; 2.
тарату.

түтгэлзэх 1. бейтарап;
2. кешігіп қалу, кі-
ліріп қалу.

түдэх (хар) түдгэл-
зэх.

түдээх бөгет жасау,
тоқтату, ұстау, ке-
шіктіру (мы: қо-
нақты).

түшгэр мықты, қатты
(малдың азығы).

түжийх катаю, курау
(шөп, жем).

түйвэргэх 1. шашу,
тоздыру, төгу; 2.
жанжал шығару, бұ-
зақылық шығару.

түйвэх 1. жоғалу; 2.
сасқалақтау, үрейле-
ну; 3. бұзылу; қамы-
ғу.

түйвэх 1. жоғалту; 2.
сасқалақтату, үрей-
лендіру; 3. бұзу; қа-
мықтыру.

түймэр өрт.

түймэрдэх өртеу.

түйтгэр кедергі, қыр-
сық, „көзге сүйел“
болу.

түйтгэрлэх кедергілеу,
қырсық болу „көзге
сүйел“ болу.

түйтгэх (хар) түйт-
гэрлэх.

түлхлэх (хар) түлхэх.

түлхүүр килт; оньсон

түлхүүр тетик.

түлхцэх 1. сандалу;
итермелеу; 2. соқты-
ғысу; 3. сілтеу (жұ-
мысты бір-бірі-
не).

түлхэх 1. итеру;
2. сілтеу.

түлхэц 1. сеп, дем; 2.
түрткі.

түлхээс 1. түрткі; 2.
айтақ, қолтығынан
үрлеу; 3. өштік.

түлхээслэх 1. ауытқу;
2. бас тарту; 3. тай-
ғанақтау.

түлхчих 1. итере салу;
2. түте салу.

түлш отын.

түлэнхий күйген, жан-
ған, өртенген.

түлэх жағу (от).

түлээ отын.

түм 1. он мың; 2. қа-
раңғы; түмэн бодис
жаратылыс, табиғат;
ард түмэн халық бұ-
кара.

түмбийх 1. тсмнью,
тсмнаю; 2. дөңгелеск-
тену, ирілу.

түмбэгнэх (хар) түм-
бийх.

түмбэгэр дөңгелектеу,
домалақтау, шығы-
рық.

түнгэрцэг қауға, дорба
(теріден, жарғақ-
тан істелген).

түнсийх балшыю, қас-
тай болу (жануар-
лар).

түнгийх дөнкію.

түнтэгнэх теңкендеу.

түнх ұршық (жам-
бастың).

түнхийх салбырау, сал-
ныю.

түнхгэр түсіңкі, сал-
пы.

түнш сыбай; дос.

түнших тықылдату,
ұру, құлату.

түншүүр 1. сыйыл, сы-
рық; 2. келсап.

түншүүрдэх тықыл-
дату, ұру, құлату;
түю.

түр уақытша, әзірше;
түр засгийн газар

уақытша үкмет орны;
түр сургууль курс.
түргэдүү 1. ұшқыр;
 2. қызу; 3. жылдамырақ; 4. қанылыс.
түргэдэх жылдамдау, тездеу.
түргэлэх тездету, асықтыру, шапшаңдату.
түргән тез, жылдам, шапшаң.
түргэтэх (хар) түргэлэх.
түргэтгэх тездету, жылдамдату, шапшаңдату, тығыздату.
түрий қоныш.
түрийвч 1. қапшық; 2. қаптама; 3. қыны.
түрийлэх қоныштау.
түрс уылдырық (балықтың).
түрүү масақ, бас (егіннің).
түрүүдэх масақтану, бас жару.
түрүүлэгч озушы.
түрүүлэх озу.
түрүүн 1. әжелі; 2. оұрын; 3. бағана.
түркмәл 1. бүркінді; 2. жағу, сылау; түр-

хмәл алт шапқан алтын, жалатқан алтын.
түраүүр жаққыш; бүркуіш.
түрхәц 1. бүрку; 2. жалату; 3. жағу; 4. сылау.
түрхәд 1. бүрку; 2. сылау; 3. майлайтын май, сылайтын сылау.
түрчик сүрту, тазарту.
түрэгдэх 1. сыйрылу.
түрәглэх жылдамдату, тездету.
түрәмгий үкімшіл, басқыншы, зорлықшыл; **әзәрхәг түрәмгий** ёс империализм.
түрәмгийлэх үкімету, басымқорлық ету, зорлық істеу.
түрәх ығыстыру, итеру.
түрәэс жалдау. ақы, жалдама (аренда).
түрәэслэх жалға беру, жалдау.

түс тас хүн тура
адам; морт адам
(к ө н л и н е к е л -
г с н и н а й т ы н
к а л а т ы н).

түсгэгэр жуан, шер-
миген.

түсрэх саркын күй.

түсхийх 1. түрү; 2.
болу; 3. бастау; 4.
шермию.

түсэргэх күйгылау,
себу.

түүвэр жыйнак, тер-
ме.

түүвэрлэх жыйнактау,
термелеу.

түүгээр онымен, оған;
түүгээр үзвэл оған
караганда.

түүд болох 1. кагу,
сілку; 2. шетіншек-
теу; 3. керітартпала-
ну.

түүдэг 1. алау (түн-
де ж а к к а н а ш ы к
о т).

түүдэг II. кампыйған,
кепкен (іш).

түүдэглэх кампыю,
кебу (іш).

түүдэрхэх 1. жүрек-
сіну; 2. шүбөлену.

түүдээгүй 1. жүректі,
үрейсіз; 2. шүбөсіз.

түүдээрэл 1. корқы-
ныш; 2. жүрексіздік,
саскалактаушылык.

түүнд оған; түүний
оның; түүнийг оны;
түүнийх оныкі; түү-
нээс оған.

түүнчлэн сол сыякты.

түүх 1. тарих.

түүх II. теру, жый-
нау.

түүхий 1. шикі; 2.
қышыма; бөртпе
(а у р у).

түхийдэх шикі болу,
шикілеу.

түүхийрэх шикілену.

түүхт тарихи.

түүхч тарихшы.

түшиг тірек, сүйеу.

түшиглэх (хар) тү-
ших.

түших тірек ету, сү-
йену, арка сүйсү.

түшлэг сүйеме, тіреу.

түшмэл төре.

түшээ сүйеніш.

түшээлэх сүйеніш ету,
ыйык арту.

тэв I. материк (дүние-
нің құрлығы-
ның бір бөлегі).

тэв II: тэв хийх I.
күлшыну, жүлкынып
тарту; 2. спорт ойнын-
да жаттығуға ауыр
затты кенет өзіне
қарай тартып қоз-
ғалту.

тэв III. тэв тэвхэр
теп-тегіс.

тэвдэл ұшқалақтық,
өбіргерлік.

тэвдүү ұшқалақ, өбі-
гер, сасқалақ.

тэвдэх I. ұшқалақта-
ну, өбіргелену, сас-
қалақтау.

тэвдэх II. дағдару,
ойға қалу, қысылу.

тэвнэ тебен.

тэврэлдэх I. құшақ-
тасу; көрісу; 2. ұс-
тасу, іліну.

тэврэх құшақтау.

тэвх I. байтал; 2. тиск;

тэвхгэр шаршылы, төрт
бұрышты.

тэвхдэх бұрау, шый-
рату, пысыру.

тэвхийх төрт бұрышта-
ну, төрт тағандану.

тэвхлэх I. тілу, кер-
ту; 2) бағу, күту
көз қырын салу.

тэвхэлзэх I. сәндену,
кербездену, манғаз-
дану; 2. шұнтандау,
қылтықтау; 3. пысық-
су, шыйракы көріну.

тэвхэр (х а р) тэвхгэр.

тэвхэрлэх I. (х а р)
тэвхлэх 2.

тэвхэрлэх II. төрт
бұрыштау.

тэвчигдэхүүн I. ты-
йым салынған, шек-
телген, мүмкін емес;
2. ұнамасыз, жағым-
сыз.

тэвчил (х а р) тэв-
чээр.

тэвчих сабыр ету.

тэвчээр сабыр.

тэвш астау, тағара.

тэвэг: тэвэг залаа
шашақ, шок (ты-
мақтың).

тэвээрэл күйлілік, жі-
ліктілік.

тэвээрэг күйлі, жілік-
ті, ток (сөміз).

тэг I. ноль; 2. дөн-
гелекше; 3. сүйт.

тэгдгэр шолтыйган,
сымпыйган, келти-
ген.

тэгдийх, 1. келтию,
шолаю сымпыю; 2.
далыю (к и м н и н
е т е г и).

тэгдэгнэх желвйлдсу,
желбіреу.

тэгдэлзэх (х а р)
тэгдгэнэх.

тэгнүүр 1. таразынын
ийн; 2. бел темір,
бел ағаш; 3. зембіл.

тэгнүүрдэх иіндсу,
имектеу.

тэгнэх тенестіру, тең-
геру, тең өашеу; тең-
деу.

тэгнээ тең (ж ү к).

тэгш 1. тең, тегіс; 2.
парапар (б а р а б а р);
3. бірдей.

тэгшдэх 1. тенелу,
тегістелу; 2. бірдей
болу.

тэгшитгэл 1. теңдік
тегістік; 2. бірдей-
лік; 3. парапарлық.

тэгшитгэх 1. тенес-
тіру, тегістету; 2.
бірдейлестіру.

тэгшлэх 1. теңестіру,
тегістеу; 2. бірдей
ету.

тэгшрэх 1. тенелу,
тегістелу; 2. бірдей
болу; 3. парапар
болу.

тэгэх сүйту, солай
ету.

тэгээд сүйтін, соны-
мен, сайып келген-
де.

тэгдэх 1. алқыну; 2.
тұтығу.

тегрэх кайту, кету.

тэд олар.

тэжээвэр асыранды,
үйдін; тэжээвэр га-
хай үй шошқасы.

тэжээл азык, корек.

тэжээлгэх асырату,
коректетіру.

тэжээлч асырау-
шы, коректендіру-
ші

тэжээх асырау, корек-
тендіру.

тэлрэх сергу, масы
тарқау.

тэлүү созылған, кері-
ген; илүү тэлүү 1.
артық; 2. қалдық.

тэлүүдэх карысын
үмтылу, тіресіп үмты-
лу, ынталану.

тэлүүр кергіш.

тэлүүрдэх керу, созу.

тэлчгэнэх тебу, тебі-
ну; ұру, соғу.

тэлчлэх (х а р) тэлч-
гэнэх.

тэлэх I. керу, созу.

тэлэх II. қолдасу.

тэлэх III. тасқын қап-
тау, су қаптау, су
алу.

тэлээ I. телі (м а л -
д ы н).

тэлээ II. (х а р) тә-
лий.

тэлээлэх телу.

тэлээс керме, созын-
ды.

тэмбүү мерез, құла-
на, теңге қотыр.

тэмбүүрэх мерезтену,
құлғана болу, теңге
қотырмен ауру.

тэмдэг белгі, танба;
мөр; бөгенай.

тэмдәглэх I. белгілеу,
танбалау; 2. ескерту,
аңғарту.

тэмдәгт белгілі, танба-
лы, мөрлі, бөгенайлы;
одон тэмдәгт орден-
ді.

тэмтрэх сыйпалау, қар-
малау.

тэмтчих (х а р) тэмт-
рэх.

тэмтәрхлэх қарманып
жүру; қарману.

тэмүүлэх қарысын үм-
тылу, тіресіп үмтылу,
ынталану.

тэмцэл күрес, тартыс;
ангийн тэмцэл тап
күресі, тап тартысы.

тэмцәлдәх күресу, тар-
тысу.

тэмцәх күресу, тарты-
су.

тэмцәэн I. күресу,
тартысу. 2. жарыс.

тэмээ түйе.

тэмээжих түйелену.

тэмээлзгәнә инелік.

тэмээчин түйеші.

тән I. қак; тән қағас
қак жартысы; тән
адил бірдей.

тән II. салма (үйді
бекіткенде б а с -
ты р а т ы н).

тәңгәр көк, аспан;
тәңгәр дуугарах
күн күркірсү.

тәңгәс теніз.

тәнд сонда, онда; мұн-
да.

тәндәх ондағы, сонда-
ғы.

тәндээ ол араға: тәнд
суу сол араға отыр.

тәңжәә арқанша, жін.

тәңийлгәх жазу, тү-
зеу, жаю (бір нәр-
сені).

тәңийх жазылу, тү-
зелу, жайылу.

тәңсәлхләх шолып
білу, сұрап білу.

тәңтгәнәх тәлтірек-
теу, жыбырлау; дөн-
кип жүру.

тәңтгәр 1. ірі, жуан;
2. дөңкиген; 3. тұр-
пайы.

тәңтийх еңсіздену
икемсіздену, далыо

тәңтәлзәх (хар) тәңт-
гәнәх.

тәңүүн бақытты,
молшылық, рақат-
тық, жайшылық, ты-
н аштық.

тәңүүчләх тәңтіреу,
кезу, қанғыру.

тәңхдәх әлсіреу, қал-
жаурау.

тәңхлүүн сергек, жас
ренікті, мықты, әлді
(қарт туралы).

тәңхләг білік, бел ағ-
аш, тура сызық, өс.

тәңхрәх қарулану, күй-
лену, әлдену.

тәңхәл (хар) тәңхәә.

тәңхәә күш-қуат, әл,
айбын.

тәңхәәдәх қаруы қай-
ту, әлі құру.

тәңхәәжих қуаттану,
әлдену, күш алу.

тәңцүү бірдей, тең,
дәл.

тәңцүүр теңдес, ша-
малас, дәлдік, бірдей-
лік.

тәңцәх 1. бірдей болу,
дәл болу, теңелу;
2. жарау.

тәңчрәх азап көру, жа-
па шегу.

тәңчүүрәх азап көру,
жапа шегу.

тәңәг ақмақ, есуас,
жынды.

тәнәгдәх ақмақтық егу, есуастық қылу, жындану.

тәнәгләх ақымактану, есуастану.

тәнәгрәх ақмақ болу, ақылдан адасу, жындану.

тәнәгтәх (х а р) тәнәгләх.

тәнәгәр 1. кен, байтак; 2. тегіс, майда, жатық; 3. байсалды, жайын (адам).

тәнәмәл қаңғыбас, бұралқы, кезбе.

тәнәх I. қаңғыру, бұралқы жүру, кезу.

тәнәх II. 1. еліру, жындылану; 2. салаксу, салбырлану.

тәр I. о, ол, со, сол, ана.

тәр II. теп; тәр тәгш теп-тегіс.

тәргүүләгч басқарма; өрхийн тәргүүләгч үй қожасы, үй иесі.

тәргүүләх 1. бастау, басқару; 2. озу.

тәргүүн 1. бас; 2. бастық, басшы; 3. озат, озық; соңины тәргүүн үгүүләл газет-

тің бас мақаласы; төлөөлегчдийн тәргүүн уәкілдердің бастығы; тәргүүний ажилчин озат жұмысшы.

тәргүүтәи бастаған, бас болған.

тәргәл толған; тәргәл сар толған, 15-індегі ай.

тәрийх 1. керіле, шалкалап жату, тырбыю. 2. созылу; сұлау.

тәрләг шапан.

тәрләх бітіру.

тәрс 1. қарсы; 2. жексұрын; 3. дұшпан; 4. ант атқан.

тәрсләх 1. қарсы болу; 2. жексұрындану; 3. дұшпансу; 4. ант ату.

тәрслүү 1. қарыспа, қыныр, кесір; 2. бүлікші.

тәрсләх қарсыласу, қарысу.

тәргәз анда, ана жағында, ту.

тәртәэх сондағы, ондағы; бүр тәртәэх ту жер өхтемдегі.

тәрүүгээр сонымен, онымен.

тәрхүү сол, сонау, ол.

тэрэг 1. арба; 2. қайық (ескекті, желкенді) 3. арба (шахмат).

тэрэглэх арбалау, жегу (шегу).

тэрэгч арбашы.

тэс тіпті, әбден, мүлде; **тэс** **буруу** мүлде қыйсық.

тэсвэр төзім, шыдам, берік, көнім.

тэсвэрлэх төзу, шыдау, беріктік істеу.

тэсвэрэх (хар) **тэсвэрлэх**.

тэсгийх шермию, быртаю.

тэсгэгэр жуан, шермиген.

тэсгэл төзушілік, шыдаушылық, көнушілік; **тэсгэлгүй** төзбеушілік, төзбесу, төзбес.

тэсгэм шақылдаған;

тэсгэм хүйтэн шақылдаған суық, түң деген түкірік жерге

түспейтін суық, бет қаратпайтын суық, қызыл шұнақ суық.

тэсгэх I. төз іру, шыдау, көне тұрғызу.

тэсгэх II. жыйнап алу, жыйнау, теру (салық. т.б.).

тэсрүүлэх 1. жару; 2. ату.

тэсрэмтгий 1. жарылғыш; 2. күркіреуік.

тэсрэх жарылу, атылу, шытынау.

тэсэргүүлэх 1. жақсылыққа жамандық ету; 2. қарсыластыру, қарыстыру.

тэсэх төзу, шыдау.

тэтгэмж қамсыздық.

тэтгэмжлэх қамсыздық ету.

тэтгэмжлүүлэх қамсыздандыру.

тэтгэх 1. жәрдем ету; 2. қамқорлық ету, асырау.

тэтэгвэр жәрдем; 2. қамқорлық, асыран, қамсыздық.

тэтэгвэрлэх 1. жәрдемге алу; 2. қам-

қорлыққа алу, асырауға алу.

тэтэгвэрлүүлэх 1. жәрдем еткізу; 2. қамқорлыққа алдырту, асырату.

тэхүүн арсыз, көргенсіз, ұждансыз, сұрқия; **тэхүүн зан** арсыздық, сұрқиялық мінез.

тәших 1. санап басу, өлшеп басу (түйенін).

2. таю, сырғу, тайғанау, сырғанау.

тәшүүр коньки (сырғанақ тебетін шаңғы темір).

тәшүүрч конькиші.

тээвэр 1. тасымал; 2. қатнас, транспорт.

тээвэрлүүлэх тасыту, тасыттыру, тасымалдату, тарттыру.

тээвэрлэх тасу, тарту, тасымалдау.

тээвэрч тасушы, тасымалдаушы, тартушы.

тээг 1. тиек; 2. шаппа темір; 3. илгіш (есіктің, қақпанның).

тээглэх іліну, ілігу, **тээглүүлэх** іліндіру, ілктіру.

тээгч (хар) тээвэрч.

тээр жүк, ауыртпақ; азап.

тээрэм тиірмен.

тээрэмдүүлэх тиірмендеу, астық бастырту.

тээрэмдэх тиірмендеу, астық басу.

тээрэмч тиірменші.

тээх тасу, тасымалдау;

тээх нэвтрүүлэх

жүк тасу, жүк тасымалдау; **тээх нэвтрүүлэх** явдал жүк

тасымалдаушылық;

жүк тасыттырушылық.

тээш I. жүк.

тээш II. (хар) тийш.

У **ув** толықтауыш шырай; **ув** улаан қып-қызыл.

уваа **цуваа** **явах**

ізбек-тізбек жүру,

бірінен сон бірі

шұбырып жүру.

увайгүй 1. жеңіл-

тектік; 2. ұятсыз,

көргенсіз арсыз.

увайлах көріп калу,
еске алу, белгілеу,
көңіл бөлу.

уидис өсиет, уағыз,
ереже, нұсқау; үгіт,
ақыл.

увдислах өсиеттеу,
ұрсын айту, сабақ
беру.

увж цувах жүру,
уап-шуап жүру, жеке
тобымен жүру.

уг 1. басы (істін):
пайда болуы, шығуы,
тегі; угаас бастапқы-
сынан, алғашқысы-
нан; уг гарал шық-
қан тегі; ата-бабала-
ры; угтаан әуел бас-
табында; 2. негізі, та-
мыры; 3. мән, мәнісі.
угаагуур құман, беті
қол жуғыш.

угаадас жуынды-ша-
йынды.

угаал жуу; угаалын
тэвш пылапшын.

угаалгах жудыру, жу-
ғызу.

угаалч кір жуушы.

угтаах жуу, жуыну.

дз I. арқар (а н).

угалз II. әшекей, мә-
нер, өрнек, ою.

угалзлах әшекейлеу,
мәнерлеу, ою, өрнек-
теу.

угалзтай әшекейлі,
оюлы, мәнерлі, өрнек-
ті.

угж еміздік.

угжих еміздік беру,
еміздікпен емізу.

угз татах жұлын алу,
сарт еткізін суырып
алу.

угзралт жұлқын тарту,
сарт еткізіп тарту.

угзрах тарту, жұлқын
тарту.

угзчик жұлу, үзін-жұ-
лу.

угларга ұғғы (балта-
ның).

углах 1. кигізу, өткі-
зу; қондыру; 2. қою.

углуур қыйып қосқан;
қыйыс; қоспа.

углуурга 1. суықта
қолға киетін жеңдік.
2. машинаның бөл-
шектерін тұтастыр-
ғыш бөлегі.

угсаа 1. тегі, туысы;
2. тұқымы; 3. ру,

ұлт (ата жағынан).
 угсаатан ұлт, халық;
 ұрпақ, тұқым.
 угсрагч жыйнаушы,
 құрастырушы.
 угсрах жыйнау, құрас-
 тыру.
 угталга жолыру, кез-
 десу; угталгын ху-
 рал мерекелі жыйна-
 лыс.
 угтах қарсы алу, кез-
 десу, жолығу.
 угтвар уг жалғау;
 (грамматикада)
 жамау.
 угтлага (хар) угтал-
 га
 угтуул кездесетін, жо-
 лығатын; тосқауыл.
 угц 1. кенеттен, тұт-
 қыйдан, аяқ асты-
 нан; 2. алды-артын
 ойламастан.
 угцрага бүлдірге
 (қамшынын т. б.).
 угцрах босау, түсу, тө-
 мендеу (қызмет-
 тен босау, түсу).
 угцруулах шығарып
 тастау, орнынан алу
 (қызметтен).

удаа кезек, рет; анх
 удаа алғашқы рет,
 тұңғыш рет.
 удаан 1. ұзақ ссыыл-
 ған; 2. ұзақ, жай;
 3. ақырын.
 удаах 1. кешіктіру,
 кешеулету. 2. кідір-
 ту.
 удаашруулах кешік-
 тіру, кешеулету,
 ұзаққа созу.
 удагдуулах кешіктіру,
 созу.
 удалгүй тезден, кешікпей,
 аялдамай,
 кідірмей.
 удам 1. ұрпақ, жақын,
 тұқымдас; 2. ата,
 шығысы; 3. ата-баба-
 ата тек.
 удамлах ұқсау, тарту,
 тұқым болу.
 удамших (хар) удам-
 лах.
 удах 1. кешігу, кіді-
 ру; 2. тоқтау, аял-
 дау.
 удвал кешіккен; хэ-
 рэв чи удвал би хү-
 лээхгүй шүү егер,
 сен кешіккен мен
 тоспаймын.

удирдагч басшы, бас-
таушы, жолбасшы.

удирдах басшылык
ету, бастау.

удирдлага басшы-
лык.

удирдуулан басшылы-
лыгында, бастатып.

удиртгал алгы сөз.

ужиг 1. бойға сінген,
ескілікті (а у р у ж ө-
н і н д е); 2. дертті,
сырқатты (а д а м);
3. асқынған (а у р у).

ужих ауруды асқын-
дыру, үдету.

ужрах 1. аурудан са-
уыгу; 2. киімін жөн-
деп кию; 3. тұрмы-
сын сңдау.

ужруулах жеңілдету.

Узбек улс Өзбекстан.

узуур (х а р) үзүүр.

уй гашуу қайғы,
уайым, аза тұту, қа-
ра жамылу.

уйгар ойғыр (ұ л т).

уйдам іш пысыратын,
жалықтыратын, зс-
ріктіретін.

уйдах жалыгу, зерігу,
іш пысу,

уйл 1. ирім; 2. орай,
кекіл; 3. байғұз
(к ұ с).

уйлам оңбаған, өте
жаман.

уланхай жылауық,
жалқак (м а л д ы н).

уйлах жылау.

уйлганах жыламсыра-
ған үн.

уйлуулах жылату.

уйлхай жылауық
(м ұ н д ы).

уймар хүн ақымақтау,
есерсоқтау адам.

уймах өту (өткел а р-
д ы л ы ө з е н н е н).

уйтан тар, тығыз, тап-
шы (к и і м).

уйтгар 1. жалыгу, іш
пысу; қамыгу. 2. уа-
йым, қайғы.

уйтгарлах 1. уайым-
дану, қайғыру; қа-
мыгу, 2. зерігу, іш
пысу, жалыгу.

уйтгартай 1. көңіліз;
2. қайғылы, уайымды,
қамығынқы, іш пысы-
ратын, 3. зерісетін,
жалығатын.

уйтгах қайғыру, уа-
йымдау,

ул ұлтан, табан; ул-
гүй ұлтансыз, табан-
сыз.

улаа лау, көлік; улаа
көхөх лау міндетін
атқару.

улаагчин қызыл
(жылқы, сыйыр-
дың түсі).

улаадах лаулап жүру.

улаалах (хар) улаа-
дах.

улаан қызыл; улаан
буудай бидай; улаан
зандан көбіс; улаан
нүңгән қызыл жала-
наш, тыр жалаңаш.

Улаанбаатар Улан-
батыр. (МХР-дың
астанасы).

улаан цэрэг қызыл
әскер, Қызыл Армия.

улаач лаушы.

улаачлах лаулау.

улавч ұлтарак.

улай өлексе, өлімтік,
жемтік.

улайн зүтгэх бар
күшін салып та-
лаптану, біткен қуа-
тымен тырысу, дәр-
менімен тырысу.

улайрах құтыру, қат-
ты ашулану, дүлей-
лену.

улайсгах қыздыру,
қатты қыздыру.

улайтал барих қыз-
ғанша, қызарған-
ша ұстау.

улайх I. 1. қызару;
2. қызарғанша қыз-
дыру.

улайх II. 1. ұмтылу,
тырысу, талпыну; 2.
бар шынды айтып
беру; 3. сұраншақта-
ну; 4. таң ату, ша-
нақтау.

улаалзах жарқырау,
жайнау (от).

улам тағы, одан да
гөрі, анағұрлым, едә-
уір; улмаар онан сә-
йын, ары қарай.

уламжлал 1. тапсыру
(біреу арқылы);
2. жалғасу, қуу (тұ-
қым).

уламжлах 1. тапсы-
рып беру; 2. жалғас-
тыру (тұқымды
т. б.).

уламтал (хар) уламж-
лал

уламлах (х а р) уламж-
лах.

улбагар 1. жұмсақ
(тоқыма пұл); 2.
сүйкімді; 3. нәзік, әл-
сіз; 4. момын.

улбайх әлсіреу, бол-
дыру.

улбар қызғылт, қызыл-
дау; **улбар шар** қыз-
ғылт сары.

улбас 1. жұмсақ, ұл-
пілдек; 2. сөгілу,
жұмсару (киім).

улдах табандау, табан-
сыз болу; тасырқау.

улиас тораңғы, терек.

улиг 1. тыныштық
бермеушілік, бірде-
менің артынан қал-
маушылық, беймаза-
лаушылық; 2. смен-
шектік, сұраншақтық;
тыныштық бермейтін,
бірдеменің артынан
қалмайтын; **улиг бо-
лох** тыныштық бер-
мейтін болу, бірде-
менің артынан қал-
майтын болу.

улиглах тыныштық
бермеу, бірдеменің

артынан қалмау, бей-
мазалау, маза бер-
меу.

улинхай жемтік, өлск-
се.

улирал мезгіл, тоқсан,
(жылдың төрт
бөлігінің бірі,
3 ай);

улирах 1. өзгеру, ал-
масу (қызметен);
2. қалу (мерзімі-
нен тыс қызм е-
тінде); 3. келесі
жылға қалу (мәс:
оқушылар).

улих ұлу (қасқыр
т.б.).

уллах 1. тұрақтылану,
тұрақты болып тұру,
мекендену; 2. ұлта-
ру.

улс I. 1. мемлекет;
Улс төрийн саяси;
улс төрийн удир-
дагч саяси басшы;
улс төрийн сур-
гууль саяси оқу;
улс төрийн товчоо
саяси бюро; 2. халық,
кісілер, жұрт.

Улсыг Аюулаас Хам-
гаалах Яам Мемлс-
кеттік Қауыпсыздан-
дыру Министрлігі.

Улс II. тері (м а л ды н,
аңның терісін
жүнімен алған-
да).

улсхийх жарқылдау
(на жағай).

улхайх (х а р) улбайх.

улхгар (х а р) улба-
гар.

улцайх (х а р) улбайх.

улцар божыраған, бос;
улцаар болох бо-
сау.

умай үй.

умар солтүстік, теріс-
тік.

умарт терістік, солтүс-
тік; умарт мөсөн
далай Сол Түстік
мұз Мұхиты (окса-
ны).

умарт туйл солтүстік
полюс.

умархи терістіктік, сол
түстіктік.

умбагар жұмсақ.

умбах малғау (суда).

умд (х а р) унд.

умдаас шөл; інкар, ан-
сау.

умдаасгалаан шөлде-
ген, аңсаған, інкар
болған.

умдаг ұма.

унаа көлік, мінгіш.

унаажих көлікпен жаб-
дықтау (мініс бе-
ру), мінгішті болу.

унаахрах арықтау,
жүдеу (көлік).

унага құлын.

унагаах 1. түсіру; 2.
жығу, құлату, (мыс:
патшаны, үкмет-
ті, т. б.).

унагалах құлындау
(бне).

унадаг 1. мінетін; 2.
унадаг дугуй велос-
сипед.

унадаг өвчин талма
(ауру).

унаа 1. түсу, көшу,
азыю, төмендеу; 2.
жығылу, құлау; 3.
жаңылыс есеп, жа-
ңылыс қате.

уналга (х а р) унаа.

уналт 1. түсу, көшу, азаю, төмендеу, жығылу, құлау; 2. құру, жоқ болу, жойылу; 3. түсіру, құлату.

унамгай жуас, мінгіш.

унах I. 1. жығылу, қыйрау, түсу, құлау; **эвдрәи унах** бүліну, бұзылу, қыйрау; 2. құйылу; түсу (ағаштың жапырағы; шаш); 3. үзілу, жұлыну, ұшып түсу.

унах II. мінетін; міну (ат · көлік).

унгалдах кісінеу, оқырану.

Унгар улс Венгрия мемлекеті.

унгас жүн, түк, мамық.

унд ішімдік, сусын.

ундралга (хар) **ундрах**.

ундлах сусындау, сусын қавдыру, сусын ішу.

ундрах бұлақ боп қайнап шығу, қатты қайнау, бұрқылдау.

унжгай жабысқақ.

унжгар 1. аспалы 2. асылмалы.

унжийлгах салактату, салбырату.

унжийх салбырау.

унжилзах 1. ілігін тұру, салбырап тұру; 2. жұмыссыз, дөй-сал болып тек жүру.

унжин санжин байла сенделме, онда-мұнда, әр жерде, айнала қай жағында да делсал.

унжир санжир 1. аспалы; 2. ілігінді, салынды; 3. тербелу, шайқалу.

унжих салбырау, іліну, асылу.

унжлага 1. асылма, аспа; 2. аспалы, салбыраулы, байлаулы, (әсем делген, бозелген нәрселер).

унжрах созылу.

унжуу 1. аспалы, салбыраққы, түсіңкі (ішіктің жағасы туралы). 2. созынқы.

унжуурга жамылғы, бүркегіш.

унзад дуу ен
жуан (төмөн) да-
уыс.

униар мұнар; униар
татах мұнар басу.

униартах мұнарлану,
мұнар тарту.

унтаршгүй сөнбейтін,
сөнбестей, өшпес,
өшпейтін.

унтах ұйықтау.

унтраалга сөндіргіш
(электрдің).

унтраах өшіру, сөнді-
ру (отты, электр
шамды).

унтрах өшу, сөну (ог-
туралы).

унтуулах ұйықтату.

унтуурхах шіміркену,
ксю, ренжу, ыза болу,
ыз кернеу, ашулану,
кызу, күйгелектену,
долдану.

унтууцах (хар) ул-
туурхах.

унуул гүүр жоғары
көтеретін көпір.

униаач көркемден
оқушы, оқымпаз
(оқу шебері).

униших оқу, оқытын

(кітапты); униших
бичиг оқулық.

унишлага оқу (кітап-
ты).

униъ уык; униъ өлгөх
уык ілу, уык шаншу.

ура ура (ұрандау).

уравганах түрін бұзу,
бет-аузын қыйсайту,
тыжыраю.

уравгануур түрін бұз-
ғыш, бет-аузын қый-
сайтқыш, тыржын-
дағыш.

ураг туысқан, ұрық,
ағайын; ураг болол-
цох ұрық, туысқан
болу; ураг удам,
ураг садан, ураг
төрөл, ураг элгэн
бүкіл ұрық-туысқа-
ны, үрім жұрағаты;
ураг унагаах түсік
тастау.

урагдах жыртылу,
жыртылып қалу.

урагш алға; урагшаа
ахих алға аттау
(алға басу, кадам
басу); урагшгүй
оңбаған, сәтсіз, реті
келмеген; урагштай
сәтті, сәті келген,

реті, келген, жолы
болған, табысты,
сәті түскіш, жолы
болғыш, ісі оңғыш.
урай су басу.

урайлах ұранау (ұран
дау, ұран салу).

Урал Урал (жайық
өзені, тау).

уралдаалах (хар)
уралдах.

уралдаан жарыс, жүгі-
ріс.

уралдах 1. жарысу;
2. жарысқа түсу;
3. бәсекелесу.

уралдлага (хар)
уралдаан.

урам I: үй рухсыз, ынта-
сыз, жігерсіз, шабыт-
сыз; бейісіз, урам
засах рухтандыру,
қуаттандыру, жігер-
лендіру; урам зориг
оруулах рухтандыру,
жігерлендіру, қайрат
беру, жігер беру;
урам орох рухтану,
жігерлену, шабыты
келу, қайраты тасу.

урам II. сырнай (анға
шыққанда тар-

татын иілген
труба тәрізді).

урамдах сырнай тарту.

урамш (хар) урам.

урамших рухтану,
ынталану, жігерлену,
көңілдену, бейілдену.

урамшуулах I. рухтан-
дыру, ынталандыру,
жігерлендіру, көңіл-
дендіру, бейілдендіу;
2. сыйлау.

уран I. 1. шебер; 2.
қол өнерші; 3.
көркем өнер, 4.
ұсталық, II. үлгілі
өте жақсы істелген,
III. I ұста; 2. әсем;
IV. ыспар; уран;

барилгач сымбат
өнерші; уран зохиол
көркем әдебиет; уран
зурагчинсу, егші, су-
рет шебері; уран
сайхан көркем өнер;
уран үг шешендік,
сөзге ұста; уран
хуруу сұққол; уран
әләгдәл сықақ жак-
ры: жеке адамдағы
я қоғамдағы кем-
шіліктерді түзеу мақ-
сатымен айтылатын.

ажуа; уран элэгч
сыкак, күлкі, әңгіме
жазушы.

уранхай жыртық.

урах жырту, жыртып
тастау.

урваач өзгергіш, құ-
бымалы, сатылғыш.

урвагч қыянатшы, са-
тылушы; жау жаққа
өтіп кетуші, опасыз.

урвалтсатылу, опасыз-
дық.

урвалхилах қыянат
ету; сатып кету;
жау жағына шығып
кету.

урвамтгай өзгергіш,
құбымалы, сатыл-
ғыш.

урванхай (х а р) урвам-
тгай.

урвах қыянат ету,
сатылып кету, опа-
сыздық жасау.

урвуулах 1. сыртын
айналдыру; 2. ауда-
рып тігу (кнiм-
нiн iшiн сыртына
қаратып); 3. қай-
тару, бұру.

урга құрық.

ургалах құрықтау.

ургамал өсімдік; ур-
гамалгүй өсімдіксіз,
өнімсіз, өсімнен қал-
ған; ургамлын ай-
мағ өсімдік дүниесі.
өсімдіктер әлемі;
ургамлын судлал
ботаника (өсімдік
тану): ургамлын
тос өсімдік майы.

ургах өсу (өсімдік
шығу).

ургац түсім, өнім
(егін, жеміс,
шөп).

ургих жоғары көтерілу
(түтін, бу).

ургуулах өсіру, шы-
ғару.

урд он; урд зүг он-
түстік.

урждар алдыңғы күн,
бұрнағы күн.

уржиан алдыңғы жыл,
бұрнағы жыл.

уриа үндеу.

уриалдах үндеу беру,
шақыру.

уриалағ үндеу, ша-
қыру.

уриалах үндеу, ұран-
ға шақыру.

урилга шақыру;

урилгын хуудас
шақыру билет.

урин дулаан жылы-
мык; **урин цаг** жылы
уақыт.

урих шақыру (к ұр-
меттен).

урлаг 1. көркем өн-
ер; 2. шебер, ұста.

урлагуу жұмсақ, сер-
пінді, созылмалы, сүй-
кімді, ұнамды, жағым-
ды; **урлагуу сайи**
нум созылмалы, ма-
йысқақ, жағымды са-
дақ.

урлал шеберлік, ұста-
лық, ыспарлық.

урауулах әшекейлету,
оюлату, кестелету.

урлах 1. шеберлік
істеу; 2. кестелеу,
әшекейлеу, оюлау.

урсаах ағызу, сал
ағызу.

урсах ағу (сумен).

урсгал 1. ағын, ағыс,
ағым; **урсгалыг** сө-
рөх ағымға қарсы
жүру.

урсгах ағызу.

урт ұзын; **урт хэлт**
өсекші, өсекшіл; **урт**
чикт ұзын құлақты
адам; күн бұрын бар
жаңалықты әрдайым
естіп, біліп тұратын.

уртамчлах ұзақ кеші-
гіп қалу, кідіріп қа-
лу, ұсталып қалу,
кешіктіру.

уртатгал 1. ұзақтық
(дауыс); 2. ұзар-
тушылық, созу.

уртатгах ұзарту, созу.

уртчилах 1. шырқап,
созып ән салу; 2.
ұзынын тандап алу
(ағаш т. б.).

уртдах қолайсыз, ұзын
бөлу.

уртриг ұзақтық, жер-
дің өлшеуі; мериди-
ян (бір полюстен
екінші полюсқа тар-
тылған, экватор мен
паралельдерді кесіп
өтетін сызық).

уртшиг ұзындау, ұзын-
шақ.

уруу төмен құлдыра-
ау, төмен бағыттағы
сызық бойынша ке-
му, азаю, қайту;

уруу суух іш ауру, іш өтү; **уруу татах** жаман үйрету, төмендету, нашарлату; зыян істеу, зыяңга ұшырауға себепкер болу; **уруу үхэнц** жаман, нашар, жарамсыз, шырайсыз.

уруудах күлдау (өзен суды, сайды); жоғарыдан төмен түсу.

уруул ерін (ауыздың).

урхи тұзақ, ілгек, дұзақ; аран.

урхивч (хар) **урхи**.

урхидах тұзақ салу, тұзақпен ұстау, тұзактау.

урхирах қорылдау, салдырлау (іш).

урхилах (хар) **урхидах**.

урхич тұзақшы, тұзақ салушы.

урц үңгір үй.

урчлан шеберлікпен, ұсталықпен; **урчлан хийсэн** шеберлеп істеген.

уршиг 1. бөгет, іске тосқындық; 2. салдар; 3. кедергі; **үүний уршгаар** мұның салдарынан.

уршиглах бөгеттесу, кедергілеу, тосқындылық жасау.

урь 1. шақыр (құрметтесуде); 2. **урь унах** күн жылыну (жазғытұрымғы уақыт туралы).

урьд 1. бұрын, алдымен, алдында, ертеде, ертөрек, бұрынғы; **арван жилийн урьд** он жыл бұрын, он жылдың алдында; **хувьсгалаас долоон жилийн урьд** революциядан жеті жыл бұрын; 2. алдыңғы.

урьдаар 1. әуелі, алдымен, алғаш; 2. әуел бастан.

урьдаас 1. алдынан, күні бұрын, ерте бастан, ілгері, алдынала, дер кезінде; **урьдаас зориулах** күн бұрын арнау,

белгілеу; урьдаас
мэдэх болжап білу,
көру, болашақты бол-
жап айту, урьдаас
сэргэмжлэх күн бұ-
рын ескеру, білдіру,
сактану; урьдаас тог-
тоох алдын ала белгі-
леу, болжау, тон пішу;
урьдаас шийдвэр-
лэх күн бұрын шешу;
урьдаас шийдсэн
саңаа алдын ала шеш-
кеной, шөлгез (ағат)
пікір; 2. қарсы.

урьдах 1. алдыңғы;
2. андағы, бұрынғы;
урьдах үе қарсаң
(мейрам алдын-
дағы күн, я бір зор
оқыйғаның қарсаңы);
бұрын болып өткен
дәуір.

урьдчилдах алдын ала
аванс алу (өзінің
тиесі есебі-
не есептеп күн
бұрын қаражат,
зат алу).

урьдчуулах аванс
беру.

урьхан жылы, жылы-
мык,

урьших күн жылыну,
жылына бастау.

ус су; ус гүйхэн су
таяз; ус гүн су
терен; ус төрөгч
сүтегі.

усавхи сулы, суы көп,
су татыған.

усан тээрэм су тиір-
мен; усан болор
тау хрусталы.

усархаг суы мол; сулы.
усжуулах суландыру.
усгал бейғам, қамсыз,
тыныш.

усдах 1. құртылу,
жойылу, қырылу; 2.
жоқ болу.

усдах 1. суару (жср-
ді); 2. су ішкізу (мал-
ды).

услуур суат.

устгагч жоюшы, құр-
тушы.

усч сушы, су тасушы.

устгах жою, құрту.

усчлах суландыру, суа-
ру.

утаа түтін, ыс; утаа
басгах түтін басу;
утаа манарах ас-
панға түтінің көте-
рілуі (желсіз ауа-

да); утаа цоргих түтін көккө жіңішке сүйірленіп көтерілу.

утаадах түтін сіндіру, ыстау.

утаат 1. түтінденген, түтінді; 2. түтінге тән; утаа сум түтін снаряды.

утас 1. жіп; 2. сым (темір, электр сымы); 3. телефон (электр сым арқылы сөйлөсөтін аппарат); утас цохих, утас явуулах телеграмма беру (телеграмма арқылы кабарласу).

утасдах телефон согу, телефонмен сөйлөсү.

утасны хороо телефон кеңсесі.

утах 1. ыстау, быксу; утах газар ыстайтын үй; 2. түтін жіберу; 3. түтін (ык) салу.

утга магна, мазмұн, мәніс; утгагүй магнасыз,

мәніссіз; утга зохиол көркөм әдебиет; утга уянга акынның дәл басының әсерлеуін сіндіретін поэзия түрі, лирика; утга уянгат лирикалы.

утгадах 1. мәнін, мазмұнын, максатын түсіну; 2. шифрді шешу, шифрмен жазылганды айырын оку.

утгалах мәнін, маңызын түсіну.

утгах батырып алу, құйып алу;

утгач мазмұншы, мағнашы (кандай бір нәрсенің мазмұнын терең білуші).

утгачлаач әр нәрсениң бәрін білуші; мазмұндаушы, мағналаушы;

утгачлах мағналау, мазмұндау, мәністөу.

утгуур ұзын сапты шөмш; бұлғауыш, қалакша.

утлага шыбын, шіркейді түтінмен ыстап қуалау үшін жағылған от (түтін).

утсан I. ысталған, қақталып кептірілген.

утсан II. 1. жін; 2. сым (темір, электр сымы); 3. телефон, (электр сымы арқылы сөйлесетін аппарат).

утуур үңгір (ыстын); **арьсний утуур** тері ыстайтын үңгір (жер пеш).

уу ма, ме, ба, бе, ша, пе (сұрау қосымшасы); **сайн уу** жақсы ма; **явсан уу** кетті ме; **авсан уу** алдың ба; **уусан уу** іштің бе; **очсон уу** барып па; **өгч уу** беріп пе.

уугиулах түтету, түтеу, бұрқырату (түтінді).

уугих будақтау, бұрқырау (түтін, шаң).

уудам кең, көлемді, шексіз, байтақ; **уудам сәтгәл** кек тұтпаушылық; **уудам сәтгәлтәй** кең пейіл. **уудлах** 1. ашу; 2. қазу; 3. ақтару; шұқыну; 4. аударып қарап ақтара тексеру; 5. қотару.

ууж I. көкірекше. (іштің сыртынан киетін әйелдердің киімі) 2. ішіп (тамақ).

уужим I. тыныш, сабырлы, ұшқалақ емес, әбігер емес, салмақты, байсалды, жайлы; 2. кең, енді, жалпақ, байтақ, еркін.

уужрах I. тына қалу (жүрек); 2. жұбану, жайлану.

уул I. тау; **Алтайн уул** Алтай тауы.

уул II. байырғы.

уул III. берілген, дәл сол, дәл осы; **уул нутаг** туған жер, туған ел.

уулархаг таулы (жер).

уулгар (х а р) уульхай.
уулзар торап; уулзар
газар жолдардың то-
рабы, орталық пункт
(жол т.б.); уулзар
газрын өртөө то-
ғыз жолдың торабын-
дағы өртен.

уулзах жолығу, кез-
десу, көрісу, ұшыра-
су, сөйлесу.

уулзуур шекера, ара-
лық сызық; тоғысқан,
түйіскен жер, торау,
түйін.

ууль жапалақ (к ұ с).

уульхай қорқақ, жү-
рексіз; жасқаншақ,
ұялшақ, ұяң.

уульхайдах қорқу,
қорқақтық істеу.

уульхайлах (х а р)
уульхайдах.

уур I. келі (а с т ы қ
т. б. түйетін).

уур II. бу (судын);
уур амьсгал ауа ра-
йы; цаг уур күн райы;
уурын бу; уурын
зуух бу пеші; уурын
машина бу машинасы;
уурын тогоо бу қа-

заны; уурын тэрэг
автомобиль (ескір-
ген сөз).

уур III. ашу, ыза; уур
хүрэх ашулану,
ыза болу; күйгелек-
тену; шіміркену, ұры-
су; долдану.

уураг I. уыз; 2. жұ-
мыртқапың ағы.

уурга құрық.

уургач құрықшы.

уурлах ашулану, ыза
болу, ұрсу, долдану.

уурлуулах ызаланды-
ру, ашуландыру,
ашуын келтіру, ке-
йіту, ұрыстыру.

ууртай ашушаң, зәрлі,
ашулы, ұрысқақ, ыза-
қор.

уурхай кен, шахта;
кен ошағы; (алтын,
көмір т. б. шыға-
тын жер); уурхайн
үйлдвэр кен өндірі-
сі; уурхайн ажил-
чин кенші, кен жұ-
мыскері, шахтер.

уусах еру.

уусгах еріту.

уусгуулах еріттіру,
ерткізу.

уут кап, капшык, дорба, тыс; дэрийи уут жастык тыс; (кабы).

уутлах дорбалау; капшыктау.

уух ішу; уух цаас сорғыш (кафаз); пай уух чай ішу.

уухай 1. бәлі, жарайсын, жөн-ақ, дұрыс; 2. аһа, жо-жо.

уухайлах жиі-жиі дем алу, тыныс біту, тараю, еңтігу.

уухайрах айқайлау, өксіп, еңіреп жылзу.

ууц белдеме; ұша.

уучилмаар кешіерерлік, ғафу естерлік.

уучлах кешіру, ғафу ету; уучлахыг гуйя кешіруінізді, ғафу етуінізді сұраймын (өтінем).

уучилыгүй кешірмейтін, кешірімсіз, ғафу етілмейтін.

ууш ішкілік, сусын, ішімдік.

уушиг өкпе; уушиг өрөздөх өкпе талаурау, ісу.

ухаа алдах талу, талып жығылу, естен айрылу, естен жанылу; ухаагүй ессіз; ухаа орох ескіру (талған соң); ухаатай ақылды, есті, саналы, ұғымды, зерек.

ухаалах ойлап шығару, табу.

ухаан 1. ақыл, ой, парасат, сана-сезім; 2. білім, білік; шинжлэх ухаан ғылым; ухаан балартах есі шығып кету (қорыққаннан я қуанғаннан).

ухаангүй түк ұқпайтын, топас; ақмақ; ессіз.

ухаарах тексеріп анығына жету, ойлау, ойлану, түсіну, өзінің өткен (қылған) істерін ақылға салу.

ухаж төнгөх қашау, ұңғылау, кесу.

ухай аһа!, А!, с-е!

ухал түсінік, түсіну, ұғу.

ухам кескіш, қашау.

уҫамгай түсінгіш, ұққыш.

уҫамдах кесу, қашау, қашаулау.

уҫамж түсінік, түсіну, ұғу, ойлау, саналылық, сезімділік, аңғарғыштық.

уҫамсар сана, аңғарғыштық, тез ұққыштық, зеректік, санасыз зейінділік.

уҫамсаргүй 1. аңғармайтын, ұқпайтын, түк ұқпайтын, тез ұқпайтын, санасыз; 2. жақындағы (қысқа ақылды, тоғышар адам турасында айтылады); қонбайтын, кірмейтін (ақылға); 3. талантсыз, енжар; **уҫамсартай** саналы аңғарғыш, ұққыш, зерек.

уҫамсарлах түсіну, ұғу, тексеріп анығына жету, түсінігі болу.

уҫархай ой, шұңқыр; **нүдний уҫархай** көздің шұңқыры.

уҫасхийи 1. тап-берін; 2. өте шапшаң, атқан оқтай, ұшқан құстай.

уҫасхийх қатты жүлқышып кету, орнынан атып тұру, бас салу, тап беру, жалт беру.

уҫах I. 1. түсіну, ұғу, ұғыну; 2. ойлау, ойлану.

уҫах II. қазу, қазып алу, қазып шығару.

уҫвар түсінік, түсіну, ұғу, ойлау, саналылық, сезімділік, аңғарғыштық; **уҫваргүй** ұғымсыз; **уҫвармуутай** топас, кеңсе.

уҫварлах ұғу, ұғыну, түсіну, тексеріп анығына жету.

уҫвартай ақылға сыйымды, дұрыс, келісімді, орынды, ұғымды, ұққыш, түсінгіш, зерек, аңғарғыш.

уҫдас кішкене шұңқыр, ойық, қазынды (жср).

уҫиламтгай жылауық (адам).

уҫилах жылау, өкпеу, еңіреу.

ухладас (хар) **ухдас**.
ухмал 1. қазылған, қазынды, 2. қашалған, ұнғыланған, ойылған; 3. үңірейген, ішке түскен; 4. ойық (малдың ені, жер т. б.).

ухна теке (ешкінің).

ухрал 1. шегініс; 2. керікетіс, кері тартыс.

ухрах кейін тарту, шегіну, кері кету.

ухруулагч шегіндіруші.

ухруулах шегіндіру.

ухуулагч үгітші.

ухуулах 1. түсіндіру, түсінік беру; 2. үгіттеу.

ухуулга 1. үгіт, түсінік, түсіндіру, түсіндірме; 2. ұйыту, көндіру.

ухчилах шұқылау, шұку.

учир 1. себеп; **учир-гүй** себепсіз; **учир шалтгаан** себеп-сылтау; **учир шалтгааны** ухаан логика; ақылға сыятын жүйелі дұрыс ой; 2. үшін;

3. дықтан, діктен; **тийім учраас** сондықтан; 4. **учир** **утга** мән-мағна; **учирна-жир гүй** шексіз, өлшеусіз, ұшы қыйыры жоқ.

учрыг мәдэх, **учрыг** **олох** мәнісін білу, аңғарып түсіну, мағнасын білу, себебін табу.

учирлах дәлелдеу, сыпаттау, себептеу.

учраа **мәдсэн** саналы, сана-сезімді, себебін білген.

учрах 1. соқтығып қалу, ұшырап қалу, ұшырау; 2. ұшырасу, кездесу, қарсы алыну.

учрахыг **болзох** жолығысатын болып уәделесу.

учруулах 1. бір нәрсеге кездестіру, ұшырату, душар қылу; 2. жолықтыру, кездестіру.

уяа 1. байлайтын зат (арқан, жіп, шынжыр т. б.); 2. бау;

3. керме, ат ағаш;
уяатай байлаулы,
матаулы.

уяг жақсы көру, ішке
тарту, жақсылыққа
бейім, жақсы ниетті.

уялга 1. байлау, бай-
лам; уялга төмөр
асылманын (аспа-
нын) шығырығы, бал-
дағы; 2. міндеттеме.

уялдах 1. байланысу,
сәйкес келу; 2. өз-
ара міндеттеме алу.

уяман алапес.

уян 1. жұмсақ; иілгіш,
майысқақ, созымалы,
иілмелі; 2. әлсіз, па-
шар, ұян (мінез
туралы).

уянга 1. күй; саз (му-
зыканын); 2. үн,
дауысы жағымды бо-
лып үндесуі; 3. маз-
мұны, мәнісі; утга
уянга лирикалы шы-
ғарма.

уянгалах музыкалық
шығарманы орындау;
сыңсу.

уянгатай 1. құлаққа
жағымды; 2. әсерлі,

көңіл қозғайтын;

3. үнді, сазды.

уярал мейірлену, жібу,
елжіреу, балку, ұю.

уярам әсерлі, көңіл
қозғайтын, ұйырлық.

уярах 1. еру, еріп
біту, еріп кету; 2.
жұмсарту, жұмсақ
ету; 3. елжіреу, кө-
ңілі босау, ұю.

уяруулах көңіл боса-
ту, көңіл бұзу, ұйы-
ту.

уяс баулық, байлам
жіп, бірдемені бай-
лайтын зат.

уятгах жібу, еру, еріп
кету (мұздап қат-
қан ет туралы).

уях байлау, байлап тас-
тау.

уяхан иілгіш, майыс-
қақ.

Ү үг сөз; үг авах тіл
алу, сөзге бағыну;

үг дуунгүй 1. кар-
сылықсыз, сөзсіз; 2.
үндемей-түндемей, тіл
қатпастан; үг дуун-
гүй бууж өх қарсы-

ласпай берілу, тізе
бүгу; үгээр сөзбен,
сөз арқылы.

үгдлэх нашарлату (ау-
руды).

үгдрэх асқындыру
(ауруды).

үгдээх жұлу, тартып
жұлып алу.

үгий (хар) үгүй.

үглэх I. баяндау.

үглэх II. тектату; ан-
ды айғаймен қуалау.

үгсрэх бой алдыру, де-
малыстан сон онан
арман шаршау, қал-
жырау, болдыру.

үгсэл кеңес, ақыл
(ақылдасу); пікір
алысу.

үгсэн кураған, кеуіп
қалған, күлге айнал-
ған.

үгсэх кеңесу, ақылда-
су.

үгтээх жұлу, тартып,
жұлып алу.

үгүй I. емес, жоқ;

үгүй, би явна жоқ,
мен жүремін; үгүй

болгох жою, жоғал-
ту; үгүй болох жоқ
болу; құртылу, жо-

йылу, жоғалу; би бич-
сәнгүй мен жазғам
жоқ; энд хүн гүй
мұнда ешкім жоқ;
2. сыз, сіз; усгүй
газар сусыз жер;
эзгүй гэр иесіз үй.

үгүйлэх жоқсыну, жоқ-
тығын байқау, жоқ-
тау.

үгүйрэх кедейлену.

үгүйтэх кедейлену,
жарлылану; жоғалу,
жоқ болу.

үгүүл I. сөйле 2.
(хар) өгүүл.

үгчлэх сөзшілеу, сөз
бойынша айту.

үгээгүй кедей, жарлы.
үд түс, түскі уақыт;
үдийн хоол түскі тамақ,
түстік.

үдлэг шығарып салу,
қоштасу; үдлэг өх
жүретін қонақтарға
сыйлық беру; үдлэг
хийх қонақтарды сал-
танаттықпен шығарып
салу.

үдлэл түскі тамақ,
түстеніс.

үдлэх түстену, түскі
тамақ ішу.

үдрэн даарих кытығы-
на тию, тиіп кету,
кағып кету.

үдрэх (хар) ойртох.

үдтэр 1. тез, бірден,
бірак; 2) жылдам,
шапшаң, жедел, теп-
тез.

үдтэрлэх 1. тезден, бір-
ден-ак болу; 2. жыл-
дамдау, жеделдеу.

үдэх I. 1. тігу; 2. бау-
ға тізу.

үдэх II. ұзату, шыға-
рып салу.

үдеш кеш.

үдешлэг кештік, сауык
кеш.

үдээр сраң көгі; са-
дақтың бауы.

үдээс тігіс, түптеулік.

үе 1. дәуір, кезең, за-
ман; одоо үеийн ка-
зіргі заманның, осы
дәуірдің; 2. нәсіл, ұр-
пак; үеийн хүн тұс-
тас адам, құрбылас,
3. буын; үе гарах,
үе мултрах буын
шығу, буын таю;
залуу үе жас буын;
4. үзбе (шыңжыр-
дың).

үелэх 1. достасу, та-
мыр болу, қосылу,
кездесу (өзінің
құрбылас адамы-
мен); 2. дәуірге бөлу;
3. бөлшектеу, бұзу,
айыру; 4. қоршалған
шарбақтан звено жа-
сау; 5. музыканың
құлақ күйін парлап
ойнап шығу.

үен актышқан.

үенчир төрт ата ара-
лаған (туыстар).

үер тасқын (судын);
жайқын; үер буух,
үер дайрах тасқын
алу, су алу, тоңаң.

үерлэх жайылу, тас-
қындау (арнасы-
нан асу).

үерхэх үйір болу, дос
болу сырласу (құр-
дас, құрбылас-
тар).

үес дәуірлер, кезеңдер,
замандар.

үет цагаан хулс бам-
бук (ыстық жақ-
та өсетін қамыс-
тың бір түрі).

үет 1. құрдас 2. буын-
ды.

үеэл немере (туыстын).

үеэлд (хар) үеэл.

үжрэх шіру (дымкылданып); сасу, бұзылу.

үзвэл 1. көрсен; 2. көрсек, қарасак; энэ оны мэдээгээр авч үзвэл осы жылғы мәліметтен алып қарағанда.

үзлэг 1. бал ашу, жору, бөлгерлік істеу; 2. қарас, көріс.

үзлэгч бал ашушы, құмалақшы.

үзүүлэл 1. көрсетіс, көрсетпе; 2. сыйпаттама.

үзүүлэх 1. көресту жәрдем, көмек); 2. қарату.

үзүүр 1. ұш, 2. бас; 3. үшкір; 4. ақыры, аяғы, шегі; зах үзүүргүй шексіз, ұшы қыйыры жоқ.

үзүүрлэх ұштау, ұшын шығару.

үзүүрт ұшты (біз).

үзшил көрініс.

үзэг қалам (ұшымен).

үзэгдүүлэх көрсету, қарату, көріндіру.

үзэгдэл құбылыс, оқыйға, іс; ұл зохилдох үзэгдэл тіпті рұқсат етілмейтін уақытқа, тіпті жарамайтын іс; үзэгдөлгүі елеусіз, байқаусыз, көзге түспестен; хоосон үзэгдэл бос көрініс, алдамшы көрініс.

үзэгдэх көріну, көрсетілу, пайда болу;

үзэгдэх сар екі қабаттылықтың соңғы айлары.

үзэгдэшгүй көрінбейтін, қыйын.

үзегч 1. көруші, қараушы; заяа үзегч бөлгер; 2. көруші (киноны, ойынды).

үзэл көзқарас, салт-сана; бөөрөнхий үзэл импортунизм (ымырашылдық); үндсэний үзэл ұлтшылдық.

үзэлдэх күресу, алысу, жарысу, айтысу, өнөр салыстыру, сынасу, көрісу.

үзэлт 1. көз қарасты, салт-саналы; ардчилсан үзэлт бұқарашыл көз қарасты; 2. көрме, тамаша, ойын болатын орын.

үзэлтэн 1. көз қарасты; 2. салт-саналы; бөөрөнхий үзэлтэн ымырашыл адам (оп-портунист).

үзэлцэх 1. көрісу; ұшырасу, жолығысу; 2. көрісу, алысу, жарысу, айтысу, өнөр салыстыру, сынасу.

үзэлч бөлгер, тәуір, абыз. •

үзэм 1. үзім; үзәмийін хүрээлэн үзім егісі; 2. мейіз.

үзэмж 1. сыртқы пішіні; үзэмжгүй шырайсыз, ажарсыз, нашар, пішінсіз; 2. көрік, тұрпат; 3. ықылас.

үзэмжтэй ажарлы, көркем, ұнамды.

үзэмч үзімші (жүзім егуші).

үзэн ядах жаны жақтырмау, жек көру.

үзэсгэлэн 1. көрме; хөдөө аж ахуйн үзэсгэлэн ауылшаруашылық көрмесі; 2. сұлулық, әдемілік, келбеттілік.

үзэсгэлэнт әдемі, сұлу ажарлы, көрікті, сүйкімді.

үзэх 1. көру, қарау; 2. санау; дайсан гэж үзэх жау деп санау; 3. оқу; бага сургуульд үзэх ком бастауыш мектепте көретін оқу құралы.

үзэшгүй 1. онбаған, жексұрын; 2. адам қарағысыз.

үй түмэн 1. қалың; 2. есепсіз, сан жетпейтін.

үйл 1. іс, әрекет, жұмыс; гэмт үйл қылмысты іс, заңды бұзған іс, қылмыс, күнә; үйл хийх қылмыс істеу; 2. кес-

те (тігіс; тігу);
қол шеберлігі (тігу,
току, кестелеу).

үйлдвэр I. өндіріс;
үйлдвэрийн бүтээл
өндіріс өнімі (өн-
дірістердің шы-
ғарған заты);
үйлдвэрийн газар
өндіріс орны; үйлд-
вэрийн зөвлөлгөөн
өндіріс кеңесі; аж
үйлдвэр өнерлі кә-
сіп; гар үйлдвэр
қол өндіріс; төмрийн
үйлдвэр металлур-
гия өндірісі (темір-
өндірісі); хүнд
үйлдвэр индустрия
(ауыр өндіріс).

үйлдвэржүүлэлт өн-
дірістендірушілік.

үйлдвэржүүлэх өнді-
рістендіру.

үйлдвэрлэлт өндіруші-
лік.

үйлдвэрлүүлэгч өн-
діртуші.

үйлдвэрлүүлэх өн-
дірту.

үйлдвэрлэгч өндіруші.

үйлдвэрлэхүй өндірі-
гіш; үйлдвэрлэхүй
хүч өндіргіш күш.

үйлдвэрлэл өндірме,
жасама.

үйлдвэрлэх өндіру,
жасау, істеу; бараа
үйлдвэрлэх товар
өндіру.

үйлдвэрчин кәсіпші;
үйлдвэрчний эвлэл
кәсіпшілер одағы;
үйлдвэрчний эвлэ-
лийн гишүүн кә-
сіпшілер одағының
мүшесі.

үйлдэл әрекет, істенді,
жасанды; харилцан
үйлдэл әрекеттестік.

үйлдэх істеу, жасау,
орындау, іске асыру,
өндіру; эсэргүүцэл
үйлдэх қарсылық
істеу.

үйлс I. істер, әрекет-
тер, жұмыстар.

үйлс II. қанылтыр.

үйлтгэх істету, өндір-
ту.

үйлч шебер, ісшіл,
іскер.

үйлчлэгч 1. күтуші (бала күтуші, аур күтуші. т.б.); 2. мейманшы.

үйлчлэл 1. қызмет етушілік (үлкен адамға); 2. күтушілік; 3. істеу; 4. қол шеберлігі (тігу, тоқу, кестелеу).

үйлчлэх 1. қызмет ету, күту (үлкенге); 2. істеу, орындау, іске асыру, ендіру.

үймүүл (хар) үймээн.

үймүүлэх 1. құтын ұшыру, у-шу, астан-кестен, опыр-топыр, әбігер ету, дүр көтсру, мазалау; 2. от жағу, азғыру (көпті).

үймцэх 1. (хар) үймэх; 2. көтерілу, (құйып туралы); 3. ұшып кету, ұшып бару; қаптап кету (шегіртке, құс...) алай-түлей болу, долдану, ұйтқу.

үймэлдэх 1. топырлау, тонтану, жыйылу, әбігер болу, асу-сасу; 2. (хар) үймэх.

үймэн айман 1. асығыста, ат үсті, апыр сапыр, опыр-топыр; 2. бірден, кенет, даярланбай.

үймэх 1. әбігер болу, асу-сасу, қақтығысу, соқтығысу, былығы, бүлік салу, араласып кету, қыйыр-шыйыр болу (көптің жыйыны, қыймылы).

үймээн 1. у-шу, астан-кестен, опыр-топыр, әбігер, үрей ұшу, құт қашу, қыйыр-шыйыр, тәртіпсіздік, бұзушылық, құжынау, топыр; **үймээн шуугиан** у-шу, астан-кестен, айқай-ұйқай, шуыл, у-шу; 2. наразылық туу, бүліншілік, көтеріліс.

үймээнч 1. бүлікші; 2. қыянкес,

үйрүүлэх ұнтақтау, уақтау, ұсату.

үйрәм шашылғын, үгімтал (ұн илсу туралы).

үйрэх ұнтақталу, шашылып төгілу.

үйс қайыңның қабығы, қайыңтоз.

үйтән хуаар манат (торғынның жақсысы).

үйх толтыру.

үл болымсыздық шылау мен болымсыздық қосымша мағынасын білдіреді; **үл барам** түгіл, тұрғой, ғана, емес; **үл гүйцэтгев** орындалмады; **үл зохилдох** жарамайтын.

үлбийх солғын, босаң тарту.

үлбәгнэх босаң, солғын қыймылдау, ілбу.

үлбәгэр солғын, босаң.

үлбәлзэх (хар) үлбәгнэх.

үлбән әшекей (шыныдан әйнектен жасалған).

Үлгэр 1. үлгі, нұсқа (киімнің); 2. **үлгэр** (жишээ) өнеге, үлгі, мысал, тәлім; **үлгэр авах** өнеге алу; 3. ертегі, ертек; **үлгэр** (тууж), (туул) халықтың аузындағы батырлар жыры (эпос), эпостық шығарма, батырлар жыры; **явган үлгэр** ертегі уақығы, қара сөзбен жазылған әңгіме.

Үлгэрлэвэл мәселен, мыйсалдағанда.

Үлгэрлэл 1. үлгілік, тәлімділік; 2. салыстыру, теңестіру, теңеу, ұқсату, ұқсату.

Үлгэрлэх 1. өнеге беру, тәлім ету; 2. мыйсал келтіру; сүйіну (бір нәрсеге); 3. теңеу; 4. пішу (киім тігерде).

Үлгэрлэшгүй ұқсасы жоқ, теңдесі жоқ, салыстыруға болмайтын, елден ала, бөтен.

Үлгэрч ертекші.

үлгэх Комағайланып
ему, сору (емшекті).

үлдэгдэл 1. қалдық,
2. ескі әдет-ғұрып
қалдығы; 3. сарқын.

үлдэл қалдық, сарқын.

үлдэх I. 1. қалу (арт-
та, кейін орнында
тірі қалу);
2. артық болып шы-
ғу.

үлдэх II. 1. қуу, қуа-
лау, айдау, ізіне тү-
сіп қуалау, қудалау,
ізіне түсу; 2. қуып
жіберу, қуып шыға-
ру.

үлдэх қалыс, қалдық,
сарқын.

үлдэх I. қалдыру (арт-
та, кейін қалды-
ру); қалу (орнында,
тірі қалу); 2.
артық болып шығу.

үлт тас-талқанын шы-
ғарып қыйрату, мүл-
дем қыйрау.

үлтлэх I. езілте пысы-
ру, қайнатып мылжа-
мылжасын шығару;
(етті); 2. шайнау,
күйсеу, ұнтақтау.

үлтрэх әбден пісу,
пісіп езіліп кету, шай-
нау, күйсеу, ұнтақ-
тау.

үлтэс I. кесек (елжі-
ретіп піскен ет-
тің); 2. бөлшек
(бөлінген бүтін-
нін); 3. шүперек,
ескі шүперек, ескі-
құсқы мата.

үлтэсрэх (хар) үлт-
лэх.

үлхэгнэх жұмыссыз,
дел-сал болып тек
жүру, сандалу.

үлхгэр орта, бос
(ыдыс).

үлхийх орта, бос болу
(қап туралы).

үлхэлзэх (хар) үл-
хэгнэх.

үлшгүй өлшеусіз, ұшы-
қыйыры жоқ.

үлэмж I. 1. өте, аса, ас-
қан, айта қаларлық-
тай; 2. мол; II. 1.
едәуір; 2. асқан жақ-
сы, ая тандаулы; III.
1. молшылық; 2.
едәуірлік; 3. басым-
дылық, артықтық.

үлэмжлэх 1. едөүр,
жаксы ету; 2. (х ар)
үлэмж.

үлэмжтэх көп болып
шығу, артылған, мол.

үлэмжхэн (х ар)
үлэмж; үлэмжхэн
их төтенше көп;
үлэмжхэн тооны
орасан көп санды;
үлэмжхиээр өте
көп, айта каларлык-
тай.

үлэх I. 1. калу (арт-
та, кейін, орнын-
да, тірі калу); 2.
артық болып шығу.

үлэх II. (х ар) баг-
цаалах.

үлээвэр сыбызғы, үр-
дөуіш.

үлээгүүр кернай.

үлээх I. қалдыру.

үлээх II. үрлеу, ұйт-
ку, соғу; гал үлээх
от үрлеу; лавай
үлээх III. ұлудын қа-
бығын тарту (үр-
леу); салхи үлээх
цагт жел сәкқан
уақытта.

үмрүүл таңғыш бау.

үмрүүлэх қабыш тігу,
сыру.

үнгөлбэр сырты, жел-
кесі, (қылыш тын).

үнгөлцэг жүрек қап.

үнгэх жаңшу, езу,
жаңшыш, уқалап тас-
тау.

үндсэн 1. тамыр, түп,
түбір; 2. негізгі;
үндэсэнд нь, үнд-
сэндээ негізінде,
негізінен; үндсэн та-
ван өнгө негізгі бес
өң (кызыл, көк,
ақ, сары, қара);
үндсэн хууль не-
гізгі заң.

үндэс 1. тамыр, түп
түбір; модны үндэс
ағаштың тамыры;
үгийн үндэс сөздің
түбірі; 2. негіз,
тірек, базис; үндэс
болгон негіз етіп
тірек етіп, (мыс
документ); үн-
дэс болгон не-
гіз ету, тірек ету
үндэсгүй негізсіз,
негізі жоқ, 3. үн-
дэс (угсаа), үн-
дэс (язгуур), я с

тех, туыс, тұқым, ру, сүйек, ата, ұлт. үндэслүүлэх негіздет-тіру, тамыр алдыру. үндэслэл 1. негіздеме, дәлелдеме, негіздеу; 2. тегі, туысы.

үндэслэн негіздеп, негіздей, негізізде, негіз етіп; тогтоолоос үндэслэн қаулыны негіз етіп, қаулыға сүйеніп, қаулы бойынша.

үндэслэх 1. тамырлану, тамыр жаю; 2. негіздеу; 3. сүйену.

үндэстэн ұлт.

үнжрэг ұшсыз оқ (садақтың).

үнс күл; үнс болгох күл қылу.

үнсүүлэх сүйгізу, искету.

үнсэн товрог күл талқан, күлі көкке ұшу.

үнсэх 1. с; ю; 2. искеу; 3. ату (насыбайды); искеп сезу.

үнэ баға, нарық; үнэд орох бағасы көтерілу, қымбаттау, нарық шығу; үнэ хөлс төлем ақы.

үнэг түлкі.

үнэлшгүй баға жетпейтін, аса бағалы, өте қымбат.

үнэлэх 1. бағалау, баға қою; үнэлэх хүч жалдамалы күш; 2. бағалау, кәдірлеу.

үнэмлэх 1. үнэмлэх (бичиг) куәлік; 2. сенімдік.

үнәмших сену, нану, ыйлану, көзі жету.

үнәмшээх сендіру, нандыру, көзін жеткізу, көндіру.

үнэн 1. шын, рас, анық, дұрыс, ақыйқат; үнэндээ шынында, үнэн хэрэг дээрээ шын мәнісінде, ақыйқатында, іс жүзінде, шынын қуған-да, ақыйқатына келгенде; 2. үнэн сөтгәлээс шын көңілден, адал ниетпен.

үнэнч 1. дұрыс; 2. шыншыл, адал.

үнэнчлэх 1. шыншыл, адал, тура, әділ, түзу болу; 2. өз пайдасына тартпайтын.

үнэр иіс; **үнэр** ангилах иісі аңқу; **үнэр** гарах иісі шығу, иістену; **үнэр** танар иіс-қоныс. сасық

иіс; **хүний үнэр** алдах адамгершіліктен айрылу; **хүний үнэргүй** мейрімсіз, жаны ашымайтын, қайрымсыз болу.

үнэрлэх иіскеу, ату (насыбайды); **искеп сезу**.

үнэрт иісті, хош иісті; **үнэрт** ногоо иісті шөп; **үнэрт** ус иісмай, жұпар; **муу үнэрт**, **үмхий үнэрт** сасық иіс, иістенген.

үнэртэх 1. иісі шығу, иістену; 2. иіскеу.

үнэрхэх бөлсу.

үнэсдэх күл салу, күлсебу (терінің ма-

йын кетіруге); күлдену.

үнэслэх (хар) **үнэсдэх**.

үнэстэх I. (хар) **үнэртэх**.

үнэстэх II. 1. күлбасу, күл толу (пелиті); 2. үйілу (ошақтағы күл туралы).

үнэсэн күл; **үнэсэн товрог** болох 1. күлі көкке шығу; 2. быт-шыты шығу, күлталқаны шығу.

үнэтэх бағасы арту, қымбаттау, бағасы жоғарлау.

үнэхээр шынында, ақыйкатында, дұрысында, расында.

үнэч қайынның қабығынан (қайыңтоздан) жасалған қобдыйша.

үнээ сыйыр.

үнээр 1. (хар). **үнэхээр**.

үнээр II. бағамен; **хямдхан үнээр** арзан бағамен;

үнээрээ 1. шын; дұрыс-
ақ; шыны осы; 2. ба-
ғасымен.

үр I. 1. тұқым, ұрық;
үрийн тос өсімдік
майы; үр саңах тұ-
қым шашу; 2. жас
бала, сәби бала; үр
хүүхэд балалар; ач
үр немерелер, ұрпақ;
3. нәтиже, өнім; үр-
гүй нәтижесіз, ұр-
пақсыз; үр шим аз-
ық; ач үрээр арқасын-
да, нәтижесінде; тус-
ламжийн ач үрээр
көмегінің арқасында.

үр II. күн шапағы, тан
сәрі, тан.

**үрвэдэх (хар) үр-
вэсэх.**

үрвэсэх 1. лаулап жа-
ну, лап ету (өрт,
от); 2. өршелену,
ызалану, долдану.

үргэлж ұдайы, үнсімі,
әр уақытта, әрдайым,
ылғый.

**үргэлжид (хар) үр-
гэлж.**

үргэлжлүүлэх созды-
ру, жалғастыру, үз-

беу; үргэлжлэл жал-
ғасы, жалғауы.

үргэлжлэх созу; созы-
лу.

үргэх үрку, жалт беру.
үргээх үркіту.

үрдэс 1. шүперек, ес-
кі шүперек, ескі-күс-
қы мата; 2. үзінді;
3. кесінді, қыйқым,
кұрақ.

үржил өсіс, өніс, өр-
кен, өрбу, өсім; үр-
жилт мал өсімді
мал.

үржих өну, өсу, өрбу,
өркендеу.

үржүүлэх 1. өсіру;
(малды); 2. кө-
бейту.

үрлэг: (зарлага)
ысырап, шығын, зыян,
расход; **үрлэг хийх**
1. ысырап ету, шашу,
тоздыру; 2. өлтіру,
жөк қылу, жою; 3.
жұмысын бітіру; ша-
шу, ысырап ету.

үрлэгч 1. шашушы; 2.
ысырапшы, шапқыш,
шаппа адам.

үрлэх 1. шашу, отыр-
ғызу, салу (тұқым);

2. өсу, ұрықтану, бойлап өсу, шығу (егін т.б). **Үрлэч** тұқым шанықын зат.

Үрслэх ұрықты отырғызу, егу (өсімдікті); **Үрслэх газар** көшет егетін жер.

Үрсэгч (хар) **Үрсэлдэгч**.

Үртэс 1. шүперек, ескі шүперек, ескі-құсқымата; 2. үзінді; 3. кесінді, қыйқым, құрак; **Үйл Үртэс** қол шеберлігімен тігілген нәрсе (мысалы: құрак көрпе).

Үрүү иек, бұғақ.

Үрчвэлзэх (хар) **Үрчилзэх**.

Үрчгэнэх тыржыю, тұнжырау, көңілсіздену, қабағы түйілу.

Үрчгэртэх (хар) **үрчийх**

Үрчгэр 1. жыйрылған (мандайы), тыржыйған (бет-аузы), қатпарлы, қатпарланған, қатпар-қатпар; 2. тырысып қалған, жыйрылып қал-

ған; 3. бырысқан (жейдө, көйлек).

Үрчилгээ қатпар, қыртыс, әжім.

Үрчийх 1. әжім түсу, тыржыю, тырысу, құрысу (бет-ауыз); 2. бырысып-тырысу (киім).

Үрчилзэх тыржыю (мандай, бет-ауыз) тұнжырау, көңілсіздену, қабағы түйілу.

Үрчлэх 1. тәрбиеге алу; 2. бала ғып алу, асырап алу, баурына салып алу (баланы).

Үрэвдэс қыйқым, қоқым-сқым, қыйқым-сыйқым, шөп шалам.

Үрэвдэх (хар) **Үрэвсэх**

Үрэвсэх 1. лаулап жану (өрт, от); 2. өршелену, ызалану.

Үрэвтэл зымыра (металл затты ашатын қыйыршық ұнтақ).

Үрэгдүүлэх 1. ысырап ету, тоздыру, шашу; 2. өлтіру, жоқ қылу,

жою; 3. жұмсап бітіру, тұту.

үрәгдәл ысырап, зыян тоздыру, шашу.

үрәгч 1. шапшы; 2. ысырапшы, шашқыш, шашпа (адам).

үрәлгә (хар) үрлэг.

үрәмтгий ысырапшы, шашқыш, шашпа (адам).

үрэх 1. жұмсап бітіру, тұту; 2. тоздыру, шапу, ысырап, ету; шашын алу, төгіп алу; шашып тастау; 3. қорғау; 4. үйкелу (қолды); ял үрэх істі тоқтату.

үс 1. шаш; үс авах шаш алу; хиймәл үс жасама шаш (баска киетін); аңгийн үс аң терісі.

үсдэх шашынан алу.

үслэг шашты, түкті; үслэг аң түгі жақсы аң.

үслэх 1. шашы өсіп кету, жүн басу; 2. арвай үсләж байна арпа бас жарып

келеді; 3. шаш (қыл) орнату.

үсрэх 1. секіру, ыршу, ырғу қарғу; 2. шашырау (су).

үст шашты, жүнді; түкті аң терісі.

үстэх (хар) үслэх.

үсчин шаш алушы, шаштаразы.

үсчих (хар) үсрэх.

үсәг 1. әріп; үсәг засагч әріп түзетуші (корректор). үсәг өрөгч әріп теруші; 2. жазу.

үсәгләл I. әріппе.

үсәгләл II. 1. әріптеушілік. 2. дәлме-дәл, сөзбе-сөз.

үсәгләх 1. әріптеу; 2. әріп бойынша жазу; 3. дәлме-дәл сөйлеу; 4. көргенінен жазбау.

үсәргән қара жарыс.

үсәргәх I. бүрку, шашырату, себу, секірту.

үсәргәх II. қара жарысқа салу (атты).

үсәрхәг шашты, жүнді, жүндес, түкті.

үтрәм қырмап,

ҮТЭЛ 1. солғын, босан, әлсіз; 2. карапайым, жай, кәдімгі; 3. (х ар) зүгээр

ҮТЭЭРХЭХ қызғану, көрс алмау, сұқтану, күншіл болу.

ҮТЭЭРХЭЭЧ күншіл, қызғаншақ, іші тар.

ҮТЭЭРЭХ 1. қайрымсыз болу, жақсылықты білмеу; 2. қайрымсыздықтың, жақсылықты білмеушіліктің қаруын қайтару.

ҮҮРВЭР ТҮҮВЭР жартымсыз, мандымсыз, болымсыз (мыс: жемістеру туралы).

ҮҮГЭЭР 1. мұнымен, мынамен, бұнымен; бұған; 2. мұнда, осы жағында, осы арада, міне мұнда, міне осында, міне сол орында; **ҮҮГЭЭР ТҮҮГЭЭР** онда-мұнда; **ҮҮГЭЭР ҮЗВЭЛ** бұған қарағанда; бұлай болғанда.

ҮҮД есік, қақпа.

ҮҮДНЭЭС 1. тұрғысынан; 2. үшін, мақса-

тымен; **ГАРАХЫН ҮҮДНЭЭС** шығу үшін, аулақ болу мақсатымен; **САЙН ДУРЫН ҮҮДНЭЭС** еріктілік тұрғысынан, өз еркімен.

ҮҮДЭН есік; **ҮҮДЭН ШҮД** қасқа тіс.

ҮҮДЭХ шығу, пайда болу, басталу.

ҮҮДЭЧ есікші, қақпашы.

ҮҮЛ 1. бұлт; 2. ақ; **НҮДНИЙ ҮҮЛ** көздің ағы (ақ түсу).

ҮҮЛГЭР қамсыз, ұқыпсыз, салақ.

ҮҮЛГЭРДЭХ салақтық ету, ұқыпсыздық қылу.

ҮҮЛГЭРТЭХ салақ болу, ұқыпсыз болу.

ҮҮЛТЭР мал тұқымы, тегі туысы, нәсілі.

ҮҮЛТЭХ бұлттану, бұлт басу.

ҮҮЛШИХ (х ар) ҮҮЛТЭХ.

ҮҮЛЭН 1. бұлт; 2. бұлтты; 3. бұлт басқан.

ҮҮН бұ, мына; **ЭНЭ** деген сөздің түбірі.

ҮҮНЭЭС бұған.

ҮҮНД 1. мынаған; 2. мұндай; 3. сондықтан; 4. бұл үшін, мұның үшін; 5. сол қатарда, соның ішінде; 6. мысалы, мәселен.

ҮҮНИЙ мұның, мынаның, бұның; ҮҮНИЙ урьд мұның алдында, мұнан бұрын, ертерек, бұрынырақ.

ҮҮНИЙГ мұны, мынаны, бұны.

ҮҮНИЙХ мынаникі, мұныкі, бұнікі; МИНИЙ мал энд, ҮҮНИЙХ тэнд байна менің малым мұнда, мұныкі онда (әне жерде).

ҮҮНТЭЙ мұнымен, мынамен, бұнымен.

ҮҮНЧЛЭН сүйтіп, сонымен, сол сыяқты, сондай-ақ; осылай; ТҮҮНЧЛЭН 1. солай, сонымен қатар, сол сыяқты; 2. барынша, мейлінше.

ҮҮНЭЭС мұнан, бұдан, мынадан; ҮҮНЭЭС

хойш мұнан соң, мұнан кейін; ҮҮНЭЭС урьд мұнан бұрын, бұған дейін; ҮҮНЭЭС арван жилийн урьд мұнан он жыл бұрын.

ҮҮР I. мәңгілік.

ҮҮР II. 1. ұя; намын ҮҮР партия ұясы; 2. шувууны ҮҮР құстың ұясы.

ҮҮР III. күн шапағы, таң сәрі, таң; ҮҮР гийх, ҮҮР цайх таң ату, жарық тарту.

ҮҮРГЭВЧ мылтықтың бауы, қайысы.

ҮҮРД 1. ұзаққа, өмір бойына, өмірлікке; 2. мәңгі бақый, өмір бойы, өмірлік; ұзақ, ұзын; ҮҮРДИЙН нөхөр өмірлік дос, өмірлік жолдас.

ҮҮРЖИЙХ 1. (хар) удах; 2. өмірлік ету, мәңгілік ету.

ҮҮРЛЭХ 1. ұялану, ұя салу; 2. тұрақтылану, мекендеу.

ҮҮРМЭГ 1. ұсақталған, уақталған, ұнтақтал-

ған; 2. қыйралған, сынған, мертіккен; 3. ұнды (жеміс туралы); 4. қыйқым, ұсақ; 5. үгінді.

ҮҮРТ (хар) **ҮҮРД**.

ҮҮРҮҮЛӘХ қалғыту, көзін іліндіру.

ҮҮРӘГ 1. жүк, көтерме; (ыйық пен арқадағы); 2. міндет, міндеттеме, ажырғы; **ҮҮРӘГ БОЛГОХ** міндет ету, міндеттеу.

ҮҮРӘГЛӘХ I. 1. көтеру; 2. жүктеу, міндеттеу; 3. арқалап апару.

ҮҮРӘГЛӘХ II. қалғу, көзін іліндіру.

ҮҮРӘМ сынғыш, сынғақ, күйрек, морт.

ҮҮРӘХ I. көтеру (арқасымен, ыйығымен).

ҮҮРӘХ II. 1. уату, ұсақтау, ұнтақтау; 2. сыну.

ҮҮСГӘГЧ 1. шығарушы, тудырушы; 2. негізін салушы, қалаушы; 3. бастаушы, 4. қоздырушы.

ҮҮСГӘЛ шығарушылық, тудырушылық, бас алушылық.

ҮҮСГӘР траектория, оқтың жүріс жолы.

ҮҮСГӘХ 1. бастау, кірісу; 2. тудыру.

ҮҮСӘЛ 1. шығыс, бас алыс; 2. шығушылық, пайда болушылық, туушылық.

ҮҮСӘХ шығу, пайда болу, бас алу, туу.

ҮҮЦ 1. соғым; 2. сойысқа атап, күткен, жемдеген мал.

ҮҮЦЛӘХ соғым ссю.

ҮХДӘЛ өлік, өлексе, өлген адамның сүйегі.

ҮГТГӘХ I. есінен тану, есінен айрылу.

ҮГТГӘХ II. орылған астық тал жыйнау.

ҮХТӘЛ өлгенше.

ҮХШИРТӘЛ қатты, күшті, берік, түпкілікті, мүлде, бір жолата; **ҮХШИРТӘЛ ИТГӘХ** қатты сену; **ҮХШИРТӘЛ УНТАХ** қатты ұйықтау.

ҮХӘЛ елім, ажал, қаза, тағдыр.

үхэн өлө, үхэн алдах
өле жаздау; үхэн
зүтгэх барлық күшін
салып тырысу.

үхэнц (хар) үхээнц.
үхэр сыйыр; үхэр жил
сыйыр жыны (он екі
мүшел жылдың
екіншісі); үхэр тэ-
рэг өгіз арба; 2. ірі,
үлкен (түрі яки
туысы); үхэр бә-
рөлзгөтө таңқурай;
үхэр буу зеңбірек;
үхэр бүрээ үлкен
жез керпай; үхэр
чулуу қой тас.

үхэржих сыйырлану.
үхэх өлу, қайтыс бо-
лу, ажалы жету, қа-
за табу, тағдыры бі-
ту.

үхээнц ақмақ, қабілет-
сіз, төпас, меніреу;
жылбысқа.

үхээр өлік, өлімтік.

Ф фабрик фабрика
(шикі затты
машинамен істеп
шығаратын өнер-
кәсіп орны).

факультет факультет.
фашизм фашизм.

фашист 1. фашист,
фашизм тәртібін қол-
данушы; 2. фашистік.
феодал феодал (бай,
манап).

ферм форма.

физик физика.

физикч физик (фи-
зика маманы).

физиологи физиология
(организмнің —
тәnniн қызметін
және қызмет за-
нын тексеретін
ғылым).

философи философия
(жаратылыс, адам
қоғамы, ой өрісі
өсуінің жалпы
заңын зерттей-
тін ғылым).

философич философ
(философия ма-
маны).

флот флот.

фонтан фонтан.

фунт фунт (қадақ).

футбол футбол.

фүиз үйшік, жылылан-
ған шарбақ (бұзау
үшін); мал қора.

Фүр **Фүргэх**, **Фүр** **хийх**
пыр етін кегу, қар-
ғып тұру, атып тұ-
ру, орнынан ұшып
түсу.

Х **хаа** қайда, қай
жерде; **манай** **морь**
хаа **байна?** біздің ат
қайда? біздің атымыз
қайда? **манай** **морь**
хаа **байгааг** **би** **мэ-**
дэхгүй біздің аты-
мыз қайда екенін
мен білмеймін; **хаа**
нэгэн қай жерде;
қайбір орында, ара-
тұра, анда-санда, не-
кен-саяқ, сирек, сел-
дір.

хаагч 1. жабушы, жа-
батын; 2. **албан**
хаагч ой қызметші-
сі, қызметші, қызмет-
кер.

хаадас балықтың сү-
йегі.

хаалга есік, қақпа;
ёсдолын **хаалга** сал-
танатты мерекенін
қақпасы.

Хаалган **Калган** (ка-
ла).

хаалгач есікші, есік
бағушы, есік күзе-
туші; **абақтының**
қақпасын күзетуші.
хаан хан, патша, ко-
роль, монарх.

хаана қайда, қай жер-
де.

хаанаас қайдан.

хаанахь қайдағынікі,
қай жердікі.

хаант патшалы, ханды,
патшалық; **хаант ёс**
монархия (мемле-
кетті бір кісінің
сркімен ғана би-
леу жолы); патша-
лық құрылыс.

хаах 1. жабу, жауып
тастау; 2. атқару
(әскери қызмет-
те болу); **алба**
хаах қызмет қылу;
цэргийн **алба** **хаах**
әскери қызметті өтеу
хаахалзах қораздану,
сіріңдеу.

хаац бөгет; **усны** **хаац**
су бөгеті.

хаяа кей жерде, кей-
бір орында, ара-тұра,
анда-санда, сирек,
селдір, оқта-текте,

кейде, кей уақытта,
кей-кейде; хааяагүй
қайда болса сонда, әр
жерде.

хав I. үй күшігі, қанден;
хав загас тюлень.

хав II. толықтауын
жұнақ; хав хар
қап-қара.

хаваас қабу тігу, бүр-
мелі тігін.

хаваат (хар) хамаат.

хавагнах (хар) ха-
вантах.

хаван ісік.

хавантах ісу, ісіну.

хавар көктем, жазғы-
тұрым.

хаваржаа көктемдік,
жазғы тұрымғы қо-
ныс.

хаваржаалах көктем-
делі қонысқа, жайы-
лымға, өріске көшу.

хаваржих жазғы тұ-
рымды өткізу, қой-
қоздату.

хаваржуулах жазғы-
тұрымды өткіздірту.
қой қоздаттыру.

хавах қабу, қабып
тігу, сырын шығу,
мақталап тігу.

хавдар ірінсіз ісік,
томпайып шыққан
жер, ісік.

хавдах ісу.

хавжганах қалтырау,
дірілдеу, селкілдеу
(суықтан).

хавирах қайрау; үй-
кеу.

хавирга қабырға.

хавиргалах қабырға-
лау, күшке салу.

хавсралт қосымша.

хавсаргадах қатты
(қарлы) бораннан
азап көру, қатты
боранға кез болу,
боранда қалу.

хавсаргалах қосым-
шалау, біріктіру, қый-
ындастыру, қыйсын-
дастыру.

хавсаргах I. жыю,
жыйнау, құрастыру,
жасау (ұсақ бөл-
шектерден); 2. қо-
сып салу, қосып бе-
ру; тайлабар хавсар-
гах кітаптын, мақала-
ның мазмұнын қыс-
қаша шолып түсінді-
ру.

хавсах металдан жасалған шар тәрізді музыка құралы.

хавсарағ күшті жел, дауыл.

хавсралт қосымша; қосынды, жанама; **хавсралт илтгел** қосымша баяндама.

хавсрап ажиллақ қосымша қызмет атқару, бірнеше жерде қызмет істеу.

хавсрах 1. қосу, біріктіру, тіркеу (документке); 2. бірнеше жерде істеу, қос қызметтілік.

хавтаға жазық, тегістік.

хавтас напқа; мұқаба, кітаптың тысы.

хавтаслағч кітап түптеуші, кітап қаптаушы.

хавтаслах түптеу, қаптау (кітапты, іс қағазын).

хавтгай 1. тегіс, жазық, жалпақ; **хавтгай** мод тегіс ағаш, тақтай; 2. жазықтық, тегістік, жалпақтық.

хавтгайрах 1. кеспе, шеллек үнін ұн жаю, иленген ұнды жаю; 2. құламатағ; 3. жаншылу, жалпаю; 4. „Құла ала жалпақ“ тау.

хавтаст пансырлы (тас қабықты, сауытты; мысалы: тас бақа).

хавх қапқан; **хавх зүүх** қапқан салу, қапқан құру.

хавхаг қақпақ.

хавхаглах қақпақтау, қақпағын жабу.

хавхдах қақпаппен ұстау, қақпақтау,

хавхлага 1. серіппе; қақпақ; 2. қапқан, арап, тор.

хавцал қапшал, шатқал, қапшағай.

хавцгай тік құз, тік жар тас, қапшағай, шың.

хавч қысқышбақа; қылтамақ (рак).

хавчаар 1. түйреуіш (шашты және т.б.); 2. жалпақ тіс-

теуік; 3. қағаз түйрегіш.
хавчгар қысыңқы, мыжырайған, қушық. (бастың бітісі).
хавчиг 1. кенже (қойқоздайтын уақыттан соң туған төл).
хавчиг II. құлақты ағаш шелек.
хавчил 1. (хар)
хавцал 2. тар жол.
хавчих 1. қысу, қыспаққа түсіру, арбау; 2. қапқыру, қысу, сығу, жаншу; 3. еріксіз көздіру, мәжбүр ету, қорқытып алу, дүмшітпелеп алу.
хавчлага қыспақ.
хавчуулах қыстыру, бір нәрсенің арасына салу, қою, тығу.
хавчуур 1. сына (баспаханада әріптергенде жол арасына ашық қалдыру үшін қойылатын металл); 2. тістеуік.

хавших 1. ұстай алу, қабу (балық қармақты). 2. жамандау, сөгу, қорлау, нұқсан келтіру, айыптау, кіналау.
хавь қасы, жаны, маңы, жұық.
хавьс қабырға; **хавьс сар** айдың жаңасы.
хавьтах жақындау, жуықтау, жанасу, тиісу, тұру, жақындасу.
хавьтуулах өзіне жуықтату, өзіне тарту.
хаг қайызғақ; **шүдний** хаг тістің бетін басқан кір қабаты.
хага татах жырту, жыртып тастау; **хага цохих** дал қылу, сындыру, уату (әйнекті); бұзу, қыйрату (соғып).
хагаа кетік, жара, жарақат.
хагалбар 1. жарысы, жарылысы (шаштын таралып айрылған); 2. алғаш сіл-

ген жер; 3. жыртынды (жср); 4. жарма.

хагалбарлах жырту, тын жерге егін салу.

хагалах 1. сындыру, жару, қыйрату, уату, айыру, бөлу; 2. кесіп жарып шығу; 3. жырту; **газар хагалах** жер жырту.

хагарах 1. сыну, бүліну, жарылу, бөліну, шатыну, құлпаршалану; 2. айрылу, жарылу.

хагархай 1. сынық, айрынды, жыртынды, сөгінді, сетінді; 2. айрылған, бөлінген, сынған, қыйратылған, уатылған.

хагас жарты, жарым; **хагас хуваах** жартылау, екіге бөлу, қақ бөлу, айыру; **хагас мод** жарты шақырым.

хагаслах жартылау, қақ бөлу.

хагацал 1. айрылыс; 2. құтылыс; 3. қоштасу.

хагацах 1. айрылысу; 2. құтылу; 3. қоштасу.

хагацашгүй айрылмас; айрылман.

хагацуулах 1. айрылту; 2. құтылту; 3. қошгастыру.

хагд 1. былтырғы жылдың құраған шөбі; 2. ескі шүперек, ескі-құсқы; **хагд үе** атам заман.

хагдгар бүкір, құныс (алдынан да, артынан да).

хагдрах құрғап қалу, кеуіп қалу, солу (шөп).

хагзархай жыртылған, сөгілген, бой-бойымен жыртылған, сөгілген.

хагзлах сөгу, сету.

хагзрах сөгілу, сетілу.

хагсаах кептіру, күнге қақтау (етті).

хагсах кеуіп қансу (бочк, күбі).

хад шын, құз, жартас, серек тас.

хадаа 1. мұзды жол;
2. қабыршақ, алғаш-
қы мұз.

хадаалах кату, қатып
қалу, қабыршақтану,
мұз басу.

хадаас шеге, мық.

хадаг кадак (құрмет-
ті қонаққа ұсы-
натын жіңішке
ұзын торғын);

хадаг барих кадак
ұсыну.

хадам қайын; **хадам**
ах қайын аға; **ха-**
дам эх қайын ене;
хадам эцэг қайын
ата.

хадамдгарах күйеуге
шығу.

хадамлах 1. ұзату
(қызды); 2. құда
түсу, қыз айттыру.

хадамках (хәр) ха-
дамлах.

хадарган сыйымсыз;
ұрысқақ, долы.

хадархаг жартасты,
шынды, құзды, се-
ректі (жер).

хадах 1. кесу, қыю,
күзеу; 2. шабу; **өвс**
хадах көп шабу; 3.

ору; 4. қазу, қағып
кіргізу (шеге, қа-
зық).

хадах II. кадау (түй-
мені).

хадгалуулах сақтау-
ға беру.

хадгалах сақтау, қоя
тұру.

хадлан шабындық,
пішен.

хадмал қағылған, қа-
далған; шегеленген,
бекітіліп тасталған.

хадар тұщы судағы
балық.

хадрах тісімен жарып
тастау (қабан).

хадуур 1. шалғы, та-
пта, белорақ; 2.
орақ.

хадуурах албаты бір
басқа жаққа алып
қашу (бәйге аты);

2. лағын кесту (оқ);

3. өтірік қосын айту.

хажаас әдіп.

хажиг күншіл, жек
көргіш, ашушан, зәр-
лі, байланысқыш,
мазасыз.

хажилгалах (х а р)
хажих 1.

хажлага өдip, жиек.

хажих 1. өдipтeу, жие-
гін тiгу; 2. шығу.

хажуу бүйip, нәрceнiң
бip жағы, жақ.

хажууд жапында, қа-
сында, маңында.

хажуудаа жапына,
қасына.

хажуу дахь жапын-
дағы, қасындағы,
бүйipiндегі, бip жа-
ғындағы.

хажуулах жамбасымен
жату, жантаю, қы-
рындау.

хазаар 1. жүген; 2.
тарбыйған яылан.

хазаарлах жүгендеу.

хазайлгах бip жағына
қыйсайту, майыстыру,
бүйipiне еңкейту.

хазганах аяқты сыл-
тып сүй, етiп басу.

хазайх қырындау,
жантаю, майысу,
қыйсаю.

хазах тiстеу; қабу;
шағу.

хазгай қыйсық, қыңыр,
шалыс.

хазгар 1. жаптық;
2. қыйсық, қыңыр,
шалыс.

хазуур тiстеуiк.

хай иә, е, бәлки, бәл-
кiм.

хайв 1. қазанша, тұт-
қасы бар кiшкентай
металл ыдыс;

2. таба, тана, көм-
пеш қазан.

хайвагнах қыйқандау,
теңселу.

хайвах жүзу (с у қа-
ю а н д а р ы м е н қ ұ-
сы).

хайгуул 1. қарап шы-
ғу; 2. іздеу, iздестiру,
iздеп табу; 3. бар-
лаушы, шолушы; шол-
ғыншы; (барлау-
шылардың кiш-
кене тобы — өс-
керде).

хайгуулгалах сақтық
үшiн шара қолдану,
барлаушылар қою,
шолу жүргiзу, бар-
лау жүргiзу, шол-
ғыншы салу.

хайдаг саулы (мал);

хайдаг ямаа сау-
лы ешкі.

хайдагших саулы болу,
саулыға үйрену.

хайламытай балқы-
ғыш, ерігіш, қоры-
тылығын (метал);

хайламытай чанар
балқығыштық, қор-
тылығыштық сапа.

хайлах 1. жылу; 2.
балку (балкыту,
еру); ерту (май);
3. жібу.

хайлбар ертпе (бір-
неше металлдан
ерітіп қосып
жасаған ме-
талл).

хайлмал 1. ертінді,
балқығыш, балқыған;
2. жібінді.

хайлс ертпе (бірне-
ше металлдан ері-
тіп қосып жаса-
ған металл).

хайлуулагч 1. ер-
туші (металлды);
2. қорытушы.

хайлуулах балкыту,
еріту, қорту; хай-
луулах сав қор-

татын ыдыс (мет-
алл қортатын,
ерітетін жер,
орын).

хайшаг 1. кәйнск (кө-
лімгісыйыр мен
қода сыйырдың
арасынан туған
мал); 2. бұдан 3. әр
типті тілдерден құр-
алған тіл.

хайр I. 1. қайраң (өз-
еп-судын); 2.
ұсақ қайрак тас;
хайр чулуу қыйыр-
шық тас.

хайр II. 1. қайыр, ра-
қымшылық, мейрім-
ділік; 2. аяушылық;
хайр гам гүй, хайр
найргүй қайрымсыз-
дық, тас бауырлық,
мейрімсіздік, өкініш-
сіз; аяусыз, мейрім-
сіз.

хайраг қайрак.

хайран қайран, аяныш-
ты, сарлы.

хайрах 1. қуыру, май-
ға пісіру, қыздыру,
қуырып, қыздырып
пісіру; 2. күйдіру,
қару (қызған те-

мірмен); 3. артқы
аяғыммен тебу.

хайрга қайрақ.

хайргадах қайрау.

хайрлагтун 1. сүйіңіз-
дер; 2. кешіріңіз, ая-
ңыз (аяндар!),
есіркеніз (есіркен-
дер)!, рақым қы-
лыңыз (рахым қы-
лыңыздар).

хайрлалтай қайрым
етерлік, аярлық, ке-
шіруге, аяуға, есір-
кеуге лайықты.

хайрлах 1. сүйю, қай-
рылу, жақсы көру,
еркелету, әлпештеу;
2. аяу, есіркеу,
жаны ашу; 3. сый-
лық тарту, құрмет-
пен шақыру, күту.

хайрмал әбден қурыл-
ған, күйдіре қурыл-
ған, күйген.

хайрс қабыршық (ба-
лықтын).

хайрст қабыршықты
теңгелі.

хайрслах қабыршағын
(теңгесін) арылту
(балықтын).

хайрт сүйікті, ұнам-
ды, ардақты, сыпайы,
құрметті, қымбатты.
хайруул таба, тапа
көмбеш қазан, ас
құыратын ыдыс.

хайрхаг құм, қыйыр-
шық, ұсақ қайрақ
тас.

хайрхан (хар) хайран

хайрцаг қорап, қабық,
сауыт, кішкене сан-
дық, қобдыйша; дуут
хайрцаг күй сандық,
(патефон).

хайрцаглах сауытқа
салу.

хайс I. 1. керме, кішкен-
тай шарбақ (егіл-
ген гүлдің айна-
ласындағы); 2.
секіру, қарғу үшін
қойылған бөгет; хайс
мод үлкен үйлердің
алдындағы қырналған
дінгек; хайс шугам
шекаралық сызық.

хайс II. каст, ол
(ыдыс).

хайх 1. іздеу, іздес-
тіру; 2. жону, қыр-

лау, сүргілеу, кесу,
қысқарту, күзеу,
пішу.

хайхрамж көңіл, на-
зар; **хайхрамжгүй**
алаңғасар, елемейтін,
зейінсіз, абайсыз.

хайхрамжтай назар
салғыш, сақ.

хайхрах назар салу;
көңіл бөлу.

хайч 1. шекаралық
сызық; шекара; 2.
тістеуік, қысқыш,
шымшуыр; 3. қайшы.

хайчлах қайшылау,
қайшымен кесу, қыр-
қу, күзеу, қысқыш-
тау.

хайш қайда.

хал түнгі күзетші
соғатын тоқпақтың
дауысы.

халаа алмасу; ауысу.

халаагч жылтушы.

халаатгах онан арман
қатты жылту.

халаах жылту, қыз-
дыру.

халаг қап, әттегенай.

халагдах I. қызметтен
босатылу, қызметтен

бір жолата шығары-
лу, ауыстырылу.

халагдах II. іні ашу,
опық жеу, өкіну.

халалцан алмасысып,
ауысысып, кезектесіп.

халалцах алмасысу,
ауысысу кезектесу.

халам (хар) **халим**.

халамж жәрдем, қам-
қорлық, қолғабыс;
сүйеніш, қуаттау,
жақтау.

халамжлах жәрдемде-
су, қамқорлық ету,
қолғабыс ету.

халамсах азырақ мас-
тану, көңілді болу.

халах I. ауыстыру, ал-
мастыру, босату; аж-
лаас **халах** жұмыс-
тан босатып жіберу.

халах II. 1. жылу,
қызу; 2. мас болу.

халба унах жалт беру,
бір жаққа тайын тұ-
ру.

халбага қасық, қалақ.

халбагадах қасықтау,
қалақтау.

халбагар енді, кең,
жалпақ.

халгаа тайғақ, тайғанак, жалтыр жер.
халгарах тайғақ, жалтыр жерде (мұзда) таю, сырғанау, тайғанау.
халгах 1. жақындату; 2. бет бақтыру; **халгахгүй** байна бет бақтырмай қойды.
халдаах жұқтыру.
халдан орох тию, басып кіру, баса көктеу.
халдах 1. оқталу, ұмтылу, тап беру (зыян келтіру үшін); 2. жабысып қалу; 3. жұғу (ауру).
халдашгүй дақылсыздық; **халдашгүй** хил хизгаар тимес, қол сұқпас шекара.
халдвар 1. жаман мінез, жаман құлық, жаман жүріс-тұрыс; 2. жабысу, жабысқыш; 3. жұқпа, қоздырғыш (жұқпалы ауруды); жұқпалы ауру, індет.
халдварт жұқпалы, жұғымтал; **халдварт**

өвчим жұқпалы ауру, жұғымтал ауру.
халзан 1. жалтыр бас, қасқа бас, тақыр бас; 2. қасқа (ат).
халиа қызыл су қаптау (мұздың бетін).
халиада жіңішке қыптілу, бір үзім қып кесу.
халив 1. бұрауық; 2. қорғасын оқ құятын аңшылардың қалыбы.
халил тік ылдй, құлама, тіке жар, жүруге, өтуге қыйын жер.
халим I. кит (балық).
халим II. шел (мал сойған да теріде қалған).
халислах қабығын, қауызын тазарту, алып тастау.
халиу камшат, құндыз.
халиурах қозғалу, ырғалу, шайқалу (қоюшыққан егін).
халих 1. төгілу, асытшығу (арнасынан,

ернеуінен, жағасынан); 2. өлу, кұру.

халмах қалқу (сүттің қаймағын, сорпаның майын).

халрих қорқыт қашу.

халсах 1. қыйсаю, ауытқу; 2. қорқақтық істеу, жүрегі дзуаламау.

халт мулт қалт-құлт, әрең-пәрен, аз ғана, үйтіп-бүйтіп, азар-мазар, әйтсеуір, жеңіл желпі, сырғыта; салақ-ұқыпсыз.

халтагнах 1. жүзу (балық); 2. жағыну, жағымпаздану.

халтираа 1. тұрақсыз, ойнама, айныма; 2. тайғақ, тайғанақ, жалтыр (мұз).

халтирах тайғанап кету, сырғанап кету, тайып кету.

халуудах 1. ыстықтау, ыстықтан мазасы кету; 2. қызу, ыстық болу.

халуун ыстық, қызу; **халуун зэвсэг** отты құрал: бомба, гранат; атпа қару (мылтық, зеңбірек); **халуун усны газар** монша; **халуун хижиг** 1. эпидемия (белгілі бір жұқпалы аурудың тарауы); 2. тиф, сүзек; **халуун нөхөр** жан дос, жақсы жолдас.

халуунаар 1. ыстық күйінде, қызуымен; 2. ашық жүзді, мейрімді, жайдары; **халуунаар хүлээн авах** ашық жүзбен қарсы алу, жайдары түрде қабыл алу.

халуурах 1. ыстығы көбею; 2. грипп (сасық тымау яғни тымау сүзек) ауруымен және ангина (тамақ ауруы) ауруымен ауру.

халууцах ыстықтау, ыстықтан мазасы кету.

халх I. халқа (ұлт).

халх II. қалқа; орыс пешінің ауыз жапқышы; жамылғы, қорғаныш, пана, таса, далда.

халхавч 1. ық; 2. далда, шеп, баррикада (көше соғысында әртүрлі кесек заттардан үйіп істелген қорған); 3. шымылдық; ағаш рамаларға бұлды керіп жапсырған қапсырмалы шымылдық (ширма), қорғаныш. 4. қалқа.

халхайх кең болу (киім).

халхгар енді, кең, бойға сай тігілмеген, қолапайсыз, қолпылдаған (киім); **халхгар дээл** кең ішік.

халхих шайқалу, шашырау, құйылу, төгілу.

халхлах 1. қалқалау, қоршау; 2. бөгеу, бөгет жасау, көлетейлеу; 3. жабу, бүркеу, 4. ілу.

халцархай 1. тақыр, жүнсіз; 2. алаңды жер; 3. қорылған.

халцгай жартымсыз, мардымсыз, сирек, селдір (жердің шөбі, аң терісінің жүні).

халцрах тақырлану, өсімдік шығудан қалу, жалаңаштану, (өсімдік, ағаш); алаңқылану (жер); қырылу (жүнді киім).

халчгар жұқа, суық (киім).

халчгардах өте жұқарған (киім).

халчийх өте жұқару, түк жылуы жоқ суық болу (киім).

халчих төмпешікті қазып алып тастау, жерді тегістеу.

хальмаг қалмақ.

хальс қабық (ағаштың, жұмыртқаның картоптың); қабыршақ (жараның), қыртыс (жердің); қауыз (бидай,

тарының); нанның қаттысы.

хальтрах тайғанап кету, сырғанап кету, тайып кету.

хамаа қатыс, шатыс, байланыс; **хамаагүй** 1. қатысы жоқ, жаны ашымайтын, қатыспайтын; 2. басқадан ешбір айырмасы жоқ, қалай болса солай, дәнемеде емес, ештеме емес, бәрі бір.

хамаарах араласу, қатысу, байланысты, бір нәрсеге тән болу.

хамаарсан сайд уәкілдік алған министр, уәкілдікке берілген министр.

хамаатай қатысы бар, байланысы бар, бір нәрсеге тән.

хамаатан туысқан, жақын.

хамаг барлық, бүкіл, мұқым, күллі.

хамагч 1. кергіш, тұмылдырық, сіргес, зе-

ре; 2. жыйнаушы, күреуші, сыпырушы.

хамагчлах кергіш кигізу, сіргелеу (бұзаудың ембеуі үшін).

хамар 1. мұрын; 2. бұрыш (үйдін, тамның т. б.); 3. садақ оғының сүйектен жасалған ұшы; 4. шығанақ (суға кіріп тұрған аласа жүлге жер).

хамах 1. сыпырып тастау (шаң-тозанды); 2. тырмалау (шөпті).

хамба хамба (будда дінінің бутханаларындағы жоғарғы дәрсжелі діни атақ).

хамгаалагч қорғаушы, сақтаушы; жақтаушы.

хамгаалал қорғаулық, сақтаулық.

хамгаалах қорғау, жақтау, болысу, сақтау, қорғайтын, сақтайтын.

хамжаа бірлестік, септік, қолдасушылық.

хамжилга басы байлы (крепостной).

хамжилгат басы байлылық, крепостнойлық; **хамжилгат** ёс басы байлылық режим; басы байлылық құрылыс (система).

хамжих 1. бірге болу, бас қосу, бірлесу, қолдасу. 2. бірігіп, бірлесіп жұмыс істеу.

хамниган тұңғус халқы, тұңғустар.

хамрах бәрін тырмадау, бәрін күреу, қамту.

хамсаа ханьжәрдемшілер, қолшоқпарлар, сыбайластар, астастар

хамсах 1. бірге болу; сыбайласу. 2. бірлесіп (коллективтегініп) жұмыс істеу.

хамт бірге, бірлесіп.

хамтад (хар) хамт.

хамтарсан 1. қосылған, бірлескен, тұтасқан; 2. құранды.

хамтатгах бірлестіру, біріктіру, жалпылау. **хамтдах** бірлесу, бірігу.

хамтрал бірлескен шаруашылық (колхоз); бірлестік, артель (еңбек бірлестігі).

хамтрах бірлесу, бірігу, қосылу; **хамтрахын тийн** жалғал (грамм) көмектес септік.

хамуу қышыма, қотыр. **хамуур** тырнауыш, тырма.

хамуурах қотыр болу, қышыма ауруымен ауру.

хамхих 1. жабу (есікті); 2. етекті айкастыру, қусыру, қымқыру.

хамхуул қанбақ.

хамшаа жалпақ мұрын, талпақ танау.

хана тамның, үйдің қабырғасы, киіз үйдің керегесі.

ханагар 1. аңсыз, жеңіл мінезді, ұшқалақ (алды-артын байқамай істейтін, жеңіл ойлайтын, байыпсыз); 2. ұятсыз, арсыз, нысансыз.

ханайх 1. жеңіл мінезді, ұшқалақ болу; 2. арсыз, ұятсыз болу.

ханал қанағат, рахат, қану, қанағаттану, қанағаттандыру, ризаландыру.

ханалзах 1. жеңіл мінездену, ұшқалақтану; 2. арсыздану.

ханамжтай разы (ризая), қанағаттанған, ризаландырылған.

ханан хад тік құз, тік жартаc.

хангай хангай (орман, тау аралас жер).

хангалт қаным, қамтамасыз, қанағат, рахат, арманын орындау.

хангинах шыңау, шыңылдау, шырылдау, сылдырлау, даңғырлау, сыңғырлау, дауыс шығу, естілу.

хангируулах даңғырлату, шыңылдату, шырылдату, салдырлату, даусын шығару.

ханд дәрі; шөптен қайнатылған су.

хандах қозғалу, ұмтылу, жөнелу, айналу, қайрылу, бұрылу, бет алу.

хандгай бұлан (бұғының бір түрі).

хандлах шулығы (сорпа).

ханжаар сырттан келіп көкірекше, шолақ мешпет.

ханз 1. сәкі (тамға жастап істелген); 2. сандық.

ханзлах I. диванға, сәкіге жату (ауру адамның).

ханзлах II. сөгу (тігісі бойынша).

ханаад жөтел, жөтел ауруы, грипп ауруы.

(сасық тымау, сүзек): ханиад хүрэх тымау тию, гриппен ауру.

ханиах жетелу.

ханхай қаңқыйған, қаңқа, бос жабдықталмаған үй; ханхай эмээл жазы (түйенін), ыңыршақ (сыырдың).

ханхгар сарайған әрі үлкен, әрі келіссіз (адам); сойдыйған.

ханхлах исі шығу, аңқу, истену.

ханцуй жен.

ханцуйлах жеңге сүгу (киімнің).

ханш күре (ескі мемлекет ақшасының айырбас құны), бағалау, байланыс жағдай (бір нәрсеге, шаруашылыққа әсерін тигізетін жағдайдың жыйнағы); базар бағасының күйі.

ханшлах баға кесу, баға қою, баға белгілеу.

ханштай нөхөр қайрымды жолдас (көңілшек, бауырмал).

ханын қабырғаның ханын сонин қабырға газеті.

хань дсс, жолдас, серік.

ханилах 1. жақындасу, достасу; серіктесу. 2. неке қыйысу.

ханыцах достасу.

хар кара; хар баавгай кара аю, хар будаа кара бидай; хар гурил кара ұн, кара бидайдың ұны; хар мод қарағайдың бір түрі; хар тамхи апыйы; хар тос өсімдіктің майы; хар багаас жасынан, жас басынан, қарғай басынан; хар бие кара басы, жалғыз басты кедей шаруа; хар зүүд бастырылып көрген жаман түс; хар санаа арам ой, жаман пікір; хар санах 1.

сенбестік ету, қастық ету, өшпендік ету; 2. қызғану, күндесу; **хар хөлс** қаратер; **би хар хөлсөө** асгаж ажилласаи мен табан ет, маңдай терімді ағызып істедім; **хар хүн** ер, күйеу; **хар хэрээс** басып алынған зона (алап).

хараа 1. көздің көруі; 2. қарауыл (мылтықтық); 3. нысана; 4. себеп, сылтау, дәлел. **хараал** қарғыс, боктық сөз, боқауыз, сөгіс.

хараатай көрінетін, көз жететін; **холын хараатай** көрсен.

хараах боқтау, сөгу, лағанаттау, қарғау.

хараацай қарлығаш.

харагдах көріну.

харгч 1. көруші (ойынды, киноны т. б.); 2. қарайтын (қараушы).

харайлгах шаптыру, секірту, қарғыту (атты).

харайх секіру, қарғу, ырғу.

харам 1. сараң (кісі); 2. аяу.

харамлах сараңсу, сараңдану, сараңдық ету.

харамнах (хар) харамлах

харамч сараң (кісі).

харанхуй 1. қараңғылық, көзге түртсе көрінбейтін қараңғылық; 2. қараңғы; **харанхуй шөно** қараңғы түн.

харанхуйгаар қараңғыда.

харанхуйлах қараңғылау.

харах 1. көру; 2. қарау.

харваач садақпен дәл атушы, мерген, садақшы.

харвах садақ тарту (ату).

харвуул садақ оғы.

харгалзагч 1. бақылаушы; 2. қарауылшы; (тұтқындарды алып жүретін адам).

харгалзах санасу,
есентесу, еске алу.

харгах кездесу, ұшы-
расу, жолығу, килі-
гу, килігіп қалу.

харгис I. 1. реакция-
лық, реакцияшыл; 2.
мейрімсіз, қайрымсыз-
рақымсыз, адамгер-
шілігі жоқ, өте қа-
тал; II. 1. тиран(ел-
ді жәбірлен күш-
пен билейтін ра-
қымсыз бастық);
2. қаталдық, залым-
дық, жауыз.

харгуй жол, сапар.

хардах I. қызғану,
күндеу, күндес болу;
2. қаралау, жала жа-
бу, күдіктену.

харз I. жылым.

харз II. қайнатылған
шарап (арак).

харилцаа I. қатнас.
қарым-қатнас; ха-
рилцаа таслах қат-
нас үзу; 2. тілші.

харилцан өз ара, ор-
тақ, бір-біріне; ха-
рилцан тохирох өз-
ара келісімге келу;
харилцан туслалцах

явдал жәрдемдестік,
көмектестік.

харилцах қатнас.

харин 1. бәсе, бірақ,
алай да, ал, енді; 2.
қайта, керісінше.

хариу 1. жауап; 2.
қарсы, соққы, тойта-
рыс; **хариу** авах
жауап алу, тойта-
рыс алу; **хариугаа**
авах жауабын алу;
хариу өх жауап бе-
ру (хат арқылы
сұраққа); **хариу**
хэлэх жауап айту;
3. өтірігін шығару.

хариулал жауап.

хариулах I. 1. жауап;
беру; 2. қайтару; 3.
көрсеткен жақсылық
қызметін қайтару,
сыйлау.

хариулах II. бағу
(мал).

хариулуғүй I. даусыз;
2. бет қайтпас; 3.
аса бағалы.

хариуцах жауапты бо-
лу.

хариуцлага жауапкер-
лік; **хариуцлагагүй**
жауапсыз.

хариуцлагатан жауапкер (кызметкерлер).

харих кайту (үйіне, еліне, жеріне).

харлах I. қараю, қара болу.

харлах II. жауыздық қылу; қулық көрсету; жақтырмаушылық көрсету, қастық істеу.

хартай сұм, сұркыя, мекер.

Хар Төнгөс Қара теңіз.

харуу қарау, саран.

харуул I. қарауыл, күзетші, барлаушы топ; 2. сүргі (тактай қырғыш аспап).

харуулах көрсету, қарату.

харуулах сүргілеу.

хархис (хар) харгис.

харц I. қарас, көз салыс; пікір.

харц II. қара, қарапайым, жай халықтан шыққан.

харцга қаршыға.

харчгар I. өте арықтаған, өте жүдеген, қураған; 2. тырысқан, құрысқан.

харчгинах I. тіс шықырату; 2. майлабаған арбаның шыйқылдағаны.

харчийх I. арықтап қалу, жүдеп қалу; кеуіп қалу; қулап қалу; 2. тырысып қалу, жыйырылып қалу.

харчин харчиндықтар (Ішкі Монғолдағы ру аты).

харш I. 1. сыйыспайтын, жат, бөтен; 2. қарсы деген сөзге үйлеседі, ерсі.

харш II. 1. дауал; 2. тактай; 3. орд харш сарай.

харшлалдах қарсыласу, жауласу.

харшлах I. айлаңдыра дауал қоршау.

харшлах II. қыспаққа салу, қудалау.

харь I. бөтен, жат, басқа, шег, бөтен жердікі; харь нутаг жат жер, бөтен ел.

харь II. қалта, қапшық, балық ұстағыш ауша.

харья қол астындағы, қарауындағы, бағынған, қараған.

харьяалах қарау; **харьялахын тийн ялгах** ілік (грамматикадағы 7 жапғаудың бірі).

харьянат I. қараған, бағынған, қол астындағы; 2. қол астына қарасты, бағынышты.

хасагдах 1. айрылу, марқұм болу; 2. қысқартылу, қысқарту, азайтылу, алыну, азаю, ықшамдалу, кемітілу.

хасарваань құрма, құрма жемісі; **хасарвааний мод** құрма ағашы.

хасах 1. алу, шығару, айыру; 2. марқұм ету, 3. құр қалдыру (бір нәрседен); 2. кесу, қыю, кесіп тастау, қыйып тастау, қысқарту,

кеміту, азайту, тарылту, кішірейту.

хасуур қашау.

хатаамал кептірілген, қуратылған, қатырылған.

хатаах қатыру, кептіру, қурату, құрғату.

хатагтай ханым, бәйбіше, әйел.

хатиар ауырып жүдеу, хаяанның ішек ауруы (көбінесе қойдың).

хатиартах жүдеу, арықтау (аурудан).

хатамжих (хар) хатуурах.

хатамжлах (хар) хатуурах.

хатан I. патшаның әйелі, патшаның қызы, ханым; 2. бәйбіше, әйел.

хатан II. қаттылық, серіктік, қайтпас, қайсар.

хатангир 1. құрғақтау, кебірлеу; 2. қатпа, арық; 3. солып қалған, қурап қалған.

хатангирах сеніп, кеміп кету, жойылу, құру.

хатанхай құрғақ, кепкен.

хатиар желіс, жортуыл (аттың жүрісі).

хатах қурау, қурап қалу, кебу, құрғау, кесіп қалу, кату.

хатгагч I. 1. қадаушы, шаншушы; 2. шаншып алатын, қадап алатын, шағып алатын; 3. ашты сөзімен шағып алушы албырт, қызба; II. от жағушы, дем беруші, азғырушы, ұрындырушы.

хатгалаа өкпе талаурауы.

хатгалдаан дау-жанжал, дау-шар, араздық, жанжал.

хатгамал 1. бізкесте; 2. кестеленген.

хатгамалт кестелі,

хатгамлах кестелеу.

хатган 1. албырт, қызба; от жағып, дем бе-

ріп, азғырып; 2. хатган оёх кестелеп тігу.

хатгах I. өшіктіру, қолтығына су бүрку, айдап салу, айтақтау; 2. шағу, шағып алу (ара, жылан); 3. тығу, шаншып алу, қадау, түйреу, сұғу; **хага хатгах** өткізе түйреу, шаншу.

хатги шыйқан, сыздауық.

хатгуулах талаурау, қабыну (өкпес).

хатгуур 1. тескіш; 2. істік (аранын); 3. шаш әсемдегіш, шаш түйреуіш; **хатгуур гэр** қос, күрке, баспана (жаман үй).

хатгуурлах 1. садақ оғының басын ағаш қабығымен желімдеу.

хатгуурлах II. 1. шашты түйреп қою; 2. бас әшекейін кию.

хатирах желу, жорту.

хаттал кевкенше, құрағанша.

хатуу 1. катты, мыкты, берік; 2. катты керілген, тартылган (аркан т.б.); 3. түпкілікті, ұдайы, үнөмі, өзгөрмес, мығым, табанды; 4. мейрімсіз, қайрымсыз, катты, қатал (адам).

хатуудах каттылану, беріктену.

хатуужил 1. каттылық, көндігушілік; 2. шынығынқы, пысып қатқандық, көнімді, көмпіс, төзімділік.

хатуужилтай 1. шыныққан, шыдамды, пысып қатқан, төзімді (адам); 2. орнықты, берік, тұрақты.

хатуужих шынығу, көндігу, көмпістену.

хатуулах шынықтыру.

хатуурах катаю, нығаю.

хатуурхах 1. каттысыну, беріксіну; 2. қыйынсыну, тайсалу, қыйыншылықтан қорқу.

хага татах жырту, үзу.

хахах 1. шашалу, қалалу; 2. сәтігу.

хахинах сықырлау.

хахир 1. катты; 2. аз, жартымсыз, басып тапталған (жайылым).

хахууль 1. пара, „жен үш“; 2. қармақ.

хахуульдах 1. қармақ салу, қармақпен балық аулау; 2. пара беру, параға сатып алу, „жен үш“ беру.

хахирах қақыру.

хасавч киіз үй есігінің босағасы.

хацар бет, жақ.

хачиг кене (қашық).

хачин 1. қызық, күлкі; 2. күлкілі, қызықты; 3. ғажап.

хачлах сөгу, бетіне басу.

хашаа 1. қаша; 2. шарбақ, қоршау; 3. қора.

хашаалах қоршау, қашалау, дуалмен айналдыра қоршау.

хашаач қорашы, қарауылшы, қашашы.

хашгинах айқайлау, зарлау, ойбайлау.

хашигнах шабандау, жалқаулану, икемсіздік ету.

хашилга (хар) хайс 1.

хашин жалқау, шабан, икемсіз; **хашин**

болхь хун қолынан ешнәрсе келмейтін, түкке жарамайтын адам.

хашир 1. сақ, алдын ала ескеруші; 2. тұрмыс тәжірибесі бар; 3. тақыс, сұңғыла.

хаширдах сақтану, сақтық ету, тақыстану.

хаших 1. ығыстырып шығару; 2. қыспақтау; 3. қаша ұстау.

хашлага құлықтың шегені.

хашраах 1. тастатқызу, жүрегіне тиізу; 2. ығыр қылу, маза кетіру, жалықтыру.

хашралтай беймаза, мазасыз, адамды жалықтыратын, зеріктіретін.

хашрах 1. еріншектену, жалқаулығы ұстау;

2. қатасын мойындау; 3. жүрегіне тию. **хаяа** жиек, етек, ірге; **тэнгэрийн хаяа** көк жиегі; **хаяагүй** барлық жерде, әр жерде; жағасы, шеті көрінбейтін, ұшы-қыйыры жоқ, кең көлемді.

хаяавч түпкірше, түпкір, іргелік, ірге ағаш.

хаяавчлах түпкірлеу, ірге көму.

хаягдал 1. лақтырылған, тасталған; 2. қалдық (өндірістің, тамақтың т.б. қалдығы, қыйындысы, кесіндісі).

хаягдах 1. тасталу, қалдырылу, лақтырылу, қалдық болу.

хаядас ескі-құсқы қалдық.

хаях 1. тастау, лақтыру, қалдыру, 2. жоғалту.

хаяцгаах шашып тастау, тастасу.

хаялцуулах; **үнэ хаялцуулах** аукцион

(көпшілік алдындағы жарыс сауда).

Хельсинки Хельсинки (қала).

хиа 1. адъюдант; 2. біреуді қорғаушы (сактаушы); паж (орта ғасырда ұлық әйелге, құзырлы ақсүйек әйелге қызмет істейтін дворян баласы).

хиаг қыяқ.

Хиагт Қыяқты (қала).

хиар 1. құлақ жаратын, шынқылдаған, ашты дауыс, өкіру, ақыру, ұлу; 2. жетсеуіне жету.

хиарах кұру, өлу, бүліну, жеңілу, жеңіліс табу.

хивс кілем.

хивэх күйсеу.

хигжүүн керенау, ашушан, қызу, томырық.

хигжүүргэх бірден ашулана кету, бұлан-талан болу, ашулану, ызалану, қызу.

хигээс радиус.

хижиг эпидемия (белгілі бір жұқпалы аурудың тарауы).

хий ауа; газ, жел (ауа, бу сыяқты заттардың жалпы аты); **хий салхи** құйын; **хий хөдәх** күйгелектену.

хийд монастырь (шіркеулік, бұттық жер қауымы).

хийдэх 1. желге ұшып кету, ұшып түсу; босану, босау.

хийлгэх I. жіпке тізу.

хийлгэх II. істету.

хийлэх ауа толтыру.

хийморь 1. бақыттың туы (дінде); 2. бақыттың белгісі, бейнесі.

хиймэл жасанды, жасамалы; **хиймэл гар**, **хөл** жасанды, қол аяқ.

хийхэх 1. күйгелектену; 2. күйгелектік.

хийрэх ақылдан жазу, құтыру.

хийсвэр дерексіздік, ұшқалақ.

хийтэй 1. ауаға толы;
хийтэй дугуй бал-
 лонға ауа толтыру;
 2. ақылсыз, ақылдан
 адасқан, жынды,
 ақылы ауысқан адам.

хийх 1. істеу, жасау;
ажил хийх жұмыс
 істеу, қызмет қылу;
сургууль хийх оқу,
 үйрену; 2. күйю, 3.
 салу; 4. төгу (ас-
 тықты).

хил 1. шекара, шек; **хил**
хамгаалагч цэрэг
 шекараны қорғаушы
 әскер; **хил хязгаар**
 шет-шекара (мемле-
 кеттің).

хил II. скрипка (му-
 зыка аспабы).

хилин ашу, ыза, қа-
 һар; **хилин хүрэх**
 ашулану ызасы келу,
 қаһары тусу.

хилинц күнә.

хилис 1. жаңсақ, жа-
 ңылыс тиіссіз, орын-
 сыз.

хилчин шекарашы.

хилэм мек балық.

хилэн барқыт.

хими химия.

химийн химиялық.

химлэх ксміру.

хиншүү күйік.

хир 1. шақ, өлшем-
 дес, шамалас, сайма-
 сай, құрлымдас; 2.
 көлем, объём; 3.
 кеңістік, жер аума-
 ғы; 2. лайықты,
 тура келетін; **хир**
чадлаараа күшіне
 қарай; 3. жанында,
 қасында.

хир II. кір.

хирд уағында, кезінде.

хирлэх 1. шамалас-
 тыру; 2. өлшеу.

хиртэй 1. кірлі; **хир**
тэй гараар кірлі
 қолмен.

хиртэй II. шақ, өл-
 шеме, шамалас, сай-
 ма-сай, құрлымдас.

хиртэх кірлену, был-
 гану, тұтыну.

хиртээх былғау, лас-
 тау, кірлету.

хирцүүлэх болжау,
 ойлау, жорамалдау,
 шамалау.

хирчигнэх сырылдау
 (өкпе).

хирээ мэдэх 1. өзінің күші мен мүмкіншілігімен санасу, есептесу; 2. өзінің орнын білу (көптің ішінде, қоғамда).

хирээс хэтэрхий ниамасынан асқан.

хихэл шекті музыка аспабы.

хичир садақ оғының ұшы; **хичир заадас-лах** садақ оғының ұшын нығайту.

хичиээн қанша? неше?

хичээл 1. тырысу, ыждағат ету, бір іске беріліп жанын салу; ынта; **хичээлгүй** ыждағатсыз, қамсыз, тырыспайтын, ынтасыз; 2. сабақ, оқу; 3. тақырып, пән (оқытатын).

хичээллэх 1. оқу, шұғылдану, сабақта болу; 2. сабақ жүргізу.

хичээлгүйлэх 1. құрметті болу, қадірлі болу; 2. шын ықыла-

сымен берілген болу; 3. тырысу.

хичээх тырысу.

хишүүн ірі жапырақты өсімдіктің бір түрі.

хов 1. өсек, өтірік, жала; **хов хэлэх** өсек айту, өсек тарату, жала жабу, былғау.

хов II. кенеттен, абайсызда, күтпеген, ойда жоқта; **хов хийж** кенеттен, бөгетсіз.

ховд I. қобдый.

Ховд II. Кобда, **Ховд** аймаг Кобда аймағы; **Ховдын** гол Кобда өзені.

ховдлох қобдыйлау.

ховдог тоймайтын, тойымсыз, аш, көз саран, ашқарақ, дүние құмар; **ховдог шунахай** қомағай ашқарақ, дүние құмар, мешкей.

ховдоглох қомағайлану, ашқарақ болу, тойымсыз болу.

ХОВИЛ қыны, қынап
(пышақ, қылыш
т. б.).

ХОВЛОХ қаралау, жала
жабу, өсектеу, ша-
ғым беру, өсек тара-
ту.

ХОВОЛ I. 1. дулыға
мен қалқанның тесі-
гі; 2. май шамның
қалыбы.

ХОВОЛ II. тығын ағаш.

ХОВОН көмір үшін
қолданылатын ше-
лекше.

ХОВОО 1. құбыр, то-
ған; ХОВОО татах
тоған тарту; 2. ағаш
жәшік.

ХОВООДАХ оқпазу, то-
ған тарту.

ХОВООЛОХ (хар) хо-
воодах.

ХОВОР селдір, некен-
саяқ, анда-санда, аз,
жартымсыз, мардым-
сыз; гурил ховор
жил астықсыз жыл;
манай тэнд чоко-хо-
вор бізде қасқыр
аз.

ХОВОРДОХ сиректеу,
селдірлеу, жартым-

18. Моң.-каз. толь.

сыздану, мардымсыз-
дану.

ХОВОРЖИХ құру, азып-
тозу.

ХОВОРТОХ (хар) хо-
вордох.

ХОВХ татах ілін-
генді, жабысқанды
тарту; ХОВХ цохих
жабысқанды соғу,
талқанын шығару.

ХОВХЛОХ 1. қабығын
аршу, 2. копару; 3.
жыртып алу, сыды-
ру, сыпыру.

ХОВХРОХ 1. аршылу,
сыдырылу; 2. копару
(жабысқаннан,
ілінгеннен).

ХОВЧИИ 1. өсекші,
өсекшіл; 2. жалақор,
дауқес.

ХОВЧИНОХ келтір. м:
„ананы әкел, мынаны
әкелмен“ жүру.

ХОГ 1. шөп шалан,
қыйқым-сыйқым, ко-
кым-соқым, көң-
қокыр; 2. азғындар,
сілімтік; 3. күресін.

ХОГЖИРОХ күнге күйіп
жарылу, шатынау.

ХОГЛОХ жемнің қалғанын жеп бітіру.

ХОГЛУУЛАХ қалған жемді жеп бітіру үшін малға беру.

ХОГЧИН 1. шөп-шалаңшы; 2. дәретханашы, қокыр-соқыршы.

ХОГШИЛ мүлік, дүние-мүлік.

ХОГШИХ жабдыктану, мүліктену, ауқатты болу.

ХОДООД жұмыршақ.

ХОЁР екі; чи бид хоёр сен екеміз, сені мен мен.

ХОЁРДУГААР екінші.

ХОЁРЛОХ екіге бөлу (бөліну); екіге айыру (айрылу); как жару (жарылу).

ХОЖГОР жалтыр бас, қасқа бас, такыр бас; таз.

ХОЖДОХ кешігу, кешігіп келу.

ХОЖИД сонан соң, содан кейін, кейіннен, соңынан.

ХОЖИМ кейін, артынан.

ХОЖИМДОХ кешігу, кеш калу.

ХОЖИС (хар) тахиа.

ХОЖУУЛ түбір. (кесілген ағаштың).

ХОЙГ түбек, жарты арал.

ХОЙД арт жак, солтүстік.

ХОЙГУУР 1. терістікпен, сол түстікке таман; 2. арттан, арт жағынан.

ХОЙМОР солтүстік жак; гэрийи **ХОЙМОР** үйдің терістік жағы; **НУУРЫН** **ХОЙМОР** көлдің солтүстік жағы (жағалауы).

ХОЙНО 1. терістікте, солтүстікте; 2. арттан, арт жағынан; 3. сонан соң, бұдан кейін, оның артынан; **ХОЙНО** сийрүүлсән төменде келтірілген.

ХОЙНОДОХ артында, соңында қалып қою.

ХОЙНООС 1. артынан, соңынан, артынан іле-шала; 2. терістіктен, солтүстіктен.

хойрголох ерину, жалқаулыкка салыну, еждағатсыз, камсыз болу.

хойроғ жалқау, еріншек, түк істемей текке карап жүруші.

хойт 1. терістік, солтүстік; 2. кейінгі, соңынан болушы, келесі, ендігі; **хойг** жыл ендігі жыл; **хойт өдөр** келесі күні, кейінгі күні; **хойт сар** ендігі ай, туар айда, кейінгі ай, келер ай; **хойт хөл** артқы аяқ; **хойт эх** өгей шеше; **хойт эцэг** өгей әке.

Хойт мөсөн далай Солтүстік Мұз мұхиты.

хойтох 1. 1. терістіктің, терістіктегі; 2. артқы, кейінгі, соңғы; 3. жолдасы (жана туған баланың).

хойхнуур 1. терістікке таман; 2. кейінгі қатарда.

хойч келешек, болашақ, алдағы; **хойчийг** залгамжлагч жеткіншектер; алмасушы, ауысушы жолын қуушы, ізін басушы; **хойчийн өдөр** алдағы күн, келер күн.

хойш 1. мұнан бұлай, келешекте; **хойш тавих** қалдыру, кейінге қалдыру, кешіктіру; **хойш хийх** былай қою, кейін істеу; 2. кейін, кері.

хойшилдох артқы екі, алдыңғы бір аяғынан підерлеу.

хойшлох кешіктіру (кешігіп қалу); кейінге қалдыру (кейінге қалу); кідірту (кідіру).

хойшлуулах кейіндету, қалдыру, мерзімін ұзарту, созу.

хойшлуулшгүй 1. шұғыл, тығыз; 2. шұғылдық; тығыздық; 3. шұғыл түрде, тығыз түрде, кейіндетуге болмайтын.

хол алыс, қашық, жырақ, қыян, арғы; **холын бодлого** қырағы алысты болжаған данышпандық саясат; көреген саясат.

холбогдол қатнас, қатысы барлық, қарым-қатнас, байланыс; **ач холбогдол** маңыз; **холбогдолгүй** 1. тәуелсіз, қатысы жоқ, байланыссыз; байланыспайтын. 2. қатысы жоқтық, аулақтық.

холбогдох 1. қылмысқа қатысы болу, 2. байланысатын.

холбоо 1. өлеңнің ұйкасы, үйлесімі; 2. одақ, бірлік, ұйым; **холбоо нэгдэх** бірлесу, одақ болу; 3. қатнас, ниеттестік, достық; **холбоо баригч** байланысшы. қатнас ұстаушы; 4. қосақ; **хонь холбох** кой қосақтау.

Холбооны яам Байланыс Министрлігі.

холбоот 1. байланысты; 2. қосылған, жалғастырылған, біріктірілген.

холбоотон 1. одақтық; 2. одақтастар; астастық.

холбирох 1. сасқалақтап ілгерінді-кейінді жүру; 2. таю, сырғу, тайғанау.

холбоо ері, күйеу, ерлі-байлы.

холбох 1. байланыстыру, қатыстыру; қосақтау, тізу, матау; 2. жыю, жыйнау, теру (бірзаттың ұсақтүйек бөлімдерін); 3. қосу, біріктіру, жалғастыру, қосақтау.

холдох бас тарту, қашу, шеттеу, қашықтау.

холилдох ажаласу, қосылып кету.

холио қоспа, алтынға, күміске қосылатын мыс я қалайы қоспасы, былық.

холих 1. арамастыру;
2. шатастыру, былық-
тыру.

холоос алыстан.

холт татах суырып
алу, жұлып алу; холт
цохих қағу, қағып
түсіру.

холтлох аршу, сыды-
ру, алу, шешу.

холторхой аршылған,
сыдырылған, ұшып
түскен, лақтырылған,
алып тасталған.

холтос қабық, қыр-
тыс.

холтрох 1. сыдыры-
лу, аршылу; 2. бөлі-
ну, айрылу.

холхих 1. қозғалу,
босау, бұзылу, бүлі-
ну; 2. жайылу; та-
ралу; 3. ілгерінді-
кейінді жүру.

холхон жырағырақ,
алысырақ, арырақ.

холхи 1. қолқылдақ,
кең, бос; холхи гу-
тал қолқылдаған етік;
2. жырік, алыс, жы-
рақтағы, қашықтағы,
алыстағы.

холч хүн 1. алыстан
болжайтын адам, жы-
рақтан көретін адам;
2. ұзаққа жүргіш
адам.

холчир ысырап, шаш-
қыш, рәсуа етуші,
шашна адам.

холчлон бодох терең-
нен ойлау, салмақтап
байқау, ақылға салып
көру; асқан ақылды-
лық ету, данышпан-
дық көрсету, көре-
ген ойлау, холчлон
явах ұзаққа жүру.

холимог ашты-тұшты
қатығын қосып етпен
істелген тамақ, ара-
ласпа.

хольц 1 қатық, қат-
қан май; 2. қоспа,
ертпе (бірнеше ме-
таллдан ерітіп
қосын жасалған
металл).

хом ком; хомын бам-
бай комнын астары;
хомын ширдэг ком-
ның сырмағы.

хомгор қушақ, еңсіз,
жалпаймаған (а т-
тын тұяғы).

ХОМНОХ комдау.

ХОМОЙХ 1. кішірею (а т-тың тұяғы); 2. бүрісу, жыйрылу (тері).

ХОМОЛ көң, коқыр, құмалак (жылкының).

ХОМОРГОЛАХ айнала коршау, камап алу (аң аулағанда).

ХОМРОХ курау, кебу, курап калу, бүрісу, жыйрылу, алшаю, кыйсаю, қажу, тарылу.

ХОМС кішкентай, аз, көп емес, аз санды, сирек, селдір.

ХОМСДОХ керегінен аз болу, жетіспеу, қорашылану.

ХОМХОЙ 1. аш көз, тойымсыз, сараң; **ХОМХОЙ СЭТГЭЛ** пайда-күнәмдік көңіл; 2. комағай, мешкей; **ХОМХОЙ ХУРУУ** сұқ-қол, балаң үйрек.

ХОМХОЙРОХ 1. аш көздену, комағайлану; 2. мешкейлену.

ХОМХОРОХ безгегі ұстау, қалтырап дірлдеу.

ХОМХРУУ қабық, қауыз; **ХОМХРУУ ХОГЖРОХ** түлеу, қабығы аршылу.

ХОИ хирээ қарға.

ХОИГИЛ үңгір, жартастың ішкерілеп кірген қуысы.

ХОИГИНОХ шыңылдау, шырылдау, дауыс шығару.

ХОИГИО 1. қуыс, кеуск (ағаштың); 2. потрон, жез (мылтықтың).

ХОИГОР қоныр; **ХОИГОР МИНЬ** сәулем.

ХОИГОРЦОГ 1. шашак, шок (бір сабакқа біткен бір шок жеміс); 2. сүңгі, сүмбі, мұз.

ХОИГОРЦОГДОХ сүңгі, сүмбі, мұз болып қату.

ХОИГОРЦОГЛАХ 1. бүршіктену, бас жармаған бүртiк гүлдің бола бастаған кезі; 2. шашактану, шок-

тану (бір сабак-
тағы жемістің).
хондлой бөксе (бөк-
се жак), шонда-
най; кон.
хондолпара, арамдық-
пен түскен пайда
(саудадан).
хондох арам пайда
табу, пара алу.
хонжвор 1. ұтыс, пай-
да; 2. олжа, алу
(заттай).
хонжвортой ұтысты,
пайдалы; хонжвор-
той сугалаа ұтыс
ойнау.
хонжих ұту, пайда
алу.
хоног тәулік (күн-
діз бен түн); 2.
конак.
хоногших кону (мый-
ға), үйір болу.
хокох кону, коныш-
шығу (түнел шы-
ғу).
хокоц коныс жұрт.
хонх қонырау, сылдыр-
лауық; хонх дуугар-
гах қонырау сылдыр-

лату; хонх цохих ко-
нырау соғу, қағу.
хонхгор үңірейген, іш-
ке түскен, шұңқыр-
ша.
хонхойлгох үңірейту,
шұңқырайту.
хонхор ой, шұңқыр,
ойпат, төмен жер,
тау үстіндегі қазан
тәрізді үлкен шұң-
қыр, ұятыр, сай, жы-
ра.
хоншоор 1. мұрын,
тұмсық; кохойн хон-
шоор ит мұрын, ши-
нобник; 2. аяқ киім-
нің тұмсығы.
хонь кой; хонь няд-
лах кой сою; хонь
хяргах кой кырку.
хоньжих койлану.
хоньчин койшы, шопан.
хоол тамақ, ас; хоол
бәлтгэх тамақ да-
йындау, хоолны гу-
анз асхана, тамақха-
на; хоол идэх та-
мақ жеу, ас ішу;
хоол муутай дәмсіз,
нәрсіз, тамақ; хоол
сайтай нәрлі, жұ-

гымды, құнарлы тамақ.

хооллох 1. коректену, тамақтану; тағамдану, 2. жеу, ішіп-жеу, тамақ ішу.

хооллуулах тамақтандыру, ас беру, асқа тойғызу.

хоолой 1. тамақ; улаан
хоолой өңеш; 2. ыдыстың мойыны; 3. қылы, бұғаз, өзеннің саласы, айрығы; 4. дауыс.

* **хоолойтой** дауысты.

хоолопцор 1. комағай, мешкей; 2. тамақкор.

хоолт ірі балық (лосось).

хоолтой құнарлы, нәрлі, жұғымды.

хоолч тамақшы, аспаз, тамақ пысыратын.

холших 1. пайдаға жарау (тамақ); 2. дәл болу (тамақ).

хооронд 1. аралық; арасында; олон улсын хооронд халық аралық; та бид хоё-

рын хооронд екеміздің арамызда; **танай** ирэх хооронд сіз келер аралықта, сіз келгенше.

хоорондахь арасындағы аралығындағы; олон улсын хоорондахь байдал халықаралық жағдай.

хоослох 1. қырып-жою, ойран қылу, қыйрату; 2. босату, бос қалдыру (ыдыс, сауыт т.б).

хоосон 1. бос; дэмий
хоосон ярих бос сөз сөйлеу, албаты сөйлеу; **хоосон** хонох кұр кону (аш кону); 2. кедей, кұр қол; **ядуу** **хоосон** кедей, жарлы; **хоосон** огторгуй аспан, көк.

хоосрох 1. кедейлену, жарлылану; 2. бос қалу, кұр қалу.

хор 1. зыян. залал; **хоргүй** хүн момын, ешкімге зыяғы тимейтін адам; **хор** хүргэх зыян келтіру,

тигізу; 2. у, зэр (за-
һар); **хоргүй** зэрсіз;
хороос хамгаалах
удан сактау, у кай-
тарғыш см беру.
хорвати хорбатия.
хорвос тайынша қа-
бан.
хорго шкафша, кішкес-
не шкаф.
хоргодох қорғалау,
жасырыну, тығылу,
паналау.
хоргой қамқа (алтын,
күміс аралас-
тырып тоқыған
жібек).
хоргол кый, құмалақ.
хорголзох қорғалану,
қорку, жүрексіздену,
тайсалу, шегіну.
хоргонд доңыздың тоқ
ішегі.
хоргох балықты сәуле-
мен шырғалау.
хордох улану.
хориг газар қорыйтын
жер (адам мен
аюанның дене-
сіндегі мүшесі);
хоригуудлах адам
ның айыбын, кемші-
лігін ашу, әшкерсе-

лсу; **хориг хүн** ұял-
шақ, ұяң адам.
хоригдол тұтқын, қа-
маудағы адам.
хоригдох қамалу, тұт-
қынға түсу.
хориглох тыю, тоқта-
ту, ұстап қалу, жі-
бермеу.
хорин 1. жыйырма;
хорин тав жыйырма
бес; 2. жыйырмалық,
жыйырма үй (мон-
ғолиядағы әкім-
шілік жөнінен
қаладағы баста-
уыш бөлініс).
хориод 1. жыйырма-
дай; 2. жыйырмадан.
хориул жыйырма-ақ,
бар жоғы жыйырма.
хориулаа жыйырма-
мыз.
хорих 1. қамау, абақ-
тыға салу; 2. тыю,
тоқтату, ұстап қалу,
жібермеу.
хорлогч зыянкес, дұс-
пан, қас.
хорлон сүйтгэгч зыян-
кес, дұспан, қас; **хор-**
лон сүйтгэх қастық
істеу, зыян келтіру.

хорлох кастык істеу,
дүспандык кылу,
зыян келтіру.

хормогч 1. алжапкыш,
алшалғыш; 2. киімнің
сыртқы тысы.

хормой 1. стөк (киім-
нің); **хормой хав-
чуулах** стөтін белі-
не кыстыру; **хормой
шүүх** етек түру; 2.
етек (таудың).

хормойвч 1. **хормойвч**
(кысты күні атқа
мінгенде оң ая-
ғын, етек жағын
буатын, байлай-
тын кайыс); 2.
алжапкыш, алшал-
ғыш, белдемше.

хормойлох етектеу,
етекке салу, етегі-
мен өкслү,

хорогдол кеміс, аза-
йыс, қайтыс, кішіре-
йіс, тартылу, шығын;
элэгдэл хорогдол
амортизация.

хорогдох кему, азаю.

хороолох шарбақпен
қоршау.

хором тез, жыдам,
шапшаң, жедел, лез-
де, кірпік қаққанша.
хоромж кішірею, кему,
кішірею сатысы.

хоромжит 1. зыянды,
пайдасыз, пайда бер-
мейтін, жағдайсыз
тиімсіз (расходқа
байланысты); 2.
бақытсыздыққа ұшы-
раған, бейшоралан-
ған.

хоромсоо қорамсақ.

хороо 1. комитет; **На-
мын Төв Хороо Пар-
тияның Орталық Ко-
митеті**; 2. полк; 3.
шарбак, қоршау,
дуал, кертте; 4. кеңсе,
станция; **утасны хо-
роо телефон станция-
сы**;

хороох қысқарту, шә-
лайту, кеміту, азай-
ту, кішірейту; **амь
хороох** қаза табу.

хорох 1. қысқартылу,
келтелеу, азаю, ке-
мітілу, кему (сан);
2. жасырыну, тығылу,
жасырынып тұру, іш-
те тұру; 3. шығындау.

хорсох 1. ашыну, өкіну, ренжу, ыза болу, кею; ызалану, долдану; шіміркену, күйгелектену; 2. дуылдатып ашыту (жара).

хортой 1. зыянды, залалды; 2. улы, зерлі; **хортой харандаа** улы карындаш (химиялык карындаш); **хортой цаас** көшірме кагаз; **хортой хун** кекшіл, бөлекеткісі.

хорхой күрт; **цагаан хорхой** ишек күрты; **хорхой шавьж** күрт-кұмырыска; **хорхой буда** картофия ұнынан жасалған кесне.

хорхойтох күрттау.

хорхойх 1. қайғылану, уайым жеу, уайымдану, бастан кешіру, түрлі халді басынан өткізу; 2. маңдай тыржыйту.

хорхироо топалаң (койдың ауруы).

хорчгинох қорылдау, ырылдау (мыс: аю а н н ы н),

хорчгор жаншылған (металл заттары) жыйрылған.

хорчийх қыйсаю, майысу, бүрісу, маңдайын тыржыйту, бөст-аузын тыржыйту.

хорших бірлесу, бірігу, мал-мүлікті бірлестіру; жарна қосу, қауымға ұйымдасу.

хоршоолол кооператив (жарна негізіндегі бірлестік); **анхны хоршоо** бастауыш (алғашқы) кооператив.

хоршоолох мүлікті бірлестіру, кооперативке енгізу, бірлессу (ену, бірігу).

хоршооч кооператив қызметкері.

хорь жыйырма.

хорьдугаар жыйырманшы.

хорсол 1. ренжу, қамығу; 2. тіл тигізгендік, қорлағандық, жөбірлегендік; 3. кекшілдік, өш сақтағандық, ызыттылық.

хос I. кос, жұп, пар, әріптес: хос алд орғықты мінез, қайтпас-қажымас мінез; **хосгүй** теңсіз, аса жақсы, әлде қайда (артық); **хос уянга** ұйқасымды шығарма; **хос холбос** ерлі-байлы, қосакты жігіт пен қыз;

хос II. жаңғырық, жаңғыру.

хослол 1. ұйқастық, үйлестіру; 2. қыйыстық, қосу; 3. қоспа.

хослох 1. қосынды, біріктіру, араластыру; 2. жұп-жұбымен болу; 3. жұптастыру, қосарлау, қосақтау; 4. ұйқастыру, үйлестіру.

хот 1. қала, шаһар; 2. қотан, қоныс.

хотгонох майысу, қайысу, бүгілу, бірсүдін ырқына еріп кету (дүркін-дүркін қыймыл).

хотгор 1. қыйсық, қыныр, шалыс, иілген, бүкірейген; 2. ой,

шұқыр, төмен жер, ойпат.

хотлогор бәрін, бәрінде, түгел.

хотлох қонысқа малды айдап келу, қоралау.

хортойх қыйсаю, қыныраю, қыйсандау, майысу, иілу, бүкір болу, бүкірею, бір жағына қыңыраю; қыйсаю, жантаю.

хотол I. 1. кетіл (екі жастағы суыр); 2. лақ (бұғының еркек баласы).

хотол II. бәрі, түгел; күллі; мұқым.

хохио 1. кедей жарлы (адам); 2. кедей (шаруашылық).

хохир қоқыр, көң-қоқыр.

хохь 1. сор, зыян, кемшілік (кесел); 2. шығындау, шығындалу; қазаға ұшырау, жоғалған зат (қаза, шығын); **хохь чикь** сорың, шок-шок, саған сол керек еді; 3. жарлы кедей, ештеңесі жоқ.

ХОХИВОЛЗОХ ашулану, ыза болу; әдепсіздену, ұятсыздану.
ХОХИГОНОХ (х а і) **ХОХИВОЛЗОХ**.
ХОХЬДОХ сыну, құлау, күйзелу, жұтау, бүліну.
ХОХЬДСОН бақытсыздыққа ұшыраған, бишараланған, залалданған.
ХОХЬДУУЛАХ сорлату, бақытсыздыққа ұшырату, жәбірлеу, зоршығынға, үлкен зыянға ұшырату.
ХОХИРОЛ 1. шығын, зыян, кемшілік; 2. қырып-жою, ойран қылу, қырату, күйзелту, бүліну, азын-тозу, талқандалу.
ХОХИРОЛТАЙ 1. қазалы, пәлелі, қатерлі, зыянды, шығынды; 2. пайда бермейтін, жағдайсыз, тиімсіз.
ХОХИРОХ зыян шегу, шығындалу, зор шығынға, үлкен зыянға, апатқа душар болу.

ХОХИРУУЛАХ сорлату, бақытсыздыққа ұшырату, жәбірлеу, зоршығынға, үлкен зыянға ұшырату.
ХОЦОРГОХ қалдыру, тастау.
ХОЦРОГДОХ 1. қалу; 2. артта қалу; мешеу болу.
ХОЦРОЛГҮЙ 1. артта қалмастан; 2. бәрі, түгелімен, бәрі де.
ХОЦРОХ (х а р) **ХОЦРОГДОХ**.
ХОЧ тағылған ат, жалған ат, лақап.
ХОЧЛОХ жалған ат тағу, жаман атпен атау.
ХОШ сән, үртіс; мода.
ХОШГИНОГ көтен ішек.
ХОШИГГОГЧ сатираншы, сықақшыл, сықақ, күлкі, әңгіме жазушы.
ХОШИН сатира, сықақ, күлкі, ажуа ретінде жазылатын әңгіме;
ХОШИН **ИНЭЭДЭМТЭЙ** үг күлдіргі әңгіме;
ХОШИН үг мазақ сөз, әзіл ойын сөз, күл-

кі сөз, қалжын,
кекесіңді мазмұнды
қысқа өлең; хоший
зан өткір, жүйрік,
сөзшең.

ХОШНОХ (хар) **ХОШГИ-**
НОГ

ХОШОЙ екі, екі рет;
ХОШОЙ БААТАР екі
реткі батыр.

ХОШООД екі-екіден,
қос-қостан.

ХОШУУЛАХ бұрыштау,
бұрыш жасау.

ХОШУУН 1. хонун
(әкімшілік бө-
ліс); 2. мұрын, тұм-
сық; 3. түлек; 4. мұ-
йс, жердің теңізге
сүйірленіп кіріп тұр-
ған жері.

ХОЁУЛАН екеуіміз.

ХӨВ I. тереңдік, терең-
ділік (судын).

ХӨВ II. толықтауыш
қосымша; **ХӨВ ХӨХ**
көп-көк.

ХӨВД мүк.

ХӨВДӨГ қалқымалы.

ХӨВӨӨ 1. шеті, жиегі
(киімнің); 2. жаға
(судын); 3. жиск
қыр; **НӘХМӘЛ ХӨВӨӨ**

(етекке, жеңге
ұстайтын жиек-
ше).

ХӨВӨН мақта.

ХӨВӨНТЭЙ мақталы.

ХӨВӨӨДӨХ жиектеу,
көмкеру.

ХӨВӨХ жүзу, қалқу;
ХӨВӨХ ГҮҮР қайық-
қа орнатылған көпір.

Хөвсгөл аймаг Хөвс-
гөл аймағы.

Хөвсгөл нуур Хөвсгөл
көлі.

ХӨВСГӨР жұмсақ, бос.

ХӨВХӨН берік үшін жа-
салған коровка жә-
шік.

ХӨВХГӨР 1. жұмсақ,
бос; 2. жұмсақтық,
болжырлық, бор ке-
мік, бостық.

ХӨВЧ 1. жота, төбе;
2. садақтың кермесі.

ХӨВЧИН 1. бәрі, не бә-
рі, бар жоғы; 2.
бүтіндей, түгелдей.

ХӨВЧЛӨН алах қысып
өлтіру, езу, езгілеп
бітіру.

ХӨВЧЛӨХ садақтың ба-
уын керу.

хөгжил дамыс, өсіс,
өніс, өркендеу.

хөгжим музыка.

хөгжимдөх музыка ой-
нау.

хөгжимтэй 1. көңілді,
қуанышты; 2. музы-
калы.

хөгжимч музыкант.

хөгжих даму, өркен-
деу, өсу.

хөгжүүлэх дамыту,
жетілдіру, өсіру, өр-
кендету.

хөглөх 1. күйек тағу;
2. күйге келтіру (му-
зыканы).

хөгкө көген.

хөгкөх көгендеу.

хөгтэй 1. қызық, күл-
кілі; 2. күйлі (му-
зыка).

хөгшин 1. кәрілік;
2. кәрі.

хөгшрөх кәртею.

хөдөлгөөн қыймыл,
қозғалыс; **хувьсгалт**
хөдөлгөөн револю-
циялық қозғалыс.

хөдлөл қыймыл, қозға-
лыс; жылыс; **хөдлөл-
гүй** суух тапжылмай
отыру.

хөдлөөн (х а р) хөдөл-
гөөн.

хөдлөх 1. қозғалу,
қыймылдау, жыбыр-
лау; **хөдлөх хөрөн-
гө** мал-түлік, (сөз-
бе сөз әударған-
да қозғалатын
дәулет деген
сөз); 2. қозғалу,
зақымдалу (мыс-
май).

хөдөлбөргүй ұстамды,
салмақты (адам).

хөдөлгөх 1. қозғау,
жылжыту, қозғалту,
жылыстыру, қозға-
лысқа, қыймылға кел-
тіру; 2. қозғайтын,
қозғалтатын.

хөдөө 1. орталық қа-
ладан қашық жер, ау-
дан, облыс; 2. да-
ла, қыр, сахара; **хө-
дөө аж ахуй** қыр
(ауыл) шаруашылы-
ғы.

хөдөөлөх 1. қырға;
далаға, ауылға шығу,
2. қю (өлікті).

хөдөс иленген қой те-
рісі (тон үшін).

хөзөр карта (ойнай-тын) хөзөр тоглох карта ойнау.

хөзөрдөх карташылану.

хөзөрч картаны.

хөл аяк; хөл хүнд аяғы ауырлылык, жүкті, екі кабат.

хөлбөрөх аунау (ат).

хөлгөө 1. сау емес, калыпты емес; 2. мас.

хөлдөө 1. үсіген; 2. тон; 3. үсиг.

хөлдөөх үсигу, үсигу.

хөлдөх тоңу, үсу.

хөлдүүр күрекшс, кішкене күрек.

хөллөх жегу.

хөлөргөх терлету.

хөлс 1. тер; 2. сый, төлеу, табыс, еңбек, май, акы; хөлсгүй тегін, төлсүсиз, акысыз; хөлс төлөх акы төлеу.

хөлслөгч жалдаушы.

хөлслөх 1. жалдау, жалға алу; 2. майлау; хөлслөж авах жалдап алу, майлап алу.

хөм көн.

хөмрөх төнкеру.

хөмрүүлэх аудару, төнкеру.

хөмсөг кас.

хүмүүжигч окушы, шәкірт, тәрбиеленуші.

хүмүүжил тәрбие, баулу, тәлім-тәрбие.

хүмүүжих тәрбиелснү, тағылым алу.

хүмүүжүүлэгч тәрбиеші, тәрбие беруші.

хүмүүжүүлэх тәрбиелеу, тәлім беру;

хүмүүжүүлэх газар тәрбие орны; засан хүмүүжүүлэх газар түзетіп тәрбиелеу орны.

хөнгөдөлт 1. жеңілдік; 2. кемітулік, түсірушілік, азайтушылык.

хөнгөдөх 1. жеңілдету; 2. кеміту; 3. кесітіріп жіберу, тарттырып жіберу, піштіру.

хөнгөмсөг 1. ұшқалак, жеңіл мінезді (алды-артын байкамай істейтін, жеңіл ой-

лайтын); 2. үстірттік, ұшқалақтық.

хөнгөн 1. жеңіл-желпі, салмақсыз; **хөнгөн хүн** жеңіл адам; **хөнгөн цагаан** алюминий; **хөнгөн санаа** жеңіл ойлылық; 2. оңай.

хөнгөрөх 1. жеңілдену; 2. босану.

хөндий I. 1. шатқал, жықпыл, қаншағай; 2. қуыс, кеуек (ағаштың, тістің т.б.); II. бос, құр, босаған.

хөндийлөх 1. қашау, ұңғылау; 2. боссату (ыдыс, сауыт т.б.).

хөндлөвч көпір ағаш т. б.

хөндийрөх 1. аңырап қалу, бос қалу; 2. суыну (бір-бірінен); алыстау.

хөндлөн 1. кесе, кесекөлдөнен; 2. көлденен.

хөндлөкөөс [таслагч] қазы, аралық адам, көлдөненнен билік етуші; **хөндлөкөөс**

таслах газар қазылық орын, аралық комиссия.

хөндөк 1. қозғау, жылжыту, қозғалту, қыймылдату, тиісу, қилігу, соқтығу; 2. кестіріп жіберу, тартырып жіберу.

хөндүүр 1. ауырған жердің шіміркенін ауруы; 2. ауыратын жер.

хөндүүрлэх ауру.

хөнжил көрпе.

хөкөг көнек, ағаш шелек, қауға, шелек.

хөнөлтэй қазалы, пәлелі, катерлі.

хөнөөл 1. зыян, залал; 2. азап, бейнет, жапа шегу, зар.

хөкөөх 1. қастық істеу, зыян келтіру; 2. азаптау, жөбірлеу, қыйнау; азап бейнет, жапа шегуіне себепкер болу.

хөнтөргөх аударып тастау.

хөнтрөх төңкерілу, асты-үстіне келу, аударылып түсу.

хөнтрүү 1. ылдый, ойпат, жантык, көлбөн;

2. ойнак, көлбөк.

хөө күйө, кұрым.

хөөргөдөх көрік басу.

хөөрөг 1. насыбай шақша; 2. көрік.

хөөрөх 1. кайнау, төгілу, көтерілу (мыс: сүт); 2. көңіл көтерілу, көтеріңкі болу.

хөөрүүлэх сүт кайнату (пісіру).

хөөрхий 1. бипара, сорлы, байқұс; 2. бакытсыз, сорлы.

хөөрхөн сүйкімді, ажарлы, көркем, жап-жақсы, айбат, жақсы, тәуір, әсем, әдемі;

энэ хөөрхөн царайтай хүн байна мынау келбетті, көрікті, ажарлы адам;

хөөрхөн хүүхэд сүйкімді бала; **энэ**

хөөрхөн юм байна мынау әдемі нәрсе екен.

хөөс көбік; **хөөс татах** көпіршу, көбіктену.

хөөсөвтөр көпіршіген, көбікті.

хөөсрөх көпіршу, көбіктену.

хөөх куу, куалау, куып жіберу, куалап шығу (шығару); куып өту, айдап өту.

хөр I. мейрам, мерске, той, той-жыйын.

хөр II. 1. омбы қар, күртік, боран, дауыл үйп тастаған қар; 2. қасат қар, қар бетінің қабыршығы, мұзы.

хөрвөх тоңғалақ асу; аударылу, бұрылу.

хөргөх салқындату, суыту.

хөргөр шытынауық, (шатнауық).

хөрзийх шытынау, бұдырмактану, бұдырлану.

хөраөн малдың қатқан қыйы, тезегі.

хөрлөх мұз боп кату (омбы қар.)

хөрөг 1. жоба, жорамал, долбар (бір нәрсенің сызықпен жасалған жобасы); 2. шарбеті, шар; жер аумағы ықнал; сфера; 3. порт-

рет (адам суреті);

4. статуя, сымбат ескерткіші; 5. сәуленін қайта шағылысып түсуі.

хөрөнгө 1. мүлік, дүние-мүлік, мал-мүлік, дәулет; 2. ұйтқы, ашытқы.

хөрөнгөжих 1. баю, бай болу, мал-мүлік біту; 2. дәулеттену.

хөрөнгөлөх қымыз ашыту.

хөрөнгөт: хөрөнгөт ёс капитализм (капиталистік өндіріс тәсілі және соған сәйкес капиталистік қоғам құрылысы).

хөрөнгөтөн буржуазия, капиталист қоғамындағы үстем тап, капиталистер, капитал иелері; **хөрөнгөтөн** ұлсууд буржуазиялық (капиталистік) мемлекеттер.

хөрөө ара.

хөрөөдөгч арашы.

хөрөөдөх аралау.

хөрөх салқындау, суыну.

хөрс 1. жер қыртысы; 2. түс; 3. жүз, бет; ажар, түр, шырай. қабықша жұқа тері.

хөрслөг катты, қыртысты жер.

хөртөх (хар) хөрлөх. **хөсөр** ел қонбаған жер, ел тұрмаған, қоныстанбаған, иен, тың жер.

хөтлөвөр (хар) хөтөлбөр.

хөтлөх жүргізу, бастап бару, жетелеу, ерту, бастау.

хөтөвч балаларды тосатын гаршок (шөлмек), түнде түзге отыратын ыдыс.

хөтөл мойнақ, асу, бел.

хөтөлбөр жолбасшылық, басшылық, басқарушылық, мөрийн **хөтөлбөр** программа.

хөтөлцөх қол ұстасын жүру.

хөтөч 1. атшы; 2. жағымпаз.

хөх I. 1. емшек, омырау, емізік; **хөхний**

товч емшек үрпі;
2. желін.
хөх II. 1. көк; 2. көк,
жасыл (өсімдік); 3.
ақшыл көк, көкшіл,
күлгін; 4. ақшыл көк;
хөх будаа кара би-
дай.
хөлөгчин боз (ұрға-
шы ит).
хөхөлт емізік, емізік
киізген сауыт.
хөхөө көжек.
хөхөө өвөл қыстың
ең суық кезі.
хөхөх I. көңіл көтеру;
бейілдену.
хөхөх II. ему.
хөхрөх I. күлу, қар-
қылдап күлу.
хөхрөх II. 1. көгеру;
2. көгеру (көк шөп
жапырақ шыға
бастау).
хөхүүлэх 1. қуаттау,
рухтандыру, қуаттан-
дыру, сыйлық беру,
бейілдендіру, мақ-
тау; 2. емізу, емшек
беру.
хөхүүр 1. емшек қо-
ректі марка күлын,
емшектегі бала. 2.

көуде, емшек баласы;
3. саба; **хөхүүр сав**
торсык, сүйретпе.
хөх-хот хуху-хото
қаласы.
хөшиг перде, ашымыл-
дық, нитора (терезе-
нің жыйналмалы
пердесі).
хөших I. екі жақтан
қаю (тігу).
хөших II. 1. кедергі-
лік жасау, бөгет бо-
лу; 2. жуа біту; 3.
тұтқанын жәрдемі-
мен көтерілу, сүймен-
деу.
хөших III. сіресіп қа-
лу, қатып қалу.
хөшөө ескерткіш.
хөшүүн 1. икемсіз; 2.
ауыр мінез, қырсық-
қан қарыспа, қыңыр.
хөшүүргэдэх сүймен-
деу, сүймен мен кө-
теру.
хуа ашық сары (ат-
тың түсі).
хуаран маңы, казарма
әскерлер тұратын үй.
хуайс акация (ағаш-
тың біртүрі).

хуалах саусақпен ойнау.

хув янтор (карағайлы ағаштың жерастында қалыптас болып қалған көмірлері).

хуваагдах бөліну.

хуваар 1. үлес; сыбаға; 2. бөліс, бөлініс, бөлінді; 3. тарату, үлестіру, орналастыру.

хуваах бөлу, үлестіру, бөліп беру, айырып жіберу, тарату, орналастыру.

хувалз 1. кене; 2. паразит, арам тамақ, жатып ішер, тоғышар.

хувийн жеке, дербес, ерекше, айырым, адамның қара басындық, өзінің (өзіндік).

хувил қуыс, саңылау.

хувилах I. 1. бөлу, бөліп беру, айырып жіберу, айыру; 2. процентін есептеу.

хувилах II. 1. құбылу, өзгеру, өзгерілу; 2. жара шығу, іріңдеу.

хувилгаан құбылушы, қайта туушы, өзгеріп кетуші.

хувин шелек, кәтел.

хувирал құбылыс, біртіндеп білінбей өзгеріп даму.

хувирах түрі өзгерілу, құбылу, түрі басқа болу.

хувирш: 1. хувиршгүй тұрақты; 2. тұрақтылық, өзгермейтіндік; 3. тұрақты; 4. құбылыс.

хувираг шәкірт, мүдрит (будда бұт каналарындағы).

хувхай 1. тақыр (бас сүйек); 2. бос, құр, босқа, бекерге кеткен.

хувцас киім.

хувцаслах киіну, кию.

хувь 1. сыбаға, үлес, телім, жарна; 2. процент (жүздің бірі); бөлшек, бөлім; 3. тағдыр (жазмыш) нәсіп.

хувьсгал революция; **хувьсгалын** револю-

циялык; хувьсгалын
эсрэг революцияға
карсы (адам).

хувьсгалт революция-
шы; Монгол Ардын
Хувьсгалт Нам Мон-
голын Халық—Рсво-
люциялык Партиясы.

Хувьсгалт Залуучуу-
дын Эвлэл Револю-
циялык Жастар Ода-
ғы.

хувьсгалч революцио-
нер.

хувьсгах алмастыру,
ауыстыру, өзгерту.

хуга татах жұла тар-
ту, аудара қозғау,
аудара төңкеру, бұру,
қыйрату, сындыру,
бүлдіру, мертіктіру;
хуга цохих қыйрата
соғу.

хугалах сындыру (бұ-
зу, қыйрату).

хугарах сыну, уатылу,
шет-шетінен сынын
түсу.

хугархай сынған, сы-
нық.

хугацаа мезгіл, уақыт,
мерзім.

хугацах мезгіл, уақыт;
мерзім токтату (бел-
гілсү).

худ кұда; худ орол-
цох кұда түсу, қыз
айттыру, атастыру.

худаалах жыйнау, үю.
худаг кұдык.

худал өтірік, бокер,
жалған, шындықты
бұрмалау; худал хэ-
лэх өтірік айту, жал-
ған айту.

худалдаа сауда; ху-
далдаа хийх са да
істеу, саудамен шұ-
ғылдану.

худалдаачин коммер-
сант, ірі сауда ісін
жүргізуші; көпес (ірі
саудагер); сауда-
гер (саудагерлік-
тісүюші).

худалдагч сатушы.

худалдан авах сатып
алу; худалдан өх
сату, сатып беру.

худалдах сауда істеу,
сату.

худалч өтірікші, жал-
ғаншы, суайт.

худрага 1. шие; 2. ағашсыз кайыс комыт; 3. өмілдірік.

хужир ащы, сортаң (жер); сор.

хужирлақ ащылау, ащы беру.

хужирлуулақ сортаң өріске мал жаю, ащылату.

хуй I. қатты кұйын.

хуй II. 1. мылтық қап; кын, кынап; 2. шыйыршықталып оралған қағаз т. б; хуй торго торғынның шыйыршықталып оралғаны.

хуйв арканның кайыс ілгі (тұзағы).

хуйгар сұм, сұркыя, жауыз, мекер, алаяқ.

хуйвлах арқанға кайыс ілгек (тұзақ) тағу.

хуйлах 1. арканның кайыс ілгерімен (тұзағымен) буынтую; 2. кынға, кынапқа, қорамсаққа салу.

хуйлмал шыйыршықтан оралған.

хуймағ кұймақ.

хуйстарлақ қулық, сұмдық істеу.

хуйх 1. кұйка, бас тері; 2. үйтілген тері.

хуйхалзақ 1. әдепсіздену, ұятсыздану; 2. кұйкылжу.

хуйхалақ жүнін үйту, кұйкалау.

хул I. құла.

хул II. шыны аяқ (қымыз ішетін).

хулан құлан, жабайы есек.

хуланц эцэг арғы ата (баба); ата-баба, ата тек; хулинц эх ұлы шеше (әкесінің шешесі).

хулгавч еркектердің қысқы бас киімі.

хулгай 1. ұрлық; хулгай хийх ұрлық істеу; 2. ұры.

хулгайлақ ұрлау, ұрлағалу, ұрлық істеу;

хулгайлақ өвчин клептомания (психика ауруы салдарынан ұрлық құмарлыққа бастайтын ауру);

хулгайлақ өвчтөн

клеттоман ауруына шалдыққан адам.
хулгайч ұры; морины хулгайч ат ұрлаушы.
хулгана тышқан; **үхэр хулгана** егеу құйрық; **хулгана яр** иек астында болатын бездің туберкулезі.
хулгар 1. тыртыйған (кұлак); 2. құлақтан бұлақ ағу.
хулгуутан күс, сүйел.
хулдаас 1. кленка; 2. линолиум (еденге төсеуге қолданылатын қалың кленка).
хулдаасан клеенкадан істелген.
хулдааслах линолиуммен жабу, төсеу.
хулдах (хар) **хулдааслах**
хулмалзах жымырыну, құлағын жымыйту.
хулмайх құлағын жылмайту (жылқы).
хулмас қолтықтың тері; колаңса.
хулс 1. камыс; 2. бамбук (ыстық жаяқ-

та өсетін қамыстың біртүрі).
хулуух ұрлау, ұрлап алу, ұрлық істеу.
хулхи кулық.
хумхи шаң, тозақ; шанның бүртігі, ұнтақ, құм ұнтағы; **хумхи алтан** бытыраңқы (құм) алтын.
хумжаа мылтықтың дәрісін өлшейтін өлшеуіш, дәрі өлшеуіш.
хумих орау, бүктеу, езу, жаншу, укалау, ұйқалақтау, домалақтау, жұмарлау.
хумс I. тырнақ;
хумс II. ұлу; эмгәний **хумс** ұлудың қабығы.
хумслах тырнау, тырнақтау; 2. шымшымдау (ұрлау).
хумх сауыт, құмыра.
хумхих 1. тізе бүгу; 2. бүктеу, кусыру, жұмарлау.
хумьрах тырысып қалу, жасырыну, бүркелу.
хунар: **хувцас хунар** киім-кешек.

хун акку.

хундаг 1. рюмка (кішкентай стакан); бокал (арак-шаран ішетін); 2. тост (күрметтеп арак ішу).

хундгалах бокалды толтыра кую.

хуниа кайыңнын кабыгынан жасалган шелек.

хуниас киімнің бүрмесі.

хуних бүрме жасау, бүрмелеу.

хунирах жыйрылу, маңдайын тыржыйту, бет-аузын тыржыйту.

хур I. жаңбыр, жауын.

хур II. былтырғы (өнім туралы).

хур III. күр (күс).

хураамж 1. қысқаша мазмұны (мәнісі); 2. жалпылау, қортынды; 3. үйім, үйінді. 4. жыйнақ.

хураамжтай құралған, жыйылған.

хурамдах төртінке салу.

хураангуй 1. тарынды, қысқартынды; 2. жыйналған, құралған, тегілген.

хураангуйлах 1. қысқаша баяндау; қысқарту, 2. жыю, жыйнау, теру; жыйнақтау.

хураах 1. жыю, жыйнау, теру, құрау, үю, жыйып кою, төртінке салу; 2. қысқаша баяндау.

хурал жыйналыс; бага хурал 1. конференция; 2. кіші жыйналыс; бүгд хурал 1. пленум 2. толық жыйналыс; их хурал 1. конгресс; 2. съезд; 3. ұлы хұрыл; Улсын Их Хурал Мемлекеттік Ұлы Хұрыл; хурал ном намаз.

хуралдах жыйналу, жыйналыс істеу, жыйналып келу.

хуралдуулах 1. жұмылдыру; 2. жыйнаттыру, тергізу, молайту, бір жерге топ-

тату; 3. жыйналыс іс-тету; 4. мобилизация.
хурандаа полковник;
дэд хурандаа под-полковник.

хурах жыйылу, жыйна-лын келу, кұралу, жыйналу.

хурга козы; хурганы арыс елтірі (козы терісі).

хургавч оймак.

хургалах козылау, коз-дау.

хурдавчлаха асығу, тез-дету, жылдамдату, тез кыймылдату.

хурдан 1. жылдам, шап-шап, жедел; 2. пы-сык, өткір, сергек;
3. жүйрік.

хурдатгах жылдамда-ту, асықтыру, шап-шандату.

хурдлах асығу, тез-дету, жылдамдату, шапшап, тез жүгіру, жүру.

хуржигнах сыбдыр-лау, сырылдау, (іш, күресак).

хурим рым, мереке, той, той-жыйын (кыз

ұзатканда яки үйлескенде не-месс бала бір жасқа толғанда болатын той).

хуримлах той жа-сау.

хуртай жаңбырлы, жа-уынды, жауыс-ша-шынды.

хуруу I. саусак.

хуруу II. көзге түс-кен ак.

хуруувч оймак.

хурууд хурут, ірімшік-тің бір түрі.

хурхрах қорылдау, (ұйықтап жатып).

хурцатгах 1. өткір-леу, қайрау; 2. шие-леністіру.

хурцлах өткірлеу, қайрау.

хурчигнах сыбдырлау, сырылдау, қорылдау (іш, күресак).

хурших татып кету.

хурьцал құмарлық, ынтызарлық, әуес-койлық.

хурьцангуй құмар, ынтық, ынтызар, әуес-кой.

хурыцах кұмар, ынты-
ғу, ынтызар болу,
әуестену.

хус қайың.

хусам қаспақ, (сүт
қайнатқанда ка-
занның түбінде
қалатын тұнба).

хусамтай сұм, сұр-
қия, жауыз, мекер.

хусах 1. қыру (ұс-
тарамен); 2. қыру,
қырнау, қырын тазар-
ту, қырмалау, тыр-
нау, жону.

хусуур қырғыш.

хутағ 1. әулие, тақуа,
шарапатты; 2. рахат.

хутағт хутухта (буд-
да руханилары-
ның жоғарғы дә-
режесі).

хутға пышақ, кез-
дік, бөкі.

хутгалах пышақтау,
пышақ салу.

хутгамш хутгамш,
(қаймақтан жа-
салған тамақтың
бір түрі).

хутгах 1. араласты-
ру, былғау, илеу;
2. шатастыру, шие-

леністіру, былықты-
ру, жаңылыстыру,
тұсау (атты).

хутгуур сөкек, был-
ғауыш.

хуу I. бөріде, тәлі-
ғымен; хуу хамах
бәрін алып кету,
түгел алып қою.

хуу II. шөйнек.

хуувилдах 1. табысу,
үйір болу, бірге жү-
ру, достасу; 2. ауыз
жаласу.

хуудас 1. табак (ка-
ғаз, кітап); 2.
тіл, қат (записке);
справка, анықтама,
қызмет бабындағы
хат.

хууз қап сақал.

хуулах 1. көшіріп алу,
көшірме, жазып алу;
2. сыпыру, сыдыру.

хуулбар 1. көшірме;
2. сыдырылған, сы-
пырылған.

хууль заң; үндсэн
хууль негізгі заң;
хууль хамгаалагч
заң қорғаушы, хууль
цаазны бичиг заң

тыйым окулыгы, заң
жыйнагы.

хуульдах заңга салу;

хуульдах цааз 1.
заңга салу тыйымы;

2. заңдар жыйынты-
гы.

хуумгай (х а р) хуу-
дай.

хуумгайдах (х а р) хуу-
дамдах.

хуур хур (гиджак,
к о б ы з т ө р і з д і,
скрипка т ө р і з д і
м у з ы к а).

хуурагдах алдану,
алданып калу, ак-
мак болып калу, төл-
кек болу.

хуурай I. 1. кұрғак, ке-
бу; **хуурай газар**
кұрғак жер; **хуурай**
хоолой тыныс жолы;
2. кеңірдек.

хуурай II. түрп, егеу.

хуурайлах 1. баланы
жаналап кайтадан,
кұрғатып бөлеу; 2.
кептіру, құрғату.

хуурамч алдамшы,
өтірікші, жалғаншы.

хуурамчдах өтірікші,
алдамшы, жалғаншы
болып шығу.

хуурах I. куыру (би-
дай т. б.).

хуурах II. алдау.

хуурах III. 1. сыдыры-
лу, сыпырылу, аршы-
лу (кабыгы, тер-
ісі); 2. тұну; 3. қа-
батталу, кыртыстану.

хуурга куырдак.

хуургалах куыру; мах
хуургалах ет куы-
ру.

хуурдах хур, гиджак
ойнау (тарту).

хуурмаг I. өтірік айт-
кыш, сөзі нәтуасыз;
2. бояма, қолдан
жасалған, өтірік,
жалған, жасама, ал-
дамшы (нәрсе).

хуурмаглах алдау,
арам іс істеу, бұзық
іс істеу.

хуурмагших бояма,
жасылма, қолдан жа-
салған, өтірік, жалған
алдамшы болып шы-
ғу.

хуурс сірке.

хуухай 1. сыдырылған, сыпырылған; 2. сыдырылғыш, сыпырылғыш.

хуурцаг үлкен сандык, кебеже.

хуурцагдах сандыкка, абдыраға, кебежеге салу.

хуурч хуршы (гиджакшы, кобызшы, скрипканы).

хуурчдах хур (кобыз, гиджак, скрипка) тарту (ойнау).

хуух (хар) **хуухнаг**.

хуухнаг 1. еркек малдың жыныс мүшесі; 2. қуық.

хуухирах пырылдау (жылкы); пыскыру.

хуучдах ескіру, тозу, көнеру.

хуучин 1. ескі, көне;

хуучин үзэлтән ескішілік, керітартпа, ескі көз карастағы (кісі); 2. ескірген, тозған, көнстоз;

хуучны ескі, баяғы, ескі, ескірген; **хуучны судлал** археология, ескі заманның мұ-

раларын казып зерттейтін ғылым; **хуучны судлалтан** археолог, археология ғылымының маманы; **хуучны ховор эдийи** жыйналған ескі-құсқы нәрселер, заттар; **хуучныг баримталсан** керітартпа, ескішіл; **хуучныг баримталсан үзэл** консерватизм, ескішілдік, керітартпалық (көз карас).

хуучрах тозу, ескіру, көнеру, қаусау, көне тоздану.

хуушуур хушур (арасына ет салып пісірген шелпек).

хуц кошкар; **хуцын** хөх күйек.

хуцах үру.

хуцуулах абайсызда кенет бас салу, тию, тису; үргізу.

хуцын хуухнаг 1. кошкардың ұмасы; 2. кызғалдак (ұзын сабақты кызыл жапырақты).

хучих 1. қалтап жабу (мыс: үй төбесіне қаңылтыр жабу); 2. тығу, жабу.

хучлага 1. жапкыш, жамылғы; 2. жаялық, жөргек; 3. төсем, төсек, төсеніш.

хучлагатай жабулы, төбесі жабылған, қапталған, бүркеулі.

хуш самырсын, бал карағай.

хушуун (хар) хошуун.

хушууч майор; **хушууч** генерал генерал майор.

хуяглах сауыт кию; оқ өтпейтін металлмен қаптау.

хуяг батырлар киетін сауыт, оқ өтпейтін сауыт.

хуягт сауытты (оқ өтпейтін металдан жасалған сауытты); **хуягт танкийн** дивиз бронотанкалық дивизия.

хүвүүн 1. ұл, ұлым; 2. еркек бала.

хүвүүчлэх бала сілі алу.

хүрвэр қамшының табы, ізі, тыртығы (ұрғанда).

хүвэх ел кезу, тұрақтаппай тентіреп кезу.

хүгдгэр бүкіс, еңкіш.

хүдэр жөнсіз, айналадағы жағдайға үйлеспейтін, дөрекі, тұрпайы, жағымсыз, жүріс-тұрыстың жөнін білмейтін.

хүдэн кою тұман; **хүдэн татаж байна** жер бетін кою тұман басу.

хүдэр 1. бұлан (ан).

хүдэр II. кен; **төмрийн хүдэр** темір кені.

хүж 1. хош иіс; 2. хош иісті тартатын (шегетін), май шам (діни).

хүзүүвчлэх іліп кою, асыл кою, мойнына асу.

хүзүүдэх мойнына асылу, артылу.

хүзүү мойын.

хүй 1. кіндік; 2. көршісі, туысқаны.

хүйдэс малдын тоназын каткан тезегі.

хүйлэх үйігу (үйіккөп ит, қасқырлардың жыйылуы).

хүйс кіндік; хүйс тэмтрэх күл-талқан қыпқырату, құрту, жою, қыру, бітіру.

хүйтнээр үзэх салқын қарау, жақтырмай қарау.

хүйтрэх 1. тоназу, мұздау; 2. суыту (ауаның), суыну.

хүйтэн 1. суық, 2. салқын; хүйтэн өвчин сөз ауруы.

хүлдэг балалар түзге отыратын гаршок.

хүлгэр енді, кең, қолаңайсыз.

хүлхийх қолаңайсыз, қолпылдаған, кең (киім).

хүлцэл 1. шарапаттылық, мархабаттылық;

2. сабырлылық, төзгіштік, шыдамдылық;

3. көнушілік.

хүлцэнгүй жуас, тыныш, сабырлы, көнімді.

хүлцэш: хүлцэшгүй төзе алмайтын (төзуге, көнуге болмайтын).

хүлэг 1. жақсы ат, тұлнар; манай цэрэг олол сайхан хүлэгтэй біздің әскерлеріміздің толып жатқан көп тамаша тұлнары бар.

хүлэг II. қысып байлау, орау, буу, (жүкті); ачааны хүлэг чаңгалах хэрэгтэй жүкті мықтап қысып байлау керек.

хүлэгтэн байлаулы, таңулы, оралған.

хүлэл бір бау, бір будак, бір жүргем, түйіншек.

хүлэр шым тезек.

хүлэх байлау, байлап тастау, қысып

байлау (көбінесе
кісіні).

хүлээн авах 1. ка-
был алу; 2. өткөріп
алу.

хүлээс (хар) хүлэг II.

хүлээх 1. күту, тосу,
күтп тұру, андын
тұру; 2. бастан ке-
шіру (мыс: жөбір-
ді, мазакты); 3.
мойындау, мойнына
алу (айыбын, кінә-
сін, әділсіздігін);
4. алу, кабыл алу;
хүлээхгүй мойын-
дамау, кабылдамау,
күтпеу, тоспау.

хүн адам, кісі; **хүн**
төрлөхтөн адам ба-
ласы (адам зат).

хүнгэнэх (хар) хүр-
жигнэх.

хүнд 1. ауыр; 2. құр-
мет; **хүнд суртал**
1. төрешілдік; 2.
паңмінез, текашар.

хүндлэл құрметтеме,
кадір, сый, сыйлау
кадірлеу, құрметтеу.

хүндэх 1. сүю, бас
ұру, сыйлау, ка-

дірлеу; 2. құрмет-
теу; 3. қонақ қылу,
күту; 4. шек сіз
құрметтеу.

хүндрүүлэх 1. қыйын-
ға айналдыру, қыйын-
дату, шисленістіру;
2. ауырлату, салмақ
салу.

хүндрэх ауырлау, зе-
ріктіру, жалықтыру.

хүндтэй құрметті, ка-
дірлі; **хүндтэй шалт-**
гаан ауыр себеп,
дәлелді себеп.

хүндэт құрметті, ка-
дірлі.

хүндэтгэх 1. сыйлау,
кадірлеу, құрметтеу;
2. ауырлату, қыйын-
дату, салмақты ету.

хүндэч 1. мейман дос,
қонақ күткіш; 2. құр-
мет көрсеткіш, сый
көрсеткіш, сыйлағыш,
кадірлегіш.

хүнс азык-түлік (жол
азығы).

хүр: **хүр дүү** балдыз;
хүр хорхой 1. піл-
ла қауашак (жібек

күртынан); 2. жібек күрты.

хүргүүлт жеткізу, апарып беру, әкеп беру.

хүргүүлэх 1. апарып жеткізу, әкеп беру; 2. аяғына дейін, шегіне дейін жеткіздіру.

хүргә: **хүргә** орох кайнына бару (кайыншылау).

хүргән күйеу; **хүргән** ах жезде; **хүргән** хүү күйеу (күйеу бала).

хүргэх 1. апарып тастау, жеткізіп беру; 2. шығарып салу, ұзатып салу (үйіне дейін); **баяр** **хүргэх** күттықтау сөз айту, сәлем беру, сәлем жіберу.

хүрд 1. дөңгелек, дөңгелек сызық, дөңгелекше.

хүржигнэх 1. пырылдау. 2. күрілдеу.

хүрз күрек.

хүрздэх күреу.

хүрмән чулуу базальт (жанар таудың

атып шығарған тау жынысы).

хүртэл шейін, дейін; **одоо** **хүртэл** осы күнге шейін, олі күнге шейін, күні бүгінге дейін; **хорь** **хүртэл** жыйырмаға дейін.

хүртэх 1. татып көру, байқап көру; 2. бұйыру; 3. қолға түсіру, ұстап алу, шап етіп ұстап алу.

хүртээмж жетіс; **хүртээмжгүй** жетіспейтін, кем, аз, тапшы; **хүртээмжтэй** жетісті; ағыл-тегіл, молшылық, емін-еркін.

хүртээх үлес беру, сыбаға беру, енші беру.

хүрхрэх өкіру, ақыру, күрілдеу (анның); катты ақырып сөйлеу.

хүрхрээ күркіреме, сарқырама, құлама.

хүршгүй қол жетпес.

хүрэл қола (мыспен қалайы қоспасы).

хүрэлцэх жету, жетісу.

хүрэм күрме, аң те-
рісінен істелген
(тігілген) көкі-
рекше (ішіктің
сыртынан кие-
тін).

хүрэн күрсн, қызыл
қоңыр.

хүрэх 1. жету, барып
жету; 2. жетісу;
хүрэхүй кемшілік,
жетіспеу, жетпеу.

хүрээ 1. жиек, әсіе,
бұлық, қайыма; 2.
дуал, шарбак, кертө,
қоршау; 3. қоршал-
ған жер; 4. күре
(шіркеудің яки
күренің жер қа-
уымы).

хүрээлэн комитет.

хүрээлэх 1. жиектеу,
жақтау салу, рамка-
ға салу; көмкеру,
айналдыру; 2. біріле-
су, күш біріктіру
(біреудің тө-
ңірегінс), қоршау,
топталу.

хүсмээр: тілерлік; **хүс-
мээргүй** ұнамсыз, жа-
ғымсыз, тілемейтін.

хүснэгт 1. табель, ті-
зім, есепке алу, ве-
домость, мәлімет қа-
ғаз; 2. графа, сызық,
жол.

хүсэл 1. тілек, қалау;
ұмтылу, **идэх хүсэл**
тамаққа көңіл соғу,
шабыт, тәбет; 2. үміт,
арман, ниет; 3. құ-
марлық, ынтызар-
лық, әуесқойлық.

хүсэх 1. тілеу, қалау;
2. сұрау, өтіну; 3.
үміт ету, күту.

хүү 1. өсім, ақшаның
өсімі,

хүү II. бала, еркек
бала.

хүүлэх I. өсіммен ақ-
ша беру.

хүүлэх II. жырту.

хүүр өлік, өлексе, өл-
ген адамның сүйегі;
хүүр агуулах газар
морг (өліктерді
сақтайтын үй);
хүүр гаргах өлікті
шығару; **хүүр ор-
шуулах газар** өлікті
қоятын жер, көр, қа-
быр.

хүүрчин өлікті көметін
жерге апарушылар,
қабыршылар.

хүүрэг I. 1. шетен,
сынғыш; 2. жұмсақ.

хүүрэг II. көпір.

хүүрэх өрім-өрім болып
жыртылу.

хүүхэд балалар, бала,
сәби бала; жас бала;
хүүхэд зан бала мінез,
балалық, жеңіл мі-
незді.

хүүхэлдэй қуыршақ;
хүүхэлдийін қуыршақ
тәрізді, қуыршақтық,
қуыршақтың.

хүүхәмсэг I. балалық
(аңқаулық); 2. же-
тілмей, өспей қалған.

хүүхэн бой жеткен
қыз; хүүхэн цэц-
гий көздің кара-
шығы.

хүүшлэх I. көленкеге
қою; 2. суреттің бір
шетін қарайту.

хүхэр I. күкірт; 2. кү-
кірттік; хүхэр хүчил
күкіртті қышқыл.

хүхэрт күкірт.

хүч I. күштілік; қою-
лық, аштылық; 2.
күшқуат, жігер.

хүчил қышқылтым.

хүчимдэх зорлану, кү-
шену, бар күшін жұм-
сау (салу).

хүчин I. күштілік, қою-
лық, аштылық (ішім-
діктің); 2. күш,
қуат, күдірет; энер-
гия, жігер; хүч мө-
хәс әлсіз; хүч орох
күш кіру; түзелу,
оңалу; хүч чадал
күш қуат; хүчингүй
күшсіз.

хүчир қыйын, ауыр,
күшті, зор.

хүчирлэн жанчих са-
бау, ұрып тастау;
азан беру (ұрып-
соғу т. б. арқылы
жанын қыйнау),
жөншу, жөніштау.

хүчирхэг I. айбынды,
күшті; 2. күшті,
қуатты.

хүчирхэх I. қаталдық,
мейрімсіздік ету, зор-
лық ету, күштеу;
зорлау; 2. басқыншы-
лық ету.

хэв 1. рет, тэртін, одис;
хэв суртал одет-кү-
 рып, салт, жөрелгі;
 2. үлгі, нұсқа; 3.
 форма (киімнің
 формасы); **хэв**
хэмжээ мөлшер, шек,
 норма, шама, өлшеу,
 көлем.

хэвийлэх кеңесу, ақыл-
 дасу, мәжлістесу,
 ойласу; ақыл беру,
 кеңес беру.

хэвийх еңкею, біржа-
 гына қыйсаю

хэвлүүр ағаш қалып.

хэвлэл 1. күнделікті
 баспа сөз; 2. баспа-
 хана; 3. баспа,

хэвлэх шығару, басу
 (к і та п т ы); **хэвлэх**
газар баспа орны;
 баспахана; **ном хэв-**
лэх кітап басу, кітап
 басып шығару.

хэвнэг сулык (жауын
 шашынға киетін
 киім), сырттан кие-
 тін (жамылатын)
 жеңсіз киім.

хэврэг шетен, сынғыш,
 сынғақ, күйрек, морт.

хэвтэр 1. төсек, төсек-
 орын; 2. мал жататын
 жер.

хэвтэс жастықты кіш-
 кене диван; **хэвтэс**
 сандал кушетка.

хэвтэх жату.

хэвтэш мал жататын
 жер; **хэвтэш автав**
 мал жататын жердің
 тоназығаны; **хэвтэш**
өвдөх туғаннан соң-
 ғы безгек.

хэвтээ 1. жатқан тү-
 рінде, жатқан калы-
 бында, жата жатып;
 2. жататын жер.

хэвцгий 1. бетімен кет-
 кендік, шәлкес (мі-
 нез); 2. намыс; 3. та-
 каппар.

хэвшил ғұрып, одет,
 жөрелгі, дәстүр; кер-
 тартпалық, тоғышар-
 лық.

хэвших 1. дән жарма-
 лау, астық басу.

хэвших II 1. одет-
 тену; 2. күшіне келу,
 нығайтылу, орнаты-
 лу (т ы н ы ш т ы қ),
 тыну; 3. бір қалыңқа

келу, бір түрге (формаға) келу.

хэвэг 1. топан; 2. кебек.

хэвэл 1. көк ет; 2. күрсак, қарын; 3. семіздік.

хэвээр 1. формасы бойынша, түрі бойынша, бойынша; 2. сол бойынша, сол қалпында, сол күйінде, бұрынғысынша.

хэгд алтын әшекей салған жарғақ.

хэгзгэр жөнсіз, озбыр, дерекі, тұрпайы, жағымсыз.

хэгзийх тұрпайылану, томырыктану, әдепсіздік ету, дөрекілену, көргенсіздеу.

хэгзрэх қабығынан аршылу, терісінен сыдырылу, сыпырылу.

хэгсэр менменшіл, текаппар, өр көкірек, ұлықтың желігіне шалдыққан.

хэд 1. қанша, неше; **хэд хэдэн** удаа бір неше рет, әлде неше рет (жол).

хэд II. 1. хэн деген сөздің көптік жалғауы; 2. қайсысы.

хэдгэнэ ара.

хэддүгээр нешесінші, қайсысы (сан, есеп жөнінде).

хэдрэг 1. тері, жұмсаптық (машина). 2. артқа.

хэдүй 1. қанша, неше, **хэдүйгээр** қаншаға; қанша қаншаға дейін, қаншама; 2. та **хэдүйгээр** явах вэ? сіз қашан жүресіз? та **хэдүйд** ирэх вэ? сіз қашан келесіз?

хэдхэн бір неше ақ, бір аз; **би хэдхэн малтай** менің аз-ақ малым бар; менің бір неше-ақ малым бар.

хэдэр қырсық, қарыспа, қыңыр.

хэжим 1. ішкіз; 2. терлік (тоқым). 3. келім.
хэжих 1. карсы жүру; 2. қыя тарту, қыямен жүру, қыялап жүру.
хэзээ кашан; **хэзээч** 1. кашан да, әр кашан, әрдайым; 2. ешуакытта, ешкашан.
хэзээд 1. кашанда; 2. әрдайым; 3. әзірге, әзірше, кашанға шейін.
хэзээний 1. әлде кашан, әлде кашаннан; 2. көптен берлі, бұрынғы, ежелгі.
хэл тіл, хэл авах тіл алу, қабар алу; **хэл ам** ұрыс, керіс, дау-дамай; **хэл барих** тіл ұстау, „тіл“ алу (әскери сөз); **хэлгүй** тілсіз, мылқау; **хэл залах** тіл жалғау (жеткізу), тіл жалғаушылық, сөз ету; **хэл зөөх** сөз тасу, өсек тасу; **хэл орох** тіл шығу (балалар); **хэл судлах** ухаан

тіл ғылымы, тіл зерттеу ғылымы; **хэл хальтрах** сөзінен шатасу, (жапылу); анық айтпау, бірде-ме деп мінгірлеу, ойынан адасу; **хэл хүргэх** сөз жеткізу; **хэл ээдрэх** тұтыну, кекештену; **хэл явуулаx** тіл жіберу, ауызша тапсыру.
хэлбийх бүгілу, иілу, еңкею; таяну, жуықтау, ауу.
хэлбәгнәх екі жаққа теңселу (толықсу); аяқты сылтып асүйретіп басу.
хэлбәлзәхийи туйл амплитуда (қозғалтатын заттың шайқалу мөлшері).
хэлбәлзәх тербелу, теңселу, шайқалу, ауытқу, толқу.
хэлбәр келбег, түр, үлгі; **хэлбәргүй** келбетсіз, түрсіз, ерепайсыз.
хэлбәрәл 1. еңкіш, еңкек (тау бауры).

ылдый; 2. ауыткулык
(саясагта).

хэлбэрэлзэх (хар)
хэлбэлзэх.

хэлбэрэх 1. көлемнен,
мөлшерден шығып
кету; 2. ауытку; 3.
даудын (айтыстын)
бір жағына шығуы.

хэлд орох түсініксіз,
байланыссыз сөйлеу;
тілшыға бастау (ба-
ланын).

хэллэх (хар) хэлэл-
цэх.

хэлмэрч тілмаш, ауыз-
ша аударушы.

хэлмэрчлэх тілмаш
болу, сөз аудару.

хэлтгий кыйсық, ойлы-
қырлы, бір тегіс емес;
хэлтгий сар жарты
ай.

хэлтийлгэх еңкейту,
жантайтып қою.

хэлтийх бір жағына
жантаю, майысу, қый-
саю, иілу, бүгілу.

хэлтлэх келтелеу,
омырып, сындырып
тастау.

хэлтрүүлэх 1. босату,
күтылту; 2. кешірім
беру, кешіру.

хэлтрэх 1. сынып тү-
су, опырылу, 2. кү-
тылу, босау.

хэлтчих 1. кесіп қыс-
карту, шалайту; 2.
опырып сындырып тас-
тау.

хэлтэгнэх теңселу, ақ-
саңдау (мыс: үс-
телдің аяғы).

хэлтәнхий 1. сынған,
сындырылған, қый-
ратылған, айрылған,
бөлінген, жарылған,
бөлшектенген; 2. же-
лініп, қажалып біт-
кен.

хэлтәс бөлім; санхүү-
гийн хэлтәс ақша
бөлімі.

хэлхгәр халхгар қола-
пайсыз, албыр-салбыр,
қолқылдаған.

хэлхий тұтықпа, ке-
кеш.

хэлхәгнәх қолпылдау,
желпілдеу (к е н
қ и м).

ХЭЛХЭХ жінке тізу, косу, біріктіру, жалғастыру.
ХЭЛХЭЭ катынас, байланыс (өзара); **ХЭЛХЭЭ** холбоо достық катнас.
ХЭЛХЭЭЛЭХ (хар) хэлхэх.
ХЭЛХЭЭС тізетін жіп бау.
ХЭЛЭВГЕР қыңыр, шалыс, ойнак, көлбек, ылдый.
ХЭЛЭЛЦЭХ 1. сөйлесу, әңгімелесу; 2. келісу, сөз байласу; 3. талқылау.
ХЭЛЭЛЦЭЭН 1. келіс сөз; 2. риза болу, көну, келісу; шарттасу; 3. келісім, уәде; 4. мәслихат, талқылау, пікір алу;
ХЭЛЭЛЦЭЭН гарах талқыласу бойынша сұрақ (мәселе) туу;
ХЭЛЭЛЦЭЭ хийх келісім жасау.
ХЭЛЭЛЦЭЭР (хар) хэллэлцээн.
ХЭЛЭХ сөйлеу; үг хэлэх сөз сөйлеу.

ХЭМЖИГЧ 1. таразышы, өлшеуші, өлшеп беруші (мыс: бір нәрсенің ұзындығын, кендігін т. б. өлшеуші).
ХЭМЖИХ өлшеу.
ХЭМЖҮҮЛЭХ өлшету, өлшеттіру.
ХЭМЖҮҮР 1. таразы; 2. өлшеуіш.
ХЭМЖЭЭ өлшем, шама, мөлшер, көлем, **ХЭМЖЭЭҮЙ** шексіз, ұшықыйыры жоқ, шекқойылмаған, өте-мөте, артық; **ХЭМЖЭЭ** тохиршгүй сәйкес емес, бір келкі емес; 2. лимит (мөлшер, шек); **арга** хэмжээ шара.
ХЭМЖЭЭЛШГҮЙ шексіз, өлшеусіз, шамасыз.
ХЭМЖЭЭЛЭЛ шек қоюлық, өлшемдік, өлшеулік.
ХЭМЖЭЭЛЭХ шек қою, ықшамдау.
ХЭМЖЭЭС масштаб (өлшем).
ХЭМЖЭЭТ шамалы, өлшеулі, мөлшерлі.

хэмнүүр өлшеуш, өлшеу бірлігі, өлшем.

хэмх татах, хэмх цохих соғып талқандау, быт-шыт кып соғу.

хэмхлэх сындыру, кыйрату, уату, айыру, бөлу, уактау, бұзу, ұсату.

хэмхрэх уатылу, сыну, бүліну, жарылу, бөліну, бұзылу, үзілу, жойылу, бөлшектену.

хэмхэрхий сынық, сындырынды, уатынды, кыйратынды, бөлшек.

хэмэрлэг әр түрлі түсті сурет салынған торғын.

хән кім; хәнийх энд сууж байна мұнда кімдікі тұрады.

хәнгән теңіздің еркек мысығы.

хәнгэрэг барабан, даб, шылдырмақ тағылған музыка құралы.

хәнгэрэгчин барабаншы.

хәнз 1. кенже, кеш туған (төл); 2. кеш

шыққан (кенжес шыққан шөн).

хәнтэг ашулы, ашущан, каһарлы, тентек, мазасыз.

хәнших құрғақ жөтелу.

хәнэггүй 1. тыныш, сабырлы, жұмсақ мінез, ақкөңіл, 2. мызбақпай.

хәнээ жарым ес, ақыл аздық; **хәнээ хөдлөх** ақылдан тану, жолдан таю, ақыл адасу.

хэр 1. қалай?, қандай?

хэр II. хэр хэр хәних күрк-күк жөтелу.

хэр III. таудың терістік жағындағы орман, тоғай ағаш.

хэрвэх ақырындап, біртіндеп.

хэргәм мансап, шен, дәреже.

хэрзгэр дөрекі, тұрпайы, жағымсыз, жабайы, тағы, ашулы, ызалы, мейрімсіз, қайырымсыз.

хэрзийх дөрөхилэс ис-
теу, жағымсыздык
истеу, тағылану, жа-
байылану, қас болу,
жауыз болу.

хэрмүүлканғыбас, сан-
далғыш, тентірегін.

хэрсүүаа 1. зейінді-
лік, тапқырлық; 2. өг-
кірлік, тереннен қа-
райтындық, терен тү-
сіне білушілік.

хэрсэн төс, төс сүйек.

хэрүү (хар) хэр III.

хэрүүл кергілесу, ере-
гес-кегіс, дау-дамай,
жанжал, егес.

хэрүүлч 1. егесшіл,
ерегесшіл, жанжал-
шыл, даукес, соткар;
2. ұрысқак, албырт,
кызба.

хэрцгиймейрімсіз, кай-
рымсыз, зәрлі; хэрц-
гий догшин жауыз,
қанішер.

хэрчигнэх кырылдау,
сырылдау (кырыл-
дап сөйлеу).

хэрчим бір жапырак,
бір тілім; хэрчим
талх бір жапырак нан,
бір тілім нан.

хэрчих турау, кесу,
тілу.

хэрчмэл 1. ұсактап
бұзып күнге қақтал-
ған ет; 2. туранды,
кесінді, тілінді.

хэрчүүр овощь жө-
не шөп сыяқтыларды
турайтын пышак; хэр-
чүүр мод ет, овощь
турайтын астауша.

хэрчээ балбауырсақ.

хэрэв егер, егерде.

хэрэг керек, іс; ал-
бан хэрэг кызмет
бабындағы жұмыс;
хувийн хэрэг адам-
ның кара басындык
(өзіндік, өзіне
тән); іс; хэрэг гүй
1. керек емес; 2. ке-
регі жок, жарамсыз.

хэрэглэгч 1. тұтыну-
шы, 2. керектенуші.

хэрэглэгдэхүүн тұты-
ну бұйымдары.

хэрэглэл 1. пайдала-
ну; 2. тұтынылатын
бұйым.

хэрэглэх 1. ұстау
жұмсау, пайдалану,
ішіп жеу; тұтыну,

колдану, жарату, керектену.

хэрэглэх II. сарандык, жартымсыздык ету.

хэрэглэхүүн (хар) хэрэглэл.

хэрэгсэл тұтынылатын, істетілетін, керектенілетін, колданылатын, жұмсалатын (күнделікті, дағдылы іске) бұйым, зат, нәрсе.

хэрэгцэх I. ескеру, еске алу, еске түту; 2. пайдалану, іске жарату, колдану; **хэрэгцэхгүй болгох** ескерусіз қалдыру (тастау); нәтижесіз қалдыру, қабыл алмау.

хэрэгтэй I. керек; 2. кажет, керекті; **битанд хэрэгтэй ирсен** мен сізге бір жұмыспен (іспен) келдім.

хэрэгтән I. 1. қылмысты (лар), күнәлі (лер); 2. камалған, тұтқынға алынған, қылмысты алам; 3. айыпталушы, айыпкер;

4. жауапқа тартылушы.

хэрэлдэх керілдесу, ұрсысу, араздасу, ұрсысын қалу, жанжалдасу.

хэрэлзгэлэ дала тышқан.

хэрэм I. тыйын (ан).

хэрэм II. қорған, камал, жамбыл.

хэрэх I. кеменін екі ортада жүріп тұруы; 2. түйіп байлау (мытөңді).

хэрээ қарға.

хэсүүчлэх кезу, тектен-текке жүру, қанғыру, қайыр тілеу, қыдырмалау.

хэсэг I. бөлшек, участок; 2. топ; **хэсэг** мод бір топ ағаш; 3. бір кесек, жапырақ, тілім; 4. үйім, үйінді.

хэсэглэх I. топ-топ қып жару, уату, бөлу; 2. бөлімге бөлу, бөлек-бөлек қып бөлу, бөлшектеу.

хэсэгч I. кезуші, қанғырушы, тентіреуші,

тектен-тек жүруші,
сандаушы; 2. ел

(жер) кезген канғыр-
ған, тентіреген; айл

хэсэгч ауыл кыды-
рушы, ел кезуші;

хэсэх (хар) хэсүүч-
лэх

хэт I. шақпақ тас.

хэт II. өте, аса, тым,
өте-мөте, артық.

хэт III. алыс, ұзақ,

хэтийн бодлого түп-

кі саясат, кырағы,

алыстан, ұзактан бол-

жағыш саясат; хэт

санаа түпкі ой, мак-
сат.

хэтдээн мұнан былай,
акыр аяғында, екшей
келгенде, есептеле кел-
ле.

хэтрэх шамадан тыс-
кары болу, артып ке-
ту, асыра сілтеу,
шектен шығу, асып
түсу; би энд 10 хоно-
гоос хэтрэхгүй мен
мұнда 10 күннен ар-
тық тұрмаймын.

хэтүүрэг осор бұйда,
бау.

хэтэвч шақпақ тастын
капшығы.

хэтэглэх қомағайлану,
ашкөздену.

хэтэрхий 1. шамадан
тыс, артық, озық,

шектен шыққан; 2.

өте, өте-мөте, тым;

хэтэрхий зүүн ба-

рып тұрған солшыл-

дық.

хэхүүр болох өңі қа-

шу, өңі ағару, қуару.

хэц 1. қайықтың кыры,

шеті; 2. баксының

шылдырмақ такқан

музыкасы, дабы; хэц

газар жар.

хэцүү 1. қыйын, ауыр;

2. мейрімсіз, қайрым-

сыз, азапты; 3. күш-

ті, ер, батыл, жү-

ректі.

хэцүүдэх қыйыншылық

қалға түсіп қалу.

хэцүүтгэх ауыр күйге

түсіру, қыйыншылық-

қа салу, қыйындату.

хээ мәнер, әшекей, ай-

шық.

хэшигт феодалдық

гвардия (тарихи

сөз).

хээл I. пара; **хээл цутгах** пара беру, кўлкынына тыгу.

хээл II. иштегі бала (адам), иштегі төл (хаюан).

хээлтүүлэх косу, шағылыстыру, иштендіру; **мал хээлтүүлэх** компани мал иштендіру, науканы; **хээлтэй** ішти, буаз; **хээлтэй гүү** буаз, (ішти) бие; **хээлтэй үнээ** буаз сыйыр.

хээлтэх буаз болу, іштену.

хээлэх әшекейлеу, өрнектеу.

хээнцэр модашыл, кербез, сырбаз, франт.

хээнцэрлэх I. қылымсу, назлану, біреуді өзіне тарту, қызықтыру; 2. сәндену, кербездену, әсемдену.

хээр I. дала, қыр, сара, елсіз дала.

хээр II. кері, торы (жылқының түрі).

хяв хав нып-нығыз, тығыз.

хядах I. террормен шошыту, террор әдісін қолдану, қорқыту; 2. жою, құрту, қыру, бітіру.

хязаалан денен, дөнежин, төрт жасты (жәндік).

хязаалах (хар) **хязгаарлах**

хязгаар шек, шекара, қыр, бірдеменің шеті, шет (қаланың, мемлекеттің шеті); **хязгааргүй** шексіз, ұшы-қыйы жоқ.

хязгаарлагдах шектелу (правосы).

хязгаарлах шектеу, шек қою, ықшамдау.

хялайх көз астымен, көз қыйығымен қарау, ала көзімен қарау.

хялар қылай, шапыраш, қыйсық, қыйғаш көз.

хялбар I. қарапайым, жай, оңай, астарсыз, екі ұшты емес, қыйын емес, жеңіл-желпі; 2. арзан.

хялгана селсеу (шөп).

хялгар кылай, шаны-
раш.

хялгас кыл (мыс:
жылкынын жал-
кұйрығы).

хялмалзах көз айыр-
мау, жасырынып ка-
рау, көздеу, бай-
қап қарап жүру.

хямгадах сақтау, сак
ұстау, үнемдеу.

хямгалах (хар) хям-
гадах

хямгатай 1. күтімді,
ұқыпты, үнемшіл;
2. сак.

хямд 1. арзан, кымбат
емес; 2. оңай, қыйын
емес.

хямдатгах арзандату,
бағасын түсіру, тө-
мендету.

хямдрах төмендеу, тө-
мен түсу (баға); ар-
зандау, кем (баға).

хямдруулах бағаны
түсіру, арзандату, тө-
мендету, кеміту.

хямдхан арзанырак, ар-
зандау, бағасы кем,
күнсыздау.

хямрал 1. дағдарыс;
2. тәртіпсіздік, тәр-

тіпті бұзушылық,
әбігерлік, берекесі
кету; 3. бүліншілік,
үкіметке қарсы бас
көтеру.

хямсаа іскек.

хянагч 1. байқаушы,
бакылаушы, тексеру-
ші; 2. корректор.

хяналга 1. зейінділік,
ыстыйпаттылық; 2.
бакылау.

хяналт бакылаулық.

хянамгай 1. назар сал-
ғыш, көңіл қойғыш,
зейінді; 2. сак, байқа-
ғыш.

хянамж (хар) хянал-
га.

хянамжлах 1. сак бо-
лу; 2. бакылау.

хянан байцаах комисс
бакылап тексеру ко-
миссиясы; хянан хар-
галзах комисс бакы-
лап байқау комиссия-
сы.

хянах 1. карау, тексе-
ру; 2. тексеріп білу,
сынап көру, бакылау,
тексеру, барлау; 3.
байқау, карау.

хяр 1. кырка, жота;
2. шыбык, жиек (ер-
дің қасынын).

хяраа таң қараңғысы.

хярам шалап (сүт ко-
сын кайнатылған
су, сүті бар кай-
наған су).

хярамцаг іші қарын,
кыймай.

хярвас күйік.

хяргаг кыркушы, кы-
рықтықшы.

хяргах кырку.

хярзан арадағылық.

хярлах 1. кыркалау,
кыркамен, жоимен
жүру; жиектеу, жо-
талау; 2. шыбықтау
(ердің қасын).

хярмаг кансонар (кар).

хяруул түйе құс.

хясаа 1. ұстаның те-
мір соғатын ошағы;
2. өмір тәжірибесі,
зор тәжірибе.

хяруутах кыраулану,
кырау басу, шық тү-
су.

хярс қарсақ.

хяруу кырау.

хяса бөгет, тосқауыл,
қырсық, кедергі.

Ц цаа буга, цаа
герөөс 1. мінетін
бұғы; 2. сол түстік-
тік бұғысы.

цаад (хар) цаана.

цаадахь аржағындағы;
нуурын цаадахь
көлдің аржағындағы.

цааз 1. заң; цаазаар
аваатих, цаазаар
цаазлах жазалау, өл-
тіру, өлім жазасына
беру; хууль цаазны
бичиг 1. заң жыйна-
ғы; 2. тыйым.

цаазлах 1. тыю; 2. жа-
залау, өлтіру, өлім
жазасына беру.

цаазтай 1. заңды; 2.
тыйым салынған, ты-
йылған.

цаана арырак, алысы-
рак, ар жағын-
да гэрийн цаана
үйдің аржағында;
наана цаана онда-
мұнда, лайықсыз, мез-
гілсіз, екі ортада,
ары-бөрі, әрі-сәрі.

цаас қағаз.

цаасан қағаз (қағаз-
дан жасалған);

цаасан сум бос ок,
күр дәрі.
цааш арырак, алысы-
рак.
цаашид арғарай, мұнан
былай.
цав I. саңылау, жарык,
шатынаған жер.
цав II. цав цагаан ап-
ак (аппак).
цав III. (тиб) та-
мак, әзір дайын та-
мак; цав засагч ас
нысырушы, ас бас-
шы, аспаз.
цав IV. цав гэж хав
хийж сап ету, күтпе-
ген жерден пайда бо-
лу.
цаваглах қабаттап жа-
быстыру (желім-
деу).
цавах желдірме, киіз
үйдің үзігінің арасы-
нан салынатын нәр-
се.
цавдах I. шатынау,
жарылу, күл-парша-
лану, уатылу.
цавдах II. бүрку, ша-
шырату, себу.
цавлах I. жеу, ішу, дө-
мін тату.

цавлах II. бүрку, ша-
шырату, себу.
цавуу желім.
цавуудах желімдеу,
жабыстыру.
цавчаас белгі, кертік,
таңба, керткен бел-
гі.
цавчганах 1. кірпік
қағу, көз қысу; 2.
жымың қағу, (ша м,
жұлдыз т. б.).
цавчдас тамыздық,
шырпы, жоңқа.
цавчил қалың ағаштың
ішіне салынған жол.
цавчих 1. шабу, жару;
2. кесіп тастау, қыя-
шабу; 3. (хар) цавч-
ганах. 4. алдыңғы
аяғымен тарпу (жыл-
қы).
цавчлах (хар) цавчих.
цавчмал 1. шабылған;
2. жоңылған, қыр-
налған.
цавчуур балта, ай бал-
та, шапқы.
цавь шап (мәс: адам-
ның).
цавьдар шабдар (жыл-
қы).

цавилуур шап айыл,
тартна айыл.

цаг I. 1. уакыт, мезгіл,
шак, дәуір (кезен)
цагтаа уакытында,
дөр кезінде. 2. **цаг**
уур ауа райы, күн
райы.

цаг II. сағат.

цагаа қайнатылған
күрт, ас-су, (малдың
ағы) 2. көзге түс-
кен ак.

цагаавтар акшыл.

цагаагчин ак (ұрға-
ны малдың түсі).

цагаадах ағару.

цагаалах I. жаңа жыл
(цаган сар) мей-
рамын мейрамдау;

цагаалах өдөр жаңа
жыл күні (ескіше).

II. ыстықтап жа-
на шегу, күн өтіп
жығылып түсу.

цагаалж сиг (балық-
тың бір түрі).

цагаан ак; **цагаан** алт
платина (кымбат
ак металл); **цаа-**
гаан будаа күріш;
цагаан газар жазық
дала; **цагаан** идээ

сүттен істелген та-
мақ, ас-су; **цагаан**
намтан ак партия-
шылдар (белогвар-
деецтер); **цагаан па-**
мын ак партиялық;
(белоговардейскийлік)
цагаан ногоо канус-
та; **цагаан төмөр** ак
канылтыр; **цагаан ту-**
галага қалайы; **ца-**
гаан хоолой кеңір-
дек; **цагаан хорхой**
бауыр күрт, шек күр-
ты; **цаагаан шорой**
бор; **нүдний цагаан**
көздің ағы; **цагаан**
бурхан шешек; **ца-**
гаан толгой әріппе;
цагаан тэмээ бүйі.

цагаантан ак, ақтар (бе-
логвардеецтер).

цагаатгах ақтау, айып-
ты емес деп табу
(жалалы адамды).

цагаач қайыршы, тілен-
ші.

цагираг тоға қырсау,
шенбер, шығырық,
балдақ; **цагираг**
боорцог дөңгелек
етіп пысырған тоқаш.

цагираглах тоғалау,
қырсаулау, шеңбер-
леу, шығырықтау.

цагдаа сақшы (мили-
ционер).

цагдан сэргийлэх сақ-
шылдық, қарауыл-
дық, милициялық қыз-
метті атқару; **цагдан**
сэргийлэх газар сақ-
шылар (милиция)
мекемесі.

цагдах қарауылдау, кү-
зету, бақылау.

цаглах 1. түсіну, ұғы-
ну, аңдау, білу; 2.
санау, есептеу, ұйға-
ру.

цаглашгүй сансыз,
есепсіз, шексіз.

цадал безеу, кішкене
жара ісік.

цадах тою, тоя жеу.

цадтал тойғанша.

цай чай.

цайвалзах 1. ақ болып
жөріну; 2. жарқылдау
(балық).

пайвар 1. ақшыл, аға-
рынқы, қуарынқы,
бозан; 2. ақ сары.

цайвгар (х а р) **цайвар**.

цайдам сортан, татыр
жер.

цайз қорған, қамал, бе-
кініс.

цайлах чайлану, чай
ішу.

цайлгах 1. ағарту, бо-
зарту; 2. ақтау, астық
бастыру; 3. қабығын
аршу.

цайлалга банкет (көп
кісі шақырылған
сыйлы қонаға-
сы).

цайр цинк (металл).

цайрах 1. ағару, қуару;
2. жарық бола бас-
тау.

цайрлах цинкілеу.

цайруу ақшыл.

цайс түйреуіш (бас
киімді әшекей-
лейтін).

цайтал ағарғанша; үүр
цайтал таң атқан-
ша.

цайх ағара бастау, ату;
үүр **цайх** таң ату,
таң сарғаю.

цал буурал ақса-
рыдай(құстың аты),
бурыл.

цалайтал кең, шалкасынан (есікті ашқанда).

цалайх салақ болу, ұқыпсыз болу, былық-сылық, жайбырақат болу.

цалам 1. шалма; 2. тұзақ.

цаламдах шалмалау, шалма тастау, шалмамен ұстау.

цалгай салақ, ұқыпсыз, алаңғасар, елемейтін, абайсыз.

цалгайрах 1. түк ұқпайтын болу, топас болу, ақымақ болу, былық-сылық жайбарақат болу; 2. салақтық, ұқыпсыздық істеу, шала карау.

цалгар 1. дәл емес, көмескі, анық емес; 2. салақ, ұқыпсыз, былық-сылық, жайбарақат, нашар, бұзылған.

цалгиа 1. үлкен толқын, теңіз толқыны, толқын; 2. судың шалпылы, сыбдыры.

цалгидас 1. су шашырандысы, ұшқын; 2. (хар) цалгиа 2. цалгилах (хар) цалгих.

цалгих 1. шайқалу, бүрку, шашырау, себу; 2. жарға соғу; 3. төгілу, толқындау.

цалин еңбек ақы, жал-ақы, айлық.

цалир сүймен, лом.

цалмах шаштан тарту, **цаман** комағай, мешікей, ашқарак, тоймас. жегіш.

цамаарах комағайлану, ашқарактану, тойымсыздану, асты бас салу.

цамхаг күмбез, мұнара, атыс құралын орнататын сауытты кішкене құрал; бастиян (камал қорған).

цамц көйлек, жейде; **гадуур** цамц сыртқы жейде; **дотуур** цамц ішкі жейде.

цан соғып ойнайтын музыка аспабының түрі (біріне бі-

рін соғып ойнай-
тын аспап).

цан кырау.

цана шанға.

цангаа шөл, аңсау.

цангаах шөлдету, аң-
сату, сусыз тастау,
шөлмен кыйнау.

цанга шөлдететін, аң-
сататын, шөлдесін.

цангамтгай аңсағыш,
шөлдегіш.

цангах 1. шөлдеу, аң-
сау, сусау, шөлден
кыйналу, дымы кұ-
ру; 2. кеуіп қалу,
курап қалу.

цангинах шынылдау,
шырылдау.

цанзгай (хар) шааз-
гай.

цантах кырауыту.

цанхлах санлактану,
кытықтан корку, кор-
ку; үрку, жан-жакка
карау, алақ-жұлак
карау, сак болу, кұ-
лак тігу, сезк ету,
шошу (жылкы).

цанхтай кытықшыл, үр-
көк, қорқақ (жыл-
кы).

цанхтах 1. тамаққа
беттемеу, тамақтан
көңілі қайту (жұ-
мыршақтың бұ-
зылуынан); 2. жұ-
мырнағы бұзылып
кыйналу, азап тарту.

цанч шанға тсбуші,
шанғашы.

цар I. кар бетінің ка-
быршағы, мұзы.

цар II. дауысқа елік-
теу; 1. цар цар гэх
шыр-шыр ету, шы-
рылдау (шегіртке);
сықыр-сықыр ету, сы-
қырлау (карда жүр-
генде); 2. цар чир
гэх шыж-шыж ету,
(казанда, таба-
да); цар цур гэх
шан-шан ету, үру
(күшік).

царай жүз, бет, ажар,
түр, түс, шырай, кел-
бет, өн; царай орох
өн кіру; царай хә-
рах 1. тәуелді болу,
қолына карау (бі-
реуге); 2. жағыну,
жағымпаздану.

царайлаг шырайлы.

царайчлах 1. тәуелді болу, бірсудін аузына, бетіне, қолына қарау; 2. жағымсыну.
царвалзах бұралу, иілу (қол).
царвуу білек.
царга I. 1. бетімен кеткен, шөлкес (мінез); 2. назды, қыңыр, қырсық.
царга II. қар бетінің қабыршағы, мұзы.
царга III. оқтың жарасы, орны.
царгадах I. бетімен кету, шөлкестену.
царгадах II. мұздай боп қатып қалу (қар беті).
царгалах қасат қардың үстімен шаңғамен жүру.
царгиа шарт ету, сықыр ету, дырылдау, дыңғырлау, шайқалу.
царгих 1. сықырлау, дырылдау, дыңғырлау, шайқалу; 2. шырылдау, ызылдау; 3. жарқырау, жалтылдау, жымтылдау, жарық ету, жы-

мың қағу, кірпік қағу, көз қысу.
цардайх шардыю (қарын).
цардас крахмал желім (химиялық заттың бір түрі).
цардах крахмалдау, крахмалы бар суға малу, шлихтаға малу (бұлдың арқауын желімдеу үшін қолданылатын ертінді зат).
цардмал крахмалданған, крахмалды.
цардуул 1. крахмал (химиялық заттың бір түрі); 2. шлихта (бұлдың арқауын желімдеу үшін қолданылатын ертінді зат); **цардуул хугарах** көңілі қайту, тауы шағылу, ынтығы қайту.
цардуулдах шлихтаға малу.
царил сүймен темір.
цариун сөз құмар, сөзқуар.

царс емен.
 царгах қасаттану, қатып қалу (қар беті).
 царцаа шегіртке.
 царцаах тоназыту, мұздату.
 царцаахай шегіртке.
 царцайх дымдану, ылғалдану, сулану.
 царцанги 1. үйренгеннен жазбайтын; 2. әсер етпейтіндік.
 царцах суу, тоназу, мұздау (суық).
 царцмаг желатин (сүйектен жасалатын желім тәрізді түссіз зат).
 царцмал желсе, жемістің шырынынан қайнатып пысырған тәтті тамақ.
 царцуу суыған, катайған, қатқан, қатып сеніп қалған.
 цас қар; цас оров қар жауды; цасан шуурга бұрқасын, қатты боран, қарлы боран;
 цасан цагаан аппақ қардай, аппақ.
 цасархаг қарлы, қарымол.

цасрах қарлау; одоо цасархаж байна қазір қарлатып тұр.
 цаст қарлы, қар басқан; цаст уул қарлы тау (мәңгі).
 цатгалан ток; цатгалан болох тою, тояттау.
 цатгах тойғызу, асқа тойғызу.
 цах нәресте, сәби.
 цахар цахар (чахар) монғол руларының бірі.
 цахдах 1. тіреу, кішкене соқамен сүйеу; 2. шүбәлану, шек елтіру, күдіктену, тәуекелденбеу.
 цахилах (хар) цахылах.
 цахилгаан 1. жай, найзағай, найжағай; 2. электр; цахилгаан мэдээ телеграмма.
 цахилгаан жуулах электрлендіру.
 цахилгаанчлах электрлену.
 цахилдаг жыланкыяң (сары, күлгін жапырақты өсімдік),

цахир ақ, аппак қардай, аппак.
 цахирма мускат (жеміс шарабы).
 цахиур 1. шакпак тас; 2. шакпакты; цахиур буу шакпакпен атылатын мылтық.
 цахих 1. жаркырау, жылтылдау; жаркету (от); 2. шакпак шағу, тұтату.
 цахилах (хар) цахих.
 цахлай шағала.
 цахлах (хар) цахдах.
 цахч (хар) шаазгай.
 цацаах шашқылау.
 цацаг 1. шок, шашак, шашакты бау (жіп); 2. айдар (кұстын).
 цацагт 1. айдарлы; 2. шашакты; 3. шокты.
 цацар шатыр.
 цацах 1. шашалу, шашалып қалу (сұйық нәрсеге); жөтеліп қалу, жөтел қысу; 2. шашу.
 цацуу 1. құрдас, құрбы; 2. тең, бірдей, барабар; цацуугар бір уақытта, бір мезгілмен.

цемент цемент.
 центнер центнер (ауырлық өлшеуі).
 цех цех (өнеркәсіптің бір бөлімшесі).
 цийдүүлэх шалаптау, сүтке су қосу.
 цийдэм шалап, сүт қосқан ақ су.
 цийлгэнэх (хар) цийлэлзэх.
 цийлгэр шыны, әйнек.
 цийлийх шыныдай болу.
 цийлэлзэх шыныланған көз қараспен қарау.
 цийх шыны болу.
 цирк цирк (көркем өнерде).
 цовд (хар) цовт.
 цовоо I. ойланылған, ақылға салынған, өткір, алғыр, пысық.
 цовоо II. бағана.
 цовт кішкене шеге;
 цовт тах емшекті таға, нәлі.
 цовхрох ырғу, қарғу секіру.
 цовхчих ырғу, қарғу, секіру.

цог I. шок; 2. көріктілік, көркемділік, әдемілік, лайықтылық, айдын, мәртебе, ұлық, ондылық; 3. күш, қуат, күдірет.

цогт 1. салтанатты, көрнекті, жарқын, жүзді, ерекше, тамаша, жалынды; 2. онды, әбден, айдынды, күшті, қуатты, күдіретті.

цогц бітіс, құрылыс. цогцор тік өрлеу (тау туралы).

цогцлох 1. бітістіру, құрастыру; 2. үю, үйіп қою.

цогцойх 1. шокшыю, жүресінен отыру; 2. жоғарылау, жоғарыға көтерілу, биікке шығу (мыс: тауға, тамға т. б.).

цогчин дуган үлкен бұтқана, шіркеу.

цогших 1. шоқтану, көмірге айналу; көмір болу.

цодгор 1. жуан қарын, шермиген, шерміш қарын; 2. ішті, бү-

йірлі (ыдыс); 3. домалақ, жұмыр, дөңгелек, томпақ.

цозгор қазмойын, қылмойын (құмыра).

цозойх қаз мойында ну.

цойцгор ұзынына ксеру, созу, жазу.

цол I. 1. атак, абырот, шен, дәреже, (әскери дәреже); алдар цол атак, абырот; 2. мақтау өлен, мадақтау өлен.

цол II. өтс-мөте, артық, өте, тым жоғары, биік.

цолборт жайын (балық).

цолгилох 1. асығу; 2. алдында жүру, озып шығу.

цолтих қалқып шығу.

цоллох данкын шығару, дәріптеу, мақтау, мадақтау, жырқылу.

цолмон шолпан (жұлдыз).

цолцгонох жақсы естілмеу, мінгірлену (сөзде).

цолцон шор, іріңсіз ісік, томпайып шыққан жер.

цолцонтох ісу, томпаю, шор болу.

цом кішкентай тостаған, арақ ішуге арналған кішкене ыдыс, арақ-шарап ішетін рюмка, стакан.

цомбон түзу қабырғалы, тік (мыс: шыны).

цомог мая, шөмеле, кебен, шошак.

цомоглох маялау.

цоморлиг 1. бүршік, жарылмаған гүл; 2. букет, бір байлам гүл.

цоморлигдох жарылу, ашылу, шешек ату (гүл).

цоморлог 1. жыйнақ (әртүрлі, әр авторлардың үлгілі шығармаларының жыйнағы); 2. бүршік жарылмаған гүл.

цомоттогч шексіз ұсак, санның азғана бөлшектерімен ең соңғы

өлшенетін санның қарым-қатнасы; бүтіннің дараланбайтын, бөлінбейтін, ажырамайтын бөлігі.

цомцгор шокшыйған, кішілеу (шаршызат).

цомцойх бір тізелеп отыру.

цомцрих еңкейс жүгіру.

цонгор: **онгор** **цонгор**

1. ойлы - шұңқыр, оқап, ұра, тесік, қуыс; 2. ойлы-шұңқырлы, ұралы, жер.

цонгорхой ашық, ашылған, жалаңаш.

цондгор 1. жуан қарын, шермиген, шерміш қарын; 2. ішті, бүйірлі (ыдыс); 3. домалақ, жұмыр, дөңгелек, томпақ.

цондоглох көтеріңкілеу, көтеріңкіреп кою (шатырдың төменгі жағын),

цондойх іші, күрсағы
үлкею, жуандау, том-
паю.

цонх терезе.

цонхийх солу, әлсіреу,
жүдеу, арықтау, аға-
ру, куару, бозару
(адамның өң бө-
ті).

цонхигор арык, жү-
деу, куарған, солғын
(жүз).

цоо тесе, ар жағына
шығара, өткізе; цоо
хатгах өткізе қадау.

цоогчлох өтірік сыл-
тауратып істен қа-
шу, бас тарту, жол-
дан таяу, беруден бас
тарту.

о одос: цоодос банз
шаныршак, кереге
шабак.

цоож құлып.

цоожлох құлыптау.

цоожтой 1. құлыпты,
құлыбыбар; 2. құлып-
таулы, құлыптанған.

цоолбор тесік, қуыс.

цоолборлох тесіп алу,
тесіп тастау, тесіп
шығу, шаншып алу,
түйреп алу.

цоолго 1. суат (мұз
дан ойған тесік);
2. тесік, қуыс.

цоолох тесу.

цоорхой 1. тесік, те-
сілген; 2. I. қуыс;
II. алаңқы, тоғайдың
алаңы, ормандағы
ашық жер, алаң.

цоохор 1. ала, әр түс-
ті; 2. алалық, әр түс-
тілік, ала-құла; 3.
шыбар (шешектен
қалған).

цоохорлох шыбарлау,
шыбарлап тастау.

цоохортох шыбарлану,
шып-шыбар болу,
ала-құлалану.

цоочих (хар) цоол-
борлох.

цор у-шу, бажылдаған
дауыс, айкай-ұйқай;

цор цор хийх у-шу
болу, үйді басына кө-
теру.

цорвойх ернін томпай-
ту (ыза болғанда).

цорволзох 1. у-шу
болу, үйді басына кө-
теру, шулау, шуыл-
дау, айкайлау, дауыс-
тау, қыйқу салу; 2.

ұрсысу, балағаттасу,
жанжалдасу, бокта-
су, сөгісу.

цоргиул біз.

цоргих тесікті күйді-
ру.

цорго 1. су тартатын
түтік; 2. науа (сүт-
тен арақ тарт-
қанда).

цорхируу шіл.

цоров 1. балапан; улаан
цоров балапандар
(бір кұстан өн-
ген балапандар);
тауықтың балапаны
т. б.); 2. цоров по-
гоо жаңа шыққан көк
(өсімдік).

цоровгор томсырай-
ған, бұртыйған (ашу-
ланған адам-
ның ерні тура-
лы).

цоройлох (хар) цо-
ройх.

цоройх 1. сораю, со-
райып тұру; 2. жо-
ғары қарау.

цортон: цортон бүрээ
кішілеу труба (музы-
ка құралы).

цорхирох өксіп, еңіреп
жылау, еңіреу.

цох хорхой қоңыз; цох
хар жылтыр қара.

цохдос резолюция (а р-
ы з ға қ о й ы л ғ а н
қ о л).

цохдох (хар) цохох.

цохилдох 1. бірін-бірі
ұру, төбелесу; сығы-
су; 2. сығылысу
(бұйымдар).

цохилт соққы; таяқ.

цохио биік шоқы,
шың, құз.

цохих соғу, ұру, соқ-
қы беру, төлештеу,
жұдырықтау; бут цо-
хих талқанын шы-
ғару, талқандау, быт-
шытын шығару.

цохиц (хар) цохилт.

цохилтой екпінді

цохой (хар) шохой.

цохос (хар) цухас.

цохох резолюция салу
қол қою.

цохрох быжынау, құ-
жынау (құрт - құ-
мырысқа).

цохилох шоку (құс).

цоцох бір қалыпқа ке-
лу, бір жайлы болу.

цоцуурь жексұрын, со-
ракы, насык.

почир суык, салкын.

почих 1. шошу, селк
ету; 2. үрку, жалт
беру (жылкы).

почмог 1. 1. үркек,
коркак, шошығыш;
2. абайсыз; бірден,
кенет, даярианбай.

почоох шошыту, кор-
кыту, үркіту.

цөв майды еркенде тү-
бінде қалатын тұн-
ба.

цөвдөл 1. кесінді (ет);
2. масағынан төгіл-
ген дән.

цөвүүр 1. суланып мөл-
діреп іскен жер (де-
ненін); безеу; 2. су
бетіндегі көпіршіген
торсылдақ.

цөгцөгөнөх жағымсу,
монтанысу, жәдігөй-
лену.

цөгцийх шокшыю, ен-
кейін отыру, тұқы-
раю.

цөгцөлзөх (х а р) цөгц-
гөнөх.

цөл 1. халық аз, елсіз,
бос; 2. шөл.

цөлбөх 1. жыйнау, те-
ру; 2. шоку (дән-
ді).

цөлийх нашарлау, тө-
меднеу, әлсіздену,
кері кету.

цөллөг айдау, жер ау-
дару, қуғындау.

цөлмес жыйын алу,
алып кету, алып қою,
айдап әкету (елдің
малдарын).

цөлөгдөх жер аудары-
лу, айдалу, қуылу,
қуғындалу.

цөлөлгө (х а р) цөллөг.
цөлөх жер аудару,
қуу, қуғындау.

цөм I. жемістің сүйе-
гі, дән, ұрық.

цөм II. өте, өткізе, же-
те, жеткізе; цөм ха-
зах батыра қабу, ті-
сін өткізін жіберу;
цөм хаттах өткізе
шаншу, түйреп алу.

цөм III. барлығы, бәрі,
түгел, тұтас.

цөмбүү бөмбүү 1. жо-
ғары, бір төмен; 2.
тегіс емес.

цөмдөх пысу, толықсу
(астық).

цөмлөх тесу, кашап тесу, өткізс шанму, тесіп алу, тесіп тастау.

цөмрөх 1. түсіп кету, жарылу, шатынау, ойылу, (мыс: мұз); 2. тесілу, тозып тесілу.

цөмцгөр шокшыйған, кішілеу (шаршызат).

цөмцрөх бұғу, еңкею, тұқыраю, жасырынын сездірмей жүру.

цөмчих 1. асығу, тездету, жылдамдату; 2. ырғу, қарғу, секіру.

цөн сен.

цөөвөр (чоно) қорқау (касқыр), шүйебері.

цөөдөх азаю, жетпеу, кем болып шығу.

цөөн 1. кішкентай, 2. аз, саны аз.

цөөрөм бөгеуіл, тоғам, кішілеу көл, көлшік, ой же, ге тұрып қалған су.

цөөрөх азаю, кему, тартылу, кішірею, сиректену, саны азаю.

цөөтгөх азайту, кеміту.

цөөтөх азаю, кішірею, кему, сиректену (сиреу).

цөөхөн азғантай, азғана.

цөөхөнх азғана, азшылық.

цөр ашудас.

цөргөр 1. жұқа; 2. тішке.

цөрийх 1. жұқару; 2. тішкеру.

цөрчгөр шүршиген.

цөрчийх шүршию.

цөс өт.

цөх үш жасар еркек бұғы.

цөхөөх 1. қыйын күйге (жағдайға) салу; 2. торықтыру, дағдарту, қажыту.

цөхөршгүй аса күшті, басылмайтын; иілмейтін.

цөхөх 1. қолдан келмеу, атқара, істей алмау; 2. үмітсіздену, торығу, өте қапалау, азап шегу, ауыр күйге түсу; ядах **цөхөх** өте ауыр күйде қалу,

қолдан келгеннің бө-
рін сарқу.
цөхрөлт шаршау, бол-
дыру, қажу әл-
сіздену; **цөхрөлтгүй**
қажымайтын, торық-
пайтын, үмітсізден-
бейтін, қажымас, қа-
жырлы, тайсалмай-
тын, қарыспа.
цөхрөх (хар) **цөхөх**.
цөцгий қаймақ, кіле-
гей.
цөцгийн тос сары май;
(сөзбе-сөз аудар-
ғанда: кілегей-
дің, қаймақтың
майы).
цөчгөр жінішке; **цөч**-
гөр хөл шиді аяқ.
цөчийх 1. ұзару, жі-
нішкеру; 2. жұқару.
цув сулық (жауын-
шашынға киетін
киім).
цуваа 1. тізбек, сап,
конвейер (жүкті та-
су үшін яки істе-
ліп жатқан ма-
териалдарды
қолдан-қолға
жеткізу үшін
тынбай жүргізіп

тұратын маши-
на); 2. әйдік бағана;
3. шұбау; 4. эшелон;
5. керуен.
цувалт тізбек, шұбы-
рынды (адамның).
цуван: **уван цуван**
топ- тобымен, үйір-
тобымен, опыр-топыр,
ұбан-шұбап.
цувах (хар) **цуврах**.
цуврах шұбыру, шұ-
бау; тізіліп жүру.
цуврих 1. таму, там-
шылау, ағу; 2. ар-
тынан еру, ізімен
жүру, бірінің артынан
бірі шұбырып жүру;
3. шұбау, тізіліп жү-
ру.
цувуулах қаз-қатар,
тізбек-тізбек етіп
шұбатып жүргізу, ке-
руен болып шұбалу,
шұбату.
цувц жалғыз аяқ жол,
соқпақ, сүрлеу.
цуг бірге, қоса.
цугаар бірге, тұтас,
барлығы.
цуглаан жыйылыс, сейм
(кейбір мемле-

к е т т е р д і н з а н
ш ы ғ а р а т ы н о р -
н ы).

цуглалах жолдас, досы-
мен бірге сауықтау.

цугларал 1. жыйын-
ды, жыйын; 2. топ,
топыр.

цугларах жыйылу, үй-
мелеу, топтану, құ-
жынау.

цуглах жыйылу, жы-
йындалу.

цуглуулагч жыюшы,
жыйнаушы.

цуглуулах жыю, жый-
нау, теру, комплекция
жыйнау.

цуглуулга жыйнама,
жыйнақ (бір тек-
ті нәрсенің жый-
нағы; көрмеге
қойылған нәрсе,
зат).

цугтаа бірге, бірлікте,
бірлесіп, қосылып,
бірлескен.

цул 1. таза, қоспа-
сыз; 2. бүтін, тұтас;
3. сом, шомбал, жап-
пай, тұтас, 4. шым-
кай, бір өндес, бір
түстес; **цул** торго

әшәкейсіз мәнерсіз
торғын; 5. лық, (м:
лык толы).

цулбуур шылбыр.

цулбуурдах шылбыры-
нан жетектеп жүру,
шылбырынан алу.

цулгуй тегіс, теп-
тегіс, жаттық, жыл-
тыр.

цулгуйлах бояу (те-
ріні).

цулгуйрах тазалану,
қоспасыз болу.

цулхалзах (кар) цул-
цайх.

цулхан тостаған (кап-
талған ағаш).

цулхгар ісіңкі, ісінген,
толы, толтырылған.

цулцайх ісіну (бет-
ауыз).

цулцгар ісінген, ісіңкі
(бет-ауыз).

цумгатгах жыю, жый-
нау, жыйыстыру, рет-
ке салу, реттеу, тү-
зету, келістіру.

цумхрах жыйналған,
түзелген, тәртіпке
салынған, ретке са-
лынған болу.

цумхтах (х а р) цум-
храх.

цунцайх беті толу.

цунцгар толык (б е т і).

цурав (х а р) цоров,
цурам.

цурам I. өртөнгөн, күй-
ген жер; 2. кары сріп,
карайған жер, ойдым-
ойдым.

цурамдах жер бетінде-
гі шөлті күйдіру, өр-
теу (өрттен сак-
тану үшін).

цурах суыктан шаты-
нау, жарылу.

цурваа тауыктың бала-
паны.

цурхай шортан (ба-
лык).

цус кан; цус гаргах
кан шығару, кан ағы-
зу, кан төгу.

цусан кан; цусан зээрд
кызыл (к а н) жирен,
ашык жирен; цусан
улаан кан кызыл,
кара күрөң, кошкыл
кызыл, кызыл, кы-
зарыңкы.

цусархах I. қаны то-
лу; 2. қаны тасын

кыйналу; 3. кансы-
рау.

цуслах канату, кан-
шығару.

цуст канды, қаны бар.

цустай (х а р) цуст.

цутгагч I. ертуші яғный
күюшы (с ұ й ы к з а т-
ты,); 2. мәнерлеуші,
көркемдеуші.

цутгал саға (ө з е н н і н).

цутгамал кұйма (к ұ-
й ы л ғ а н).

цутгах I. күю (с ұ й ы к
з а т т ы); 2. кұйын
істеп шығару (ме-
таллдан ақша күю,
медал жасап шы-
ғару).

цутгуул су сепкіш.

цутгуур (х а р) цут-
гуул.

цутгуурч (х а р) цут-
гагч.

цуу I. сірке, ашты су.

цуу II. I. хабар, ұзын
кұлак, лақап, алып
қашты сөз; 2. атак
(ж а м а н а т а к т а-
ғ у); аңыз (елге жа-
й ы л ғ а н с ө з).

цуу III. екіге; цуу
татах кесу, кыю,

жырту, жыртып тастау, (мыс: бұлды).

цуувай: цуувайцагаан мактадан тоқылған жұка ақ пұл.

цуугнаа боктык сөз, бокауыз сөз; у-шу, бажылдаған дауыс, айкай-ұйкай, жаңжал.

цуугил (х а р) **цуугнаа**.

цуугинах (х а р) **цуугих**.

цуугих акыру, зеку, сөгу, боктау, жаңжал шығару.

цуулах кессу, жырту, жыртып тастау (мыс: бұлды).

цуур сыбызғы.

цуурай жаңғырык (дауыстың жаңғырығын естілуі).

цуурах жыртылу, жыртылып калу.

цуурга 1. кұлып; 2. шаппа темір (есіктің, қақпаның).

цуургалах кұлыптау, кұлып салу, шаппа темірлеу.

цуурдах сыбызғы тарту.

цуурхай айрынды, жыртынды.

цуурхал 1. хабар, ұзын кұлақ, аңыз (елте жайылған сөз), лыкап (алып қашпа сөз); 2. өтірік, өсек, ғайбат, жаман атак, жала.

цуурхах тарау, жайылу (өсек-аян, аңыз).

цуутай данқы шыққан, дәріптелген, белгілі; аты шулы.

цуутамлах өтірік айту, жалған айту, өтірік-өсек тарату.

цуутамнах (х а р) **цуутамлах**.

цуудамч өсекші, бөспе, суайт.

цууцаль балықшы (кұс).

цуучих (х а р) **цуулих**.

цухаг 1. аз, жартымсыз, мардымсыз, сирек, селдір, некен саяк, анда,—санда;

цухаг жыл астықсыз жыл; 2. асыл, қымбат; 3. қол жетпейтін, мүмкін емес,

цухал 1. цухал газар тар жер; жер бетінің тегіс еместігі; 2. ашу, қаһар; цухал хүрэх ашулану, ксю, күйгелектену.

цухалдах 1. тар болу, тығыз болу; 2. тығылысу, қысылу-булығу, тарылу, ығысу; 3. таршылықта, қыйыншылықта калу; 4. күйгелектену, ашулану, ызалану.

цухалдуулах 1. қысу, қыспақтау; цухалдуулан мөлжих коркытып алу (кан а у), дүмбітпелеп алу; 2. ашуландыру, кейіту, ашуын келтіру.

цухалзах 1. сәл, ақырын ғана, біраз, кішкене ғана табылу, байқалу; 2. мезгіл-мезгіл, ауық-ауық көріну, көрсетілу.

цухас аяқтамай, жартылай; **цухас гаргах** шетін ғана шығару, көрсету (бір нәр сенін); **цухас дурдах** шала сөйлеу, шалып

айту, шетін ғана көрсету, нұспалдап айту, басын ғана айту, цухас гэх, цухас хийх 1. шолп ету (судан шоршып шыққан балық); 2. қарғу, секіру, ұмтылу, қайтпау, шегінбеу.

цухрах шегіну.

цухрих (х а р) **цухрах**.

цухуйх 1. бөлек шығып тұру, созылу, айкындалу, көріну, көрнеу тұру, шошайып, сорайып тұру; 2. табылу, біліну, байқалу.

цуцаа шаршағандық, болдырғандық; қалжырағандық.

цуцаатай шаршаған, қалжыраған, болдырған.

цуцаах шаршату, қалжырату, әлсірету, зеріктіру.

цуцалт шаршау (шаршағандық), болдыру (болдырғандық); **цуцалтгүй** шаршамайтын, қажы-

майтын, жалықпайтын, талмайтын.

цуцаль шала.

цуцам жалықтыратын, зеріктіретін, қажытатын, шаршататын,

цуцархай 1. құлаған, бұзылған, қыйратылған, бүлінген; 2. шашылған, бытыраған, жыйылған, ыдыратылған.

цуцах шаршау, қалжырау, болдыру.

цуцаш: **цуцашгүй** шаршамайтын, мойымайтын, қажымас, қажырлы, тайсалмайтын, қарыспа.

цуцлах 1. құлату, бұзу, қыйрату, бүлдіру, жою, құрту; 2. босату, таратып жіберу, таркату (өрімді);

шийтгэснийг цуцлах бұзу, өзгерту (сот билігін жоғарғы сот орнының бұзуы, шағым беру, жолдама арыз беру).

цуцрах 1. опырылу, бұзылу, қыйрау, құ-

лау; 2. шаршау, болдыру, қалжырау.

цуцраш: **цуцрашгүй** мызғымас, табанды, орнықты, мықты.

цуцчих (х а р) **цуцах**.

цууянбуу шиямбу, сәлдебөз.

цүгдийх ыйықты, түсіру, көтеру (к ы с у).

цүгдэсхийх басын еңкейте жүгіру (к ұ н - ж ы я жүгіру).

цүгцрэг есікті және қақпаны тиектейтін ілгек, құлыптайтын ілгек.

цүзгэнэх (х а р) **сандрах**.

цүзгэр 1. кампыйған, шардыйған, толған (к ұ р с а к т у р а л ы); 2. жүкті.

цүл судың шалпылдауы, сыбдыры, бұркылдауы; **цүл цэл** бұрк-бұрк, бүлк-бүлкету (судың ішіндегі ауаның бүлкілдеп шығуы).

цүлхгэр томпақ, дөңес, ілгері қарай шығып тұрған, озып тұрған.

цүлэг. бүлэг цүлэг бір
тон.

цүнхгэр түсі ойыс
(ыдыс, аяк).

цүргэр 1. ишті, құр-
сакты, жуан қарын,
шермеш қарын, шер-
миген (адам); 2. үл-
кен (шемен ау-
руымен ауыр-
ғандардың іші,
қарны).

цүрдгэр жуан қа-
рын, шермеш қарын,
шермиген, ісінген,
ісінкі, қамыйған,
жуанданған, ескен.

цүрдийх ісіну, қам-
паю, камыю, жуан-
дау, есу, ісу, ішіне
ауа толу.

цүрдэлзэх жүру, қоз-
ғалу (жуан қа-
рынды адам).

цүртгәнэх (хар) цүр-
дэлзэх.

цүү құлыптауға арнал-
ған шығырық, ілмек.

цүүр садақтың иісі.

цүүргэр (хар) цүүц-
гэр.

цүүц кашау.

цүүцгэр 1. сорайған,
сорайып тұрған; 2.
арық, нашар, жініш-
ке, ұзын (мы: аяк).

цүүцдэх кашаулау.

цэв цэв гэж нақты, та-
за; цэвгэж, цэв хийж
жыйнақты, таза, құнт-
ты, кірсіз; цэв хүй-
тэн мүлде сұп-суық.

цэвдэг 1. тоң болып
қатып қалған, суық;
2. тонғақ, суықбас
(суыққа шыдам-
сыз адам).

цэвдэгрэх тоң болып
қалу.

цэврүү 1. суланып қол-
дырап іскен жер; 2.
торсылдақ; саван-
гийн цэврүү сабын-
ның көпіршіген кө-
бісі.

цэвэр 1. таза, кірсіз,
жыйнақты, құнтты;
ариун цэвэр таза-
лық; 2. таза, күнәсіз,
дақ түспеген, адал;
цэвэр ашиг таза тү-
сім, кіріс, табыс, пай-
да.

цэвэрлүүлэх тазалату

цэвэрлэл тазалык, тазарту, тазалау, аршу.
цэвэрлэх тазарту, аршу, тазалау, тазалык жүргізу.

цэвэрших таза бола бастау, күнтты бола бастау.

цэг нүкте, покат.

цэглэл нүктелуу, нокаттау.

цэгц 1. өткір, жүйрік (акыл-ой); 2. рет, тэртін, әдіс, жыйнақы.

цэгцлэх ретке салу, түзеу, жөнге келтіру, жыйнақылау.

цэгцрэх тэртінке түсу, белгілі тэртіннен істеу.

цэгцтэй жыйнақты, салынған (жөнге, тэртінке); цэгцтэй

болгох тэртінке салу, тэртінті ету.

цэгцэтгэх (хар) цэгцлэх.

цэгэл бітпес, таусылмас (бұлак).

цэгээн жарык, ашык, ак.

цэдэг хикая, айту, баяндау, өмір баян.

цэжмэг ішіне нәрсе салған қысқа тері бөстек.

цэл тінті, әбден, мүлде, жүде, өте, аса;

цэл залуу жап-жас.

цэлгэр I. сымбатты, жарасымды, сәулетті, әсем.

цэлгэр II. 1. кең, көлемді, еркін, енді, кең, жалпак, байтак; 2. сәулелі, жарык, айкын, сара.

цэлгэрших сымбаттану, сәулеттену, әсемдену.

цэлгэх I. (хар) чилгэх.

цэлгэх II. 1. келтіру (су ағашты); 2. қабығын аршу.

цэлийх I. кең көлемді, жалпак, ұлан-байтак бола бастау; 2. жарқырау.

цэлмүүн (хар) цэлмэг.

цэлмэг ашык, айкын, таза, тұнык, бұлтсыз.

цэлмән матаның түгі.

цэлмэх I. ашылу, айығу, (аспан тура-

лы); 2. сергу, жады-
рау.

цэлцгэр 1. эрл нэрл,
эрл жұмсақ; 2. эрл
семіз; 3. сұйық затқа
толы (грелка, іш
т. б.).

цэлэг тағы, асау жа-
байы (жылқы ту-
ралы).

цэлэлзэх кен, енді,
көлемді болу, айкын-
далу, жарқырау.

цэмбэ мауты, шұға.

цэмбэч мауытшы, шұ-
ғашы.

цэмцгэнэх кербездену,
сырбаздану, әсемде-
ну, маңғаздану, өзін-
өзі көтеру.

цэмцгэр кербез, сыр-
баз, сәнқой, мода-
шыл.

цэмцэлзэх (х а р) цэмц-
гэнэх.

цэнгүүлэх серуендету,
рахаттандыру, сүй-
сіндіру, рыйзаланды-
ру.

цэнгэг тұщы, тұзсыз
(тамақ).

цэнгэл 1. серуен, сай-
ран, сауық, көңілділік,

шаттық, ермек; ра-
хат, ләззат; 2. цэн-
гэл хийх сауық сай-
ран кұру, көңілдену,
көңіл көтеру, рахат
табу, ләззат табу,
кенелу.

цэнгэлдэх (х а р) цэн-
гэх; **цэнгэлдэх** хү-
рээлэн сауық са-
райы.

цэнгэс жимс жи-
дек өсімдігінің бір
түрі яки соның жи-
дегі.

цэнгэх серуендеу, са-
уық-сайран кұру, кө-
ңіл көтеру, рахат
табу, ләззат табу,
кенелу.

цэндгий тауықтың уақ
тұқымының бір түрі.

цэндгэр жуан қарын,
шерміш, ішті, қарын-
сау.

цэндийх бұлтыю (м ы с:
қ а р ы н).

цэнхийх ескіре, өңі
түсе, ағара, қуара,
бозара бастау, көк-
шілдеу, сұрлану.

цэнхэр көгілдір, ақ
көк.

цэнхэрлэх кегілдірлену, кегілдір болу.

цэнхэртэх (хар) цэнхийх.

цэнэг ок-дэрі (октау-гакерек мөлшердегі дэрі).

цэнэглэх октау, ок салу.

цэр 1. какырык.

цэр II. цэр цэр хийх сыкыр-сыкырету, сыкырлау; шыр-шырету; шырылдау.

цэрвүү (хар) цэрвэгүү.

цэрвэг (хар) цэрвэгүү.

цэрвэгүү кашык, шалгай.

цэрвэлзэх шалкаю, тербелу, толку (өсімдік).

цэрвэх 1. тайсалу, бастарту (соғыстан, төбелестен); 2. қалтырау, дірілдеу (қол).

цэрдгэр (хар) цэндгэр.

цэрдийх (хар) цэндийх,

цэрмэх қар тебу, ашу (м: малдың қар астынан шөп қазуы).

цэрсийлгэх суға малтықтыру, сулау.

цэрсийх су болу, суға малтығу.

цэрэв керілген арқан, керме.

цэрэг 1. әскер; 2. салдат, сарбаз, қол.

цэрэгжил әскершілік (әскер талабына бағындыру).

цэрэгжих 1. әскершенеу; 2. әскерлену, әскерді көбейту, қолайту.

цэрэглэл аттаныс, жорык; жүріс (әскерлеушілік).

цэрэглэх жорыққа аттану (әскерлеу).

цэх түзу, тура, тіке, тік, ашык, әділ.

цэхлэг (хар) цэх.

цэхлэх 1. тура болу; 2. тура, әділ болу; 3. тура тарту, жүру; 4. түзету, түзулеу.

цэхч тура, эдiл, тi-
ке, ашык, адал, шын.

цэцгий көздiң карашы-
гы.

цэцрэх тiтiреу, қалты-
рау, құты қашу, дi-
рiлдеу.

цэцэг 1. гүл, шешек;
харуу цэцэг гүл, ше-
шек; 2. цэцэг өв-
чин) шешек (ауру);
3. кіреш (ойнайтын
картанын).

цэцэглүүлэх гүлден-
діру, шешектендіру.

цэцэглэг 1. гүл егілген
жер (бақшада да-
ғы, қорадағы гүл
егіп тастаған
жер); 2. гүлденген,
гүлденіп тұрған.

цэцэглэх 1. гүлдену,
құлпыру (гүл жай-
нау, толықсу); 2.
шешек ауруымен ау-
ру.

цэцэгт гүлді, шешекті.

цэцэгтэх 1. гүлдену,
құлпыру (гүл жай-
нау, толықсу); 2.
шешек шығу.

цэцэн шешен, шежіре
данышпан, сөзшен.

цэцэргэлэх тiтiреу, дi-
рiлдеу, шiмiркеу,
қалтырау, құты қашу.

цэцэрлэг бау, бақша
(қаладағы саяхат
орны).

цэцэрлэгч баушы, бағ-
бан (бауды бағып-
қағатын адам).

цэцэрхэх ақылдысыну,
білгішсіну; шешенсу.

цэцэр сырыған, сырыл-
ған көкірекше (киім).

цээж көкірек, кеуде;
цээж сайтай оп-онай
жаттап алатын, жатқа
алатын, көңілге жаксы
тоқыйтын; цээж муу-
тай түк ұқпайтын,
толас; цээжээр би-
чүүлэх жатқа жаз-
дыру.

цээждүү менменшіл,
тоқаппар, өркөкірек.

цээждэх кеудесін, кө-
кірегін көтеру; ілге-
рі карай сұқпалану.

цээжлэх ұмытпау, ес-
те түту, ойға сактау,

жатка алу, жаттау,
жаттап алу.
цээжмэг балуаннын
кнiмi.
цээл (х а р) цэгэл.
цээнэ ақ гүлді өсімдік.
цээр 1. тыю, тыйым
салу; 2. тыйылу; 3.
карантин.
цээрлэл (х а р) цээр
цээрлэлэг 1. (х а р)
цээр; 2. тыйым белгісі
(мыс: как па да ғ ы).
цээрлэх 1. тыю; 2. ысы-
раншылдықтан тыйы-
лу.
цээртэй тыйылған, ты-
йым салынған; каран-
тин етілген.

Ч ч да, де, та, те;
би ч үзсэн мен де
көргем, би ч явлаа
мен де кеттім.
чаа үн, ырғақ.
чаваас байкұс, бишара.
чаваг батнак (кара
ба т па к).
чавганц кемпір.
чавдаг 1. комағай; 2.
саран.
чавдаграх 1. комағай-
лану; 2. сарандану.

чавх шакпак, күлак
(мылтықтың).
чавхдас 1. ішек (дом-
быраның т. б.);
2. жүрек сыры.
чавжуун 1. шабан; 2.
жартымсыз; 3. обыр
(комағай).
чавжуурхах 1. шабан-
дау; 2. жартымсызда-
ну; 3. обырлану.
чавчрага 1. көкшыбык;
2. дүре.
чагнал тыңдалу, естілу.
чагнах есту, тыңдау,
тындайтын, еститін.
чагт 1. ілгек, ілмек; 2.
тиек; 3. мұрындық;
4. сына; сүхийн чагт
балтаның сынасы.
чагтга аркан, жіп (ес-
кен, бұраған жу-
ан аркан).
чагталах арқанмен тар-
ту, арқанмен сүйрету.
чагтлах 1. ілгектеу; 2.
тиектеу; 3. мұрын-
дықтау; 4. сыналау.
чагтуун 1. қатты ке-
рілген (домбыра-
ның ішегінің, ар-
қанның); 2. тілазар.
чадал күш, шыдам.

чадамгай күштілік,
шыдамдылық, іскер.
чадах шыдау, шыдай-
тын, үлгіру, үлгіре-
тін.
чадвар шыдам, қабы-
лет, алғыр.
чадамгайрхах шыдам-
сыну, қабылеттісу,
керлену.
чадмайрах шыдамсу,
қаблеттісу.
чалбан талғаураған, іс-
кен, кызарған (көз).
чалчаа қырт, мыж; чал-
чаа хүн қырт адам.
чалчих қырту, мыжу.
чалчраа тұтықна.
чамаас сенен.
чамай: арай чамай
әрең-пәрен.
чамайг сені.
чамалхай азынғыш,
азырқанғыш.
чамар қуырған ұн.
чамарлах куру (ұнды),
ұн құру.
чамархах азыну, азыр-
қану.
чамархай самай шеке.
чамд саған.

чамтай сенімен.
чаналга пісіру, қайна-
ту.
чанамал піскен.
чанар сапа, қасиет.
чанаржих сапалану.
чанах 1. қайнату, цай
чанах чай қайнату;
2. асу; мах чанах
ет асу.
чанга катты; чанга ярь
катты сөйле.
чангаамал тары.
чангаах 1. кері тарту,
керу; 2. тартыншақ-
тандыру.
чангадах қатаю, қатай-
ып кету.
чангалаг (хар) чанга.
чангалах қатайту, қа-
тайтатын.
чангарах қатаю.
чангаруулагч қатайту-
шы, қатайтқыш.
чангатгагч қатайтушы,
қатайтқыш.
чангатгах қатайту.
чанд берік, қатты, мық-
ты.
чандар I. мамық (құс-
тың жүні).

чандар II. 1. өлік; 2. аруак; 3. өлексе.

чандага акқоян.

чандлалцах күш тең түсу, „ит жығыс“ (балуандардын).

чандмань бойтұмар.

чандруу ыс, күйе, құрым.

чандруулах толтыру, шепілдету, мөлтілдету.

чансаа дэт; **чансаа чинь** хүрвэл дэтин жетсе.

чанх 1. карама-қарсы, тура, қайшы; **чанх буруу** кым-қыйғаш; **чанх зөрүү** кұйдайтөріс; 2. тура, так; **чанх хойно** тура солтүстік; **чанх дээр** так төбеде.

чарга шана.

чаргай биік, жоғары.

чаргуу олак, сөлекет, икемсіз.

чарлах 1. еңіреу; 2. боздау, 3. зарлау, (жылауда).

чармай тырдай; **чармай нүцгән** тыр жалаңаш.

чармайх тырысу, күш салу.

чартайх көз тарту, жыртыю.

чартгар жыртык көз, жалаң.

чархай биік, жоғары.

час I. 1. бақша (егістін); 2. нарттай (өн).

час II. 1. час хийх тарс ету; 2. тыз ету.

часрах шықырлау, шыңқылдау.

часавшийх (хар) **ча-цасхийх**.

чацархай шажыркай.

чацваганах қалтылдау, дірілдеу.

чацга тышкак; **чацга алдах** іш жүру.

чацасгийх тыз ету.

чи сен.

чив чимээгүй тыптыныш.

чивүүлэх 1. суға батыру, кетіру; 2. жағу, жылту.

чивх жаялык.

чивэгч құлак, көз (казанның, иненің).

чивэл жаман ырым, жаман белгі.

чивэх бату (суға).

чиг I. бағыт, беталыс.

чиг II. одет, кұрып.

чиг III. кенет, ойлама-
ған жерден.

чигжих 1. тығындау;
2. нығыздау.

чигжрэх 1. тығындалу;
2. нығыздалу.

чижүү нығыз.

чигжүүдэх 1. тығын-
дау; 2. нығыздау; 3.
таптау.

чигжээ тығын.

чигжээс (хар) чиг-
жээ.

чигжээслэх (хар) чиг-
жих.

чиглэл бағыт, бағыт-
тама, беталыс.

чиглэрэх бағытталу.

чиглэх бет алу, бағыт-
талу, бет бұрыс.

чигнүүр таразы, безбен.

чигнэх таразылау, без-
бендеу.

чигтэй бағытты.

чигч 1. бағытшы; 2.
өткір, шорт (адам
мінезінде).

чигчий хуруу бас бар-
мак (бармак).

чигчийлэх: шүд чиг-
чийлэх тіс шұқу,

чигчлүүр тіс шұқуыш
чий мелжем.

чийг I. дым, дымқылдық;
чийг бам цынга (ау-
ру).

чийг II. 1. кұрсау, таң-
ғыш (аурудын жа-
расын), кұндак; 2.
электр сымы.

чийглэх I. дымқылдау,
дымдау.

чийглэх II. таңу, кұр-
саулау, кұндактау.

чийгтэх дымдану, дым-
қылдану.

чийгч: чийгч хорхой
1. есек кұрт; 2. арам
шөл.

чийрмэг (хар) чийрэг.

чийрэг шыйрак, пысык.

чийрэгжих шыйрау, пы-
сын кату.

чилгэр шіріген; чил-
гэр байн шіріген бай.

чилдгэр керілген.

чилдийх керілу.

чилгэх шабу, шауып
түсіру, кесін тастау
(ағашты).

чилийх 1. тыйтыктату,
зарығу, сарылу; 2.
созу, сору, сығу (тү-
тін т. б.).

чилэх 1. үю, талу,
(аяк, кол); 2. талы-
гу, калжырау.

чилээ 1. ұйыма, талма;
2. калтырау, олі кұру.

чилээрхэх 1. ұйыма-
лау; талу; 2. олі кұ-
ру, калжырау.

чилээх 1. ұйыту, тал-
дыру; 2. калжырату,
олін кұрту.

чимх бір шөкім, бір
салым.

чимхлэх 1. үнемдеу; 2.
шөкімдеу, шымшым-
дау; 3. шымшу, шым-
шыйтын.

чимхүүн суык, мұзда-
ған, тоназыған.

чимхүүр 1. мойымай-
тын, жалықпайтын.

чимхүүр II. 1. іскек,
қысқыш; 2. шымшым.

чимхэр мәнер, әшекей,
кыю, кесте.

чимхэрлэх мәнерлеу,
әшекейлеу, кыюлау,
кестелеу.

чимхэх шымшу, шым-
шыйтын.

чимчгәнәх кысылу, ка-
палану.

чимэг әшекей, сән,
ажар, бөзеу.

чимэгдэх әшекейлену,
бөзендірілу, сәнде-
ліну.

чимэглэх әшекейлеу,
бөзендіру, сәндеу.

чимэгтэй әшекейлі, бө-
зенген, сәнді.

чимэгч әшекейші, бө-
зеуші, сәндеуші.

чимэрхэг 1. кербез,
сәңкөй; 2. әшекейлі,
бөзелінген, көрікті,
ажарлы.

чимэх әшекейлеу, бө-
зеу, сәндеу, көркем-
деу, ажарлау.

чимээ 1. дыбыс, қабар;

чимээгүй қабарсыз;

чимээгүй суу шуыл-
дамай отыр.

чимээлэх 1. қабарлау,
2. санлау; 3. шуыл-
дау.

чимээтэй 1. шуылдақ;
2. қабарлы.

чингәнәм 1. дауыс; 2.
сазды ән (күй).

чингәнәтәл сықырла-
ғанша, күрсілдеген-
ше, (мұз қатқан-
да).

чингэнэх шылдырлау,
шыңылдау.

чингэр дыбыс, қаңғыр-
лаған, шырылдаған.

чингээд сүйтіп, сонан
соң, онан кейін.

чинд қатты, мықты.

чинжил: чинжил хутга
қанжар, семсер, саңы.

чинжүү мысықтың та-
баны.

чинийх сенікі.

чинлүүр таразы.

чинлэх таразылау.

чинэрэх сырқырау, ұю
(сүйек ауруы).

чинэх (хар) чинэрэх.

чинээ 1. ауқат, әл.

чинээ II. дай, дей;
өдий чинээ осындай;
уулын чинээ тау-
дай.

чинээжих ауқаттану,
әлдену.

чинээлэг ауқатты; **чи-
нээлэг аж ахуй** ау-
қатты шаруашылық.

чинээрхэг ауқатты-
лау.

чинээрхэх 1. ауқатты-
су; 2. күштісу;
3. әлдісу.

чинээтәй ауқатты,

чиргүүл 1. тіркес, тір-
келгіш; 2. жайдақ
шана.

**чиргүүлэх (хар) чирэг-
дэх.**

**чирүүлэх (хар) чирэг-
дэх.**

чирэгдәл 1. зая; 2.
сүйретпе; сүйретінді.

чирэгдэх сүйретілу.

чирэх сүйрету.

чис нарт; **чис** улаан
нарттай қызыл.

чисчүү шыншу (пұл,
мата).

чих құлак.

чихдэх құлақтау.

чихлэх 1. шаншу, қа-
дау; 2. көпіру, үдеу,
көтерілу (ызадан);
3. құлак шығару.

чихрэх бастырылу, іш-
інде қалу, шыға ал-
май қалу.

чихүүр 1. мешкей, қо-
мағай; 2. тығушы.

чихцәлдэх сығылысу,
түртісу.

чихәлдэх сығылысу,
түрту, киіп жару.

чихэгч 1. мешкей, қо-
мағай; 2. түртуші.

чихэвч 1. кұлақшын;
2. кұлақша (радио аспабы).
чихцэх сығылысу, қысылу.
чихэлт 1. толтыру; 2. сығылыс; 3. тығынды.
чихэр тәтті; цаастай
чихэр кәмпит (контфет).
чихэрлэх тәтті салу, тәттілеу.
чихэх итеру, тығу.
чичигнэх қалтырау, дірілдеу.
чичигдэх қыспақталу, қысым көру, қудалану.
чичих түйреу, шаншу;
нүдэнд чичих көзге түрту.
чичлэх (хар) чичих.
чичрэл діріл, қалшыл, тітіреу.
чичирхийлэх дірілдеу, қалшылдау, тітіркену.
чичүү шыншу (пұл, мата).
чичээс 1. қылтық, сабақ ұш. (жаңа шығып келе жатқан өсімдіктін); 2. бас-

тама, қадам (қандай бірістің).
чоно қасқыр.
чононцор шүйе бері.
чөдөр шідер (аттын).
чөдөрлөгдөх шідерлену.
чөдөрлөх шідерлеу.
чөлөө 1. алаң, кеңістік; 2. бостандық, азат, азаттық; 3. рұқсат.
чөлөөлөх азат ету, бостандық беру, босату.
чөлөөт (хар) **чөлөөтөй**.
чөлөөтөй азатты (азат), бостандықты.
чөлөөчлөх уақыт үнемдеу, уақыт шығару.
чөмөг май (жіліктің).
чөмөглөх жіліктену, семіру.
чөмөгчлөх тандау (жіліктісін), сығайлау.
чөтгөр сайтан (шайтан).
чулуу тас.
чулуудах лақтыру.

чулуулаг тастак, тас-
тау.

чулуут тасат, тасты.

чулууч тасшы.

чуу! шүү! (мал айда-
ганда т. б.)

чуулган möjіліс.

чуулах möjіліс жасау.

чухаг сирек, некен сайк.

чухал тыгыз, маңыз-
ды, шұғыл.

чухалчлах шұғылдану,
тығыздату, маңыз бе-
ру.

чухам дәл, нақ.

чүдәиз сирекке.

чээж ксуде; жат; чээж
бичиг жат жазу.

Ш шаа I. 1. (кыз)
жұқа мата (көбі-
несе кара бола-
ды). 2. кісі өлгенде
азалал басқа тарта-
тын орамал.

шаа II. қатты ұр! Бас!
(дон ойнағанда а
айтылады).

шаазап (кыт.) шыны
(ыдыс).

шаагих тасырлату,
(жүрісте), тасыр-
лау (жаңбыр).

шааз 1. бөлшек (есеп-
тің); 2. оқ (быты-
ранын).

шалах 1. сындыру,
аршу (терісін, қа-
бығын); 2. қым-
баттау (сауда).

шаант чөмөг жіліншік.

шаантаг 1. сына (ба-
ланын); 2. мұрын-
дық (арбанын т. б.).

шаантаглах 1. сына-
лау; 2. мұрындықтау.

шаар 1. шар (шай-
дың); 2. азғын, ұры-
қары.

шаардагдах қажетте-
ліну, қажеттелінетін.

шаардах 1. қажет бе-
лу; 2. талап ету,
тақауырлау.

шаардлага 1. қажет;
2. талап, тақауыр.

шаах ұру, басу; (қол-
мен қатты ұру
допты).

шаахай үй кебісі (ша-
қай).

шаахайдах 1. шақай-
лау (аяқты); 2. үй
кебісті болу.

шав 1. сап; шав шар
сап сары (өңде); 2.

шав шав салп-салп;
 3. шалпылдату (бат-
 пақ, суды т. б.).
 шавза самсы (оба-
 ның).
 шавзас сылама, сылақ
 (кұрылыстың сы-
 лауы).
 шавзаслақ сылау, бал-
 шықтау.
 шавзат батпақ.
 шавзай қыймай.
 шавалдах жабыстыру,
 желімдестіру.
 шавар 1. балшық; 2.
 шавар байшини бал-
 шық үй.
 шавардах сылау, бал-
 шықтау; батпақтау.
 шавартах балшықтау,
 батпақтау.
 шаварч сылаушы.
 шавзах сылау, балшық-
 тау.
 шавга жребе; шавга
 орхих жребе тастау.
 швгалах жребелеу,
 жребе тастау.
 шавдагдах 1. шөгу;
 2. түсу; (жер қыр-
 тысының төмен
 3. еңбектеп айналу

шавдах 1. бұрғылау;
 2. азаптау; 3. жегі-
 дей жеу.
 шавдуу 1. асығыс; 2.
 суыт.
 шавьж құрт-құмырыс-
 қа.
 шавир: шавир шивир
 күбір-сыбыр.
 шавх батпақ, ылай.
 шавхай ылай.
 шавхартах сүнгі, мұз-
 дау.
 шавхах сарқу, сарқый-
 тын.
 шавхдас сарқынды, сы-
 ғынды (сірге жы-
 яр).
 шавхдах 1. ыластану,
 кірлету; 2. жабысты-
 ру.
 шавхрага 1. жолдас
 (жана туған ба-
 ланың). 2. қалдық.
 шавхрах сығымдау,
 қысу (суды).
 шавхруу қалдық, сар-
 қын.
 шавшлага шашу, се-
 бу, шабыс.
 шавших 1. шабу
 (ағашты балта-
 мен және басқа-

меншабу, тұрманға күміс шабу); 2. құю, суару.
 шавшрага шоқпар; ебдейсіз адам, оспандар.
 шавшуурдах ұру, шықтырту.
 шавь шәкірт
 шавилах шәкірт ету; шәкірт болу.
 шаг ну тоғай, қалың ағаш.
 шагаах сығалау, нысаналау.
 шагай асық,
 шагалцах ойнау.
 шагайх 1. сығалау; 2. қарай жүру, көз түсу, ұл шагайх өкшелеу, ізіне түсу.
 шаглаас 1. қаю, қайыма (тігінде); 2. сына; 3. шоқша; 4. танап.
 шаглагар аласа (бойда).
 шаглах қаю (инемел).
 шагнагар таңқы мұрын, пұшық, кежір мұрын.

шагнайх мұрны таңқылану, мұрнын жыйыру.

шагнал сыйлық, наград; шагналт сыйлықты.

шагнах сыйлық беру.

шагть 1. сергектік; 2. қылыш.

шагших 1. шықылықтау; 2. тандай қабу (тандануда).

шагшрах 1. сылпылдату: (тамақты); 2. сақылдату (тісті).

шагшуурга төмпешік, төбешік.

шад: 1. шарт; шад шуд шарт-шұрт, сарт-сұрт.

шад II. (тиб) 1. қосымша белгі (дыбысты дәл көрсету үшін ұқсас әріптің үстіне жастына қолданылатын белгі: нүкте, қайырма); 2. жол (кітаптың), жазу.

шадар жақын, жан; шадар хань жақын досы, жан жолдасы.

шадардах жақындасу, достасу.

шадарлаа 1. жақындасу, жақыншылық; 2. жақындату, жақындалу.

шадарлах жақындау, тездету, жуықтау.

шажигнах сусылдау, сықырлау.

шажин дін.

шаз сілікпе (ет).

шазлах сыдырылдыру, сілікпелеу (етті).

шал I. еден.

шал: II. **шал** бал ұян, сылбыр, ез; **шал** бал хийх күмілжіп, сал бөкселеніп; **шал** согтуу қып-қызыл мас; **шал** дэмий құр бекер.

шал III. **шал** хийх, **шал** гэх шарт еткізіп ұру, жалп еткізіп тастау.

шалав тез, жылдам, асығыс.

шалавлах тездету, асығыстау, жылдамдату, шапшандату.

шалавхан тез, жылдам, шапшаң.

шалавч төсеніш (еденге).

шалигнах 1. мықтау, тіркеу; 2. оқ ағаш; 3. қайыс, камыт, өмілдірік.

шалайх ұйту-бұйту, ілексерлеу.

шалам құрсау, шеңбер.

шаламгай 1. шапшаң; 2. батыл; 3. орамды; 4. шағатай.

шаламгайлах шапшаңдау, батылдану, орамды болу.

шалан I. балдыр; **шалап** палап хэлэх балдыр-бұлдыр сөйлеу (балаларша).

шалан II. 1. (қайыс) камыт, тұрман; 2. бұғау.

шалант семіртулі, бордақтаулы.

шалах 1. жатыну, өтіну; 2. шалу (шахмат ойнында коральға қауыптыды дегенді білдіру).

шалбааг как (ой жерге тұрын қалған су).

шалбалах сыдыру, сыпыру (терісін); түсіру (аттан).

шалбалзах шапшаңдау, жылдамдау.

шалбалзуулах шапшандату, жылдамдату.

шалбар қайырма қонышты (батпаққа, суға киетін) етік.

шалбарах сыдырылу, көшірілу, қажау (тері).

шалбархай сыдырылған, көшкен, қажалған (тері).

шалбачих сыдырып алу, көшіру (терісін).

шалбийх 1. малтығу; 2. көркінен айрылу.

шалгадаг тексеретін, сынайтын.

шалгалга (х а р) шалгалт

шалгалт 1. тексерме; тексеріс; 2. емтихан; 3. сынақ.

шалган тексерін; **шалган үзэх** тексеріп көру.

шалгамал 1. тексерілген; (тексермелі); 2. емтихан берген; 3. сынақ берген (сынамамы).

шалгар 1. бағу, бейғам; 2. тексеріл, сынал.

шалгарах 1. сыналу; 2. үздік шығу.

шалгарсан 1. сыналған; 2. үздік шыққан; 3. іріктелген.

шалгах 1. тексеру; 2. емтихан алу; 3. сынақ алу.

шалгуулах 1. тексерту; 2. емтихан беру; 3. сынақ беру.

шалдагнах 1. жалаң бұттану; 2. жалаңаштану; 3. тырдай ету.

шалдан 1. дамбалсыз; жалаң бұт; 2. жалаңаш.

шалдас оңаша, жалғыз; **шалдас мод жалғыз** ағаш.

шалдах 1. едендеу (үйді); 2. асфальттау (көше, жол т. б.).

шалдлах (х а р) шал-
дагнах.

шалз кене.

шалзан хадаас жүка
басты шөгө.

шалзлах күйдіру (ыс-
тык суға, чайға).

шалиагуй титтей, бит-
тей, күйттай, жоктан,
өзге.

шалиатах 1. мылжын-
дау; 2. сандырактау
(алжудан, ауыру-
дан).

шалигдах 1. шашылу,
жайылу.

шалих 1. өтірік айту,
жалған айту; 2. мыл-
жындау, шату; 3.
бұлғактау.

шалтаг сылтау, салдар,
жал.

шалтагдал 1. жал та-
бушылык; 2. дәлел;
3. аянкестік, жұмыс
безер.

шалтаглах 1. жал та-
бу; 2. дәлел айту;
3. аянкестік істеу;
жұмыс безерліктену.

шалтах сылтаурату,
жал табу.

шалтгаа (х а р) шалт-
гаан.

шалтгаалах себепте-
ну.

шалтгаан себеп.

шалтгаат жүкті, екі-
кабат.

шалтгаацах (х а р)
шалтгаалах.

шалхайх 1. колпылдау
(к и м н і н); 2. то-
лык жуан (а д а м).

шалхалзах ырғалу,
тенселу.

шалхганах ырғалак-
тау, теңселектеу.

шалхгар толык, жуан
(а д а м).

шалхгардах колп-колп
ету (к и м н і н); ірік-
ірікету (а д а м).

шалхмаг ірізкі тәріз-
ді, сүзбе сыякты.

шалшаганах 1. шол-
жаңдау, сақау сөй-
леу; 2. ызың дыбыс
(ә р і п т е).

шалшгар мыжырайған,
жұмарланған.

шалчийх мыжыраю,
ұмар-жұмар болу.

шалчилзах (х а р) шал-
ганах.

шаль: буль көңілсіз, шабытсыз.

шам: 1. шам хийх, шам гэх сылпылдату (тамакта); 2. шашты өріп каптау (торлау).

шамбарам (тив) өрістікке кан катудан ісіп жарылатын ауру (геморрой).

шамдах ұмтылу, тындыру.

шандгай 1. тындырымды; 2. күнтты.

шамдуу пысык, шыйрак, шапшан.

шамдуулах шапшандаттыру, асықтыру.

шамлах 1. сыбану; ханцуй шамлах жең сыбану; 2. азыркану.

шамнаң сопы әйел (монахиня).

шамрага қарлы боран, дауыл.

шамрах сыбану.

шамшгар салпы (ерін); салпаң (құлак).

шамшигдал ысырапшылдық, жойғыштық, шашу, тоздыру

(дүниені, ақшаны).

шамшигдуулагч ысырапшыл, шашқыш, тоздырушы.

шамшигдуулах ысыраптау, шашу, жою, тоздыру.

шамшийх салпыю, салбы; ау.

шан шан; сыйлық.

шанаа бет сүйек.

шанага шөміш.

шанагалах шөміштеу.

шанаган хорхой итбалық (көлбақаның баласы).

шаналал 1. қайғы, шер, іш пысу; 2. ойық, өкініш.

шаналах қыйналу, азапталыну.

шанд қолмен қазған кішкентай бастау.

шандас сіңір.

шандаас (хар) шандас.

шандаасархаг 1. сіңірлеу; 2. тырысқак; 3. қырсық.

шандах быксу, ыстау (шамның).

шандрах 1. қорқақта-
ну; 2. жүрексіну; 3.
шегеншектеу, қайту.
шандруу ыс, кұрым
(ш а м, о т).

шандууралтай жүрек
айныйтын, жүрекке
тиетін, майлы, шыны
(т а м а к).

шандуурам (с а р) шан-
дууралтай.

шандуурах жүрек ай-
ну (м а й л ы, ө т к і р
т а м а қ т а н).

шанз шанз (м у з ы к а).

шантайх 1. тыржыю;
2. мұрнын көтеру;
3. бұқтыю.

шанталзах тыржыю,
мұрнын көтеру.

шантагацах (с а р)
шанталзах.

шантгар кортеш, таң-
қы (м ұ р ы н).

шантрах 1. қорқақта-
ну; 2. жүрексіну; 3.
шегеншектену, қай-
ту; зориг **шантрах**
жүрек қайту.

шанх айдар (ш а ш).

шанхан жарма; **шан-**
хан дэл жарма жал
(ж ы л к ы н ы н).

шанхлах шашын өру.
шанхлаг жасанды бұ-
рым.

шанхт малгай сәуке-
ле.

шандаг сыға, қазық-
ша.

шанцаглах қазық қағу,
сыналау.

шар I. өгіз.

шар II. сары; **шар** зө-
гий ара (на с и к о м).

шар III. (т и б.) тас бас-
па; **шар** бичиг тас
баспа сөз.

шаравтар сарғылым,
сарғыш.

шарагдах күйю, кызу.
шарагчин сары түсі
(м а л).

шаралхах менменсіну,
өзімшілдену, тырсыл-
дау.

шарам дөрмен, күш,
куат.

шарах қақтау; **мах**
шарах ет қақтау.

шарвалзах бұлғандау,
бұландау (к ұ й р ы к-
т ы н).

шарвах 1. бұлғақтау
(к ы й р а н); 2. таю,
сырғу.

шарвигар шөнтін та-
мырын казу.
шарвир ашық сары.
шарга ақжал, қылаң,
сары (өң).
шаргаах жалыну, жал-
барыну.
шаргачин марал (ұр-
ғашы бұғы).
шаргал сары; шаргал
морь сары ат.
шаргах қайсару, тай-
салмау; бөтінен қайт-
пау.
шаргирах сырқырау;
хөл шаргирах аяқ
сырқырау.
шаргуу қажымай, тай-
салмай, қарыса, тын-
ғылықты.
шард сусыл, сықыр,
дүңгір; шард хийх
сусылдау, сықырлау,
дүңгірлеу, шаңқыл-
дау.
шаржганах опырылып
кұлау.
шарил табыт, өлік, қа-
быр.
шарилж 1. ақ гүл;
(бәйшешек); 2.
шарилж хамба ем-

дік ақ гүл; шырал-
жын.
шарлах сарғаю, шыр-
тыю.
шарлуулах сарғайту.
шарх жара.
шархдах жаралану.
шархдуулах жаралан-
дыру.
шарчганах (сар)
шаржганах.
шасар дастан, шығар-
ма, шежіре.
шат басқын, дәуір (са-
ты); анхан шат
алғашқы, бастауыш.
шатаагч тұтандырушы,
өртеуші.
шатаах тұтандыру, тұ-
тандыратын, өртеу.
шатай жарылған, ай-
рылған (малдың
тұяғы).
шатамхай жанғыш,
тамғыш, тұтағыш.
шатар шахмат, шатран.
шатах жанатын, тұ-
тайтын, таматын.
шатлал басқыштық
(өсу, өрлеуде).
шахаа қысаң.
шахаг 1. оқшантай.

шахаг II. кыса түс,
кысыңкыра, кыса түс-
сін, кыссын,
шахагдах кысылу.

шахалга (кар) шах-
лага.

шахам 1. дей, таяу,
дөген сыякты сөздін
сонын көрсетеді;
арав шахам ондай,
онға таяу; 2. дерлік.
шахамдах асығу, та-
кымдау, таяу.

шахамдуу асығысты,
таянды.

шахардах 1. асығу;
2. такымдау; 3. жа-
қындау (мерзім).

шахах 1. қысу, сығу;
2. жақындау.

шахлага кысынды, сы-
ғынды.

шахмал 1. қысылған,
жаныылған; 2. се-
мірткен.

шахуу дерлік, таяу,
дай; арав шахуу он-
дай.

шахуур кендір түтегін,
тері жұмса, татын
(мялка, пресс ма-
шина).

шахцагдах сығылысу,
қысылу.

шахцалдаан қыспақ,
сығылыс.

шахцалдах сығылысу.

шахцах қысу, сығу.

шахьнах сықырлау.

шашдар (кар) шас-
тар.

шашин дін.

шеф қамқорлық; шеф-
лэн азах қамқор-
лыққа алу.

шив: шив шинэ жап-
жана.

шивнуур 1. сырға
(жылқының); 2.
асық, тонай.

шивнэх сыбырлау.

шиврэх себезгілеу (жа-
уын).

шивтэр күлімсі, коңыр-
сы (іс).

шивуур біз (іс тігс-
тін).

шивуүрдэх бізбен ті-
гу, қаю,

шивх көн-қоқыр,

шивлэх көн төгу, жер-
ді көңмен өңдеу.

шившгээ үзэх абыройын
төгу, масқаралану,

шившиг жекесұрындық,
сұмпайылық, масқа-
ралық.

шивших дуалау, сый-
қырлау; құлағына сы-
бырлау.

шившлэг 1. сыйқыр;
2. паным, сенім.

шившүүр түтік (шы-
лым тартатын).

шивэгчин күн.

шивэр I. шуаш (аяқ-
тың).

шивэр II. себезгі (жа-
уын).

шивэр III. ну (то-
ғай).

шивэр: IV. шивэр
авир сыбыр-күбір;
шивэр шавир күбір-
сыбыр.

шивэргэнэх толастау,
себезгілеу (жауын).

шивэргэх шуаштану,
терлеу, жіпсу.

шивэх тігу, қаю (біз-
бен).

шивээ 1. шарбақ, ше-
тен (тоқыма); 2.
пава, жасырынба.

шивээс тігін.

шивээлэх 1. шарбақ-
тау, қоршау; 2. тығу,
жасыру.

шиг (жұрнақ) дай,
дей, тай, тей сыяқ-
ты; ХҮН шиг адам
сыяқты, адамдай.

шигдэх былығу, бат-
паққа бату, жаман
әдетке салыну.

шигтгэх батыру, тиеу,
жүкті арту (жүкті
машинаға).

шигтгээ нақыш (түр-
лі түстен құрас-
тырылып жасал-
ған).

шигтгэмэл нақышты,
нақышталған.

шигүү нығыз, тығыз.

шигчлүүр тіс шұқуыш.

шигчлэх тіс шұқу.

шигшдэс кебек, сабан.

шигшигдэл елөп айы-
ру, жаманынан айы-
ру, шығып қалу, ек-
шелінді.

шигших шашу, себу
(тұқымды); тарату
(жақсылықты).

шигшүүр елек, ұшыр-
ғыш (астықты).

шид I. жаңғақ, шөкіл-
деуік; шид мод жаң-
ғақ ағашы; шид
мөөт санырау құлак.

шид II. сыйқырлық;
шидээ үзэх „о дү-
ниешілдік“, жұмақ-
шыл.

шидтэн сыйқырлы.

шидэмс қыл арқан.

шидрэх I. сіңір тарты-
лу; 2. қабыну (жая,
нерв).

шидэт сыйқырлы, кере-
метті.

шидэх тігіп жіберу, қо-
сып тігу, жапсыру.

шижгий қол шарбақ,
қолдорба (тоқып,
өріп істеген) кар-
зонке.

шижгэнэх I. сықыр-
лау, сылдырау (су
т. б. төгіліп құ-
йылғанда) 2. ілез-
де бұзылу, қамығу.

шижим I. бау, жан
қайыс; 2. жақсылап
өрген не тоқыған
бау; 3. үй салушылар-
дың өлшеуіш жібі;
4. электрдің сымы
(тұтанып жары-

латын заттарға
от беретін); 5. бау
қармақ.

шижимлэх I. бау та-
ғу; 2. өлшеу; 3. жал-
ғау.

шижимнэх I. қосар
(ат) шегу; 2. көктеп
тігу.

шижин шыжың.

шижир I. тұнық, таза,
шақпақ (алтын); 2.
бытыраңқы, шапы-
раңқы (алтын).

шижээр бағынышты,
момын, жуас.

ший (қыт). спектакль.

шийгуа (қыт). қауын.

шийдам (хар) шийдэм.

шийдвэр қарар.

шийдвэрлэх қарар шы-
ғару, қарар алу, ше-
шу.

шийдвэрлүүлэх қарар
шығарту, іс шештіру.

шийдэм сойыл, таяк,
шоқпар.

шийдэмдэх таяқтау,
сойылдау, шоқпар-
лау.

шийдэх шешу, қарарға
келу.

шийдэмгий шешімпаз,
шешуш, тартымды.
шийр сыйрак (жөн-
діктін).

шийтгэвэр жаза, үкім.
шийтгээч жазалаушы,
үкімші.

шийтгэл жаза, үкім;
ял шийтгэл сазай.

шийтгэх жазалау, үкім
ету.

шийч артист, актер.

шил I. жеке (жөн-
діктін, таудын).

шил II. шөлмек, эйнек;
нүдний шил көзіл-
дірік, көзэйнек.

шилбүүр шыбыртқы,
бишік.

шилбэлзэх ұнамсызда-
ну, әдепсіздену.

шилгээх қағыну, сіл-
кіну.

шилдэг таңдамалы,
іріктелген, озат.

шилжих ауысу, өту.

шилжүүлэх ауыстыру,
өткізу.

шиллэх эйнектеу.

шилмүүс қылқан.

шилмүүст қылқанды.

шилмөл таңдамалы,
іріктелген.

шилтгәнәм найртай
ыйбалы, сылайы, ый-
бағатты.

шилтгәиән халтганан
ыйбалылану, сылайы-
лану.

шилтгәән қамал; үй.

шилтэх ыстау, бықсу,
құрымдау.

шилч әйнекші, шөлмек-
ші.

шилэв сыйрак, жілін-
шік.

шилэрхэх бошалау.

шилэх тандау, іріктеу.

шилээвэр 1. көсеу; 2.
имекбас таяқ; 3. тісте-
уік (шымш уыр).

шилээх 1. қағыстыру
(отты); 2. қозғау
(ойды еске түсі-
ретін); 3. жыбырла-
ту (срінді); 4. сыб-
дырлату (жапырақ-
ты).

шим 1. шірін, сөл; 2.
дәм; 3. нәр, құнар,
жұғым.

шимт 1. шірінді, сөлді;
2. дәмді; 3. нәрлі,
құнарлы, жұғымды;
амт шимт дәмді.

шимтгэл 1. бөлу, шы-
гару; шимтгэл мөн-
гө шыгарган ақша;
2. сініру.

шимтгэн суутгах ше-
геріп қалу (ақша-
дан).

шимтэх дөмін көру, дө-
мін тату.

шимшрэх тітіреу, түр-
шігу.

шимэлдээ 1. сөл; 2.
дөм-түз.

шимэх ему, сору, жал-
мандау (емшек,
еміздікті).

шинель шинель, ши-
дем.

шингэдэх сұйқылдау,
сұйықтау.

шингэлэг тор (кұс-
тын, тауықтың).

шингэн сұйық.

шингэрүүлэх сұйылту,
сұйқылтымдату, сұ-
йық болдыру.

шингэрэх сұйылу.

шингэтгэх сұйылту.

шингэх 1. сініу (ас).
2. өтс ісіп ке-
ту (тамақ); 3. бату
(күн).

шингээх 1. сініру; 2.
батыру (сыйғызу).

шинж 1. белгі; 2. пі-
шін; 3. кейін; 4. түр;
шинж чанар маңыз;
шинж байдал тұр-
мыс.

шинжилгээ 1. зертте-
ме; 2. тексерме; 3.
ізденіс, ізелінді.

шинжич 1. сыншы; 2.
жорушы, бөлгер, тә-
уіл.

шинжигч 1. сыншы;
2. жорушы, бөлгер,
тәуіл.

шинжлэгч сынаушы;
зерттеуші; іздеуші.

шинжлэл зерттеулік.

шинжлэх зерттеп бі-
лу; шинжлэх ухаан
ғылым; Монголын
Шинжлэх Ухааны
Хүрээлэн Монғолдың
Ғылыми Комитеті.

шинжээч сыншы.

шинжээчин (хар) шин-
жээч.

шинц даршын (кош
иісті өсімдіктер-
дің кептірілген
қабығы).

шинш (х а р) шинж
шиншийх (х а р) шинш-
лэх.

шиншлэх иискелеу, ті-
міскілеу.

шинэ жаңа.

шинэдэх тосаңсу.

шинэлэх жаңарту,
жаңғырту.

шинэтгэл жаңартпа,
жаңғыртпа.

шинэтгэх (х а р) ши-
нэлэх.

шинэхэн шыт жаңа.

шинэчлэн жаңалап,
жаңғыртып.

шинэчлэх жаңалау,
жаңғырту.

шир I. терсек, арьс
шир тері-терсек.

шир: II. ширгэх, шир
хийх сусылдау.

ширвүүл 1. желпуіш;
2. сібірткі (сапты).

ширвэгдэх 1. ылғап
тастау, іріктену; 2.
ұшымен кету.

ширвэгәнэх себезгілеу,
ақжауын.

ширвәэх ала көзімен
карау, қағу, сыйпақ-
тау.

ширгэх суалу.

ширгәэх суалту.

ширдэг сырмақ.

ширлэх көндеу, тері-
леу.

ширмәгләх сыру (ті-
гінде).

ширмәл 1. сырынды,
сырылған; 2. құйыл-
ған, шыныққан.

ширтвәлзәх көздеу,
телмірісу.

ширтәх телміру.

ширүүдәх қатаю, қы-
йындау.

ширүүләх сүйреттіру,
қатайттыру, қыйын-
дату.

ширүүн қатан, қыйын,
күшті.

ширүүтгәх қатайтты-
ру, күшейттіру, қы-
йындаттыру.

ширүүтәх қатаю, кү-
шею, қыйындау, қа-
тулану.

ширх 1. бит; 2. өзек.
ширхәг дана, тілім, ке-
сек.

ширч көнші, көн иле-
гіш.

ширчгәнәх қыршылдау,
кіртілдеу.

ширэлдэх күйкалану,
жабағылану (тоғай,
шөп).

ширэм шойын.

ширэнгэ кішкене ор-
ман тоғай, тоғайша.

ширэх I. сүйреу, сүй-
рету.

ширэх II. сыру, ою.

ширэх III. шынықты-
ру.

ширээ I. алтақтай
(стол).

ширээ II. тік; ширээ
бөх тік өркеш.

ширээс сүйретпе (сүй-
рету).

ширээх (хар) ши-
рэх III.

шиш: (маньч) эрдэнэ
шиш көксағыз, орді-
не қонақ.

шов шу (дауыстың).

шовгонох шошаю.

шовгор шомақ (тау-
дың).

шовир шүвэр ызың.

шовойх үшкір, шомақ,
сүйірлеу.

шоволзох (хар) шов-
гонох.

шовор аксүйек (тап-
туралы).

шовт көктей өту, су
етін өте шығу.

шовтрох 1. тәмәмдау;
2. таусылу; 3. аяқ-
тау.

шовх шоқы.

шовхгор шомақ төбе-
лі, сүйір ұшты.

шовхлох шомақтану,
ұшталу.

шовхойх (хар) шо-
войх.

шовшгор үшкір, істік;
шовшгор нохой іс-
тік тұмсық ит.

шовшуур I. 1. сыбыз-
ғы; 2. үшкірік.

шовшуур II. сайрай-
тын құс.

шовшуурдах 1. сыбыз-
ғы тарту; 2. үшкірік
үрлеу.

шог 1. мысқыл; 2. ала-
пес; 3. күлкі; сықак;
келамаж.

шоглох 1. мысқылдау;
2. алапестеу; күлкі-
леу, сықактау, ке-
лемаждау.

шогтой 1. мысқылды;
2. алапесті; күл-
кілі, сықақты, кела-
мажды.

шогч I. мысқылшы; 2. алапесші; күлдіргі, сықақшы, келемажшы.

шогших I. бұлкілдеу (жүрісте).

шогших II. өтс ашу, божу (ішімдікте).

шогшоо бұлкіл, итқыту.

шогшрох қол былғау, шақыру.

шогдгор таңқы, шолак (кұйрық).

шодойх келтелену, шолаю (кұйрық).

шодон пәзік.

шожгойнох кілку, ағу, төгілу (сұйықтың).

шожгор мәртеше, кортық.

шожийх мәртею, кортыю.

шолбо цохих ұру, кағу.

шолбойх ұрылу, қағылу, сыпырылу.

шолболох сыпыру, сыдыру (терісін, қабығын).

шолборох (хар) шолболох.

шомбогор шошақ, томпақ.

шомбойх томпаю, талпаю.

шомбойх сапсыю (сақал т. б.).

шон: шонгүй I. селқос; 2. нарықсыз; талғамайтын.

шонтгор үшкір (мұрын).

шонтойх қошқар мұрындау.

шонхор сұңқар, ителгі (қарлығаштың біртүрі).

шоо I. 1. ойын; 2. балашу.

шоо II: (қыт) шоо гуа асқабақ.

шоо III. шоо буга ергежелі бұғы.

шоовдор жексұрын.

шоовдорлох жексұрын егу, сыртсыну; жатсыну.

шоод элэг мазақ.

шоодвор сүйкімсіз.

шоодворлох сүйкімсіздену.

шоодолтой жек көру-
шілк, жексұрын, кем-
сіту.

шоодох I. жору, бал
ашу.

шоодох II. сүйкімсіз-
дену.

шоолох сықақтау, мыс-
кылдау, кіналау, ма-
зақтау.

шоортой байланысқыш,
жалақор, мазасыз.

шооч I. 1. мысқылшы;
2. күлдіргіш; 3. шай-
қымазақ.

шооч II. бөлгер, жо-
рушы, абыз.

шор I. 1. істік; 2. қа-
да; 3. сырық.

шор II. ащы, тұзды.

шорвийх кату, курау.

шорвог ащы, қышқыл.

шоргоолж құмырысқа.

шордох тиектеу.

шорлох шаншу, түй-
реу (істікке).

шоровгор I. ұзын; қо-
лаң (шаш); 2. керіл-
ген.

шорой тонырақ; газар

шорой жер тонырақ.

шорон I. шөкы (тау-
дың).

шорон II. абақты.

шороо (хар) шорой.

шортой I. тілі ашты;
2. зымьян.

шорхирох қорылдау,
бырылдау.

шорчигнох сылдырау
(су ағыны).

шохой бор.

шохойдох борлау, бор-
мен сылау.

шони түйе бұршақ.

шошоо (маньч) I. тізім,
есеп; 2. тақтайша,
қалақша.

шөвгөр біздей (пы-
шақ т. б.).

шөвийх біздію, біздей
болу.

шөвөг біз (іс тіге-
тін).

шөвөгдох біздеу, біз-
бен шаншу.

шөвөглөх (хар) шө-
вөгдох.

шөвх (хар) шовх.

шөл сорпа.

шөмбийх шүріштеу,
оймақ ауыздану.

шөмбөгөр шүріш, ой-
мақ ауыз (ерін,
ауыз).

шөнө түн.
 шөнөжин түн бойы,
 түнімен,
 шөнийх кереметтену.
 шөнтгөр кертеш (мұ-
 рын).
 шөвөгрөх біздію.
 шөрвийх сапсыю (са-
 қал т.б.).
 шөрвөс (хар) шөрмөс.
 шөргөөс 1. қасыну,
 қышыну; 2. сүйкену.
 шөрмөс тарамыс, сі-
 ңір.
 шөрмөст сіңірлі, күш-
 ті; тарамысты.
 шөрөг шарбак, қор-
 шау.
 штаб штаб.
 шуайз щетка (киім-
 нің).
 шувт тікелей, өшірс.
 шувтайх шибұттану.
 шувталзах шидендеу.
 шувтан сымпыс.
 шувтганах шиден қа-
 ғу.
 шувтгар жүдеу, сый-
 дыйған.
 шувтлах түгету, біті-
 ру.
 шувтрага аты, қалға-
 ны.

шувтрах түгеу, біту.
 шувтуйгар дастарқан.
 шувтчих бітіп қалу,
 аяқтап қалу, түгеп
 қалу.
 шувуу құс.
 шувуухай кішкентай
 құс.
 шувууч құсшы.
 шугам 1. сызық, сыз-
 ғыш; 2. жол; намын
 жанжин шугам пар-
 тияның сара жолы.
 шугамдах сызу, сызық
 тарту.
 шугамнах (хар) шу-
 гамдах.
 шугуй орманша, тоғай-
 ша.
 шударгуу (хар) шуд-
 рага.
 шудрага әділетті, ту-
 ра, шорт.
 шудраглах әділетті-
 лену.
 шулах 1. мұжу, жа-
 ландау; 2. айыру;
 3. қыру, жою; 4. сылу.
 шулгалах сыдыру, сы-
 пыру (терісін, қа-
 бығын).
 шулганах кібіртіктеу
 (сөзде).

шулгарах сыдырылу,
сыпырылу, көшу (те-
рісі, қабығы).

шулгуй қу шөп.

шулдас сылынған (ет).

шулмас пір, ібіліс,
жезтырнақ (срте-
гіде).

шулуудах туралау.

шулуу тура.

шулуутах (хар) шу-
луудах.

шулуутгах тураланды-
ру.

шумайх үшкірлену,
сүйірлену.

шумбах сүңгу (суға).

шумгай (хар) шу-
майх.

шумнас (хар) шулмас.

шумуул маса.

шуна зүтгэх ашулану,
қызу, бұлан-талан
болу.

шунал дүниеқорлық,
ашкөздік, қомағай-
лық; қызыққыш.

шуналтай дүниеқор,
ашкөз, қомағай.

шунамгай (хар) шу-
налтай.

шунах дүниеқорлану,
ашкөздену, қомағай-
лану, қызығу.

шунахай ашкөз, най-
дакүнем.

шунайлах (хар) шу-
нах.

шунахайрал дүниеқор-
шылық, ашкөзшілік,
қомағайлық.

шунахайрах дүниеқор-
лану, ашкөздену,
қомағайлану.

шунгаач алағ сүңгуір
үйрек.

шунгагч сүңгуір, сүн-
гүші.

шунгах сүңгу.

шунх: шулуун шунх
қызыл түсті минерал.

шунхдах қызыл түсті
минералмен қызар-
ту.

шунхлах қанжалату.

шураг I. мүйіс.

шураг II. бұрама.

шураг III. кеменің дің-
гегі.

шураглах бұрап бекі-
ту.

шургалах өту, өтіп
кету, еніп кету.

шургах (х а р) шур-
галах.

шургуу бұлжымай, ті-
ресіп, қарысып, қай-
сарланып, тыңғылық-
ты.

шургуул суырма, тарт-
па.

шургуулах 1. суырма-
лау; 2. кіргізу.

шургуула (х а р)
шургуул.

шуу білек.

шуугдах 1. ағызылу,
шығындау, тозу; 2.
мұжылу.

шуугиан шу, шуылдақ,
дауыс, дыбыр.

шуугилдах шуылдау,
дыбырлау.

шуугинах (х а р) шуу-
гилдах.

шуугих (х а р) шуу-
гинах.

шууд тура, шорт, суыт.

шуудаг спорт ш
сым (ш у да г).

шуудаглах балуаннын
шолақсымын кию.

шуудай қан (ы ды с).

шуудан (қ ы т) почта.

шуудрах суыт (к е л у,
б а р у).

шуумаг балақ (ш а л-
б а р).

шуумал көмір қағаз
(б о р, г и ж к о с-
к а н).

шуурах I. ұшыру, өр-
шелену (ө р т, ж е д
т. б.); 2. дауыл соғу.

шуурах II. жыртылу.
шуурга дауыл.

шуургадах дауыл бо-
лу.

шуургалах (х а р) шуу-
рах.

шуук тұру, кәтерү
(е т е к).

шуухирах түріну.

шухгар қыпшақ (к е у-
д е).

шухуйх қыпшақтану
(к е у д е н і н).

шуш салық.

шушиг үркеу.

шүвтәр аммиак (х и-
м и я л ы қ з а т).

шүгәл ысқыруық (м и-
л и ц и я л а р д ы н).

шүд тіс.

шүдлән құнан.

шүдлэх тісеу.

шүдәт тісті.

шүлс сілексәй.

шүлсдәх сілекейлеу.

шүлстэх аусылмен ау-
 ру.
 шүлүүс сілеусін.
 шүлхий аусыл.
 шүлэг тақпақ.
 шүлэглэл тақпақтау-
 шылық.
 шүлэглэх тақпақтау,
 тақпақ оқу.
 шүлэгч тақпақшы, тақ-
 пақ жазушы.
 шүр маржан (жәндік).
 шүргэх сүртіп өту,
 соғып өту.
 шүршүүр бүркігіш,
 помылатын орын.
 шүтлэг наным, сыйы-
 нушылық.
 шүтэх нану, сыйыну.
 шүтээн құдырет, қа-
 сист (діни).
 шүү сор (ащы зат).
 шүүгдэх I. сорлану;
 2. сүзілу.
 шүүгдэх II. I. сотта-
 лыну; 2. судьяға тү-
 су; тексеріліну.
 шүүгдэх III. ұтыну.
 шүүгээ шкiф.
 шүүгч тексеруші (су-
 дья).
 шүүдәр шық.

шүүлэх сыдыру, сыпы-
 ру (терісін).
 шүүмжлэгч I. сыншы;
 2. жарыс сөзші; 3.
 шешен.
 шүүмжлэл I. сын;
 2. жарыс сөз; шүүмж-
 лэл, өөрийн шүүмж-
 лэл сын, өзара сын.
 саңал шүүмжлэл
 жарыс сөз.
 шүүмжлэх I. сын ай-
 ту; 2. жарыс сөз
 айту.
 шүүр I. сібірткі; 2.
 елек.
 шүүргэлэх I. асыру;
 2. қызу (жұмыс-
 тын).
 шүүрдэх I. сыпыру;
 2. електеу.
 шүүрмэг: шүүрмэг
 бин шеллек.
 шүүрс алдах уһлеу,
 күрсіну.
 шүүрэх жұлып алу,
 суырып алу, іліп алу.
 шүүслэх I. норлену,
 шырлану, селдену.
 шүүслэх II. күйдіру,
 өртеу (батпақтан
 істейтін зат).

шүүс 1. сөл, 2. ас азык-түлік; 3. пайда, түсім, өсім.

шүүх I. сүзу.

шүүх II. тексеру.

шүүх III. сот; шүүх таслах газар сот орны; Шүүх Яам Зан Министрлігі.

шүхэр колшатыр.

шээс сідік, зэр.

шээх сию, зэр шығару.

Э эв 1. достық, ынтымақ, берекес, бірлік, татулық; 2. ризалық, келісімдік; эв найрамдлын бодлого татулық саясат; эв хамт ёс коммунизм; эв хамт нам коммунистік партия.

эвдрэл бүліншілік, бұзыншылық, қыйраушылық.

эвдрэх бүліну, бұзылу, қыйрау.

эвдрэшгүй 1. бұзылмас, бүлінбес, қыйрамас; 2. мызғымас; 3. мықты.

эвдчих бүлдіріп тастау, бұзып тастау, қыйрату.

эвдэгч бүлдіруші, бұзушы, қыйратушы.

эвдэрхий бүліген, бұзылған, қыйраған, ақаулы.

эвдэх бүлдіру, бұзу, қыйрату.

эвий 1. опық, өкініш; 2. уһ, аһ! 3. қап, әттегенай!

эвийлэх 1. опық, жеу, өкіну; 2. үһлеу, аһлау.

эвлүүлэгч 1. татуластырушы, берекелестіруші; 2. жыйнаушы, құрастырушы.

эвлүүлэх 1. татуластыру, берекелестіру, 2. жыйнастыру, құрастыру.

эвлэл одақ; залуучуудын эвлэл жастар одағы; үйлдвэрчний эвлэл кәсіпшілер одағы.

эвлэлдэх 1. одақтасу; 2. ынтымақтасу; 3. бірігу.

эвлэрүүлэх ымыралас-
тыру, татуластыру,
берекелестіру, құрас-
тыру.

эвлэршгүй ымыралас-
пайтын, момлесіз,
бірікпейтін.

эвлэрэх ымыраласу,
татуласу, жарасу,
келісу, бітісу.

эвлэх татушылыққа
түсу, келісу, бітісу,
жарасу.

эврэх 1. кебу, құрғау;
2. жарымжандану;
зақымдану.

эврээх 1. келтіру, құр-
ғату; 2. мертіктіру.

эвсэгч 1. саяси жікші,
толшы; 2. ымырала-
сушы.

эвсэл топ, саяси жік;
эвсэл холбоо жік
одақ.

эвсэлдүүлэх 1. топ-
тасу; 2. саяси жік-
ке шығу; 3. ымыра-
ласу.

эвсэх (хар) эвлэрэх.
эвтэй ынтымақты, та-
ту.

эвхмэл бүктемелі, жый-
нақы, жыйналмалы.

эвхрэх бүктегіну, бүк-
тегілу, жыйнақыла-
ну.

эвхэх бүктеу, жыйнақ-
тау.

эвхээ қайырма; эвхээ
зах қайырма жаға.

эвхээс қайырма, бүк-
тесін.

эвцэл I. дос, одақ,

эвцэл II. қоспа, түйіс-
пе.

эвч досжар, ынтымақ-
шы, берекешіл, риза-
шыл.

эвшгээс 1. кішкене
мысық; 2. теңіз жән-
дігі.

эвшээх есінеу.

эвэй ошық, өкініш.

эвэлзэх ұшып кету
(кұстын).

эвэр I. мүйіз (мал-
дын).

эвэр II. сүйел, күс;

эвэржүү сүйелді, күс-
ті.

эвэрлэг мод бук (са-
ры түсті жылтыр,
ірі ағаш).

эгдүү ыза, эгдүү хүр-
гэх ыза түсіру.

эгдүүтэй ызалы, ыза-
хор.

эгдүүцэх ыза болу.

эгниээ катар.

эгүүлэх кайтару.

эгц 1. тік; 2. тура.

эгцлэх тіктеу, тік
шығу.

эгцрэх тіктену, жар-
лану, тік боп кеду.

эгцхэн 1. тікше; 2.
тура.

эгч әпекә, анай.

эгшиг 1. дауыс; 2. ән-
күй; 3. дауысты (грам-
матикада).

эгшигләх 1. дауыс-
тау; 2. ән салу, күй
тарту.

эгшигт 1. дауысты;
2. ән 1, күйді; эг-
шигт хайрцаг күй
сандык.

эгшин зуур 1. қас
қаққанша; лезде; 2.
эгшин уйлах өксін
жылау, сояқыдап
жылау.

эгшинд (хар) эгшин
зуур.

эгших кебу, курау,
куару.

эгшинээ қас қаққанша,
лезде.

эгшээх кептіру, жаю.

эгэлдрәх ілу (қол-
ға).

эгәх қайту.

эд 1. элемент; 2. зат;
бұйым; эд агуурс
мүлік; эд бараа
товар; эд бәс бұйым,
эд мәрийін затты;
заттық; эд хогшил
қаражат.

эдгәршгүй - жазылмас,
дауасыз (а у р у).

эдгәрәх жазылу, сауы-
ғу.

эдгәх (хар) эдгәрәх.

эдгээр бұлар, мына-
лар.

эдгээх жазу, сауық-
тыру (а у р у ды).

эдийн засаг эконо-
мка.

эдлүүләх қолдандыру,
пайдаландыру.

эдләвәр 1. шабын-
дык, егіндік, орман
(жер); 2. иелік, қа-
расты (жер).

эдләхүүн 1. зат; ие-
лік қарасты (жер).

эдлэл 1. зат, мүлік;
2. материал; 3. ислік,
қарасты.

эдлэх қолдану, жа-
рату, пайдалану.

эдгэшгүй (х а р) эд-
гэршгүй.

ее 1. бейбітшілік,
татушылық, ынтым-
ақ, бітім, тыныш-
тық; 2. ризашылық;
3. достық, досшар-
лық.

есвэргүү ыйбағатты-
лау, өдептілеу, сы-
пайылау.

есврэг (х а р) эегий.
есврэг зантай сыпайы-
лық, өдептілік, ый-
бағаттылық.

есвэрхүү (х а р) эел-
дэг.

эегий сыпайы, өдепті,
ыйбағатты.

эелдэг мойрiмді, ыйба-
лы, жылы жүзді.

зерэг ыйба, ызба, өдеп,
сыпай.

эетэй (х а р) эегий.

элий оже, апа, шеше.

эзгүй иен, иесіз.

эзгүйдэх иесіз қалу,
иен қалу.

эзгүйрэх иесіздену,
иен қалу-

эзлэн иеленіп, басып,
жаулап; эзлэн авах
иеленіп алу, жаулап
алу, басып алу.

эзлэх иелену, басып
алу, жаулап алу.

эзэмдэхүүн иелік, қо-
жалық.

эзэмдэх (х а р) эзэм-
ших.

эзэмшил ие болушы-
лық, меңгерушілік.

эзэмших иелену, мең-
геру.

эзэмшүүн (х а р) эзэм-
шил.

эзэн ис, қожа; эзэн
улс метроколия;
эзент улс империя;
эзэн хаан самодер-
жец (император).

эзэнтэй иелі, қожалы.

эзэркэг зорлықшыл,
жиһангер.

эзэрхэн басып, қара-
тып; эзэрхэн авах
басып алу, қаратып
алу.

эзэрхэх басып билеу,
езу.

эквивалент балама;
теңбе-теңдік.

экрaн 1. далда, көлен-
не(ыстықтан сак-
тану үшін ке-
нептен, қаңыл-
тырдан істел-
ген); 2. жайма, шү-
перек; 3. экран
(сахна).

экскурси экскурсия.

экспедици экспедиция.

эксперт сарапшы.

экспорт экспорт (шет
елге шығаратын
товар).

экспроприаци еріксіз
мүлкінен айыру, экс-
проприациялау.

эл осы, мына.

элбэг мол, элбэг дәл-
бег молшылық.

элбәнх жанат; элбәнх
дәәл жанат ішік.

элбәрәл жарылқаушы-
лық, қамқорлық ету.

элгәвч көкірскше
(мешпет).

элгән 1. бауыр; 2.
элгән ураг туысқан
ағайын.

элдвээр мейлінше, ба-
рынша, әртүрмен.

элдүүр талқы, илегіш.
элдүүрчин иші.

элдэв түрлі; элдэв
төрлийн әртүрлі, эл-
дэв янзын әр алуан.

элдэвлэх түрлілеу,
айыру, әр алуандау.

элдэвчлэх (хар) элд-
вээр

элдэх 1. илеу; 2. те-
гістеу.

электрон электрон.

элемент элемент (зат-
тың сң кішкене
талданбайтын
бөлшегі).

элжиг есек.

элмэг таралғы (тұр-
манның).

элс құм; элсэн ман-
хан құм төбе; элсэн
чихәр құм тәтті.

элст құмды.

элсүүлэх кіргізу, ілес-
тіру.

элсэг жайдары, қоша-
метші.

элсэх кіру, алыну, іле-
су.

элүүлэх тозу, тозды-
ру, көнелену.

элхэг болгох шұрық-
шұрық етіп тесу.

элч I. 1. қабаршы; 2. атшабар.

элч II. сәулә, нұр.

элчжүүләх сәуләлен-
діру, нұрландыру.

элчин елші, өкіл.

эләврәх аялау, еске-
ру, рақым ету.

эләг I. бауыр.

эләг шоод II. мысқыл,
мазақ, эләг барих
мысқыл ету, мазақ
ету.

эләгдәх тозу, жұқару.

эләгләх мысқылдау,
мазақтау, сықақтау.

эләгсәг бауырмал.

эләнхий тозған, жұ-
қарған.

эләнц әх ұлы шеше;

эләнц эцәг ұлы ата;
арғы ата.

эләх I. тозу, тоздыру,
көнелену; 2. қысы-

лу, сығылу, жоғалу

эләә күшіген (құс);
кезкұйрық.

эләәх тоздыру, көне-
леу.

эм I. дәрі; эм найруу-
лагч дәрі жасаушы.

эм II. 1. ұрғашы; 2.
әйел.

эмбәрәх қаусау, қый-
рау.

эмбиролами эмбриоло-
гия (жануарлар-
дың және адам-
дардың, ұрықта-
рының, тұқымда-
рының өсіп же-
тілуін тексере-
тін биологияғы-
лымының бір бө-
лімі).

эмбрион эмбрион
(ұрықтың пайда
болып, өсіп өніп
жетілуі); ойдың
идеяның алғашқы бас-
тауы.

эмгәг I. науқас, дерт,
сырқат; 2. зақым, ақау.

эмгәәләх I. науқаста-
ну, дерттену, сырқат-
тану; 2. ақаулану,
зақымдану.

эмгән кемпір, бәйбіше;
эмгән әх әже.

эмгәний хумс I. жән-
дік (су жағасын-
дағы қабыршық-
ты); 2. ірің (құлақ-
тың); ескі май (зоо-
логия).

ЭМЖИГТЭЙ кытыкшыл;
ЭМЖИГТЭЙ байдал
нэзік жагдай.

ЭМЖЭЭР кыю, көмкерме.
ЭМЖЭЭРЛЭХ көмкеру.
кыюлау.

ЭМЗЭГ осал.

ЭМЗЭГЛЭХ ссаллану,
шотінеу.

ЭМНҮҮЛЭХ емделіну,
дәрілену.

ЭМНЭГ асау.

ЭМНЭГШИХ асаулану,
асаусу, тусу.

ЭМНЭЗЭГ 1. дәрігерлік;
2. аурухана.

ЭМНЭХ дәрілеу, дәрі
беру, емдеу.

ЭМСЭГЭР тіссіз, опырык.

ЭМСИЙХ тістен айрылу,
опыраю.

ЭМСЭГ кызғылықты, нө-
зік.

ЭМСЭХ күту, бауу.

ЭМТГИЙ кетік ойык
(пышақтың, орақ-
тың т.б.).

ЭМТ кетік, сынык.

ЭМТГЭР (х а р) ЭМТГИЙ.

ЭМТИЙХ кетію.

ЭМТЛЭХ кету.

ЭМТРЭХ 1. жатталу; 2.
сындырылу, шатнау;

3. жұлынып, омыры-
лып түсу.

ЭМТЭРХИЙ (х а р) ЭМТ-
ГИЙ.

ЭМХ 1. тәртіп; 2. жүйе;
3. жыйнақылык; ЭМХ-
ГҮЙ тәртіпсіз.

ЭМХЛЭХ тәртіпке, ұйым-
шылдыққа түсіру,
кұрастыру, бірікті-
тіру, жыйнау.

ЭМХРЭХ 1. көмкеру,
жиектеу, таспалау;
2. жыйнақталу.

ЭМХЭРДЭЭС жиек, көм-
керме, таспа.

ЭМХЭРДЭХ жиектеліну,
көмкерілу, таспала-
ну.

ЭМЧ дәрігер; малын
ЭМЧ мал дәрігері;
бага ЭМЧ кіші дәрі-
гер; ИХ ЭМЧ үлкен
дәрігер.

ЭМЧЛҮҮЛЭГЧ емдетуші,
емдегіш.

ЭМЧЛҮҮЛЭХ емделіну,
дәрілену.

ЭМЧЛЭХ емдеу, дәрі бе-
ру.

ЭМЭГ ұлы; ЭМЭГ ЭХ ұлы
пеше.

ЭМГЭНЭЛ қайғы, аза.

эмгэнэх қайғыру, аза-
лану.

эмэгтэй ойса.

эмэгчин ұрғашы (жа-
нуарлар).

эмээл I. ер (ер-то-
қым).

эмээл II. 1. қорқыныш,
қауып; 2. ұялыс, қы-
сылу, жасқанушылық.

эмээллэх ерттеу.

эмээх 1. қорқу, қауып-
теу; 2. ұялу, қысы-
лу, жасқану.

эн ен (бұлдың ма-
таның ені, кең-
дігі).

энгийн кәдімгі, жәй,
қарапайым, жеке;
энгийн худалдаа
жеке сауда.

энгәр I. 1. қойын, омы-
рау; 2. күңгей.

энгәсәг I. шікөй (шы-
бын).

энгәсәг II. далап (бөт
бояу), энгәсәг түр-
хәх бетке далап (қы-
зыл бояу) жағу.

энд мұнда; энд тэнд
онда мұнда; манай
энд біздің мұнда.

эндүү жаңылысты, қа-
телі.

эндүүлэх жаңылту,
қателестіру.

эндүүрәл жаңылыстық,
қателесушілік.

эндүүрәх жаңылу, қа-
телесу.

эндүүрән қателесіп,
жаңылып.

эндәгдәл жаңылыстық,
қателік.

эндәг (хар) эндүүрәл.

эндәх I. (хар) эндүү-
рәх.

эндәх II. мұндағы,
осындағы.

энерги қуат, жігер,
күш, энергия.

энх тыныш, бейбіт;
энх амгалан тыныш-
тық; энх мәнд аман
есендік; энх тайван
бейбітшілік.

энхрий мейрімді, жы-
лы жүзді, әлпештеу-
ші.

энхрийлэх мейрімді-
лік ету, әлпештеу.

энхрәг қошемет.

энә бұл, осы, мына;
энә мэт бұндай
(мұндай); осы сы-

кылды; **ЭНЭ** мэтээр сүйтп, сайып келгенде: **ЭНЭ** тушаа осы маңда; **ЭНЭ** хир эзірше.

ЭНЭГШИХ үйрену, әдеттену, машықтану, жаттығу, танысу.

ЭНЭЛГЭТЭЙ 1. қайғыланған, хасіреттенген, мұңданған, қаралы болған; 2. азап көрген, жапа шеккен.

ЭНЭЛЭЛТ қайғылы, қасіретті, қаралы, мұңды, шерлі, аяулы.

ЭНЭЛЭН өксіп, өңіреп;

ЭНЭЛЭН шаналах өңіреп жылау.

ЭНЭЛЭХ қайғыру, мұңдану, шерлену.

ЭНЭРЭЛ 1. іш тартушылық, ниеттестік; 2. жан ашушылық; 3. марқаматтық; 4. адамгершілік.

ЭНЭРЭЛТ (х а р) **ЭНРЭНГҮЙ**.

ЭНЭРЭЛТЭЙ 1. іш тартқыш; 2. жан ашығыш; 3. марқаматты; 4. адамгершілікті.

ЭНЭРЭНГҮЙ 1. қамқоршыл; 2. жан ашығыш; 3. адамгершілігі бар.

ЭНЭРЭХ 1. қам жеу; 2. жан ашу; 3. іш тарту; 4. аялау.

ЭНЭТХЭГ хятад үндіқытай.

ЭНЭХҮҮ мына, осы, қазіргі.

ЭНЭХЭН 1. тап осы; 2. мына тұрған; **ЭНЭХЭН** хооронд тап осы екі арада; **ЭНЭХЭН** газар мына тұрған жер.

ЭНЭЭЛЭХ қыйратылу, талқандалу, бұзылу, ойрандалу.

ЭНЭЭР жаппай, жұмыла.

ЭНЭЭХЭН (х а р) **ЭНЭХЭН**.

ЭР 1. еркек; **ЭР** мал еркек мал.

ЭР **ХҮН** **ЕР** (батыр) адам.

ЭРВИЙХ ербендеу.

ЭРВЭЛЗЭХ ербендеу, елбенқағу, жалпылдау.

ЭРВЭН жалп етіп; **ЭРВЭН** **ДЭРВЭН** **НИСЭХ**

жалп етіп ұшып кету.

эрвэлж 1. (х а р) эмээл;
2. ашамай.

эрвээхий көбелек;
эрээн мэрээн эр-
вээхий шыбар ала
көбелек.

эргүү 1. ақымақ, еса-
лаң; 2. албырт; 3.
жызды; эргүү хонь
жынды қой.

эргүүл I. 1. шолғын-
шы; 2. барлаушы;
3. сақшы.

эргүүл II. ұста стано-
гі (қ ұ н д а қ м а ш и-
н а с ы).

эргүүлэг 1. иірім, ай-
налма; 2. орай; 3.
кекіл.

эргүүлдэх айналдыры-
лу.

эргүүлэх 1. айналды-
ру; 2. аудару.

эргүүтэх ақымақтану,
есалаңдау, албыртта-
ну, жындану.

эргэгдэл есерсоқ, ақ-
мақ.

эргэлдэх айналу, ай-
налшақтау.

эргэлзэх шүбәлану,
нағайбылдану, шек-
тену, күдіктену.

эргэлт 1. бұрылыс;
2. қайтарыс; 3. ай-
налыс; 4. бетбұрыс;
5. қайтарма; 6. өзге-
ріс.

эргән тойрон маңай,
айналма, айнала, тө-
нірек.

эргәнэг сөре (а с ы д ы-
с ы н қ о я т ы н).

эргэх айналу, қайту.

эрдүү 1. елті, пысық;
2. бұзық, содыр,
өктем.

эрдәм білім, білік, оқы-
мыс.

эрдәмтэй білімді, бі-
лікті, оқымысты.

эрдәмтән білімпаз,
оқымысты, ғалым.

эрдэнэ асыл; эрдэнэ
чулуу асыл тас,
гауһар тас; эрдэ-
нийн сан байлық
қазнасы; эрдэнийн
судлал минералогия.

эрдэс минерал.

эржин түйме, ілгек
(с ү й е к т е н і с т о л-

ген, сүйөк түй-
ме).
эрлийз будан; шатыс..
эрмэг 1. еркекшора;
2. бедеу; 3. батыл.
эрмөл İzделінді, İzдел-
мс.
эрмөлзэлгэ (х а р) эр-
мөлзлэл.
эрмөлзлэл 1. талап;
2. үміт; 3. дөмө.
эрмөлзэлгээ (х а р) эр-
мөлздэл.
эрмөлзөх 1. талаптану;
2. үміттену; ниетте-
ну; 3. дегеніне жету.
эрс I. онаша, бейта-
рап (т а р а п с ы з).
эрс II. 1. тіке, жарлы;
2. үзілді, кесілді,
шорт.
эрслэх қарысу, қай-
сарлану, тайсалмау;
эрслэн тэмцэх қа-
рысын күресу.
эрт 1. ерте; 2. бұрын.
эртлэх ертелсу, күн
бұрын, ертеңнен; эрт-
лэн босох ертелен
түру.
эртээр әнскүні.
эрүү I. иек.

эрүү II. қылмыс, азап
қыйнау; эрүүгийн
хууль қылмыс заңы,
эрүү шүүлт қыйнау
азабы.
эрүүдэл (х а р) эрүү.
эрүүдөх қыйнау, азап-
тау, қылмыстау.
эрүүл I. 1. сау;
эрүүл мәнд денсау-
лық; 2. адал.
эрүүл II. İzдеме, İzден-
ді, жоқ.
эрүүлжүүлэх сауық-
тыру, жазу.
Эрүүлійг Хамгаалах
Яам Денсаулық Сақ-
тау Министрлігі.
эрүүлч 1. İzдеуші; 2.
жокшы; 3. тыншы;
эрүүлч қожой иіс-
шіл, аңшы ит.
эрх I. ерік, құқық;
эрх ашиғ мүлде, эрх
барығч басшы, басқа-
рушы.
эрх II. айқын, сара,
ашық.
эрх III. ерке; эрх хүү-
хэд ерке бала.
эрхбиш сөзсіз.
эрхий бармақ; эрхий
хуруу басбармақ.

эрхийвч сақыйна; гол
эрхийвч доңғалақ
сақыйна, түйіршік са-
қыйна; моголцогт
эрхийвч дөңгөлөк са-
қыйна.

эрхийн доорхь бағы-
нышты, тәуелді.

эрхлүүлэх I. еркеле-
ту, әлпештеу; хүүх-
дийг эрхлүүлэх ба-
ланы еркелету.

эрхлүүлэх II. меңгер-
ту; ажил эрхлүүлэх
жұмыс меңгерту.

эрхлэгч I. меңгеруші,
басқарушы; II. ре-
дактор.

эрхлэх I. меңгеру, бас-
қару.

эрхлэх II. еркелеу.

эрхтэн I. мүше (дене
құрылысының).

эрхтэн II. билеуші;
харийн улсын эрх-
тэн шет ел билеуші-
сі.

эрхших билеу, ықпал
ету.

эрхшээл билік, ықпал.

эрхэм құрметті, қа-
дірлі.

эрхэмсэг құрметті,
ыйнабатты.

эрхэмсэглэх құрмет-
теу, қадірлеу.

эрч шыйрақ, бұралма,
өрім; дээсийн эрч
жіктің шыйрығы; ар-
қанның бұрауы.

эрчигнүүр жегі (ау-
ру).

эрчим пысық, тыңғы-
лықты.

эрчийг гаргах шый-
рығын жазу, тарқа-
ту, өрімін жазу.

эрчлэх шыйрату, пы-
сыгу, өрімін қатай-
ту.

эрэвгэр тұштыйған.

эрэг I. жар, қабақ.

эрэг II. бұрама (бұ-
ранда).

эрэгдэг 1. кекшию,
бадалу, безеру; 2.
арындау.

эрэгдэх бұрау, бұ-
рандалау, бұран бе-
кіту.

эрэгнэг жарлау, жар
қабақ.

эрэгтэй ер, еркек.

эрэгцэх қатарласу,
дәлдесу, салыстыру;

эрэгцүүлэн бодоход
салыстырып ойлаған-
да; дэлдеп қараған-
да.

эрэгчин еркек (жәндік).

эрэл 1. іздеу; 2. хажет; мұхтаж; тілек.

эрэлт 1. іздеушілік;
2. мұқтаждық; 3. тілек.

эрэлхэг ер, батыл;
эрэлхэг зоригт ер-
жүрек.

эрэмдэг мүгедек, жа-
рымжан.

эрэмхий іздемпаз, із-
дегіш.

эрэмшил сенім, үміт.

эрэмших сену, үміт-
тену.

эрэнд майкене (өсім-
діктің бір түрі).

эрэнчээх секіре жүгі-
ру, қарғый жүгіру.

эрэх іздеу, талантану.

эрээгүй салтанатсыз,
бәлсіз, назданбау.

эрээлж 1. ала-құла,
ала-шұбар; 2. бұлдыр
сағым, елес.

эрээлжлэх 1. ала-құ-
лалану, ала-шұбарла-

ну; 2. бұлдырау, елес-
теу, сағымдану (көз-
ге)

эрээлэх (х а р) эрээлж-
лэх

эрээн шұбар, ала-құ-
ла; эрээн давуу
шыт (шұбар шыт).

эс I. са, се, маған,
меген (жұрнақ); эс
ирвэл келмесе; эс
очвол бармаса; эс
уригдсан шақырыл-
маған; эс хүссэн ті-
лмеген.

эс II. 1. клетка, 2. шақ-
пақ, кереге көз
(дәптердің); 3. қа-
пас (құстың).

эсвэл әйтпесе, немесе.
эсгий киіз; эсгий гэр
киіз үй.

эсгэх I. пішу; хувцас
эсгэх киім пішу.

эсгэх II. ашыту, гурил
эсгэх ұн (нан) ашы-
ту.

эскадрил эскадрилья
(соғыс аэропла-
нының сапы).

эсмэг целлюлоза
(ағаштан, кейбір
өсімдік сабағы-

нан химиялык
эдиспен алына-
тын зат).

эсрэг карсы.

эссенци эссенция (1.
өсімдіктерден
сығып алатын
эфир майы; 2. су
қосып пайдала-
нылатын күшті
зат).

эсүүлэх 1. қарысу,
қасару; 2. тебу, ты-
пыршу.

эсэг қамыр, ашыртқы,
қор.

эсәглән қышқыл,
ашынды.

эсэл тотық, қышқыл.

эсэргүү карсы; қарыс-
на; ардын эсэргүү
халықтың қарсысы;
хувьсгалын эсэргүү
революция қарсысы.

эцэргүүцэл қарсылық,
қарыспалық.

эцэргүүцэх қарсыласу,
қарсылық ету, қары-
су.

эсэх ашу, қышқылда-
ну.

эсээх ашыту, қышқыл-
дату.

этгээд жалған (адам).

этгэр қайқы, кейкі.

этийх кейкію, қайқыю.

этнографи этнография.

этнологи этнология.

этүүр қалақша.

этэх араластыру (та-
мақты т. б).

эфир эфир.

эх ана; эх орон отан,

туған жер; эх оронч

үзэл патриотизм; ха-

дам эх қайын ене;

хойт эх өгей шеше;

эх бичиг түп нұсқа.

эхлэгч бастаушы.

эхлэл 1. бастама; 2.
шығуы.

эхлэлт басалыс, баста-
лыс.

эхлэх бастау, басталу.

эхнэр әйел, қатын.

эхүүн өткір.

эхэн бас, негіз; эхэн
үе бас кез.

эхэс жатыр (бала
орны).

эцэг ата, әке.

эцэнхий жүдеу, арық-
тау, арық.

эцэс ақыры, шек.

эцэслэл акыр болушы-
лык, шегіне жетуші-
лік.

эцэслэх акыр ету, ше-
гіне жету.

эцэст акырында ше-
гінде.

эцэх дінкесі кұру, әлі
кұру.

эцэшгүй қажымайтын,
талмайтын.

эцээх дінкесін кұрту,
әлін кұрту.

эчих I. (хар) ичих.

эчих II. 1. (хар) очих;
2. жатақ болу, ін
сақтау.

эш 1. сабақ; 2. сап; 3.
үзінді (цитат); эш
татах сабақ алу,
цитат алу.

эшелон эшелон.

эшелончлох эшелон-
дау.

ээ ясан сайхан юм
бэ е, не деген жак-
сы зат еді?

ээвэр ық, ықтырман.

ээдрэх мүдіру, тұты-
ғу, іркілу.

ээдүүлэх хөрөнгө
ұйтқы, ашытқы.

ээдэм 1. кұрт; 2. сүз-
бе.

ээдэх ұю, ашу.

ээж шеше, ана.

ээзгий ірімшік.

ээлж кезек, ауыс.

ээлжлүүлэх кезектес-
тіру, ауыстыру.

ээлжлэл кезектесуші-
лік, ауысушылық.

ээлжлэх кезектесу,
ауысу.

ээлжээ (хар) ээлж.

ээм бұғана, иін.

ээмэг сырға.

ээрмэг 1. ірмік (ірі-
ген, ашыған сүт-
тін); 2. көбік.

ээрүү тұтықпа (адам).

ээрүүл ұршық, жіп
иіретін машина.

ээрэгч иіруші.

ээрэх I. иіру.

ээрэх II. тұтығу, тұ-
тықпалау.

ээтгэр кекжиген, қай-
қыйған.

ээтэн кекжиіңкі, қай-
қыйыңқы.

ээх жылту, ысыту
(күннің).

Ю юан улс юан мемлекеті (монғолда 1271 — 1367 ж. ж. болған).

юлхгэр пығыз, тығыршықтай, шұрайлы, жуан қарын, семіз.

юлхийх пығыздалу, тығыршыктану, жуан қарындану, семіру.

юм і, ді, ды, саналады, табылады; монғол улс бол мал аж ахуйн орон юм Монғол мемлекеті мал шаруашылық елі; тэр миний харандааг өгсөн юм ол менің қарындашымды берген-ді. (т. б.).

юу не; юу боловч не болса да; юу байна вэ не бар; юу вэ немене; юу гэж неге, недеп, не үшін; үүгээр юу хийх вэ мұнымен не істейді. юу гэсэн үг не деген сөз.

юүдэн малгай башылық, келеш.

юүлүүр түтік.

юүлэх қотару, ауыстыру.

юүрэх құлау, опырылып құлау.

юүтгэл ажал, апат, құру.

юүтгэх ажалы жету, апатқа ұшырау, құру.

Я яав қайтті? не ғылды? не болды?

яавал қайтсе? не ғылса?, яавал сайи не істесе? қайтсе жақсы?

яавч қайтсе де, не ғылса да, не істесе де.

яагаад неге, не үшін?

яадаг қайтетін, қайтпекші; яадаг билээ қайтер екем, қайтейін.

яаж қайтіп, қайда нешеге; морь яаж авсан атты нешеге алдың?

яам министрлік; Мал Аж Ахуйн Яам Мал Шаруашылық Министрлігі.

яамай бәрекедді, жа-
райды.

яаравчлах тездету,
жылдамдату.

яарал асығыс, суыт.

яаралтай асығыс, суыт,
шұғыл, тығыз.

яарамхай асыққыш, ұш-
қалақ.

яаран асығып; яаран
сандран асын-сасып.

яарах асығу.

яаруу асығыс, суыт,
тығыз; яаруу хүн
асығыс адам, ұшқа-
лақ адам.

яаруулах асықтыру.

яасан 1. қайттім,
қайттін, қайтті;

2. қандай, недеген;

би түүнийг яасан

бэ мен оны қайттім;

чи түүнийг яасан

вэ сен оны қайттін;

тэр түүнийг яасан

бэ ол оны қайтті;

яасан сайхан бэ

қандай жақсы.

ях қайтуге; яах ч

аргагүй қайтуге де

шара жоқ, лажсыз;

ях билээ қайтер
екем?

яв 1. жүр, кет; яв
явсаар жүре-жүре.

яв II. дәлме; яв тав
дәлме-дәл.

яв III. яв хийж тоңу,
үсу.

яваад барып; яваад
ирэх барып келу.

явалцагч жүрісуші,
серіктесуші, жолдас-
тасушы.

явалцах жүрісу, бірге
жүрісу.

явалдах жүрісу.

явamtгай жүргіш, жүр-
дек.

явах жүру, жүретін.

явгадах (х а р) яв-
гарах.

явгалах жаяулау.

явган жаяу.

явгарах жаяу қалу.

явдал 1. жүріс; 2. іс,
әрекет, оқыйға.

явуул 1. жүргінші;

явуул хүн жүргінші
(кісі); 2. өткінші.

явуулагч жүргізуші,
жіберуші.

явуулах 1. жүргізу,
жіберу; 2. жұмсау.

явууллага 1. әрекет;
2. науқан.

явхийтэл дәлме-дәл,
нақты, тақ еткізіп.

явц қарқын, барыс,
жүріс.

явцуу тұйық, қорашы,
тар; **явцуу байдал**
тұйықтылық.

явшгүй жүретін емес.

явшаа (х а р) явшуур.

явших сыр айтұ, баяндау.

явшуур ашық (а д а м).

яг 1. тап, нақ, дәл; 2.

яг мартах тас ұмыту;
яг таг тына-тыныш.

ягаа ою, безеу, кесте.

ягаан алқызыл (т ү с).

ягших бұлжымау, бұрылмау.

ягштал бұлжытпай,
бұрылтпай; **асуултыг**
ягштал хариулах сұрауға бұлжытпай жауап беру.

яданги кедей, жарлы.

ядангирах кедейлену,
ауқаты азаю.

ядах 1. үлгіре алмау,
білмеу; 2. жек; **үзэн**
ядах жек көру.

ядахдаа 1. лажсызда;
2. болмағанда.

ядрах 1. шаршау, шаршайтын, әлі кұру,
дінкесі кұру.

ядраш; ядрашгүй шаршамайтын, қажымайтын,
шарнамас, қажымас.

ядруу жүдеу, әлсіз, нашар.

ядуу кедей, жарлы;

ядуу зүдүү кедейкепсек;

ядуу хоосон кұр, кедей;

ядуу дорой мүсәпір, пақыр.

ядуурал кедейлік, жарлылық.

ядуурах 1. кедейлену,
жарлылану; 2. мүсәпірлену.

ядуус 1. кедейлер, жарлылар;
2. мүсәпірлер.

ядууруулах 1. кедейлендіру,
жарлыландыру; 2. мүсәпірлендіру.

яз 1. кұж-кұж, быж-быж.

яз II. уқалақ, жұмсақ;
яз чанах сілікпелеп пісіру, жиді-

генше, сызырылған-
ша пісіру.
язархай ыдыраған,
ыдыранды (бұл-
дын).
язганах құжынау.
язгуур 1. түбір, түп,
негіз; 2. заты, тегі,
шығысы; шүдний
язгуур жістің түбі;
язгуур угсаа ұлт-
табы.
язгууртан аксүйек тек-
ті.
язлах I. құжынау, бы-
жынау.
язлах II. уқалау.
язмаг іріткі, ұйтқы;
мәйек.
язмагтах іріту, ұйыту.
язрах ұсакталу, ұм-
такталу.
язруу I. ыдыранды; 2.
іріген, ашыған.
язруутах іру, ашу.
яйвийх кемисктену.
яйвгар кемиек.
яйж әрен, зорға; яйж
хийж әрең-пәрең.
яйжгар сылқылдақ,
былқылдақ.
яйжигнах сылқылдау,
былқылдау.

яйжилзах сылқ-сылқ
ету; былық-былық
ету.
ял айып, кінә; ял
шийтгэл айып жаза.
ялаа шыбын.
ялагдах жеңілу, жеңі-
лестін.
ялагдал жеңіліс.
ялагдашгүй жеңілмес,
жеңілмейтін.
ялагч жеңуші, жеңім-
паз.
ялайн қыйығымен, ас-
тымен, құйрығымен
(көздің); ялайн
харах көздің қыйы-
ғымен қарау, көздің
астымен қарау, көз-
дің құйрығымен қа-
рау.
ялалт жеңіс.
ялангуяа 1. әсіресе;
2. өте-мөте; нэн
ялангуяа әсіре-
се.
ялах жеңу, жеңетін
ялгаа ылғал, айырма,
өзгеше, рет.
ялгавар² ылғаулық;
айырмашылық, өзге-
шелік, реттеме.

ялгаварлах ылғау,
айырмалау, ретке са-
лу.

ялгагдах ылғалатын,
айрылатын; **ялгагдах**
тэмдэгтэй үү? ай-
рықша белгісі бар-
ма еді?

ялгагч ылғаушы, айыр-
малаушы, реттеуші.

ялгал ылғал, айырма-
лық, өзгешелік, рет-
теулік.

ялгалах септеу (грам).
ялгарах бөліну, үздік
шығу.

ялгарлах 1. шығарылу,
алынып қалу; 2. көр-
сету үшін, мақтану
үшін.

ялгах ылғау, айыру,
реттеу, бөлу; **хурга**
ялгах қозы бөлу.

ялгуух (хар) **ялах**.

ялз сілікпе.

ялзархай 1. шірік, са-
сық, жидіген, бор-
сыған; 2. азғын
(адам).

ялзлах 1. елжірету,
жидіту; 2. ұқалау,
жұмсату.

ялзмаг шірік, көн.

ялзрах шіру, сасу.

ялим: **ялимгүй** болым-
сыз, болмашы, кір-
арзымайтын.

ялих: **ялихгүй** кір-
арзымайтын, жартым-
сыз.

яллагч айыптаушы.

яллах айыптау, айып-
тайтын.

ялмаа тұт; **ялмаа** мод
тұт ағашы.

ялт айыпты; **ялт хэрэг**
айыпты керек.

ялтан айыпкер.

ялтас сына, қыстырма,
тығын.

ялуу арбанын, машина-
ның бөлшегі.

ялцуу тығын.

яль яльгүй 1. шамалы;
2. маңызсыз.

ямаа ешкі.

ямагт ыңғай, үнемі.

ямар кандай.

ямар ч кез-келген,
қай-қайсысы, қай-
қашанда, кандай да.

ямба 1. артық дәреже-
лі, ерекше құқұқ,
2. шен.

ямбалах 1. артык дөрежелену, ерекше құқықтану, шендену; 2. құрметтісу.

ямбатан артык дөрежелілер, ерекше құқықтылар, шенділер.

ямбуу шыянбы.

янаг махаббат, сүйікті, жан сүйер; **янаг амраг** ғашық.

янаглагч махаббаттанушы, ғашық болушы.

янаглах махаббаттану, жан сүйісу.

янгалах 1. сырқырау (аяқтың); 2. шынғыру; 3. көдірлену.

янгархах (хар) **янгалах**.

янгаг 1. көдірленуші; 2. шынғырушы.

янгиа ыңыршақ (ер).

янгинах сырқырау (аяқтың).

янгир ямаа тәуешкі.

янгирцаг ыңыршақ.

яндаа куарт, суалт, сарық.

яндан 1. моржа, кернай; 2. гудок.

яндах суалу, куару, сарқылу.

янжуур сигарет (төмекі).

янз 1. түр, келбет, нұсқыны, нұқсан; 2. құлық, салт, мінез; **янз янзын** ор алуан.

янзага лақ (жиреннін).

янзагалах лақтау (жирен).

янзлаг жыйнақы, ыңғайлы.

янзлах жайластыру.

янтай 1. сыя (тас сыя); 2. безгек (ауру).

янхан жезөкше, жадап.

янхигар сорайған, конқыйған.

янхийх сораю, конқыю.

янхир (хар) **янхигар**.

янцаглах кісінеу, азнау.

янцгаах шұрқырасу.

янчаан жаншан (күмістен істелген ескі қытай монеті)

яншаа зар жақ.

янших жағы сенбеу.

яр жара.

яравганах тұжырыну, шыйратылу.

яравгануур тұжырылған, шыйратылған.

яравгар (х а р) **яравгануур**.

яраг 1. қасап, сойыс, 2. сойсын.

яраглах қасаптау, сою, қан төгу, қан ішу, жендеттік ету.

яралзах жарқырау, бұлдырау.

ярах ырсыйту, екі жаққа айыру.

ярвайх тұжыраю.

ярвалдах (х а р) **ярвайх**.

ярвалзах (х а р) **ярвайх**.

ярвиг машахат, бейнет.

ярвиглах машақат көру, машақатсыну.

ярга қасап, сойыс, соғым.

яргай ырғай (а ғ а ш).

яргалах қасап сою, сою, соғым сою, қыру.

яргах (х а р) **яргалах**.

яргачин 1. қасапшы, қырушы; 2. жендет, қанішер, қан кешпе.

ярдаг кіді, кек, өкпе.

ярдаглал кіділік, өкпелсушілік, кектенушілік.

ярдаглах кіділену, өкпелеу, кектену.

ярзайлгах ақсыйту, ыржыйту (тісті).

ярзайх 1. ақсыю (тіс); 2. ырымдау.

ярзалзах 1. ақсыйып көріну, жарқырап көріну; 2. арсылдау, ырсылдау.

ярзгар 1. ақсыйған, ыржыйған; 2. арсылдауық, ырсылдауық.

яриа әңгіме, кеңес.

ярилцагч әңгімелесуші.

ярилцах әңгімелесу, сөйлесу.

яримгай сөзшен, әңгімешіл, сөз құмар.

яримтгай (х а р) **яримгай**.

ярих әңгімелеу, сөйлеу, айту.

яртах мерездену, құлғана болу (саусып жара шығу).

яруу лебізді (дауыс); әуез; **яруу** алдарданк; **яруу** зохиол көркем әдебиет.

яруухан 1. сылдыраған (үн); 2. әуезді.

яршиг 1. құрсын; 2. тәуекел; **яршигтай зүйл** машахатты іс; **яршиг**, **хийе** тәуекел, осыны істейік.

яршиглах 1. маза кетіру, беймазалау; 2. машақатсу; 3. тәуекел етпеу.

ярших жаралылану, жаралы болу.

яс сүйек.

ясархаг сүйекті.

ясжих сүйектену, сүйектей болып қатып қалу.

ясдаг сүйекті.

яст мәлхий тасбақа; **ястан** ру, тайпы, тұқым.

ятга аспап, құрал (інскті музыкалық инструмент).

ятгагч 1. ыйландырушы, ыйландырғыш; 2. азғырушы, азғырғыш.

ятгалга азғырулық, ыйландырулық.

ятгамж ыйландырма, азғырма.

ятгамжлах (хар) ятгах.

ятгах ыйландыру, азғыру.

яхир сықыр-шықыр.

яхирлах сықырлау, шықырлау.

Редактор Х. Аукетай.

Техник редактор. Т. Тогтох.

Корректор Б. Муса.

1954 оны 3 дугаар сард өрөлтөнд оруулж, 8 дугаар
сард 5000 ширхэг хэвлэв. Хэвлэлийн хуудас 25,5х

А—05229

За № 392

Улсын Хэвлэл ба Хэвлэлийн Үйлдвэрлэлийг эрхлэх
Газрын харъяа, Сүхбаатарын нэрэмжит, хэвлэх үйлдвэрт
хэвлэв.

Чойбалсангийн гудамж, 2.

Улаанбаатар.